

KALIX KOMMUN

ÖVERSIKTSPLAN 2040

KALIX KOMMUN

GRANSKNINGSHANDLING

2025-01-19

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

1. INLEDNING	1
BÖRJA LÄS HÄR	1
FRAMTIDSSPANING OCH OMVÄRLDSANALYS	10
GLOBALA, NATIONELLA, REGIONALA OCH KOMMUNALA MÅL	15
ALLMÄNNA INTRESSEN	30
SYFTE, VISION OCH STRATEGIER	30
2. NULÄGESBESKRIVNING	38
KALIX I REGIONEN	38
KOMMUNEN IDAG	40
FÖRUTSÄTTNINGAR OCH UTMANINGAR	50
3. UTVECKLINGSINRIKTNING	67
BEBYGGELSE	68
NATUR OCH FRILUFTSLIV	70
KOMMUNIKATIONER	72
4. MARK- OCH VATTENANVÄNDNING	76
MÅNGFUNKTIONELL BEBYGGELSE OCH SAMMANHÄNGANDE BOSTADSBEBYGGELSE	78
GRÖNOMRÅDEN	85
NATUR OCH FRILUFTSLIV	86
LANDSBYGD OCH AREELL NÄRING	87
TRANSPORTINFRASTRUKTUR	91
TEKNISK ANLÄGGNING	95
VERKSAMHETER OCH INDUSTRI	103
VATTEN	106
5. BYAR I KALIX KOMMUN	108
KOMMUNENS OMRÅDEINDELNING	108
KALIX CENTRALORTSOMRÅDE	108
TÖREOMRÅDET	115
KUSTBYARNA	120
CENTRALORTENS INLANDSOMRÅDE	124
SANGISOMRÅDET	124
KALIX ÄLVDAL	129
ÖVRE BYGDEN	131
MORJÄRV SOMRÅDET	133
KALIX SKÄRGÅRDSOMRÅDE	135
6. RIKSINTRESSEN OCH ANDRA VÄRDEN	137
RIKSINTRESSEN ENLIGT MILJÖBALKEN	137
RENNÄRING OCH YRKESFISKE	138

NATURVÅRD, FRILUFTSLIV OCH KULTURMILJÖVÅRD	141
KOMMUNIKATIONER OCH ENERGIPRODUKTION	145
TOTALFÖRSVARET	147
RÖRLIGT FRILUFTSLIV	152
NATURA 2000	154
FÖRORDNANDEN, SKYDDSSOMRÅDEN OCH ÖVRIGT PLANERINGSUNDERLAG	157
7. KLIMAT, HÄLSA OCH SÄKERHET	168
MILJÖKVALITETSNORMER.....	168
HÄLSA OCH SÄKERHET	175
RISK OCH SÅRBERHET	181
KONSEKVENSER.....	191

1. INLEDNING

Beskriver de övergripande målen och dokumenten som översiktsplanen utgår från samt utgångspunkterna för utvecklingen av Kalix kommun.

BÖRJA LÄS HÄR

Information om hur den digitala översiktsplanen ska läsas, vad en översiktsplan är och hur processen för framtagandet av planen går till. Bilagor, referenser och ordlista finns längre ner.

LÄSANVISNING

Kalix kommuns översiktsplan är digital och läses i en så kallad StoryMap, en hemsida med text, bilder och interaktiva kartor. Hänvisningar till underlag eller PDF-dokument sker genom hyperlänkar i texten. Översiktsplanen finns även att läsa i PDF-format.

De interaktiva kartorna i StoryMap gör det möjligt för läsaren att själv zooma, flytta sig runt i kartan samt tända och släcka olika kartlager. I de interaktiva kartorna finns det två ytor som utgör gränserna för de två fördjupade översiktsplanerna för Töre och centrala Kalix och dessa områden hanteras inte i den nya översiktsplanen, därav de två tomma ytorna. I många av de interaktiva kartorna står mark- och vattenanvändningen i centrum och redovisar grunddragen i hur mark- och vattenområden i kommunen ska användas genom färgade ytor i kartan. En användning kan exempelvis vara *Mångfunktionell bebyggelse* och *Sammanhängande bostadsbebyggelse*.

Genom att klicka på en yta får läsaren upp en ruta med information kopplad till hur ytan ska användas samt vilken hänsyn som ska tas inom området. Beroende på vilken skärmläsare som läsaren använder sig av så kommer olika format av de interaktiva kartorna att visas. Exempelvis om den digitala översiktsplanen läses i en telefon så visas de interaktiva kartorna som bilder, men genom att klicka på symbolen som hänvisas till i bilderna öppnas kartorna upp i en ny flik där kartan blir en interaktiv karta.

Textmässigt är översiktsplanen uppbyggd av ett antal rubriker vilka fungerar som kapitel i StoryMap. Kapitlet *Inledning* beskriver vad en översiktsplan är samt referenser och bilagor. Kapitlet beskriver även trender som påverkar samhällsutvecklingen och redogör för de målsättningar som ligger till grund för översiktsplanen. Här återfinns även översiktsplanens syfte och strategier samt visionen för utvecklingen.

Kapitlet *Nulägesbeskrivning* innefattar kommunens förutsättningar och utmaningar ur både ett regionalt och kommunalt perspektiv. Kapitlen *Utvecklingsinriktning* samt *Mark- och vattenanvändning* utgör själva planförslaget och visar hur kommunens mark- och vattenområden ska utvecklas. Kapitel *Byar i Kalix kommun* beskriver byarnas olika förutsättningar och vilken utvecklingen som bör ske. Kapitlet *Riksintressen och andra värden* beskriver vad förslaget behöver ta hänsyn till. Under *Klimat, hälsa och säkerhet* beskrivs konsekvenser av förslaget ur ett miljömässigt, socialt och ekonomiskt perspektiv. I kapitlet *Lämna synpunkter* finns mer information om hur man kan lämna synpunkter på översiktsplanen. Sista kapitlet *Utforska kartan!* innehåller en samlad karta som visar kommunens planerade mark- och vattenanvändning samt de olika hänsynsområden som finns i kommunen.

VAD ÄR EN ÖVERSIKTSPLAN?

En översiktsplan visar kommunens viljeriktning för den fysiska planeringen. Alla kommuner måste enligt plan- och bygglagen (PBL) ha en aktuell översiktsplan och den ska utformas på ett tydligt och lättförståeligt sätt så att den enkelt kan användas av alla. Översiktsplanen ska visa hur kommunen på ett övergripande sätt tänker skapa förutsättningar för en långsiktig och hållbar utveckling. Detta genom att ange inriktningar för hur mark- och vattenområden ska användas, utvecklas och bevaras.

Med stöd av översiktsplanen är det möjligt att sätta enskilda beslut i ett större perspektiv och på så sätt gynna utvecklingen på lång sikt. Översiktsplanen är ett viktigt politiskt styrdokument. Översiktsplanen är inte juridiskt bindande men har stor tyngd i sin vägledning. Översiktsplanen ska vara ett underlag för kommunens beslut vid detaljplanering, planbesked, bygglov och tillståndsansökningar. Planen vägleder kommuninvånarna, näringsliv och myndigheter i hur kommunen ställer sig till förfrågningar av olika slag, exempelvis var det är möjligt att uppföra nya bostadsområden.

Översiktsplanen beskriver också hur mark- och vattenanvändningen tar hänsyn till allmänna intressen, hur riksintressen tillgodoses och hur miljö kvalitetsnormer (MKN) följs. Samtidigt ska väsentliga konsekvenser redovisas för att främja en långsiktig och hållbar utveckling.

PLANPROCESSEN

Processen för hur en översiktsplan ska tas fram styrs av plan- och bygglagen (PBL), läs mer om plan- och bygglagen på Boverkets sida [PBL Kunskapsbanken](#).

Innan kommunen antar en översiktsplan ska planförslaget ha genomgått ett samråd och en granskning, och det är under dessa skeden som synpunkter kan lämnas på översiktsplanen.

Översiktsplaneringen slutar inte med planens antagande. För att översiktsplanen ständigt ska vara aktuell och på ett effektivt sätt fungera som ett verktyg för kommunens planering, lovprövning och beslutsfattande tas en planeringsstrategi fram minst en gång under varje mandatperiod. Strategin antas av kommunfullmäktige senast 24 månader efter ordinarie val om det inte nyligen tagits fram en översiktsplan. I planeringsstrategin tas ställning till förändrade planeringsförutsättningar, utpekade prioriteringar och planeringsinriktningar liksom behov av revideringar och beslut om tillägg och fördjupande översiktsplaner samt redovisning av hur översiktsplaneringen ska drivas vidare.

PLANPROCESS FÖR KALIX ÖVERSIKTSPLAN

Initiera

För att tidigt förankra arbetet med översiktsplanen och få medskick i arbetet har dialoger hållits med olika grupper. För att få ett bredare underlag valde kommunen att utöver samråd och granskning hålla en tidig medborgardialog samt workshop med kommunens politiska ledning. Workshopen genomfördes under 2020, där politikerna deltog med att fånga viljeinriktningen i översiktsplanen. Under pandemin genomfördes den digitala medborgardialog (15 juni - 15 september). Resultatet går att utläsa under [denna länk](#). Eftersom en översiktsplan antas innebära betydande miljöpåverkan ska även en strategisk miljöbedömning tas fram enligt miljöbalken 6 kap. 3 §. Därmed har även ett avgränsningssamråd skett med länsstyrelsen och berörda kommuner.

Samråd

Samhällsbyggnadsnämnden beslutade i mars 2024 att översiktsplanen skulle ställas ut för samråd. Samråd hålls med kommuninvånarna, myndigheter, grannkommuner, organisationer och andra berörda med syfte att inhämta synpunkter på förslaget till översiktsplan. Samrådet är viktigt för delaktighet och insyn samt ger en demokratisk förankring. Synpunkter från samrådet sammanställs i en samrådsredogörelse där kommunen bemöter synpunkterna. Planförslaget revideras utifrån synpunkterna och sammanställs till granskningshandlingar.

Samrådstiden planerades först till mellan 26 april och 28 juni 2024 med två samrådsmöten i centrala Kalix. Efter inkomna synpunkter och interna dialoger beslutade kommunen att förlänga samrådstiden till 1 september 2024 och dessutom utöka antalet samrådsmöten med ytterligare fyra i några av kommunens byar. Synpunkter har kunnat framföras under de sex olika samrådsmötena eller genom e-post, brev, digital enkät samt via telefon.

Granska

Den reviderade översiktsplanen ställs ut på nytt och det finns en ny möjlighet att lämna synpunkter på de förändringar som gjorts efter samrådet. Granskningen sker med kommuninvånare, myndigheter, grannkommuner, organisationer och andra berörda aktörer och syftar till att inhämta synpunkter på den reviderade förslaget. Granskningens syfte är att visa det bearbetade planförslag som kommunen har för avsikt att anta och samtidigt ge berörda en sista möjlighet att lämna synpunkter. Till granskningen finns även bifogad samrådsredogörelse där de inkomna synpunkterna under samrådet har sammanställts och besvarats. Granskningen är ytterligare en viktig del för delaktighet och insyn och ger en demokratisk förankring i kommunens planarbete. Planförslaget ska låtas granskas under minst två månader. Planen ställs ut för granskning från 19 januari till 23 mars 2025. Den som vill lämna synpunkter på planförslaget ska göra det skriftligen under granskningstiden. Synpunkter som kommit in under granskningen sammanställs sedan och kommenteras i ett granskningsutlåtande som senare bifogas till den antagna översiktsplanen.

Antagande

Efter granskningsskedet tas den slutgiltiga versionen av översiktsplanen fram och kommunfullmäktige antar den nya översiktsplanen. Preliminärt antas kommunfullmäktige kunna anta översiktsplanen i mitten av år 2025.

Översiktsplanen vinner laga kraft tre veckor efter beslut om antagande. Då en översiktsplan inte är juridiskt bindande kan inte själva innehållet i översiktsplanen överklagas. Överklagan kan enbart ske på formella grunder, det vill säga om översiktsplanen inte har tagits fram på ett lagenligt sätt.

FRAMTAGEN AV

Den nya översiktsplanen har tagits fram av en arbetsgrupp bestående av tjänstepersoner på samhällsbyggnadsförvaltningen samt konsulter. Arbetsgruppen har bestått av kommunens planingenjör, samhällsplanerare och GIS-ingenjör. Uppdragsgivare har varit kommunstyrelsen samt beslut från kommunfullmäktige. Styrgruppen har bestått av ledande politiker och chefer för kommunens olika förvaltningar.

PLANENS ÖVERGRIPANDE INNEHÅLL

Kalix kommuns översiktliga planering består av den nya kommunövergripande översiktsplanen, fördjupad översiktsplan för centrala Kalix (2012), fördjupad översiktsplan för Töre (2021) samt tematiskt tillägg för landsbygdsutveckling i strandnära lägen (2017).

Nya översiktsplanen kommer att omfatta hela kommunen med undantag för de områden där de fördjupade översiktsplanerna för centrala Kalix och Töreområdet gäller, därav är dessa ytors innehåll borttagna i kartorna. LIS-planen från 2017 kommer även fortsättningsvis vara ett tematiskt tillägg till nya kommuntäckande översiktsplanen. Fördjupade översiktsplanen för Kalix centralortsområde från 1997 kommer att utgå och ersättas av den nya översiktsplanen. Kalix kommun har även tagit fram ett bostadsförsörjningsprogram 2017 som anger riktlinjer för kommunens bostadsförsörjning fram till 2030 samt en besöksnärlingsplan från 2021. Samtliga planeringsunderlag har inarbetats i nya kommuntäckande översiktsplanen.

Översiktsplanen beskriver i vilken riktning Kalix kommun ska utvecklas fram till år 2040 och hur mark och vatten ska användas på ett långsiktigt hållbart sätt i hela kommunen. Översiktsplanen ska fungera som ett vägledande verktyg för att Kalix ska utvecklas till en tillgänglig, jämställd och hållbar kommun. Kalix kommun har en vision om att bli cirka 20 000 invånare till år 2040. Kalix identitet som en lugn, trygg och välkomnande plats, med närhet till natur, kultur och friluftsliv ska stärkas. Bebyggelseutvecklingen utgår från att stärka kommunens centralort och serviceorter genom förtätning och utveckling av befintlig bebyggelse, infrastruktur och service - samtidigt som det säkerställs att det finns goda boendemiljöer i byarna. Bebyggelsen ska vara varierad med olika bostadstyper och upplåtelseformer för att kunna möta olika människors behov i livets alla skeden.

En översiktsplan omfattar stora områden, långa tidsperspektiv och många olika intressen som måste vägas mot varandra. De avvägningar och ställningstaganden som presenteras i den här översiktsplan behandlar ett brett spann av frågeställningar, från dagvattenhantering och bostadsnära grönområden till regional utveckling och nationell infrastruktur.

VIDARE ARBETE

Här listas behov av fortsatt arbete med fördjupningar, program och planer som identifierats under planprocessen.

- Ta fram vattentjänstplan
- Ta fram en grön-, blå- och vitstrukturplan
- Ta fram en dagvattenstrategi
- Ta fram ett kulturmiljöprogram
- Ta fram en handlingsplan för förorenad mark
- Revidera fördjupade översiktsplanen för centrala Kalix
- Ta fram en kommuntäckande gatu- och trafikmiljöplan

BILAGOR

Mark- och vattenanvändningskarta i PDF - Granskningsförslag

Översiktsplan Kalix kommun - Granskningsförslaget i PDF

Miljökonsekvensbeskrivning i PDF

Samrådsredogörelse

Mark- och vattenanvändningskarta i PDF – Samrådsförslag

Översiktsplan Kalix kommun – Samrådsförslag i PDF

Fördjupad översiktsplan för Töre 2021

Fördjupad översiktsplan för centrala Kalix 2012

ORDLISTA

Blåstruktur: ett nätverk av hav, sjöar och vattendrag, även diken, våtmarker, dammar och andra typer av uppsamling för dagvatten kan vara en del i denna struktur.

Centralort: kommunens största tätort, Kalix.

Ekosystemtjänster: alla produkter och tjänster som naturens ekosystem ger oss människor och som bidrar till vår välfärd och livskvalitet.

Grönområde: offentligt tillgängliga, vegetationsklädda ytor i eller i nära anslutning till våra samhällen med visst behov av skötsel.

Grönstruktur: ett nätverk av små och stora gröna områden av olika karaktär och funktion.

Vitstruktur: ett nätverk av områden för snö och is med tillhörande snöupplag, vägar och övrig infrastruktur.

LIS: landsbygdsutveckling i strandnära läge.

FÖP: Fördjupad översiktsplan.

Miljö kvalitetsnormer (MKN): bestämmelser om kvaliteten på mark, vatten, luft eller miljön i övrigt. Miljö kvalitetsnormer regleras i miljöbalken och beslutas genom förordningar eller föreskrifter av regeringen eller av andra myndigheter som utses av regeringen.

Nollgenomgångar: när temperaturen ofta växlar omkring noll grader och begreppet nollgenomgångar är ett mått på antalet dygn med denna temperaturväxling.

Serviceort: kommunens tre större samhällen som tillhandahåller offentlig och kommersiell service. Töre, Nyborg och Sangis.

Servicepunkt: kommunens två större samhällen i norra delen av kommunen, Morjärv och Vitvattnet, som delvis tillhandahåller offentlig och kommersiell service för omkringliggande områden.

REFERENSER

Kommunala styrdokument

Avfallsplan 2021.

Bostadsförsörjningsprogrammet 2016–2030. Antagen av kf 10 april 2017 och vann laga kraft 16 maj 2017.

Friluftspan. Fastställd 2019.

Fördjupad översiktsplan för centrala Kalix (FÖP). Antagen av kf 17 september 2012 och vann laga kraft 18 oktober.

Gång- och cykelplan 2020–2030.

Hållbarhetspolicyn. Fastställd 27 november 2023.

LIS-rapport, landsbygdsutveckling i strandnära lägen. Tematiskt tillägg till översiktsplanen. Antagen av kf 6 februari 2017 och vann laga kraft 10 mars 2017.

Lokal utvecklingsstrategi 2014–2020. Fastställd 9 februari 2015.

Töre utvecklingsplan, fördjupad översiktsplan (FÖP). Antagen av kf 8 februari 2021.

Utvecklingsplan för besöksnäring. Antagen av kf 12 april 2021.

VA-plan.

Vision 2030. Kalix kommuns politiskt fattade vision och mål.

Övrigt kommunalt underlag

Kulturmiljöinventering kuststräckan Törefors - Storön (2022).

Trafikstrategi Kalix kommun 2023.

Regionala och delregionala underlag

Bottenvikens skärgård 2021 - 2030. Kommunsamverkan.

Länsstyrelsen Norrbotten (2024). *Risker och sårbarheter i Norrbottens län.*

Länsstyrelsen Norrbotten (2023). Planeringsunderlag för brukningsvärd jordbruksmark i Norrbotten.

Länsstyrelsen Norrbotten (2021). *Regionalt program för efterbehandling av förorenade områden i Norrbottens län 2021–2023.*

Länsstyrelsen Norrbotten (2019). Norrbottens klimat- och energistrategi 2020–2024.

Länsstyrelsen Norrbotten (2018). Strategi för jämställdhet i Norrbotten 2018–2023.

Länsstyrelsen Norrbotten (2018). Grön Infrastruktur i Norrbotten - en preliminär handlingsplan.

Länsstyrelsen Norrbotten (2013). *Klimatförändringar i Norrbottens kommuner, Kalix.*

Länsstyrelsen Norrbotten. *Norrbottens kulturmiljöprogram 2010–2020.*

Länsstyrelsen Norrbotten (u.å.). *Fiskerinäringen vid Norrbottenskusten – en lägesbeskrivning.*

Norrbottens folkhälsopolitiska råd (2017). Norrbottens folkhälsostrategi 2018–2026 - För en bättre och mer jämlik och jämställd folkhälsa.

Region Norrbotten (2019). Regional utvecklingsstrategi Norrbotten 2030 (RUS).

Region Norrbotten. Länstransportplan 2022–2033.

Regionala kollektivtrafikmyndigheten i Norrbottens län (2023). Regionalt Trafikförsörjningsprogram 2023–2035.

SGI (2011). Översiktlig klimat- och sårbarhetsanalys – naturolyckor. Norrbottens län.

SMHI (2020). *Framtidsklimat i Kalix kommun.*

SMHI (2015). *Framtidsklimat i Norrbottens län.*

Tillsammans framåt - Trafikstrategi för Boden, Kalix, Luleå, Piteå och Älvsbyns kommuner (2017).

WSP (2019). Klimatförändringarnas påverkan på Norrbottens kulturmiljöer.

Statliga underlag

Barnombudsmannen. Barnkonventionen. [2024-02-09]

Boverket (2020). *Omgivningsbuller från industriell verksamhet och annan verksamhet med likartad ljudkaraktär*.

Boverket (2019). *Brottsförebyggande och trygghetsskapande perspektiv och åtgärder i samhällsbyggnadsprocessen*.

Folkhälsomyndigheten (2022). *Vägledningar och riktvärden för buller och höga ljudnivåer*. [2024-02-09]

Försvarmakten (2023). *Riksintressen för totalförsvarets militära del 1, Norrbottens län*.

Globala målen. Globala målen. [2024-02-09]

Länsstyrelsen i Norrbottens län och Länsstyrelsens i Västerbottens län (2019). *Riktlinjer för fysisk planering - skyddsavstånd till transportleder för farligt gods i Norrbottens och Västerbottens län*.

MSB (2024). *Totalförsvarets civila intressen i samhällsplaneringen – med fokus på den fysiska planeringen enligt plan – och bygglagen*.

MSB (2017). *Samhällsplanering och riskhantering i anslutning till storskalig kemikaliehantering*.

Naturvårdsverket (2019). *Luftguiden - Handbok om miljökvalitetsnormer för utomhusluft*.

Regeringskansliet (2017). *Politik för gestaltad livsmiljö*. Proposition 2017/18:110

Regeringskansliet (2023). *Boendesegregation och verktyg för att räkna på sociala värden - En kunskapsöversikt för samhällsbyggnadssektorn*. Fi 2022:20

Regeringsskrivelse 2023/24:97. Skr. 2023/24:997 Nationell strategi och regeringens handlingsplan för klimatanpassning.

Sveriges miljömål. Sveriges miljömål. [2024-02-09]

Trafikverket (2019). *Åtgärder för ökad andel godstransporter på järnväg och med fartyg*.

Vattenmyndigheterna (2022). *Åtgärdsprogram för vatten 2022–2027, Bottenvikens vattendistrikt*.

Övrigt material

Climate Change (2023). *Synthesis Report. Contribution of Working Groups I, II and III to the Sixth Assessment Report of the Intergovernmental Panel on Climate Change* [Core Writing Team, H. Lee and J. Romero (eds.)]. IPCC, Geneva, Switzerland, pp. 35 - 115, doi: 10.59327/IPCC/AR6-9789291691647

EBH-portalen. Fysisk planering och förorenade områden. [2024-02-09]

Länsstyrelsen Jönköpings län (2017). *Vägledning om hantering av förorenade områden vid planering och lovgivning*.

Geodata

Länsstyrelsernas geodatakatalog.

MSB, Myndigheten för samhällsskydd och beredskaps kartportal.

Sametinget

Lagar och förordningar

Förordning (2015:216) trafikbuller vid bostadsbyggnader

Förordning (2006:311) transport av farligt gods

Kulturmiljölag (1988:950)

Lag (2006:263) transport av farligt gods

Miljöbalk (1998:808)

Miljöbedömningsförordning (2017:966)

Miljöprövningsförordningen (2013:251)

Plan- och byggförordning (2011:338)

Plan- och bygglag (2010:900)

Strålskyddslag (2018:396)

Trafikförordning (1998:1276)

FRAMTIDSSPANING OCH OMVÄRLDSANALYS

Översiktsplanen är ett långsiktigt strategiskt dokument som sträcker sig fram till år 2040. Den långa tidshorisonten gör det svårt att förutse hur samhället kommer att utvecklas och vilka utmaningar framtiden kan ge, men genom att belysa pågående och förväntade trender i regionen och omvärlden går det att skapa sig en bild av vad som kan påverka planeringen. För att den planering som görs idag ska vara långsiktigt hållbar behöver översiktsplanen förhålla sig till den kunskap som finns om framtiden.

KLIMATFÖRÄNDRINGAR

Klimatförändringarna är ett verkligt och obestriddigt hot mot hela vår civilisation. Utsläppen av växthusgaser fortsätter att stiga och som följd riskerar vi att nå en genomsnittlig global uppvärmning som överstiger två grader, vilket skulle få allvarliga konsekvenser för ekosystem, havsförsurning, mänsklig säkerhet, matproduktion, vattentillgång, hälsa och ökad risk för naturkatastrofer. Effekterna är redan nu synliga och kommer att bli katastrofala såvida vi inte agerar nu.

Hållbara ekosystem och biologisk mångfald är grunden för vårt liv på jorden. Ekosystem på land som skogar, våtmarker, torrmarker och berg utgör livsmiljöer för miljontals arter samtidigt som de renar luft och vatten. Markförstöring och avskogning leder till ökade halter av växthusgaser och hotar såväl klimatet som djurarters överlevnad.

Klimatförändringar orsakar allt fler och starkare naturkatastrofer och extremväder. Konfliktdrabbade och fattiga länder är särskilt utsatta. Världen över drivs människor på flykt från sina hem till följd av klimatet. Antalet klimatflyktingar kommer troligtvis att öka kraftigt och det syns redan nu att människor börjar röra sig norrut.

Klimatförändringarna blir alltmer påtagliga i vår vardag vilket medför ett stort ansvar för kommunen i planeringen av mark och vatten. Kommunen behöver ha beredskap för att kunna hantera ett föränderligt klimat med både varmare och torrare perioder, samtidigt som större nederbördsmängder med ökad risk för översvämningar är att vänta. Hur klimatet i Kalix kommun utvecklas beror på hur användningen av fossila bränslen ser ut i framtiden, alltså hur mycket mängden växthusgaser ökar i atmosfären.

Globalt sett är 25 % av världens åkermark hotad av klimatförändringar, saltanrikning och andra typer av markförstöring. Klimatförändringen har redan påverkat livsmedelsförsörjningen genom uppvärmning, förändrade nederbördsmönster och ökad frekvens av vissa extremer. Norra Europa och norra Nordamerika kommer vara de områden som i framtiden får gynnsammare förutsättningar för livsmedelsproduktion. Norra Sverige har en stor fördel som andra områden inte har vilket är god vattentillgång. Förutsättningarna för odling blir generellt bättre då växtperioderna blir längre och det blir möjligt att få fler skördar under en och samma period. Det kommer även vara möjligt att odla helt nya grödor.

Ett varmt klimat kan innebära stora förändringar för fisket. Vattentemperaturen är avgörande för fiskarnas levnadsförhållanden. Uppvärmning av Östersjön i kombination med en minskning av salthalten skulle kunna innebära att näringen för viktiga fiskarter som strömming, torsk och lax slås ut.

För rennärningen kommer varmare vintrar med återkommande töperioder att medföra isbildning som försämrar åtkomsten av marklaven i vinterbeteslandet, samtidigt som skogsbruket innebär fortsatt minskning av hänglavtillgången i stora delar av renskötselområdet. Sämre isar kan innebära att flyttleder behöver ändras, med nya behov av betesmarkstillgång som följd.

Kalix kommun ligger i Norra Norrlands kust- och slättområde och präglas av läget vid kusten. Klimatet påverkas av både närheten till havet och de lägre altituderna (höjd över havet), vilket gör att klimatet är något mildare jämfört med längre in i länet. Årstiderna märks tydligt, med både bistra vintrar och, trots det nordliga läget, varma somrar. Genom kommunen går tre av länets stora älvar, Kalix älv, Sangis älv och Töre älv, samt Korpikån och vattendraget Keräsjoki tillsammans med flera mindre vattendrag. Kommunen ligger också vid havet och har flera fjärdar. Avrinningen under vintern är mycket låg i hela länet då nederbörden som regel magasineras i snötäcket. Under våren ökar avrinningen något i och med att snösmältningen startar vilket leder till höga flöden i samband med vårfloeden. Den största avsmältningen sker dock under sommaren i fjälltrakterna.

Klimatets utveckling i framtiden beror på hur atmosfärens innehåll av växthusgaser förändras. För att studera framtidens klimat behövs därför antaganden om hur utsläppen av växthusgaser kommer att bli. Det finns flera möjliga utvecklingar och vilken av dem som slår in beror på människans förmåga att begränsa utsläppen. RCP-scenarier beskriver olika resultat av utsläppen, fram till år 2100. Scenariot RCP4.5 beskriver en framtid med kraftfull klimatpolitik och stora utsläppsminskningar, och RCP8.5 en framtid där utsläppen fortsätter att öka. Analyser och åtgärdsförslag i Kalix översiktsplan baseras på scenariot RCP8.5 för att ta höjd för klimatförändringarna och utgå från det långa perspektivet. Båda scenarierna innebär ett helt nytt klimat för Kalix kommun.

Årsmedeltemperaturen för Kalix kommun var under perioden 1961-1990 0,7 grader. I slutet av seklet stiger temperaturen till 4,4 grader enligt RCP4.5 och 6,5 grader enligt RCP8.5. Växtsäsongen förlängs och värmeböljor blir vanligare. Nederbörden ökar under hela året. Trots det minskar flödet i vattendragen på sommaren och det blir vanligare med låg markfuktighet. Övriga säsonger ökar flödena och vårfloeden tidigare läggs. Den största uppvärmningen sker vintertid, då medeltemperaturen stiger från -11,8 grader till -6,8 grader enligt RCP4.5, eller till -4,0 grader enligt RCP8.5, vilket innebär att allt mer nederbörd faller som regn i stället för snö. Antal dagar med snötäcke minskar med cirka 2 månader enligt RCP4.5 i slutet av seklet. Enligt RCP8.5 blir det endast någon månad med snö längs kusten. Medelsnödjupet minskar under mars, maj och oktober månad, i slutet av seklet visar båda RCP-scenarier barmark i både maj och oktober (SMHI, 2020).

DIGITALISERING OCH TEKNIKUTVECKLING

Digitaliseringen och teknikutvecklingen har drastiskt förändrat vår vardag och möjliggjort nya sätt att leva. När nya tekniker utvecklas ökar omställningen från ett analogt till ett digitalt samhälle. Tekniken har utvecklats i hög takt de senaste 10 åren och haft stor betydelse för samhällsutvecklingen eftersom information är lättillgänglig och sprids snabbt. Det innebär att många ärenden och tjänster kan utföras helt elektroniskt och på distans. Under coronapandemin år 2020–2022 snabbades digitaliseringstakten upp eftersom många började arbeta på distans och undvek att handla i fysiska butiker. Genom möjligheten att arbeta hemifrån kan människor mer fritt välja var de vill bo. Att handla på nätet blir därtill allt vanligare vilket kan påverka det lokala butiksutbudet. Samtidigt blir förekomsten av närbutikerna och servicen allt viktigare när fler arbetar hemifrån.

Teknikutvecklingen har även lett till en pågående utveckling av drönare och elflyg som i framtiden både ska kunna frakta gods och människor. Denna teknik utvecklas hela tiden. För godstransporter till svåråtkomligt belägna mottagare kan drönare bland annat komma att utgöra ett konkurrenskraftigt alternativ. Elflyg ska i framtiden kunna transportera människor snabbare och enklare än traditionella flygplan. Drönare lyfter och landar vertikalt vilket innebär att det inte krävs lika storskalig infrastruktur som till exempel flygplan. Luftrummet samt start- och landningsplatser för drönare kan alltså i framtiden komma att bli en del av kommunens planering och därav bör kommunen följa utvecklingen av drönare och elflyg och även samverka med angränsande kommuner och regionen angående dessa frågor. Transportsektorns utveckling inom självkörande fordon, delad mobilitet, drönare och andra framtida innovationer kan ställa nya krav på infrastrukturen.

FLYTTMÖNSTER

Flyttmönster är komplexa och är beroende av många olika faktorer, bland annat livsfas, attraktivitet, trygghet och kommunikationer.

Urbaniseringen har historiskt varit en av de största förändringarna i människans levnadssätt vilket har inneburit att människor har flyttat från landsbygd och mindre samhällen till städer. Under senare år har coronapandemin varit en faktor som har inneburit en förändring för flytt- och boendedynamiken i Sverige. Under pandemin har trender som urbanisering, förtätning och minskad boendeyta mött ett starkt behov av yta, storlek och närhet till natur- och friluftsliv. Dessutom har möjligheten till distansarbete ökat som en konsekvens av pandemin. För Kalix kommun skulle denna utveckling kunna vara positiv genom att fler söker sig till mindre samhällen och angränsande landsbygd. Utöver pandemin så inträffade också hög inflation, höga energipriser och höga räntor. Blickar vi längre framåt, när klimatförändringarna och dess effekter slår in på allvar är frågan hur det kommer påverka människors flytt- och boendebeslut. Vi går alltså nu in i en tid som präglas av klimatförändringar och klimatanpassning, digitalisering och en helt annan geopolitisk situation än tidigare.

Trenden att bo utanför städer och i stället bo på landsbygden är ett positivt fenomen för Kalix då stora delar av kommunen består av landsbygd vilken skulle innebära att fler söker sig till kommunens mindre samhällen och den kringliggande landsbygden. Ytterligare en trend i Kalix kommun är att gamla fritidshusområden alltmer önskas omvandlas för permanent- eller säsonsboende, ofta i kombination med lägenhetsboende under vinterhalvåret. Intresset av att bo i fritidshus under längre tider på året ställer ökade krav på kommunal service.

FOLKHÄLSA

Dagens levnadsvanor har skapat nya hälsorisker där ensamhet är ett växande samhällsproblem, både i städer och på landsbygden. Offentliga platser, bostäder och bostadsmiljöer som främjar social interaktion blir allt viktigare. Ett ökat stillasittande gör vardagsmotionen alltmer betydelsefull för folkhälsan. När fler jobbar hemifrån blir bostadsnära grönytor, större grönområden och offentliga rum allt viktigare att prioritera i planeringen. Den fysiska planeringen kan främja människors hälsa genom att underlätta och tillgängliggöra möjligheter för fysisk aktivitet genom exempelvis attraktiva och trygga gångstråk, grönområden, gång- och cykelvägar och rekreationsområden. Kultur och hälsa hänger också samman på många olika sätt. Kultur kan påverka hälsan positivt, bland annat ge sammanhang, minska stress, bryta isolering och utanförskap, väcka minnen samt öka välmående.

FOSSILFRI OCH RESURSEFFEKTIV EKONOMI

Det krävs en omställning av samhället för att vi ska kunna nå våra miljö- och klimatmål, trygga vår välfärd och näringslivets konkurrenskraft, samt uppnå de globala målen för hållbar utveckling inom Agenda 2030. För att ha möjlighet att uppnå detta behövs bland annat en omställning till en mer fossilfri och resurseffektiv ekonomi.

Stora industrisatsningar planeras just nu på många platser i Sverige med syfte att ställa om industrin för att den ska bidra till ett fossilfritt samhälle. Mycket av industrisatsningarna sker i norra delen av Sverige och de planerade industrisatsningarna kommer att öka elbehovet de kommande decennierna. Detta kommer att bli en stor utmaning för det svenska elsystemet eftersom industrisatsningarna enbart utgör en del av den stora elektrifiering i samhället som väntas framöver. I och med industrisatsningarna kommer bland annat godstransporterna att öka i Norrbotten. Dessutom kan industrisatsningarna även leda till en ökad befolkning vilket i sin tur skulle öka behovet av persontransporter.

Användningen av förnybara energikällor som sol, vatten och vindkraft kommer alltså med största sannolikhet att öka och fler personer kan antas producera delar av sin el hemma, vilket ökar behovet av mer flexibla elnät.

KRISBEREDSKAP OCH CIVILT FÖRSVAR

Sverige påverkas av omvärlden vi lever i och vi behöver därför vara förberedda på att kriser, olyckor och världsomskakande händelser kan inträffa. Grundläggande värden som demokrati, rättssäkerhet och mänskliga fri- och rättigheter ska värnas genom att upprätthålla samhällsviktig verksamhet och hindra eller begränsa skador på egendom och miljö då olyckor och krissituationer inträffar. Krisberedskapsarbetet utgör en utgångspunkt för arbetet med det civila försvaret och dessa ska stärka varandra i gemensamma processer för samordning, planering och förberedelser. Civilt försvar innebär samhällets motståndskraft vid krigsfara och krig vilket är det arbete som utgörs av statliga myndigheter, kommuner, regioner, privata företag och frivillighetsorganisationer. Målet för det civila försvaret är att ha förmåga att:

- Värna civilbefolkningen,
- säkerställa de viktigaste samhällsfunktionerna,
- upprätthålla en nödvändig försörjning,
- bidra till det militära försvarets förmåga vid väpnat angrepp eller krig i vår omvärld,
- upprätthålla samhällets motståndskraft mot externa påtryckningar och bidra till att stärka försvarsviljan,
- bidra till att stärka samhällets förmåga att förebygga och hantera svåra påfrestningar på samhället i fred, och
- med tillgängliga resurser bidra till förmågan att delta i internationella fredsfrämjande och humanitära insatser.

Kommunens tillgång till befintliga skyddsrum kan ses genom denna länk – [MSB:s skyddsrumskarta](#).

KUNSKAPSFÖRSÖRJNING

Utbildning och kompetensförsörjning är viktigt för tillväxten i det nya kunskapssamhället. En trend mot automatisering och digitalisering av tjänster kommer i framtiden skapa nya behov av kompetens. Samtidigt kan jobb som finns idag försvinna eller förändras och fler kan behöva omskola sig. Med teknikutvecklingen blir distansutbildning alltmer vanligt, vilket kan skapa behov av nya typer av lokaler och offentliga miljöer för utbildning.

GLOBALA, NATIONELLA, REGIONALA OCH KOMMUNALA MÅL

GLOBALA MÅL

Det övergripande målet med översiktsplanen är att arbeta för att nå en hållbar utveckling. Genom god mark- och vattenanvändning ska översiktsplanen bidra till en långsiktig hållbar utveckling utifrån ett ekologiskt, socialt och ekonomiskt perspektiv. Översiktsplanens funktion är att samordna det ekologiska, sociala och ekonomiska perspektivet till en helhet genom den byggda miljön, genom att bevara områden och genom att utforma livsmiljöer som främjar invånarnas möjlighet till en hållbar livsstil.

Kalix översiktsplan baseras på globala, nationella, regionala och kommunala mål. De globala hållbarhetsmålen i Agenda 2030 är de viktigaste vägledande målen för översiktsplanen. Översiktsplanens utvecklingsstrategier och ställningstaganden samt förslag till mark- och vattenanvändning ska bidra till att uppfylla målen.

Agenda 2030

FN:s globala mål, Agenda 2030 för en hållbar utveckling, består av 17 globala mål och tillhörande delmål. Världens länder har förbundit sig att tillsammans jobba för att uppnå de globala målen och därmed nå en långsiktigt hållbar utveckling med de tre dimensionerna ekologisk, social och ekonomisk hållbarhet.

De globala målen är integrerade och beroende av varandra, vilket innebär att något av målen inte kan nås på bekostnad av något annat. Genom att översiktsplanen anger mark- och vattenanvändningen som ligger till grund för kommunens långsiktiga planering är den därmed ett viktigt vägledande dokument att arbeta efter för att nå de globala målen.

AGENDA 2030 OCH KALIX KOMMUN

Arbetet med Agenda 2030 inom Kalix kommun har bland annat lett till framtagandet av kommunens hållbarhetspolicy. Kalix kommuns hållbarhetspolicy är ett koncernövergripande styrdokument som tydliggör kommunens förhållningssätt till hållbar utveckling och Agenda 2030. Hållbarhetsarbetet ska bidra till måluppfyllelse av Agenda 2030, regionala mål och kommunens övergripande mål. Det görs genom att hållbarhetsaspekter ska beaktas och inkluderas i beslut, styrdokument, riktlinjer och daglig verksamhet. Policyn ska synliggöra, förtydliga och hålla ihop koncernens hållbarhetsarbete.

Kalix kommuns definition av hållbar utveckling överensstämmer med Brundtlandkommissionens: *"Hållbar utveckling är en utveckling som tillfredsställer dagens behov utan att äventyra kommande generationers möjligheter att tillfredsställa sina behov"*. Hållbar utveckling omfattar tre dimensioner: ekologisk, ekonomisk och social. De både påverkar varandra och utgör varandras förutsättningar.

Ekologisk hållbarhet handlar om en utveckling som värnar den biologiska mångfalden och naturmiljön och långsiktigt säkerställer människans fortlevnad och ekosystemens överlevnad.

Ekonomisk hållbarhet handlar om att långsiktigt hushålla med mänskliga och materiella resurser och att använda dem med eftertänksamhet. Det innebär även att säkerställa att varje generation bär sina egna kostnader och inte skjuter dem på framtiden.

Social hållbarhet handlar om att bygga ett långsiktigt, stabilt och jämlikt samhälle där grundläggande mänskliga behov uppfylls.

Hållbarhetspolicyn består av sex fokusområden vilka är beskrivna i ett lokalt perspektiv för Kalix och är en målbild för hur den geografiska kommunen Kalix ska utvecklas;

- Ett jämlikt och jämställt samhälle
- Hållbara samhällen
- En samhällsnyttig, cirkulär och biobaserad ekonomi
- Ett starkt näringsliv med hållbart företagande
- En hållbar och hälsosam livsmedelskedja
- Kunskap och innovation

I översiktsplanen har målen i Agenda 2030 samt kommunens hållbarhetspolicy varit en utgångspunkt i arbetet med ekonomisk, social och ekologisk hållbarhet. Agenda 2030 och policyn har även inarbetats i kommunens vision och strategier, läs mer under avsnittet *Syfte, vision och strategier*.

NATIONELLA MÅL

De nationella målen som kopplas till översiktsplanen redovisas här. Dokumenten är vägledande för den fysiska planeringen.

BARNKONVENTIONEN

Sedan den 1 januari 2020 är barnkonventionen svensk lag i Sverige. Det ökar behovet av fokus på arbetet med barns rättigheter i fysisk planering och stadsutveckling. Enligt FN:s konvention om barns rättigheter ska barn ges möjlighet att påverka beslut om utformningen av livsmiljön.

Arbetet med barnkonventionen går hand i hand med genomförandet av Agenda 2030 och förverkligandet av Politik för gestaltad livsmiljö. Kunskapshöjande insatser och förvaltning av såväl åtgärder som kompetens är av stor vikt för att fullt ut implementera barnkonventionen hos kommunerna.

Barnkonventionen innefattas av 54 artiklar men det är fyra artiklar som utgör grundprinciperna och övriga artiklar utgår ifrån dessa. De fyra grundprinciperna är:

- Artikel 2: Om alla barns lika värde och rättigheter. Ingen får diskrimineras. Barnkonventionen gäller för alla barn som befinner sig i ett land som har ratificerat den.
- Artikel 3: I alla åtgärder som rör barn ska i första hand det som bedöms vara barnets bästa beaktas. Begreppet "barnets bästa" är konventionens grundpelare. Vad som är barnets bästa måste avgöras i varje enskilt fall och hänsyn ska tas till barnets egen åsikt och erfarenhet.
- Artikel 6: Varje barns rätt till liv, överlevnad och utveckling. Det handlar inte bara om barnets fysiska hälsa utan också om den andliga, moraliska, psykiska och sociala utvecklingen.
- Artikel 12: Barnets rätt att bilda och uttrycka sina åsikter och få dem beaktade i alla frågor som berör hen. När åsikterna beaktas ska hänsyn tas till barnets ålder och mognad.

Barnkonventionen och Kalix kommun

I den översiktliga planeringen kan kommunen skapa förutsättningar för att underlätta och stärka barnens vardagsliv med skola, aktiviteter och närmiljö, oavsett var i kommunen barnen bor. Att planera för livsmiljöer kan innebära att prioritera lekmiljöer, grönytor samt att skapa säkra trafiksituationer där barn kan känna sig trygga. Barnkonsekvensanalyser kan tas fram i tidiga skeden i detaljplaneprocessen eller i andra strategiska dokument för att belysa brister och behov inför planering. Barnperspektivet behöver lyftas fram i all planering och barns synpunkter bör plockas upp i dialogarbeten.

Barnen är Kalix framtid och barnen har därför genom samarbete med högstadiet och gymnasium engagerats att medverka i den tidiga medborgardialogen för översiktsplanen. På så sätt får barnen vara med att utveckla den egna närmiljön och utveckling kan till högre grad anpassas utifrån barnens behov och önskemål.

SVERIGES MILJÖMÅL - MILJÖKVALITETSMÅLEN

Sveriges miljöpolitik består av ett generationsmål, 16 miljökvalitetsmål samt ett antal etappmål inom områdena avfall, begränsad miljöpåverkan, farliga ämnen, cirkulär ekonomi, hållbar stadsutveckling, luftföroreningar och minskat matsvinn. Generationsmålet, de 16 miljökvalitetsmålen och etappmålen bildar tillsammans miljömålssystemet. Generationsmålet anger den allmänna inriktningen på miljöarbetet och för att göra generationsmålet mer konkret finns miljökvalitetsmålen och etappmålen. Sveriges miljömål är det nationella genomförandet av den miljömässiga dimensionen av de globala hållbarhetsmålen och miljömålen är mer preciserade när det gäller vilken miljö kvalitet som krävs för en god miljö i jämförelse med de globala hållbarhetsmålen. Flera av de 16 miljökvalitetsmålen har kopplingar till samhällsplanering och översiktsplanen spelar en viktig roll genom att pröva lokaliseringen och behovet av olika markanvändningar.

Det övergripande målet för miljöpolitiken är att till nästa generation lämna över ett samhälle där de stora miljöproblemen är lösta, utan att orsaka ökade miljö- och hälsoproblem utanför Sveriges gränser. De 16 nationella miljökvalitetsmålen måste i huvudsak vara uppnådda om vi ska nå generationsmålet. För översiktsplanen har följande miljömål identifierats som mest relevanta och har inarbetats i kommunens fyra strategier, som finns beskrivet i avsnittet *Syfte, vision och strategier*:

- 1. Begränsad klimatpåverkan
- 8. Levande sjöar och vattendrag
- 10. Hav i balans samt levande kust och skärgård
- 11. Myllrande våtmarker
- 12. Levande skogar
- 13. Ett rikt odlingslandskap
- 15. God bebyggd miljö
- 16. Ett rikt växt- och djurliv

Vissa miljömål påverkas indirekt av planen och hanteras främst i kapitlet *Klimat, hälsa och säkerhet*:

- 2. Frisk luft
- 3. Bara naturlig försurning
- 4. Giftfri miljö
- 6. Säker strålmiljö
- 7. Ingen övergödning
- 9. Grundvatten av god kvalitet
- 14. Storslagen fjällmiljö

JÄMSTÄLLDHETSPOLITISKA MÅL

Målet för den nationella jämställdhetspolitiken är att män och kvinnor ska ha samma makt att forma samhället och sina egna liv och för att nå dit har sex delmål satts upp:

- En jämn fördelning av makt och inflytande
- Ekonomisk jämställdhet
- Jämställd utbildning
- Jämn fördelning av obetalt hem- och omsorgsarbete
- Jämställd hälsa
- Mäns våld mot kvinnor ska upphöra

CEMR:s jämställdhetsdeklaration

CEMR:s (Council of European Municipalities and Regions) "Den europeiska deklarationen för jämställdhet mellan kvinnor och män på lokal och regional nivå" (CEMR-deklarationen). Deklarationen är ett verktyg för kommuner att integrera jämställdhetsperspektivet i all verksamhet.

Övergripande principer i CEMR:

1. Jämställdhet är en grundläggande rättighet.
2. För att jämställdhet ska garanteras måste flerfaldig diskriminering och andra missgynnanden bekämpas.
3. Ett representativt deltagande av kvinnor och män i beslutsprocessen är en förutsättning för ett demokratiskt samhälle.
4. Att avskaffa stereotypa uppfattningar om kön är avgörande för att uppnå jämställdhet.
5. Jämställdhetsintegrering av alla kommunens verksamheter är nödvändiga för att främja jämställdhet.
6. Att handlingsplaner och program har tillräcklig finansiering är nödvändigt för att jämställdhetsarbetet ska nå framgång.

Sedan 2022 har deklarationen reviderats och det har bland annat tillkommit nio nya artiklar om sakområden som täcktes otillräckligt eller inte alls av deklarationen från 2006:

- jämställdhet är en drivkraft för hållbar utveckling och en förutsättning för att genomföra hållbarhetsmålen i Agenda 2030 (artikel 31)
- könsbaserat våld omfattar cybervåld i alla dess former och att trakasserier, hot och våld i online-världen särskilt drabbar kvinnor och flickor (artikel 32)
- hot och våld mot förtroendevalda och anställd personal ofta är könsrelaterat och i synnerhet riktas mot kvinnor (artikel 33)
- uppmärksamma särskilda behov på grund av multipel och intersektionell diskriminering och uppmuntra att stereotypa könsroller utmanas (artikel 34)
- modern teknologi möjliggör nya typer av flexibla arbetsplatser och distansarbete som kan underlätta för både kvinnor och män att förena yrkesliv, samhällsliv och privatliv – men också riskerar att öka omsorgsbördan och mängden obetalt hushållsarbete för kvinnor (artikel 35)
- använda digital teknik så att den ökar och inte minskar jämställdheten, det vill säga att kvinnor och flickor måste ha tillgång till digital teknik men också vara med i teknisk utveckling och styrning (artikel 36)
- kommunerna och regionerna har en viktig roll att spela i arbetet med att främja och trygga sexuell och reproduktiv hälsa och rättigheter (artikel 37)
- integrera åtgärder mot klimatförändringar som beaktar jämställdhet i det lokala beslutsfattandet och inkludera kvinnors perspektiv och erfarenheter vid utformningen och genomförandet av miljöpolitik och miljöplaner (artikel 38)
- beakta jämställdhetsaspekter i hanteringen av kriser och uppbyggnaden av civil beredskap (artikel 39).

Jämställdhets- och jämlikhetsarbete i Kalix kommun

Kalix kommun beslutade i juni 2013 att underteckna CEMR:s europeiska jämställdhetsdeklaration. Under 2024 beslutade även Kalix kommun att ansluta sig till och ratificerar de nio nya artiklarna i CEMR-deklarationen. Deklarationen innebär förpliktelser om att arbeta för att främja jämställdhet såväl i våra verksamheter som i samhället i stort. Ett ansvarsfullt agerande vad gäller jämställdhetsfrågorna är viktigt både för att stärka förtroendet för verksamheten bland brukare och medborgare samt för att Kalix kommun ska vara en attraktiv och trygg arbetsgivare. Kalix kommun ska arbeta med jämställdhetsintegrering som strategi.

Kalix kommun har åtagit sig att arbeta med ett genusförändrande våldsförebyggande projekt - En kommun fri från våld. Projektet har syftet att bidra till en kunskapsökning kring våld, genus och normer, samt att skapa ett långsiktigt systematiskt förebyggande arbete kring våld.

Stereotypa föreställningar om kvinnligt och manligt, samt heteronormativitet utgör ett hinder för jämställdhet och jämlikhet. Planeringen bör möjliggöra att alla medborgare, oavsett kön, på lika villkor ska kunna motionera, njuta av friluftslivet och kultur. Fysisk planering behöver också vara social planering. Mötesplatser i form av torg och parker, utrymmen för lek, spel, motion och avkoppling samt samlings-, kultur- och idrottslokaler skapar förutsättningar för möten mellan generationer och kulturer. Utrymmena bör vara jämnt fördelade mellan olika intressegrupper och ska fungera dagtid som kvällstid. Det behövs även en väl fungerande kollektivtrafik och trygga och effektiva gång och cykelstråk för att ett samhälle ska vara jämställt och jämlikt.

FOLKHÄLSA, TILLGÄNGLIGHET, TRYGGHET OCH BROTTSFÖREBYGGANDE

Utöver arbetet med jämställdhets- och jämlikhetsmål finns andra nationella mål som ska beaktas och inkluderas i Kalix kommuns verksamheter.

Det nationella målet för Folkhälsopolitiken är att skapa samhälleliga förutsättningar för en god och jämlik hälsa i hela befolkningen och sluta de påverkbara hälsoklyftorna inom en generation.

Målet för regeringens Funktionshinderspolitik är att med FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning som utgångspunkt, "uppnå jämlikhet i levnadsvillkor och full delaktighet i samhället för personer med funktionsnedsättning". Målet ska bidra till ökad jämställdhet och till att barnrättsperspektivet ska beaktas. För att nå det nationella målet ska genomförandet av funktionshinderspolitiken inriktas mot fyra områden. Principen om universell utformning, hantering av befintliga brister i tillgängligheten samt att förebygga och motverka diskriminering lyfts fram som viktiga insatsområden av relevans för den fysiska planeringen.

Målet för Kriminalpolitiken (2015) är att minska brottsligheten och att öka människors trygghet. I Regeringens skrivelse 2016/17:126 *Tillsammans mot brott - ett nationellt brottsförebyggande program* är en av målsättningarna att brottsförebyggande aspekter ska beaktas i fysisk planering liksom vid ny- eller ombyggnation av bostäder och offentlig miljö. För att få till ett mer effektivt och långsiktigt arbete för brottsförebyggande och trygghetsskapande effekter är samverkan mellan olika aktörer nödvändig.

Målet för Kalix lokala brottsförebyggande råd (BRÅ) är att arbeta för en minskad brottslighet och en ökad trygghet. Detta görs genom att bland annat utveckla informationsutbytet mellan olika brottsförebyggande aktörer.

Att förebygga brott och främja trygghet är viktigt för att främja livskvalitén i en kommun och få fler att vilja bosätta sig i Kalix kommun. Genom att metodiskt och systematiskt öka våra kunskaper och verka för att det brottsförebyggande perspektivet beaktas inom ramen för alla berörda samhällssektorer och på alla nivåer, skapas förutsättningar för ett långsiktigt och uthålligt brottsförebyggande arbete.

GESTALTAD LIVSMILJÖ

Riksdagen antog år 2018 nationella mål för arkitektur, design, form och kulturmiljö som har samlats under begreppet gestaltad livsmiljö. Gestaltad livsmiljö utgår från en helhetssyn på utformningen av platser där människor bor, arbetar och lever sina liv. Gestaltningen av den befintliga livsmiljön och förvaltningen av de kulturvärden som finns är en lika viktig uppgift som skapandet av nya miljöer. Utformningen av våra livsmiljöer ska ske med hänsyn till historiska sammanhang och sociala värden, men utvecklas i takt med samtidens behov.

Arkitektur, design, form och kulturmiljö ska stärka varandra för att hantera de samhällsutmaningar vi står inför och tillsammans bidra till ett hållbart, jämlikt och mindre segregerat samhälle med omsorgsfullt gestaltade livsmiljöer, där alla ska ges möjlighet att påverka utvecklingen av vår gemensamma miljö.

De nationella målen för en god gestaltad livsmiljö är formulerade enligt följande:

- Hållbarhet och kvalitet underställs inte kortsiktiga ekonomiska överväganden
- Kunskap om arkitektur, form och design utvecklas och sprids
- Det offentliga agerar förebildligt
- Estetiska, konstnärliga och kulturhistoriska värden tas till vara och utvecklas
- Miljöer gestaltas för att vara tillgängliga för alla
- Samarbete och samverkan utvecklas, inom landet och internationellt

Målen ska vara styrande för statens initiativ när det gäller arbetet med gestaltade livsmiljöer, arkitektur, design och form och ska vara vägledande för bland annat kommuner. Kalix kommun vägleds av de nationella målen för gestaltad livsmiljö, det regionala Norrbottnens kulturmiljöprogram samt Färger för Kalix. Kalix kommun avser att ta fram ett kulturmiljöprogram där bland annat frågor kring offentlig konst, arkitektur, design och form bör behandlas och hur kommunen avser att arbeta med detta. Kulturmiljöprogrammet bör ta ett helhetsgrepp kring den gestaltade livsmiljön.

KLIMATANPASSNING

Regeringen har under 2024 fattat beslut om Sveriges nationella strategi för klimatanpassning. Strategin redovisar regeringens inriktning för det nationella arbetet med klimatanpassning och innehåller bland annat mål för detta.

Regeringens inriktning är att med en samhällsekonomiskt effektiv, strategisk och åtgärdsinriktad klimatanpassning fungerar samhället väl i det förändrade klimatet. Naturmiljön har god förmåga att återhämta sig och ekosystemens resiliens har stärkts. Samhällets aktörer, inklusive privata och offentliga på alla administrativa nivåer, hanterar risker, sårbarheter och möjligheter i beslutsfattande. Klimatanpassning är integrerad i relevanta verksamheter och ansvarsområden.

REGIONALA DOKUMENT

De regionala styrdokument som främst kopplas till översiktsplanen redovisas här. Dokumenten är vägledande för den fysiska planeringen.

REGIONAL UTVECKLINGSTRATEGI

Region Norrbotten samordnar, med den regionala utvecklingsstrategin (RUS) som utgångspunkt, arbetet med länets regionala utveckling. Utvecklingsstrategin ska uppdateras efter de nya förutsättningarna som finns i Norrbotten och det arbetet ska pågå fram till år 2025. Visionen är att Norrbotten ska bli Sveriges mest välkomnande och nytänkande län. Alltid med hållbarhet, jämställdhet, jämlikhet och mångfald i fokus. De övergripande målen för den regionala utvecklingsstrategin är:

- Vara välkomnande, hållbart och attraktivt
- Skapa hållbar tillgänglighet
- Ha en väl fungerande kompetensförsörjning
- Vara innovativt och konkurrenskraftigt

Den regionala utvecklingsstrategin (RUS) pekar även ut ett antal viktiga gemensamma utgångspunkter för Norrbottens utveckling, så kallade horisontella perspektiv, som ska genomsyra alla visioner och förslag till åtgärder. Dessa perspektiv är:

- Jämställdhet en nödvändighet
- Social, miljömässig och ekonomisk hållbarhet
- Barn och unga i fokus
- Mångfald och integration skapar tillväxt
- Nationella minoriteter och urfolk är en unik tillgång
- Goda möjligheter till utveckling i hela länet
- Norrbotten ska leda utvecklingen i Arktis
- Ett digitaliserat Norrbotten blir ännu starkare
- Internationella samarbeten behövs

HÄLSOFRÄMJANDE SAMHÄLLSPLANERING

Hälsofrämjande samhällsplanering är ett regionalt nätverk för att i samverkan med kommuner och regionala aktörer främja attraktiva livsmiljöer. Nätverket ska bidra till att attraktiva och hälsofrämjande livsmiljöer skyddas och utvecklas under den expansiva tillväxtfas som Norrbotten nu går igenom.

Kalix kommun och hälsofrämjande samhällsplanering

En av de hälsoutmaningar enligt sammanställningen från regionala folkhälsostrategins arbete är att det i Kalix kommun finns ett högt insjuknande i hjärtinfarkt samt en låg självskattad hälsa.

Gröna miljöer, både bostadsnära och tätortsnära, är viktiga för vår hälsa och vårt välbefinnande. De stimulerar till fysisk aktivitet och sänker stressnivåer. Planeringen kan bidra till att göra gröna miljöer och friluftsliv tillgängligt för fler.

Fysisk planering kan bidra till att skapa ett socialt hållbart och inkluderande samhälle. Det går att skapa bättre förutsättningar för integration genom att skapa boendemiljöer som motverkar segregation och genom att skapa naturliga mötesplatser. Att skapa platser som bidrar till spontana möten mellan medborgare bidrar till integration och ökad social hållbarhet genom att medborgarna har större möjlighet att interagera med varandra.

REGIONALT TRAFIKFÖRSÖRJNINGSPROGRAM

Varje län har en regional kollektivtrafikmyndighet som ansvarar för all regional kollektivtrafik på väg, järnväg och vatten. Norrbottens Trafikförsörjningsprogram (2023) ger en helhetsbild av kollektivtrafiken i regionen. Visionen för kollektivtrafiken i Norrbotten är:

- Kollektivtrafiken är en katalysator för Norrbottens utveckling i ett växande och attraktivt län.
- Kollektivtrafiken är en del i ett hållbart resande och ett starkt alternativ i valet av färd sätt för de som lever och vistas i länet.
- Kollektivtrafiken är en viktig del i en samlad resekedja.

Norrbotten har en stor andel bilister och dessa behöver stimuleras för att börja använda kollektivtrafiken i en högre utsträckning. Barn och ungdomar som använder skoltrafiken är en viktig målgrupp att bibehålla i kollektivtrafiken även i vuxen ålder. Kollektivtrafiken ska vidare vara ett bra alternativ och ge tillgänglighet för dem som bor eller vistas i länet under kortare eller längre perioder och av olika anledningar inte har tillgång till bil. Kollektivtrafiken i Norrbotten ska med framtida trafikupplägg kunna möta olika behov av resor, som bland annat arbets- och studiependlare, resor till samhällsservice, fritidsresenärer, skolelever samt sjukresenärer och färdtjänstresenärer.

Transportpolitikens övergripande mål är att säkerställa en samhällsekonomiskt effektiv och långsiktigt hållbar transportförsörjning för medborgarna och näringslivet i hela landet. De övergripande målen för kollektivtrafiken i Norrbotten är formulerade i tre målområden som samspelar och påverkar varandra, vilka är: *resenären, tillgänglighet* och *miljö*.

NORRBOTTENS KLIMAT- OCH ENERGISTRATEGI

Norrbottens klimat- och energistrategi antogs 2019 men tar sikte mot 2045. Ett viktigt syfte med strategin är att identifiera och ta vara på Norrbottens unika förutsättningar för att bidra till en omställning av energisystemet och en minskning av klimatutsläppen genom en hållbar utveckling av näringslivet.

Klimat- och energistrategin ska fungera som vägledning och stöd för att utveckla och genomföra åtgärder för att nå Sveriges klimat- och energimål. Den ska också fungera som plattform för samarbete i energi- och klimatfrågorna mellan länets aktörer och peka ut en gemensam riktning för arbetet. Vidare ska strategin bidra till att åtgärder och planer riktas mot samma mål och utgöra ett stöd för prioriteringar i arbetet.

Norrbottens klimat- och energistrategi strävar mot att ökningen av jordens medeltemperatur ska hållas väl under två grader. För att nå detta antas samma mål som gäller på nationell nivå - inga nettoutsläpp av växthusgaser år 2045 och energianvändning ska vara 50 procent effektivare år 2030 jämfört med 2005 och länets elproduktion ska vara 100 procent förnybar år 2040.

KOMMUNALA DOKUMENT

De styrdokument i Kalix kommun som främst kopplas till samhällsplaneringen redovisas här. Dokumenten är vägledande för den fysiska planeringen.

UTVECKLINGSPLAN FÖR BESÖKSNÄRINGEN

Utvecklingsplanen för besöksnäringen har som syfte att vara ett redskap för att bygga kunskap och föreslå en önskad utveckling för besöksnäringen. Dessutom är syftet att utvecklingsplanen integreras med kommunens planering av markanvändningen.

Intresset för att vistas i naturen ökar stadigt för såväl svenskar som utländska besökare. Genom ett aktivt arbete med att öka friluftsliv, natur- och kulturturism ökar möjligheterna till berikande upplevelser för fler människor. Besöksnäringen i Kalix är i början av sin utveckling och det finns en stor marknad som efterfrågar de naturupplevelser som Kalix kommun kan erbjuda. I huvudsak är det den arktiska naturen och kulturen med midnattssol och norrsken, en relativt orörd skärgård och aktiviteter kopplade till detta som lockar.

I Kalix utvecklingsplan för besöksnäring finns ett ställningstagande om att utveckla naturturism. Målen för utvecklingsplanen är följande:

- En utveckling av en natur- och upplevelsebaserad besöksnäring bidrar till att göra Kalix känt för sina attraktiva platser och resurser. Det är en näring med jämn fördelning av män och kvinnor som bidrar till en mer diversifierad arbetsmarknad.
- En utveckling av en natur- och upplevelsebaserad besöksnäring bidrar till att göra Kalix näringsliv mer hållbart. Att sälja upplevelser av natur och kultur är att bruka resurser utan att förbruka.
- En utveckling av en natur- och upplevelsebaserad besöksnäring innebär bland annat att främja innovativa sätt att bruka vår natur på ett hållbart sätt.

BOSTADSFÖRSÖRJNINGSPROGRAM

Bostadsförsörjningsprogrammet ska lyfta fram bostadsförsörjningen och dess betydelse för kommunens planering i olika förvaltningar och bolag. Bostadsförsörjningsprogrammet ska även ge en tydlig inriktning för det arbete som vi tillsammans med andra aktörer på marknaden ska genomföra framöver.

Byggnad, boende och en väl fungerande bostadsmarknad är centralt för Kalix kommuns långsiktiga utveckling, såväl ur ett tillväxtperspektiv som ur ett socialt perspektiv.

Bostadsbyggande och planeringsfrågor är därför ett högt prioriterat område inom Kalix kommun. Huvudmålet är att vi ska öka befolkningen och då behövs bland annat en ökad tillgång till bra bostäder. Trots uppgången i bostadsbyggande de senaste åren råder ännu bostadsbrist. Tillgången till mark och planlagda områden i kommunen är god vilket är viktigt att framhålla i dialogen med entreprenörer och byggherrar.

AVFALLSPLAN

Kommunen har enligt miljöbalken (1998:808) ansvar för insamling och omhändertagande av allt hushållsavfall som inte omfattas av producentansvar. Alla kommuner i Sveriges är skyldiga att ha en avfallsplan. Avfallsplanen tillsammans med avfallsföreskrifterna utgör den kommunala renhållningsordningen.

Kommunen ska sträva mot en hållbar utveckling av avfallshanteringen utifrån nya kunskaper och lagkrav. Avfallsplanen anger hur kommunen, genom framtagna mål och åtgärder arbetar för hur avfallet ska minimeras och hanteras samt hur målen ska nås. Varje kommun får med utgångspunkt från sina egna förutsättningar påverka avfallsplanens innehåll och avgöra hur det praktiska arbetet ska genomföras.

Kommunens gemensamma vision för avfallshanteringen 2030: 100 % kretslopp – 0 % deponirester. Visionen är högt satt, men så länge den inte har nåtts måste vi fortsätta att jobba med frågorna. Syftet med avfallsplanen är att genom tydliga mål och åtgärder styra mot ökad återvinning och avfallsminimering.

VA-PLAN

VA-planen togs fram år 2022 och har som syfte att uppnå en långsiktig och hållbar VA-försörjning för hela kommunen, avseende dricksvatten, spillvatten och dagvatten. VA-planen ger en heltäckande bild över VA-frågorna och underlättar därmed det dagliga VA-arbetet avseende planering, prioritering och budgetering. I planen för allmän VA-försörjning redovisas de åtgärder som planeras genomföras åren 2023–2027.

LOKAL UTVECKLINGSSTRATEGI

Kommunens lokala utvecklingsstrategi (LUS) är fastställd år 2015 och ska revideras under år 2024 - 2025. Syftet med den lokala utvecklingsstrategin är att utgöra grund för det strategiska arbete som krävs för att Kalix ska utvecklas för att också i framtiden upplevas som en attraktiv plats att bo på, arbeta och etablera företag i samt besöka. Arbetet med strategin utgår från den regionala utvecklingsstrategin som brutits ned i för Kalix lokala tillväxtförutsättningar.

FRILUFTSPLAN

Kalix kommun har ett antal gånger fått utmärkelsen årets friluftskommun i Norrbotten och år 2023 fick kommunen utmärkelsen som Sveriges friluftskommun. Det är Naturvårdsverket som årligen delar ut priset med syfte att stimulera och uppmuntra kommunernas arbete med friluftsliv och naturturism. Friluftslivet är något som spelar en oerhört viktig roll för att människor ska trivas och må bra och Kalix kommun arbetar ständigt för att öka medborgarnas möjlighet till ett rikt friluftsliv.

Kommunen har en målsättning att tydliggöra och höja kommunens ambitioner avseende friluftsliv. För att kunna utveckla ett systematiskt friluftslivsarbete behövs en genomarbetad friluftsplän, så att insatserna för såväl naturvård som friluftsliv ges en tydlig styrning. För att få ett samlat grepp över insatser har denna friluftsplän tagits fram. Den nationella friluftspolitikerna utgör grunden för planen, som bland annat beskriver friluftslivet och dess förutsättningar (exempelvis friluftsområden och anläggningar, intressenter och användning, aktiviteter, skydd och restriktioner, ansvar och skötsel, tillgänglighet, information och skyltning, samt eventuella konflikter).

Friluftsplänen klargör kommunens friluftspolitiska ambitioner. Planen dokumenterar befintliga anläggningar och friluftsområden som är viktiga för det rörliga friluftslivet samt öka alla kommunmedborgares och besökares tillgänglighet till friluftsliv. Friluftsplänen kompletterar kommunens övriga planer och används som underlag till den fysiska planeringen och i arbetet med friluftsförslag.

LIS-RAPPORT, TEMATISKT TILLÄGG TILL ÖVERSIKTSPLANEN

LIS-rapporten är ett tematiskt tillägg till kommunens översiktsplan och antogs av kommunfullmäktige 2017. För att stimulera utvecklingen på landsbygden på lång sikt har kommunerna möjlighet att peka ut områden för landsbygdsutveckling i strandnära läge (LIS).

I takt med att befolkningen på landsbygden minskar ökar risken att befintlig service försvinner. Med syfte att upprätthålla det utbud som finns i kommunens byar och ambition att återskapa redan befintligt utbud finns skäl att skapa attraktiv exploateringsmark. Ett strandnära läge anses i många fall som attraktivt och bedöms kunna öka möjligheterna att utveckla verksamheter och boenden på landsbygden. Servicefunktioner förutsätter att det finns ett boendeunderlag som ekonomiskt får det att gå runt. LIS-områden kan på sikt bidra till att stärka serviceunderlaget genom fler boende, flera verksamheter eller ett ökat turistunderlag. I Kalix kommun definieras landsbygd, i detta fall, som all mark inom Kalix kommun. I LIS-rapporten har 40 områden pekats ut som lämpliga LIS-områden.

GÅNG- OCH CYKELPLAN

Gång- och cykelplanen är en trafikstrategi för hur gång- och cykeltrafiken ska utvecklas och främjas i Kalix. Planen bygger på medborgardialog, inventeringar och bedömningar av befintliga gång- och cykelleder och passager. Kalix kommun vill satsa på utbyggnaden av gång- och cykelnätet. Fokus ligger på att utöka gång- och cykelnätet genom att skapa nya huvudstråk inom kommunen men också skapa förbättringar i det befintliga nätet. Ett ytterligare steg att främja trafiksäkerhet och tillgänglighet för gående och cyklister är att förbättra passager och övergångar.

TRAFIKSTRATEGI

Trafikstrategin (2023) har utgjort ett viktigt underlag i processen med framtagandet av den nya översiktsplanen för Kalix kommun. Syftet med trafikstrategin är att sätta en gemensam inriktning för kommunens arbete med att åstadkomma ett långsiktigt hållbart transportsystem och en ökad tillgänglighet. Det övergripande målet för trafikstrategin är att tillgängligheten i Kalix kommun ska öka på ett hållbart sätt. För att uppnå det övergripande målet arbetar Kalix kommun utifrån fyra målområden:

- Transporteffektivt samhälle
- Minskad miljöpåverkan
- Regionförstoring
- Ökad trafiksäkerhet

För dessa fyra målområden finns även tillhörande riktlinjer. I trafikstrategin beskrivs också ett antal åtgärder som bör genomföras för att ytterligare främja en ökad tillgänglighet på ett hållbart sätt.

RISK- OCH SÅRBARHETSANALYS

Samtliga statliga myndigheter, kommuner och regioner ska göra en risk- och sårbarhetsanalys (RSA). För kommuner finns skyldigheten reglerad i lagen (2006:544) om kommuners och regioners åtgärder inför och vid extraordinära händelser i fredstid och höjd beredskap. Inför varje mandatperiod ska kommunen göra en risk- och sårbarhetsanalys. Kalix kommuns risk- och sårbarhetsanalys (2023–2026) hanterar främst frågor i den egna verksamheten inom Kalix kommun. Risk- och sårbarhetsanalysen identifierar samhällsviktiga verksamheter inom kommunens geografiska område. De identifierade samhällsviktiga verksamheterna har sedan analyserats utifrån den lägsta acceptabla nivån för att kunna upprätthålla verksamheten och vilka kritiska beroenden som finns. De kritiska beroendena har sedan bedömts angående vilken sannolikhet som finns att de ska drabbas av omfattande störningar och vilka konsekvenser som kan uppstå. Baserat på olika scenarier för extraordinära händelser har påverkan på de identifierade kritiska beroendena bedömts. I risk- och sårbarhetsanalysen finns även identifierade behov av åtgärder. I risk- och sårbarhetsanalysen inkluderas inte åtgärder för att hantera påverkan på samhällsviktiga verksamheter till följd av klimatförändringar och därför är det viktigt att översiktsplanen lyfter vilka åtgärder som är viktiga.

MELLANKOMMUNALA OCH REGIONALA SAMBAND

För att kunna utveckla klimatsmarta strukturer för infrastruktur, vattenförsörjning samt för arbets- och bostadsmarknad är mellankommunala frågor viktiga att hantera i översiktsplanen.

SAMARBETEN

Trafiksamverkan – SARETS

Kalix kommun ingår tillsammans med Boden, Luleå, Piteå och Älvsbyn i Luleåregionen som är den största arbetsmarknadsregionen norr om Stockholm. Kommunerna i Luleåregionen samarbetar bland annat i frågor som rör näringslivsutveckling och regionalt tillväxtarbete, utbildning, infrastruktur och miljö. De fem kommunerna ingår även i samarbetet SARETS, Samverkan Regional Trafikstrategi, inom vilken en gemensam regional trafikstrategi har tagits fram. Syftet är att hitta arbets- och samarbetsformer för att skapa en mer hållbar region och utveckla tillgängligheten i Luleåregionen.

Utveckling av kust och skärgård

Bottenvikens skärgårds kommunsamverkan är ett samarbete som sträcker sig över såväl kommun- som länsgränser och omfattar Haparanda, Kalix, Luleå, Piteå och Skellefteå kommuner. Verksamheten i Bottenvikens skärgård kommunsamverkan utgår sedan 2014 från ett samverkansavtal som undertecknats av kommuncheferna i samtliga kommuner. Samverkansavtalet innehåller beskrivning av organisation och finansiering. En gemensam strategi utgör ramen för den årliga verksamhetsplaneringen. Syftet är att, genom att samordna gemensamma kommunala resurser, få en hållbar utveckling mot en sammanhållen kust och skärgård som ger möjlighet till välmående, rikt friluftsliv och unika upplevelser för såväl boende i kommunerna som besökare.

Hälsofrämjande samhällsplanering

Syftet med nätverket är att ta fram samverkansstrukturer och kunskapshöjande aktiviteter som gör att det hälsofrämjande perspektivet får ta större plats i den fysiska planeringen av länets samhällen. Målsättningen är att uppfylla målen i Agenda 2030, bidra till en hållbar regional utveckling samt skapa en förbättrad och mer jämlik och jämställd folkhälsa.

PENDLING

Kalix är en boendeort med ett stort arbetsmarknadsutbud inom pendlingsavstånd. För att upprätthålla en hög andel förvärvsarbete i Kalix och stärka rollen som boendeort är det viktigt att människor har tillgång till en stor och differentierad arbetsmarknad med möjlighet att pendla över kommungränser. Det stärker befolkningens valmöjligheter och skapar förutsättningar för fler att delta fullt ut på arbetsmarknaden, vilket också bidrar till att stärka den ekonomiska jämställdheten mellan män och kvinnor.

Kompetensförsörjning för framtiden är en utmaning för hela regionen. Bra pendlingsmöjligheter samt ökad möjlighet till distansarbete skapar goda förutsättningar för arbetsgivare att rekrytera arbetskraft med rätt kompetens och erfarenhet.

E4 och E10 är viktiga stråk för arbetspendling men även för besöksnäringen i kommunen. Båda vägarna är utpekade som riksintressen och god framkomlighet är viktigt för en fortsatt utveckling av arbetsmarknad och näringsliv i regionen. Trots att vägarna utgör barriäreffekter är de viktiga att bevara för boende, näringsliv, och besöksnäring i Kalix kommun.

JÄRNVÄG

Kalix kommun är angelägen om utveckling av järnvägsnätet och järnvägstrafiken. Visionen om en kustnära järnväg för persontrafik mellan Kalix och Luleå, med möjlighet till av- och påstigning i Töre och Råneå, har funnits med i kommunernas översiktliga planering i många år. Det ställningstagandet har inte förändrats trots Haparandabanans utbyggnad. Även om visionen om kustnära järnväg är långsiktig är det viktigt att bibehålla en järnvägskorridor från befintlig järnväg vid Kosjärv som sträcker sig västerut strax norr om Töre och vidare söderut fram till kommungränsen mot Luleå vid väg E4 där korridoren fortsatt upptar ett område längs E4:an i Luleå kommuns kommuntäckande översiktsplan. En kustnära järnväg skulle innebära cirka 6 mil kortare resväg till Luleå i förhållande till dagens järnvägssträckning via Morjärv och Boden. Viktiga målpunkter för ny kustnära järnväg från Kalix till Luleå är Sunderby sjukhus, Luleå tekniska universitet, centrala Luleå och flygplatsen i Luleå.

En kustnära järnväg från Kalix till Luleå skulle även innebära kortare restider för boende i Haparanda kommun och östra Norrbotten till ovanstående målpunkter. Finland jobbar med att elektrifiera järnvägssträckan Kemi - Torneå för att möjliggöra för gods- och persontrafik via järnvägen mellan Sverige och Finland, vilket beräknas kunna vara i drift i början på 2025. Järnvägssträckan kommer skapa nya möjligheter för ökad järnvägstrafik i östra Norrbotten som i sin tur kommer att kräva ett mer utvecklat järnvägsnät i Norrbotten i framtiden.

SJÖTRANSPORTER

Sjöfarten och de marina transporterna är betydelsefulla för både godstransporter och annan transport. I Sverige sker ungefär en tredjedel av landets godstransporter via sjöfarten och även i Bottenviken har sjöfarten stor betydelse för bland annat de basindustrier som finns i norra Sverige. Det är därför viktigt att både farleder och hamnar är väl fungerande och av god kvalitet.

Trafikverket har fått i uppdrag av regeringen att inventera vilka åtgärder som de kan vidta som skapar förutsättningar för fler godstransporter på järnväg och sjöfart. Kalix kommun är angelägen om utvecklandet av framtida hållbara transporter och ser positivt på regeringens målsättning att flytta godstransporter från väg till järnväg och sjöfart. Det skulle på sikt kunna innebära tryggare trafikmiljöer, mindre buller och bättre luftkvalitet på E4 och E10.

VATTENFÖRSÖRJNING

Den näst största grundvattentäkten för Kalix kommun är lokaliserad i Rörbäck, Luleå kommun. Vattentäkten försörjer Töre, Siknäs och Sören samt delar av Rörbäck med dricksvatten. Arbetet med att fastställa ett skyddsområde med tillhörande skyddsföreskrifter pågår. Syftet med skyddsområdet är att långsiktigt säkra vattenförsörjningen och ha beredskap vid eventuell risk för påverkan på vattenkvalitet med målet att skydda grundvattnet.

ENERGIFÖRSÖRJNING

Etablering av främst vindkraft, både på land och tills havs är en fråga som kan beröra andra kommuner och är därför en viktig mellankommunal fråga. Kalix kommun ser gärna en ökad samverkan mellan berörda kommuner, Länsstyrelsen och regionen i arbetet med utveckling av vindkraft för att gemensamt bidra till att trygga samhällets ökade behov av förnybar energi.

Majoriteten av Sveriges vattendrag är i dag reglerade, och vattenkraften har stor betydelse för Sveriges energiförsörjning. Dock innebär vattenkraften också stor negativ påverkan på ekosystemen och den biologiska mångfalden. Därför anser Kalix kommun att de få kvarvarande oreglerade vattendragen ska bevaras, där Kalix älv är inkluderad.

RENNÄRING

Kalix kommun utgör en del av Sápmi, samernas land och i Kalix bedrivs renskötsel året runt. Inom Kalix kommun finns samebyarna Kalix sameby i väster och Liehittjäja sameby i öster. Gällivare skogssameby angränsar till Kalix sameby i väster. Både Kalix och Liehittjäja är koncessionssamebyar och bedrivs efter särskilt tillstånd av länsstyrelsen i Norrbotten. Koncessionsrenskötsel är en form av renskötsel som bedrivs i den östligaste delen av Norrbotten. Den skiljer sig från annan renskötsel i Sverige genom att koncessionssamebyarna har åretruntmarker utanför lappmarken och renarna ägs inte bara av renskötande samer utan även av andra Ortsbor som får ha så kallade skötesrenar. För Kalix sameby är det högsta tillåtna antalet renar i vinterhjorden 1 900, varav 1 300 skötesrenar.

Rennäringen är en viktig fråga inom samhällsplaneringen och sträcker sig utanför varje enskild kommuns gränser. Hur en kommun agerar kan påverka förutsättningarna för en annan kommun om rennäringen påverkas med anledning av kumulativa effekter. Detta innebär till exempel att ändringar av mark- och vattenområden i en kommun kan tillsammans innebära en negativ påverkan på renskötsel som bedrivs i en annan kommun. Därav är de regionala sambanden och den sammanlagda påverkan viktiga perspektiv att inkludera i planeringen eftersom renskötseln bedrivs inom stora arealer som inte bara förhåller sig till kommungränser.

ALLMÄNNA INTRESSEN

Allmänna intressen är samhällets gemensamma intressen som ska beaktas och tillgodoses i all planläggning. I översiktsplanen ska de allmänna intressena främjas och tas hänsyn till, enligt PBL 2 kap. 3 § och 3 kap. 4 §. Kommunen ska i översiktsplanen visa hur kommunen avser ta hänsyn till och tillgodose samhällets gemensamma intressen.

Användningen av mark- och vattenområden ska ha det ändamål som området är mest lämpat för avseende beskaffenhet, läge och behov. Kommunen måste därmed göra avvägningar mellan olika allmänna intressen. De allmänna intressena inkluderar bland annat de förutsättningar som finns på en plats, som natur- och kulturmiljöer, geologiska förhållanden, infrastruktur och tekniska anläggningar. Hänsyn ska också tas till utformning av bebyggelse, grönområden, transportinfrastruktur och dessutom måste planeringen beakta kommande generationers framtid där mark, vatten, energi och resurser används på ett hållbart sätt. Enskilda intressen bör inte hindra en från allmän synpunkt betydelsefull utveckling men det ska finnas en motiverad avvägning mellan den allmänna samhällsutvecklingen och de konsekvenser som avvägningen får för den enskilda.

SYFTE, VISION OCH STRATEGIER

Översiktsplanens syfte är att ange hur mark- och vattenområden ska användas och att skapa en långsiktigt hållbar utveckling. Tidshorisonten för denna översiktsplan sträcker sig till år 2040. Översiktsplanen lägger grunden till kommande relevanta dokument, detaljplaner, lov och tillstånd samtidigt som effekter och konsekvenser kan komma långt efter den angivna tidshorisonten.

VISION

Översiktsplanen är ett av flera verktyg för att förverkliga och konkretisera kommunens vision. Kalix kommuns vision är att tillsammans med medborgare, medarbetare, näringsliv och föreningsliv utveckla Kalix till en kommun där alla känner stolhet, trivsel och trygghet.

Visionen utgår från tre övergripande mål:

- *Hållbart* - Tillsammans tar vi ansvar för människa, miljö och vår gemensamma natur. Det gör vi genom att nyttja Agenda 2030 som ett verktyg för att nå ett ekologiskt, socialt och ekonomiskt hållbart samhälle.
- *Jämställt* - Tillsammans gör vi Kalix till en jämställd, jämlik och tolerant kommun. Genom en bra personalpolitik vill vi ge alla i våra verksamheter förutsättningar att utvecklas, trivas och känna framtidstro.
- *Tillgängligt* - Våra verksamheter ska präglas av en tillgänglig och bra samhällsservice. Människor i alla åldrar ska känna att det är enkelt att bo, leva och flytta till vår kommun.

Riktade mål:

- Vi ska ha en positiv befolkningsutveckling och skapa förutsättningar för bostadsbyggande.
- Förskola, skola, vård och omsorg ska bedrivas på ett effektivt sätt med hög kvalité.
- Vår målsättning är att Kalix placeras på övre halvan i svensk näringslivsranking fram till år 2030.
- Vi ska ta vara på kraften i samhället genom kontinuerliga dialoger.
- Vi ska prioritera ökad folkhälsa, ha en nollvision mot mäns våld mot kvinnor samt minska ungas psykiska ohälsa.
- Vi ska minska utsläppen av fossila bränslen för att nå koldioxidneutralitet år 2045.

ÖVERGRIPANDE MÅLBILD

Baserat på kommunens vision har Kalix kommun som målbild att bli 20 000 invånare till år 2040.

STRATEGIER

För att konkretisera och beskriva vägen för hur en hållbar samhällsutveckling i Kalix kommun fram till år 2040 ska gå till har fyra strategier tagits fram. Strategierna är vägledande för att nå en ekolo-gisk, social och ekonomiskt långsiktigt hållbar utveckling i kom-munen. De är framtagna med utgångspunkt i globala, nationel-la och regionala mål samt kommunens vision. Strategierna utgör en viktig del av översiktsplanen då de ska genomsyra hela översiktsplanen och därmed kommunens önskade utveckling. Strategierna har varit vägledande för framtagande av översiktsplanens åtgärder och ställningstaganden samt till *utvecklingsinriktningskartan* och *mark – och vattenanvändningskartan*.

Visionen, målen och strategierna baseras på den politiska viljeinriktningen samt de globala hållbarhetsmålen som har störst koppling till översiktlig planering och lyftes under avsnittet *globala mål*.

1. Ett Kalix i samspel med naturen

- Välmående naturområden
- Vattensystem i balans
- Klimatanpassning för att minska klimatrisker

Strategin handlar om att utveckla, stärka och bevara grön-, blå- och vitstrukturen för att på så vis gynna den biologiska mångfalden, ekologiska samband och ekosystemtjänster, både på land och i vatten. En utveckling, förstärkning och bevarande av grön-, blå- och vitstrukturen handlar även om att gynna natur- och friluftsvärden för nuvarande och kommande generationer. För att ytterligare värna den biologiska mångfalden och samtidigt bidra till en levande landsbygd värnar vi om odlingslandskapet och de varierade natur- och kulturmiljöer som finns i kommunen.

Kommunen arbetar för välmående älvar, sjöar och kustvatten samt rent dricksvatten och avloppsvatten genom klimatanpassning vilket innebär att kommunen genomför åtgärder för att möta ett förändrat klimat samt att säkra vattenkvaliteten i kommunen.

2. Ett levande och växande Kalix

- Attraktiva boendemiljöer
- Stärk Kalix identitet och livsmiljö
- Varierat och innovativt näringsliv

Strategin handlar om att möjliggöra för attraktiva boendemiljöer genom att utveckla bebyggelse där det finns goda förutsättningar för service samt vatten och avlopp. Bebyggelse bör även utvecklas i närhet till fritidsaktiviteter, friluftsområden samt nära kollektivtrafik och gång- och cykelvägar. Landsbygden utvecklas bland annat genom att serviceorterna och servicepunkterna värnas och utvecklas med bostäder och service.

För att stärka Kalix identitet handlar det om att värna och utveckla god gestaltad livsmiljö och kulturmiljövärden. Kalix identitet som friluftskommun ska stärkas genom att förbättra tillgängligheten till frilufts- och grönområden, kulturmiljöer samt sjöar, älvar och hav. På lång sikt ska besöksnäringen bli en betydande tillväxtmotor för kommunen.

För att skapa ett varierat och kreativt näringsliv ska plats säkerställas där företag kan etablera sig och växa, detta genom att öka mark- och planberedskapen i strategiska lägen för nya och befintliga verksamheter. För att möjliggöra en utveckling bör det finnas goda förutsättningar för hållbara transporter samt ändamålsenlig infrastruktur i anslutning till verksamheterna.

3. Ett inkluderande och jämställt Kalix

- Jämlika möjligheter och delaktighet
- Ökad tillgänglighet
- Variation av bostadsformer

Strategin innebär att Kalix kommun ska arbeta aktivt med medborgardialog för att skapa ett mer demokratiskt samhälle där alla har möjlighet att få sin röst hörd och framför allt arbetar vi aktivt för att leva upp till barnkonventionen.

En ökad tillgänglighet innebär hur kommunen, både inom och utanför kommungränsen, hänger ihop både fysiskt och socialt genom förbättrade förbindelser samt bättre möjligheter för människor att mötas. Fokus är att prioritera och öka framkomligheten för kollektivtrafiken samt utveckla och förbättra gång- och cykelvägnätet. Det handlar även om att öka tillgänglighet till offentlig och kommersiell service. På landsbygden värnas tillgänglighet i strategiska stråk med kollektivtrafik, gång och cykel, men bilen är fortsatt ett viktigt färdmedel. Det är viktigt att arbeta för att alla delar av reskedjan är tillgänglig.

Vi strävar efter en variation av upplåtelseformer, hustyper och bostadsstorlekar i alla delar av kommunen för att möjliggöra för människors varierande behov och olika skeden i livet.

4. Ett Kalix med minskad klimatpåverkan

- Prioritera och utveckla gång-, cykel- och kollektivtrafik
- Hållbar avfallshantering
- Hållbar teknisk infrastruktur

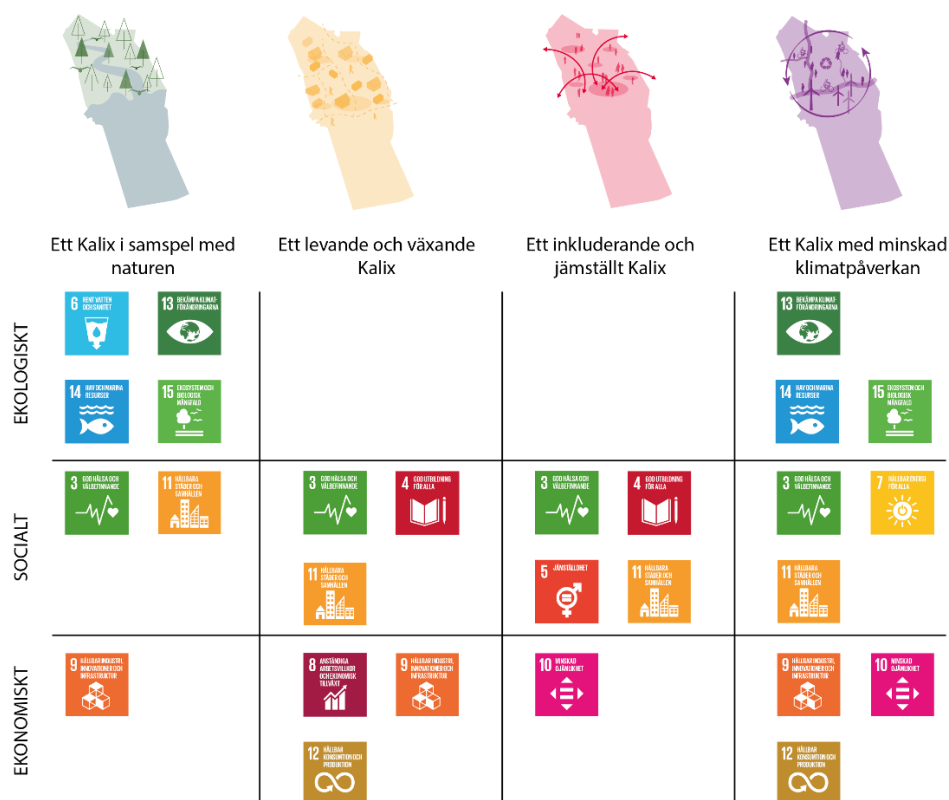
Ett transporteffektivt samhälle där tillgängligheten ökas samtidigt som trafikarbetet med energiintensiva fordon minskar. Att prioritera samt utveckla gång-, cykel- och kollektivtrafik i planeringen kan bidra till ett mer effektivt nyttjande av transportsystemet vilket bidrar till minskad klimatpåverkan. För att ytterligare minska klimatpåverkan utvecklar och skapar vi nya regionala kopplingar med både järnväg och buss i nära samarbete med berörda aktörer.

Kommunen ska arbeta för en hållbar avfallshantering och arbeta avfallsförebyggande. Vid det avfall som ändå uppstår ska kommunen verka för avfallsminimering, bättre och ökad källsortering, minskad konsumtion av varor samt ökad återvinning och mer återbruk.

Kommunen ska vara aktiv i det lokala, nationella och internationella arbetet med utbyggnaden av teknisk infrastruktur i regionen. Både storskalig och småskalig energiproduktion ska vara förnyelsebar och klimatneutral och därav bör kommunen utreda möjligheterna att öka andelen lokalt producerad el från förnyelsebara källor samt arbeta för att effektivisera och minska energiförbrukningen. Utöver detta även främja självförsörjning av energi och livsmedel.

STRATEGIER OCH HÅLLBARHETSMÅL

Översiktsplanen ska visa hur kommunen bidrar till att uppfylla globala, nationella och regionala mål. För att nå dessa mål behöver det ske en omställning av samhället, både lokalt, nationellt och globalt. Översiktsplanens fyra strategier bidrar till att olika globala mål i Agenda 2030 och några miljökvalitetsmål kan uppnås. I illustrationen redovisas en sammanställning av vilka globala mål som uppnås i respektive strategi.

Figur 1. Illustration av hur Agenda 2030-målen kopplar till strategierna.

Agenda 2030

Mål 3. God hälsa och välbefinnande

Kalix kommun arbetar för en god hälsa och välbefinnande genom ställningstaganden om att eftersträva ett utökad serviceutbud, öka tillgängligheten och främja social infrastruktur. Kommunen skapar möjlighet för en variation av upplåtelseformer, hustyper och bostadsstorlekar i stora delar av kommunen.

Mål 4. God utbildning för alla

Kalix kommun prioriterar och arbetar för att öka framkomligheten för kollektivtrafiken samt utveckla och förbättra gång- och cykelvägnätet för att möjliggöra jämlik tillgänglighet till utbildningsmöjligheter. Kalix kommun möjliggör även en ökad service i centralorten, serviceorterna samt servicepunkterna.

Mål 5. Jämställdhet

Kommunen möjliggör för en ökad tillgänglighet, både inom och utanför kommungränsen, både fysiskt och socialt genom förbättrade förbindelser samt bättre möjligheter för människor att mötas. Fokus är att prioritera och öka framkomligheten för kollektivtrafiken samt utveckla och förbättra gång- och cykelvägnätet. Det handlar även om att öka tillgänglighet till offentlig och kommersiell service. Detta kan möjliggöra för en ökad jämställdhet.

Mål 7. Hållbar energi för alla

Kommunen möjliggör för storskalig förnyelsebar energiproduktion för att tillgodose det ökade energibehovet.

Mål 8. Anständiga arbetsvillkor och ekonomisk tillväxt

Kommunen möjliggör för en utveckling av besöksnäringen samt områden för befintliga och nya verksamheter.

Mål 9. Hållbar industri, innovationer och infrastruktur

Kommunen verkar för en utveckling av infrastrukturen och skapar möjligheter för att nya verksamheter placeras i anslutning till detta. Samtidigt möjliggörs förnyelsebar energiproduktion vilket kan stödja industriutvecklingen på ett mer hållbart sätt.

Mål 10. Minskad ojämlikhet

Främjandet av bostäder av blandade upplåtelseformer ger människor från olika ekonomiska förhållanden och bakgrunder möjlighet att bosätta sig i kommunen. Genom ökad tillgänglighet både inom och utanför kommungränsen, skapas bättre förutsättningar till sociala möten, integrering och inkludering.

Mål 11. Hållbara städer och samhällen

Genom att främja utvecklingen av olika typer av bostäder och upplåtelseformer samt möjliggöra dessa i anslutning till goda kommunikationer, infrastruktur och service bidrar kommunen till en hållbar samhällsutveckling. Utomhusmiljöer ska utformas för att vara tillgängliga för alla och en variation av service och verksamheter i centralorten, serviceorterna och servicepunkterna eftersträvas.

Mål 12. Hållbar konsumtion och produktion

Genom att möjliggöra för nya och befintliga verksamheter i strategiska lägen samt möjliggöra för storskalig förnyelsebar energiproduktion finns möjlighet för en mer hållbar lokal produktion.

Mål 13. Bekämpa klimatförändringarna

Kommunen är en kustkommun som riskerar översvämning vid en höjd havsnivå. Det finns även ett flertal älvar genom kommunen med risk för översvämning och därför säkerställs olika lägsta nivåer beroende på bebyggelse. Kommunen arbetar även för att lokalt omhänderta dagvatten.

Mål 14. Skydda och återställ ekosystem

Genom att peka ut och bevara vatten- och naturområden och därmed inte exploatera områdena skyddas viktiga system i naturen.

Mål 15. Ekosystem och biologisk mångfald

Genom att peka ut och bevara vatten- och naturområden och inte exploatera områdena skyddas viktiga system i naturen som gynnar den biologiska mångfalden.

Miljökvalitetsmålen

Kalix kommuns översiktsplan bedöms direkt beröra nedanstående miljömål, vissa miljömål berörs indirekt av planen. De berörda miljömålen är kopplade till kommunens strategier, vilka möjliggör uppfyllandet av olika miljömål.

Miljömål 1. Begränsad klimatpåverkan – Strategi: ett Kalix med minskad klimatpåverkan

Planen möjliggör en utveckling av bebyggelse intill redan befintlig bebyggelse och på så vis kan den befintliga infrastrukturen nyttjas. Vidare föreslår planen en utveckling av kollektivtrafik samt gång- och cykelvägar vilket bidrar till en begränsad klimatpåverkan eftersom människor har större möjlighet att välja mer klimatsmarta transportsätt. Dessutom föreslår planen en utveckling där tunga transporter kan överföras från vägar till järnväg och sjöfart. Kommunens långsiktiga vision är även att öka mängden förnybara energikällor genom främst vindkraft.

Miljömål 8. Levande sjöar och vattendrag – Strategi: ett Kalix i samspel med naturen

Genom att förstärka och bevara de grön-blåa stråken längs älvarna prioriteras dess funktioner och värde. I översiktsplaneförslaget anges även ett antal ställningstaganden som medför positiva effekter på miljökvalitetsnormer för vatten.

Miljömål 10. Hav i balans samt levande kust och skärgård - Strategi: ett Kalix i samspel med naturen

Genom att förstärka och bevara de grön-blåa stråken längs kusten prioriteras livsmiljöerna samt friluftslivet. Genom ställningstaganden om att stimulera och stödja en fortgående miljöanpassning av jordbruken kan ytterligare bidra till stärkta havsmiljöer. I översiktsplaneförslaget anges även ett antal ställningstaganden som medför positiva effekter på miljökvalitetsnormer för vatten.

Miljömål 11. Myllrande våtmarker - Strategi: ett Kalix i samspel med naturen

De våtmarker och sumpskogar som innehåller höga naturvärden finns främst inom markanvändningen *Landsbygd* men även inom användningen *Naturområde* vilket gör att dess viktiga funktioner delvis bevaras och skyddas.

Miljömål 12. Levande skogar - Strategi: ett Kalix i samspel med naturen

Översiktsplaneförslaget bygger på en utvecklingsinriktning som innebär att tyngdpunkten för den framtida utvecklingen är kopplad till centralorten och serviceorterna. Genom att peka ut viktiga natur- och friluftslivsområden bevaras viktiga naturområden och fungera mellan dem.

Miljömål 13. Ett rikt odlingslandskap - Strategi: ett levande och växande Kalix

Genom att möjliggöra bebyggelse i landsbygd kan positiva effekter uppstå om det finns möjligheter att bosätta sig på landsbygden och eventuellt öka befolknings- och serviceunderlaget i landsbygdsbyarna. Detta kan i sin tur bidra till möjligheterna att bevara jordbruksnäringen och skapa ett rikt odlingslandskap.

Miljömål 15. God bebyggd miljö - Strategi: ett levande och växande Kalix

Planförslaget innebär att risken för allvarliga konsekvenser till följd av klimatförändringar, så som översvämningar samt ras och skred, minskar. Ökad tillgängligheten till natur- och friluftsområden möjliggörs. Planens ställningstaganden för bland annat kulturmiljö och naturmiljö understödjer goda livsmiljöer och ger bättre förutsättningar för välbefinnande och folkhälsa.

Miljömål 16. Ett rikt växt- och djurliv - Strategi: ett Kalix i samspel med naturen

Genom att förstärka och bevara de grön-blåa stråken samt naturområden och odlingsmark gynnas den biologiska mångfalden eftersom områdena undantas från exploatering. Områdena utgör tillsammans ett nätverk av viktiga, små och stora områden med blandade karaktär och funktioner. Genom att även delvis säkerställa renens möjlighet till betesmarker bidrar det till att underhålla växtlighet vilket i sin tur gynnar växt- och djurlivet.

2. NULÄGESBESKRIVNING

Redovisar övergripande den befintliga situationen samt vilka förutsättningar och utmaningar som finns i kommunen.

KALIX I REGIONEN

Översiktsplanen omfattar hela kommunens yta på totalt cirka 37 kvadratmil, varav landytan utgör 18 kvadratmil och vattenytan utgör 19 kvadratmil. Kalix kommun har 39,1 mil kust och det finns 792 öar i skärgården. Kalix kommun är beläget 50 km från finska gränsen och 100 km från Polcirkeln. Angränsande kommuner i norr är Överkalix och Övertorneå och Haparanda är grannkommunen österut. Luleå, som är största kommunen i länet, angränsar Kalix kommun i sydväst. I söder sträcker sig Kalix kommun ända ut till Sveriges sjöterritorialgräns i Bottenviken.

Figur 2. Karta över Norrbotten och Kalix kommun.

KOMMUNIKATIONER

De större vägarna, E4 och väg E10 passerar genom Kalix kommun. Riksvägarna är viktiga transportförbindelser för godstrafik, kollektivtrafik och persontrafik. Järnvägen sträcker sig genom kommunen och är närmst sammankopplad med Boden och Haparanda med den så kallade Haparandabanan. Vidare från Boden sträcker sig järnvägen både till Luleå och Gällivare men även vidare söderut. Järnvägen är både viktig för persontrafik samt godstrafik. Kalix är en boendeort med pendlingsavstånd med antingen buss eller tåg till angränsande kommuner. Boendeorienterade kommuner som Kalix, med närhet till större städer och väl fungerade kommunikationer till angränsande kommuner, kan nyttja det goda läget samtidigt som kommunen själv fungerar som en plats där det är lugnare. Närmsta flygplatsen från Kalix kommun är Kallax flygplats som ligger i Luleå kommun.

ORTER OCH BYAR

I kommunen finns förutom centralorten Kalix även ett 30-tal byar. De tre största byarna Töre, Nyborg och Sangis kategoriseras i översiktsplanen som serviceorter för närmast angränsande byar. I kommunens norra del kategoriseras i översiktsplanen Morjärv och Vitvattnet som servicepunkter vilket innebär att dessa byar inte riktigt uppfyller kriterierna för serviceorter men där kommunens intentioner är att befintlig samhällsservice ska bibehållas och att dessa ska vara punkter för närmast angränsande mindre byar i kommunens norra del.

IN- OCH UTPENDLING

Kalix läge i regionen innebär att det finns goda kommunikationer och pendlingsmöjligheter till omkringliggande orter. Kalix kommun har ett fördelaktigt läge med E4an, länets starkaste pendlingsstråk. Det är många som pendlar både in till och ut från kommunen. Ungefär 1200 personer pendlar ut och 700 personer pendlar in (2022). De flesta pendlar till Luleå men även till Haparanda, Övertorneå och Överkalix samt i viss mån även till och från Malmfälten i Gällivare och Kiruna. Kalix kommun ses alltså av många som en attraktiv plats för boende även om arbetsplatsen finns utanför kommungränsen. Prisläget på bostadsmarknaden är förhållandevis lågt samtidigt som kommunen är en attraktiv boendeort. Det finns stora möjligheter att bo i Kalix och jobba på annan närliggande ort eller på distans.

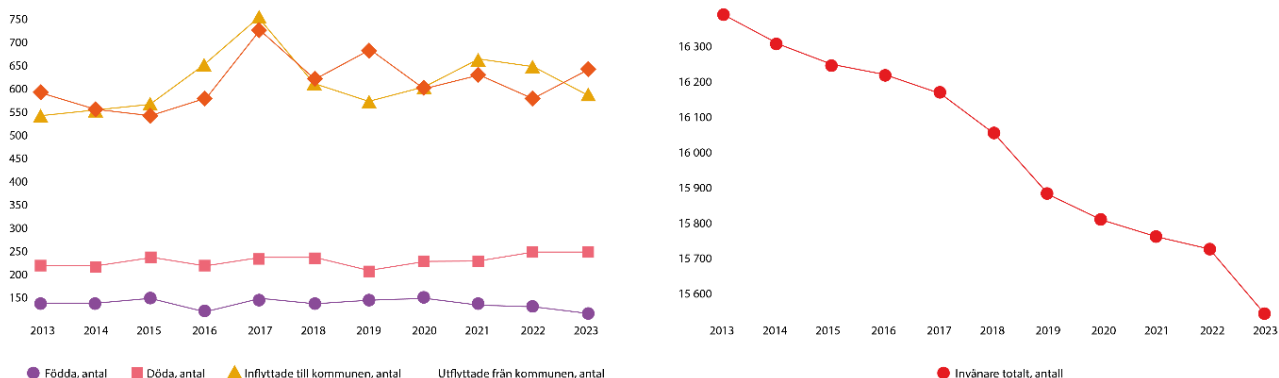
VATTEN

Kalix älv, som är en outbyggd nationalälv, rinner genom kommunen och är viktig på många sätt både lokalt i Kalix och regionalt och nationellt. Kalix älv utgör en viktig funktion för bland annat ekosystem, biologiska mångfalden och friluftslivet och bör förbli en oreglerad älv. På grund av bland annat klimatförändringar och vikten av rent vatten så blir vattenfrågorna alltmer regionala och nationella och måste lösas över de administrativa kommungränserna. Vattenkvaliteten i vårt kustvatten och i vattendragen Kalix älv, Töre älv och Sangis älv är ett gemensamt ansvar för flera kommuner i regionen. Vattenförvaltningen utgår från avrinningsområden och inte från administrativa gränser. Vattenmyndigheten för Bottenvikens vattendistrikt fastställer de kvalitetskrav som gäller för vattnen i regionen. För ovanstående vattendrag finns vattenråd där samverkan sker mellan kommuner, länsstyrelser, företag och föreningar inom avrinningsområdet.

KOMMUNEN IDAG

BEFOLKNING

Kalix kommun har 15 547 invånare år 2023. Kalix har haft ett positivt inflyttningsnetto de senaste tio åren, med några undantag. Trots det har befolkningen minskat något varje år på grund av att fler personer dör än föds i Kalix. Ett negativt födelseöverskott och en åldrande befolkning är något som gäller samtliga kommuner i Norrbotten för de senaste decennierna (2000 – 2022). Nyanlända migranter har dock bidragit till att befolkningsminskningen inte varit fullt lika omfattande genom åren.

Figur 3. Två grafer som visar befolkningsutveckling mellan år 2013 och 2023. Ursprunglig källa: Kolada

Medelåldern i Kalix år 2022 är 47,2 år vilket är en högre medelålder än riksgenomsnittet som är 41,7 år. Den högre medelåldern i kommunen beror främst på utflyttningen av personer i åldersgruppen 20 – 24, vilka står för den högsta utflyttningen i kommunen. Detta kan bland annat bero på att de väljer att studera eller får jobb på annan ort. I Kalix bor det en något lägre andel kvinnor än män.

Kalixborna tjänar något mindre än riksgenomsnittet. Men en högre andel i Kalix har jobb jämfört med riksgenomsnittet.

BOSTADSFÖRSÖRJNING

Totalt finns cirka 7 880 bostäder i kommunen. Den vanligaste boendeformen i kommunen är småhus, vilket utgör cirka 68 % av bostadsbeståndet medan flerbostadshus utgör resterande. Vidare finns det ett överskott på hyreslägenheter och ett underskott på bostadsrätter då hyreslägenheterna utgör cirka 70 % av lägenhetsbeståndet i Kalix.

Genomsnittspriset år 2022 för en villa i Sverige är 3 915 tusen kr och i Kalix är genomsnittspriset 1 040 tusen kr.

I Kalix bor en större andel på landsbygden än riksgenomsnittet. Befolkningen i Kalix centralort (2016) utgör cirka 55 % av kommunens befolkning. Resterande 45 % av befolkningen bor på landsbygden, vilket visar på landsbygdens betydelse för kommunen.

I Kalix bor 47,4 % av befolkningen i sammanboende vilket är något högre än riksgenomsnittet på 45,6 %.

Alla kommuner har ett lagstadgat bostadsförsörjningsansvar och ett bostadsförsörjningsprogram ska finnas som visar den framtida inriktningen på hur bostadsförsörjningen i kommunen ska tillgodoses och vilken typ av bostäder som efterfrågas och ska byggas under den tid som planen gäller för. Kalix kommuns bostadsförsörjningsprogram antogs av kommunfullmäktige 2017. Programmet anger riktlinjer och konkreta mål för kommunens bostadsförsörjning och syftar till att identifiera det framtida bostadsbehovet utifrån människors olika behov.

Bostadsförsörjningsprogrammet redogör även för kommunens planberedskap. Syftet är att skapa en god planberedskap då det möjliggör en effektivare exploateringsprocess, vilket främjar bostadsutveckling. Bostadsförsörjning är ett kontinuerligt arbete med mål och strategier.

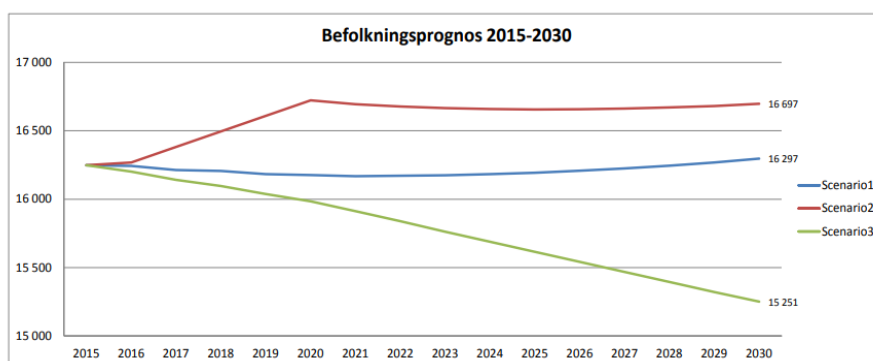
DEMOGRAFISK UTVECKLING

Under 1980- och 1990-talet hade Kalix kommun cirka 20 000 invånare, jämfört med dagens befolkningsmängd på 15 547 invånare (2023). Kommunens utveckling under denna tid medför att kommunen sedan dess investerat och anpassat sig för att försörja en befolkning på upp till 20 000 invånare.

Den tekniska infrastrukturen, bland annat vatten- och avloppssystem och elnät är redan dimensionerad för att möta behoven hos upp till 20 000 invånare. Kommunen har också en väl utbyggd kapacitet inom barnomsorg och utbildning. Förskolor och skolor är redan på plats och kan tillsammans ta emot och ge högkvalitativ utbildning till barn och ungdomar i takt med att befolkningen ökar. Det befintliga utbudet säkerställer tillgång till tillräckligt med platser och resurser för att möta invånarnas behov. Anläggningar som idrottshall, Folkets hus, badhus och ridhus är färdigställda och byggda för att hantera en växande befolkning utan behov av ytterligare expansion.

Denna utbyggda kapacitet skapar en stabil grund för att stödja en ökad befolkningsmängd, samtidigt som livskvaliteten för kommunens invånare kan bibehållas på en hög nivå.

Statistiska centralbyrån, SCB, har tagit fram tre olika befolkningsprognoser för Kalix kommun vilka har använts för att identifiera tre olika framtidsscenarier för utvecklingen av befolkningen i Kalix fram till år 2030. SCB vill understryka att asylsökande inte finns med i de databaser som använts, vilket bland annat är en omständighet som skapar osäkerhet i följande prognoser. Det ska även nämnas att den data som har använts för att göra dessa prognoser är från 2015 och bakåt vilket gör att prognoserna skulle se annorlunda ut om det baserades på data från senare år men prognoserna kan ändå visa på vilka olika befolkningsprognoser kommunen kan behöva ta i beaktande vid framtida planering.

Figur 4. Diagrammet illustrerar tre olika befolkningsprognoser från Kalix bostadsförsörjningsprogram.

Den väsentliga skillnaden mellan de olika scenariernas utfall beror på den förväntade inflyttningen. I scenario 2 med +449 invånare till 2030 förväntas en större inflyttning på grund av kommunens planerade byggnation av lägenheter. Scenario 1 med +49 invånare till 2030 tar inte hänsyn till kommunens planerade byggnationer utan baserar scenariot på hur byggnationen sett ut tidigare år, vilket är få. I scenario 3 med minus 997 invånare till 2030 tas inte byggnation av lägenheter med i beräkningarna. Prognosen är i stället baserad på att den demografiska utvecklingen i kommunen följer rikets utveckling.

Sammanfattningsvis kan resultaten av befolkningsprognoserna tolkas som att det finns en risk för fortsatt befolkningsminskning i Kalix kommun om kommunen bland annat inte satsar på att utveckla kommunikationer och bostäder, skapar mer arbetstillfällen och utvecklar besöksnäringen. Vad gäller utveckling av födelse- och dödstal så återfinns inga väsentliga skillnader mellan de olika scenarierna, vilket bekräftar att flyttnettot är avgörande för den demografiska utvecklingen i Kalix.

Mer information angående dessa befolkningsprognoser finns i kommunens [Bostadsförsörjningsprogram](#).

NÄRINGS LIV, SERVICE OCH HANDEL

Kalix näringsliv har sin grund i basnäringarna och då framför allt inom skogsindustrin. Kommunen har också starka traditioner inom verkstadsindustrin. Branschen har haft samma utveckling som i övriga landet, vilket är ett minskat antal sysselsatta. Nya arbetstillfällen har dock tillkommit och då främst inom tjänstesektorn. Dessa nya arbetstillfällen har starkt bidragit till att skapa den bredd i näringslivsstrukturen som kommunen kan uppvisa.

Den offentliga sektorn med Kalix kommun och Kalix sjukhus som stora arbetsplatser är naturligtvis viktiga för kommunen. I Kalix finns även flertalet stora privata företag men det finns även så kallade mikroföretag med färre än tio personer anställda vilket visar en god företagsanda och vilja att starta nya företag. Oavsett företagets storlek skapar nystartade företag jobb för fler människor vilket ökar sysselsättningsgraden. Kalix är en relativt stor landsbygds kommun med många jord- och skogsbruksföretag som bidrar till en högre andel egenföretagare med ett mindre antal anställda.

I Kalix kommun är detaljhandeln i stor utsträckning koncentrerad till centrala Kalix och handel med mer skrymmande varor är lokaliserad till befintliga externhandelsområden inom centralorten. Galleria Kalix invigdes i november 2007 och har cirka 7 000 kvadratmeter för shopping och nöjen fördelat på omkring 20 lokaler. Gallerian ägs och förvaltas av ett kommunalt bolag. Detaljhandeln i Kalix var tidigare lokaliserad till de privatägda handelslokalerna längs Köpmannagatan. När Gallerian uppfördes flyttade många av dåvarande handlarna till den från Köpmannagatan vilket ledde till många lediga affärslokaler som under många år gav ett ödsligt uttryck av Köpmannagatan. På senare år har dock de gamla affärslokalerna längs Köpmannagatan börjat fyllas med annan verksamhet som kontor, bostäder och annan kommersiell service samt i viss mån även ny detaljhandel. Utveckling av nya externhandelsområden är aktuellt i Kalix men utmanande eftersom risken är att dessa handelsområden börjar konkurrera med centrumhandeln vilket skulle få stora negativa effekter för de lokala handlarna och en levande stadskärna.

E-handeln har förändrat handelsvanorna då fler hushåll fick tillgång till och lärde sig använda internet vilket påverkat den traditionella handeln. Under de senaste 15–20 åren har svenskarna spenderat allt mer pengar på nätet. Konsumtionsvärdet för e-handeln i Sverige ökade med nästan 80 gånger från 2003 till 2019. Coronapandemin drev framförallt äldre att börja handla på nätet för att undvika risker med att besöka butiker. Många företag har tagit den digitala omvandlingen på allvar och har ersatt traditionella köpmöjligheter med nya digitala möjligheter.

Digitaliseringen i samhället bidrar även till ett alltmer integrerat arbetsmarknadsnätverk. Kalix kommun arbetar aktivt med fiberutbyggnaden och idag har cirka 78 % av hushållen fiberanslutning. Utbyggnaden ökar möjligheterna att arbeta hemifrån och utvidga sitt nätverk via digitala kopplingar. Genom att fortsätta vara en attraktiv boendekommun kan Kalix fortsätta att locka arbetskraft. Även om en av parterna i hushållet får nytt arbete inom kommunen kan det finnas fler arbetstagare inom hushållet som behöver sysselsättning eller barn som behöver tillgång till skola. Då Kalix kommun kan erbjuda en trygg boendemiljö med tillgång till arbete, skola och service ökar kommunens attraktivitet i regionen vilket bidrar till större inflyttning.

AREELLA NÄRINGAR

Areella näringar är ett samlingsbegrepp för näringar som använder biologiska och naturgeografiska resurser på land och i vatten. Hit räknas således jordbruk, skogsbruk, fiskerinäringen, jakt och rennäringen och inom kommunen är dessa näringar aktiva.

RENNÄRING

Renskötselrätten är grundlagsskyddad och svenska myndigheter har en skyldighet att främja det samiska folkets möjligheter att behålla, utveckla och utöva sin kultur. Renskötsel är en erkänd del av samernas kultur och traditionella levnadssätt i Sverige. En stor del av Kalix kommun utgör riksintresse för rennäringen. Skyddet för rennäringen syftar till att bibehålla förutsättningarna för näringen genom att ge de viktigaste områdena i varje sameby ett särskilt skydd. Mer information om rennäringens mark- och vattenanvändning finns beskrivet i kapitel *Nulägesbeskrivning*, avsnittet *Förutsättningar och utmaningar* samt kapitel *Riksintressen och andra värden*, avsnitt *Rennäring* samt *förordnanden, skyddsområden och övrigt planeringsunderlag*.

Förr flyttade renskötarna renhjorden manuellt mellan olika betesmarkerna. Hur långt man flyttade hjorden berodde på vilket bete som fanns tillgängligt. Numera tar renskötarna hjälp av exempelvis lastbil eller skoter. Förändringen beror både på renskötselns rationalisering och att det inte längre är möjligt att renarna flyttas på traditionellt sätt på grund av att betesmarkerna har fragmenterats av olika markanvändare. Flyttningarna sker efter särskilda, för renarna lämpliga flyttleder. Dessa är ofta terrängformationer som exempelvis sammanhängande myrar, frusna sjöar och dalgångar. Ibland utgörs de av vägar och stigar eller röjda stråk genom skogsmark. Vissa leder används regelbundet och andra mer sällan. I anslutning till lederna finns rastbeten där renarna kan söka föda och vila under flyttningen. De sträckor som renarna flyttas mellan varierar från område till område, från sameby till sameby. De områden som används under olika årstider brukar kallas årstidsland. Varje årstidsland har en särskild betydelse i samebyns och renskötselns årscykel som består av åtta årstider. Inom Kalix sameby så används södra delen av kommunen, från Morjärv och Vitvattnet ner till kusten, främst som vinter- och förvinterland. Norra delen av kommunen används under resterande årstider. För Liehittjäja sameby används främst den del som finns inom Kalix kommun som förvinterland, vinterland och vårvinterland.

FISKE

Utvecklingen av den småskaliga fiskerinäringen har under lång tid varit problematisk i bland annat Norrbotten. Svaga fiskbestånd och minskande fångstmängder ger dåliga förutsättningar för ekonomisk utveckling. Magra torskar och sjuka laxar indikerar att det är något som inte fungerar i våra ekosystem. De aktiva yrkesfiskarna blir allt färre och allt äldre. Av den totala svenska laxkvoten fångas årligen 50–70 % i det norrbottniska kustfisket. Trots kraftigt minskade laxkvoter är den totala laxfångsten i länet relativt stabil över tid. Yrkesfiskets fångster av sik har minskat tydligt jämfört med början av 2000-talet. Minskningen skedde redan innan striktare reglering av fiskestarten för fasta redskap infördes 2013 och fångsterna har sedan dess varit stabila över tid. Data från provfisket och antalet sikar som fångas per fiskeansträngning inom yrkesfisket visar emellertid på en tydlig ökning av sikbestånden. Minskningen av fångster beror därför sannolikt inte på svagare bestånd utan på ett ändrat fiskemönster (Länsstyrelsen Norrbotten).

Historiskt har fiskelägena följt strandlinjen och på öarna finns flera generationers fiskelägen. Inom Kalix kommuns havsplaneringsområde finns både delar av havsområdet, Kalixälven och en hamn utpekade som viktiga för yrkesfisket. Hamnen är belägen vid Storön och havsområdena utgör fångstområden för lax, sik och siklöja samt områden för vandrande lax.

Fisket har stor betydelse, i synnerhet fisket efter strömming på sommaren och siklöja på hösten som ger surströmming och löjrom. Fisket efter siklöja för beredning av löjrom är det ekonomiskt sett absolut viktigaste fisket för länets kustfiske och står för en stor del av det totala ekonomiska värdet. Kalix Löjrom är sedan 2010 ett ursprungsskyddat livsmedel.

JORDBRUK

Jordbruksmark omfattar både åkermark och betesmark och är ett natur- och kulturarv som skapats av människan under lång tid. Jordbruksmarken är en naturgiven grundläggande resurs för odling och produktion av livsmedel och den är platsbunden. Självförsörjningsgraden av livsmedel i Norrbotten är låg och vi importerar stora delar av det som konsumeras från utlandet eller övriga Sverige. Import av färska grönsaker till Norrbotten uppgår till cirka 90 procent, knappt 80 procent av gris- och nötköttet, över 80 procent av lamm- och fårköttet, 100 procent av fågelköttet och 76 procent av äggen. Importen av matpotatis är lägre och ligger på cirka 20 procent och mjölken från Norrbotten räcker till 55 procent av de mejeriprodukter vi äter. Norrbottens åkermark räcker idag till att försörja cirka 33 procent av länets invånare med mat (Länsstyrelsen Norrbotten 2023). Jordbruksmarkerna i Kalix kommun är främst lokaliserade längs Kalix älv men det finns även områden vid Töre älv, Sangis älv, vid sjöar samt vid kusten. Slåtter- och betesvall som nyttjas är den vanligaste användningen på åkermarkerna i kommunen. Inom Kalix kommun fanns det år 2022 cirka 100 jordbruksföretag. Med jordbruksföretag avses verksamheter inom jordbruk, husdjursskötsel eller trädgårdsodling som brukar mer än 2,0 hektar åkermark eller minst 5 hektar jordbruksmark (Jordbruksverket).

SKOGSBRUK

Skogsbruk är en areell näring av stor lokal, regional och nationell betydelse. Stora delar av kommunens yta täcks av skogsmark. Skogsbruk har stor betydelse som bland annat råvaruproducent och för arbete. Sveaskog och SCA äger merparten av skogen i norra delen av kommunen medan resterande del främst utgörs av privatägd skogsmark. Kalix kommun förvaltar cirka 750 hektar produktiv skogsmark.

GRUVNÄRING

Tillsammans med stål- och metallverken utgör gruvnäringen en stor del av den svenska exportindustrin. I Kalix kommun finns i dagsläget inga aktiva gruvor men det finns mineraler inom kommunen och prospekteringar sker då och då.

Nya fyndigheter hittas genom prospektering. Prospektering tar lång tid och få projekt leder till gruvor. Anledningen kan vara flera, exempelvis att fynden är för små eller låghaltiga, att priserna är för låga eller att det finns svårigheter att få tillstånd. Om mineralfyndighet hittas och företaget får alla tillstånd så kan ändå processen ta mellan 20–30 år generellt. Det är Bergsstaten som har till uppgift att handlägga ärenden som rör prospektering och utvinning av mineral.

LANDSKAPET

Större delen av Kalix kommun består av skogs- och myrmarker. Terrängen är mer storskalig i de norra delarna av kommunen där de högsta bergen utgörs av Sockenberget 210 meter över havet (m ö.h.) och Stor Risberget mot Överkalix 209 m ö.h. Ända ner till kusten reser sig isolerade bergshöjder så kallade restberg, över den mellanliggande flackare terrängen. Degerberget vid Påläng når 106 m ö.h. Ända ner till Bergön och Rånön finns mer än 70 meter höga berg. Raggdynan och Stor Middagsberget, centralt i Kalix, utgör kraftiga bergmassiv på 148 respektive 145 m ö.h.

Kommunen har tre skilda avvattningsystem, Töreälven, Kalixälven och Sangisälven. Kalixälven är en fjällälv medan Töre och Sangis älv utgör skogsälvar. Kalixälven saknar till skillnad mot andra stora älvar ett mynningsdelta. Älven har ett snabbt flöde från fjällen ner till havet och namnet Kalix lär betyda kall, "den kalla älven".

När inlandsisen smälte bildades isälvsåsar. I Kalix finns två huvudstråk av isälvsavlagringar, Överkalixåsen och Morjärvsåsen. Överkalixåsen börjar vid Säivisnäs på gränsen mot Haparanda som stora sandfält och fortsätter mot nordväst längs kommungränsen i riktning mot Överkalix som åsryggar samt grus- och sandfält. Morjärvsåsen börjar som sand- och grusfält vid Sangisälvens mynning och passerar delvis som åsryggar samt delvis som sandfält förbi Bjumisträsk via Mjöträsket till Stora Lappträsk. Utmed själva Kamlungeträsket är åsen ej synlig förrän på västra stranden söder om Morjärv. Isälvsavlagringar är grova sediment vilket avspeglar sig i vegetationstyperna som oftast är barrskog av lav eller lavristyp, vilket innebär torra välldränerade skogsmarker. Åsarna har i ett historiskt perspektiv varit viktiga som kommunikationstråk för människor och djur. Kommunen hämtar huvuddelen av råvattnet från ett flertal vattentäkter i Morjärvsåsen. Grundvattentäkten vid Bjumisträsket försörjer hela centralortsområdet med färskvatten. Åsarna är också värdefulla för sina grusförekomster och dessa är genom årens lopp starkt påverkade av täktverksamhet.

I mer höglänta delar av kommunen präglas ofta landskapets karaktär starkt av svallsediment i form av skogsbevuxna eller helt vegetationsfria klapperfält. Dessutom förekommer ofta svallsand i skyddade lägen nedanför höjdområdena. Exempelvis Sockenberget i kommunens nordöstra del utsattes för en omfattande svallning i samband med landhöjningen. Här finns ett vidsträckt hållområde med ett flertal klapper- och grusfält insprängda mellan hållarna. Även vid exempelvis Raggdynan finns hållområden, klapperfält och strandvallar. Vid Gåsmyrberget i kommunens sydöstra del finns också strandvallar och öppna klapperfält.

Jordbruksmarken är huvudsakligen lokaliserad till älvdalarna, ådalarna, de större sjöarna och längs vissa kuststräckor. Detta är områden med finkorniga sedimentjordar som avsatts i sänkor efter inlandsisens avsmältning eller transporteras av vatten och sedimenteras i lugnvattenområden i älvdalarna.

Kustlinjen karaktäriseras av en flikig struktur med ett flertal skarpt markerade uddar med mellanliggande inskurna vikar. De tre stora älvarna med utlopp mot Bottenviken har satt sin tydliga prägel på kustlinjens utseende genom vattenströmmarnas eroderande verkan. Tre stora fjärdar dominerar i Kalix, Törefjärden, Storöfjärden och Repskärfjärden. Kustlinjen domineras av ett flertal uddar där spetsen idag ofta utgörs av skarpa näs eller halvöar. Här kan nämnas Sinksundsön, Storön, Båtskärsnäs och Säivisnäs. Kalix har tack vare denna kuststruktur en förhållandevis lång kusträcka och ett flertal byar belägna längs kusten. Fisket och kontakten med vattnet har alltid satt sin prägel på befolkningen i Kalix och detta har genom årens lopp starkt påverkat bebyggelsemönstret i kommunen. Skärgården består av ett flertal öar av vilka Bergön och Rånön är de största. Dessa öar är bland de största i hela Norrbottens skärgård.

Berggrundens sammansättning har stor betydelse för markens bördighet och därmed vegetationens utseende. Avgörande är bergarternas vittringsbenägenhet och näringsinnehåll. Värdefullast är bergarter som ger en hög lerhalt och bergarter rika på kalk och basmineral. Kalkhaltig berggrund täcker bland annat Storöhalvön och Säivisnäs. Denna berggrund har gett upphov till en rik flora både på kulturmarker, myrar och skogar.

FRILUFTSLIV

I Kalix kommun finns många områden med goda förutsättningar för ett aktivt friluftsliv. Kalix kommun har flera gånger blivit utnämnd till Norrbottens bästa friluftskommun och år 2023 blev Kalix kommun Sveriges bästa friluftskommun. I Kalix finns anordningar både på fastland och i skärgården som uppförts i syfte att främja friluftslivet. I naturen finns exempelvis informationsskyltar, vindskydd, grillplatser, bryggor, utedass, omklädningshytter och sopkärl, och andra anläggningar som ska underlätta för människor att röra sig ute i naturen.

I Kalix finns det många badplatser och kommunen ansvarar för tio av dessa. Förutom de kommunala badplatserna finns även många andra stränder inom Kalix kommun. Det finns gott om hamnar inom Kalix kommun, vilket erbjuder bra förutsättningar för båtlivet. Under sommaren är det många, både boende och besökare, som använder sig av båt för att färdas i skärgården med dess många stränder och vikar.

I Kalix kommun finns det motionsspår och leder som används för friluftsliv, skolundervisning och för idrottsverksamhet. Leder finns nära tätorten och det är ett enkelt sätt att ta sig ut i naturen, både för träning och vardagsmotion. På vintern fungerar flera av dessa som skidspår med lite olika frekvens på prepareringen. Exempel på leder för bland annat vandring eller promenad är:

- Skridfinnarleden
- Nationalälvsleden
- Vandringsstig Renskär, Likskär
- Hälsans stig

I Kalix kommun finns över 90 mil skoterled genom ett fantastiskt landskap, allt från skärgård till skog, älvar och landsbygd. Lederna används också av motionärer för till exempel skidåkning.

Kalix kommun erbjuder både möjlighet till jakt och bra fiske. Här jagas högvilt som älg och björn och det finns goda möjligheter till jakt på småvilt såsom hare och skogsfågel i hela kommunen. Här finns en stor variation på fiskarter och många skiftande fiskemiljöer. Fiskeintresserade kan både meta efter abborre i någon av de hundratal insjöar som finns i kommunen eller fiska vild lax i forsar.

En viktig resurs för friluftslivet är kommunens naturreservat och det finns totalt 27 naturreservat i kommunen. Många av dessa finns ute i skärgården på de olika öarna och vissa är mer svårframkomliga än andra.

Mer info angående friluftsliv i kommunen hittar du här i [Friluftsplanen](#).

FOLKHÄLSA

Folkhälsa är ett resultat av den sammanlagda hälsan i en befolkning och mäts med indikatorer som till exempel medellivslängd, självupplevd hälsa, upplevelse av trygghet och förekomst av sjukdom. Folkhälsa omfattar både psykisk, social och fysisk hälsa. Hälsa är något som berör individen och folkhälsa handlar om flera personer.

Det nationella målet för folkhälsopolitiken är att skapa samhälleliga förutsättningar för en god och jämlik hälsa i hela befolkningen och sluta de påverkbara hälsoklyftorna inom en generation.

Folkhälsan i Kalix är likt Sverige god, sett ur ett globalt perspektiv och i flera avseenden blir den bättre. Samtidigt är hälsan inte jämnt fördelad i befolkningen och ojämlikheten i hälsa mellan vissa grupper ökar.

Det finns en social förändring i hälsa som innebär att människors hälsa i allmänhet är sämre ju lägre socioekonomisk position de har. Resultaten tyder på att den sociala förändringen har vuxit under de senaste tio åren, framför allt när det gäller olika mått på dödlighet. Ohälsan är nästan genomgående större bland personer med förgymnasial utbildning som högsta utbildningsnivå än bland personer med eftergymnasial utbildning.

Det finns tecken på att den psykiska ohälsan ökar, framför allt bland unga och bland personer med högst förgymnasial utbildning. Skillnaderna ökar också när det gäller andel elever som har behörighet till gymnasiet beroende på föräldrars utbildningsnivå, vilket riskerar att öka ojämlikheten i hälsa i framtiden. Skillnaderna ökar också när det gäller andel elever som har behörighet till gymnasiet beroende på föräldrars utbildningsnivå, vilket riskerar att öka ojämlikheten i hälsa i framtiden.

Då Kalix är en landsbygds kommun med relativt stora avstånd är bilen ofta det smidigare alternativet. Bilen är svår att konkurrera med men för att bidra till en god folkhälsa är det viktigt att möjliggöra en aktiv vardag där det är enkelt att transportera sig på gator och gång- och cykelvägar, oavsett destination eller ärende. Regelbunden rörelse, interaktion med andra människor och utevistelse i grönområden är starka faktorer som bidrar till en god hälsa och livsstil.

KULTUR OCH KULTURMILJÖ

Kulturmiljön omfattar allt i vår miljö som formats av oss människor genom tiderna. Det kan vara allt från en enskild plats eller byggnad till hela landskap. Kulturmiljön är en viktig del av vårt samhälles historia som bidrar till att stärka kommunens identitet och attraktionskraft som besöksmål och boendemiljö.

Exempel på kulturvärden och kulturmiljöer som är utmärkande för Kalix kommun är gruv- och bruksområden, hamnverksamhet och fiske, trä- och timmerverksamhet, skärgården samt byar och odlingslandskap längs Kalixälven och andra vattendrag.

Genom att tillvarata kulturvärden tryggas en god livsmiljö och bidrar till en hållbar utveckling. Utvecklande och bevarande av kulturellt värdefulla miljöer innebär att Kalix identitet upprätthålls och förstärks. Genom att utreda och presentera kulturvärdena i översiktsplanen finns ett underlag för fortsatt kommunal planering. Kulturmiljöer bidrar till en mer socialt hållbar och attraktiv livsmiljö både i orterna och på landsbygden och utvecklar platser med stark identitet, djup och förankring. Kulturmiljöer kan även fungera som betydande mötesplatser, och mötesplatser kan i sig även bli viktiga kulturmiljöer.

Om det uppstår konflikter mellan olika intressen behöver avvägningar göras. Ofta är det möjligt att tillvarata väsentliga delar av kulturvärdena även vid storskaliga förändringar förutsatt att platsens värden har identifierats i ett tidigt skede, exempelvis en plats historia.

VÄRDEN OCH MILJÖER I KALIX KOMMUN

I Kalix kommun finns fornlämningar som visar spår från människor ända sedan järnåldern. Området kring Kalix har historiskt varit betydande för fiskexport och redan för 500 år sedan kan man anta att området var viktigt för handel, främst via sjöväg. Under slutet av 1800-talet blomstrade skogsindustrin och kommunen har även varit betydande ur försvarssynpunkt.

Kalix har alltid funnits i skärningspunkten mellan olika kulturer och med inflyttning från alla fyra väderstreck. Ett resultat av det är bland annat att näringslivet idag är varierat med allt från storindustri till ett rikt småföretagande men även många områden och objekt som har höga kulturvärden inom kommunen. Kalix är dessutom förvaltningsområde för de nationella minoritetsspråken finska och meänkieli vilket också influerar kulturmiljöer. Inom kommunen finns även två samebyar, Kalix sameby samt Liehittjä sameby och även den samiska kulturen påverkar och har påverkat kulturmiljöerna i kommunen.

Det rika kulturarvet kan bidra till kommunens attraktionskraft och bör därför ses som en viktig tillgång. Kalix har även många andra tillgångar, bland annat närheten till vattnet i form av skärgården, nationalälven, skogsälvar samt sjöar. Den vackra naturen där det finns möjlighet till ett rikt friluftsliv och ett stort utbud av aktiviteter. Det är enkelt att ta sig ut i naturen och det finns tillgång till ett rikt friluftsliv.

Vi människor uppfattar en plats genom en mängd olika värden, där samspelet mellan de mjuka och fysiska värdena spelar en central roll. Specifikt hur de samspelar är avgörande för att skapa dynamiken och det som är typiskt för platsen Kalix. Det handlar om allt ifrån en individs egna handlingar till en grups sätt att vara på, den känsla som vi som individer, företag, organisation, förening eller politiker förmedlar till fysiska ting, skyltar, företeelser, evenemang, boende, natur och kommunikation (buss, vägar, båttrafik). Det är den totala bilden som gemensamt bildar platsens tillgångar och utmaningar och skapar byggstenar för identiteten.

Kalix kommun har fått in mycket åsikter kring kulturellt värdefulla områden och objekt under medborgardialogen sommaren 2021 för översiktsplanen vilka är mycket betydelsefulla för kommunens fortsatta arbete. Områden som framkom som särskilt viktiga just för dess kulturvärden var bland annat Vassholmen, Frevisören, Malören, Storön, hamnar och fiskelägen samt skärgården i stort. I medborgardialogen var det också tydligt att de flesta områden som pekades ut hade en koppling till havet eller någon av våra älvar eller sjöar.

FÖRUTSÄTTNINGAR OCH UTMANINGAR

Nedan följer en nulägesbeskrivning av de förutsättningar och utmaningar som kommunen tagit hänsyn till vid planeringen av mark- och vattenområdena i planförslaget.

MÅNGFUNKTIONELL BEBYGGELSE

På många orter i kommunen finns så kallad *Mångfunktionell bebyggelse* där bostäder blandas med centrumfunktioner som är viktiga för kommuninvånarnas dagliga liv. Funktioner inom *Mångfunktionell bebyggelse* kan vara skola, vårdcentral, äldreboende, kontor, detaljhandel, begravningsplats och mycket mer. Dock behöver funktionerna finnas i kombination och i enlighet med en god gestaltad livsmiljö som ställer krav på att arkitektur, form och design ska bidra till ett hållbart, jämlikt och mindre segregat samhälle. Livsmiljöerna ska vara omsorgsfullt gestaltade och alla ska ges goda förutsättningar att påverka den gemensamma utvecklingen av fysiska miljöer. Ett av Sveriges miljömål fokuserar på en god bebyggd miljö. Det innebär att alla typer av bebyggda miljöer ska utgöra en god och hälsosam livsmiljö samt även medverka till en god regional och global miljö. Det är viktigt att tillvarata och bevara men också utveckla höga natur- och kulturvärden medan ny bebyggelse ska lokaliseras på ett lämpligt, resurseffektivt och hållbart vis. Vid utvecklingen av nya bebyggelseområden är det därför viktigt att se helhetsperspektivet med avseende på attraktiva och trygga livsmiljöer.

Mångfunktionell bebyggelse kräver en välfungerande infrastruktur i form av bland annat transportinfrastruktur, VA-ledningsnät, dagvattenlösningar och fiberanslutning. Kalix kommun har en stark tradition av lokala handelsföretag, framför allt i centralorten men även i de flesta serviceorter. Med närhet till både Luleå och Haparanda och deras större utbud av både centrumhandel och externhandelsområden finns en risk att den lokala handeln på sikt kan försvagas.

SAMMANHÄNGANDE BOSTADSBEBYGGELSE

Majoriteten av bebyggelsen i kommunen består av *Sammanhängande bostadsbebyggelse*. Här är det viktigt att det finns bostäder för olika skeden i livet eftersom nya tillskott i kommunbefolkningen beror av att det finns lediga tomter eller bostäder som någon annan flyttat ifrån. I bostadssammanhang talas det ibland om flyttkedja. Detta innebär att en person som flyttar in i en nybyggd bostad lämnar efter sig en tom bostad vilket möjliggör inflyttning för en annan person, som i sin tur lämnar en tom bostad efter sig vilket bildar en kedja. För att flyttkedjan ska kunna gå hela vägen måste det finnas ett brett spann av bostäder, från mindre hyreslägenheter lämpade för unga vuxna till seniorboenden. Detta för att möjliggöra både inflyttning till kommunen och flytt inom kommunen för så många som möjligt. Kalix kommun är en attraktiv boendekommun med många fina lägen, oavsett om de är centrumnära, landsbygdsnära, naturnära eller strandnära. Här finns också goda kommunikationer och pendlingsstråk. Därför ska den sammanhängande bostadsbebyggelsen utvecklas både i centralorten och byarna för att tillgodose det behov och de preferenser som finns, samtidigt som platsernas värden tillvaratas och värnas. I ett förändrat klimat blir grönområden och ekosystemtjänster allt viktigare, inte minst för människors hälsa. Kommunen består till stor del av skog men för en god livsmiljö bör det även finnas tillgång till bostadsnära grönområden samtidigt som grönstrukturen i samhällena kan stärkas.

Framtida bostadsområden i Kalix översiktsplan 2009

I översiktsplan från år 2009 har mark för nya bostadsområden avsatts, se kartan nedan. Bostadsreservatet för småhus i västra Djuptjärn är ett gammalt område som funnits med i den kommunala planeringen sedan 1970-talet. Kommunen äger markområdet och färdiga skisser finns över hur marken ska disponeras.

Bostadsreservatet för flerfamiljshus beläget vid Rammelberget är i dagsläget ett tätortsnära friluftsområde. Ett naturvårdsavtal har upprättats mellan Skogsstyrelsen och Kalix kommun som numera är markägare. I översiktsplanen från 2009 framgår att detta område främst har sina förtjänster om Norrbottniabanan byggs och persontrafik initieras, vilket nu är genomfört. Kalix station (resecentrum) angränsar till bostadsreservatet.

Bostadsreservatet vid Stråkanäs är ett område tänkt att exploateras på längre sikt och som funnits med under lång tid i kommunens planering, men aldrig blivit genomfört. Delar av området har fin utsikt över Kalixälven. Bostadsreservatet på Heden i Grytnäs ligger på en ås med goda markförhållanden, nära golfbanan, som har funnits med länge i den kommunala planeringen men inte genomförts.

I Kalix nya kommuntäckande översiktsplan ÖP 2040 kommer bostadsreservatet i Stråkanäs att utgå eftersom kommunen bedömer att områden är lite för avlägset från centrala Kalix för att locka nya villaägare. Bostadsreservatet på Heden i Grytnäs kommer också att utgå i ÖP 2040 eftersom det redan finns ett färdigt detaljplanelagt område i närheten som möjliggör för omkring 30 nya småhustomter som ännu inte genomförts.

Bostadsreservatet i västra Djuptjärn behålls även om utsikterna att detta område ska bebyggas under planperioden fram till 2040 är liten då kommunen bedömer att efterfrågan på nya småhustomter i någon större omfattning kommer att vara fortsatt begränsad.

Bostadsreservatet på Rammelberget behålls i ÖP 2040 eftersom Kalix station (nytt resecentrum för persontrafik längs järnvägen) nu angränsar området som ligger bra till för människor som arbetspendlar till andra kommuner. På grund av områdets höga natur- och rekreationsvärden minskas området något till ytan, till att endast omfatta västra delen, benämnt Koberget.

Läs mer under *Mark- och vattenanvändning, mångfunktionell bebyggelse och sammanhängande bostadsbebyggelse*.

Småhustomter

Det finns idag en stor tillgång till lediga tomtplatser i kommunen. De flesta större byarna har tillgång till planlagda bostadsområden som ännu inte blivit utbyggda. I Rolf-Grytnäs finns planlagda bostadsområden som inte alls eller bara delvis är utbyggda. På Bruksbackenområdet i Töre finns lediga detaljplanerade tomtplatser. I Nyborg på det gamla sågområdet ligger ett detaljplanelagt område som inte har blivit utbyggt. I Storön finns ett planlagt område färdigt att exploateras. I de flesta byar går det idag att få tag på en bostadstomt för den som är villig att investera i ett nytt bostadshus.

Fritidshusbebyggelse

Det finns detaljplaner för fritidsbebyggelse utspridda längs hela kusten. Det finns idag många obebyggda tomter men de mest attraktiva tomtplatserna säljs givetvis först. Främst efterfrågas strandtomter. Strandskyddsbestämmelser reglerar utveckling av bebyggelse i strandnära lägen då syftet är att trygga förutsättningarna för allemansrättslig tillgång till strandområden och bevara goda livsvillkor för djur- och växtlivet på land och i vatten. Många fritidsbostäder funktionsomvandlas till permanentboende. Den som vill har rätt att bosätta sig i fritidshuset. Kommunen kan endast begränsa byggrätten i detaljplanerna. Fritidshusområdena kan succesivt ändra karaktär. Många kommuner väljer idag istället att öka den tillåtna byggnadsytan vilket då kan innebära att permanentboende uppstår. Vatten- och avloppsförsörjningen måste då få en hållbar lösning. Konflikter mellan grannar kan också uppstå när bostäder funktionsomvandlas. I vissa byar vid kusten samt de inre delarna av kommunen i byar och längs Kalixälven råder det motsatta förhållandet, alltså att permanentbostäder omvandlas till fritidshus till följd av avfolkning.

Bostadsfinansiering

Banker och andra kreditinstitut beslutar i varje enskilt bostadsprojekt hur mycket krediter som kan beviljas. De tar då hänsyn till produktionskostnaden och vilket marknadsvärde som bostadsfastigheten kommer att få när den är färdigställd. I områden med svag prisutveckling på bostadsfastigheter måste den som avser att uppföra ett egna hem räkna med stor egen insats. Gällande bostadsfinansieringssystem försvårar bostadsbyggandet i byar och områden som ligger långt från befolkningscentra.

GRÖNOMRÅDEN

Närheten till gröna miljöer är en av Kalix kommuns stora kvaliteter. I översiktsplanen definieras grönområden som offentligt tillgängliga markområden i eller i nära anslutning till kommunens samhällen med visst behov av skötsel. Grönområdena i våra samhällen utgör ett tydligt möte mellan natur och bebyggelse och är viktiga för människors hälsa och välbefinnande. Vistelse i gröna miljöer bidrar bland annat till att stärka korttidsminnet, sänka blodtrycket och minska risken för psykisk ohälsa. Barn som vistas utomhus i naturlika miljöer stimuleras till lek och utvecklar sina motoriska färdigheter. För att bidra med detta behövs tillgängliga och attraktiva grönområden med möjlighet till möten. Olika grönområden har olika uppgifter. Det kan handla om lektytor, platser i både sol och skugga, en välklippt fotbollsplan eller en lummig dunge som ökar attraktiviteten i bostadsområdet. Därför behöver det finnas en variation av grönområden i våra samhällen där de bidrar med olika funktioner och samverkar i en större helhet.

Det är viktigt att grönstrukturen är tillgänglig, nåbar och av god kvalitet. Det ska vara enkelt att ta sig ut i naturen, oavsett var man bor i kommunen. Kalix har förutsättningar för att alla invånare ska ha nära till grönområden, men tillgängligheten kan utvecklas mer för att underlätta för medborgarna att vistas utomhus. Det behövs ingångar till naturen, både faktiska och upplevda, för att vi ska se naturen som tillgänglig.

I Kalix centralort samt i de mindre tätorterna är det viktigt att skapa mångfunktionella och väderskyddade mötesplatser. Det är ett sätt att gynna ett socialt sammanhållet samhälle. Attraktiva grönområden fungerar som mötesplatser där människor i olika åldrar, från olika platser och med olika bakgrund kan träffas. Satsningar på höga upplevelsevärden i tätorternas grön- och naturområden är ett sätt att stärka kommunens attraktionskraft.

Parker, vattenlandskap och tätortsnära naturområden utgör en viktig del av det offentliga rummet där många invånare i Kalix kommun tillbringar en stor del av sin fritid. Här kan man bland annat träffas och umgås, grilla, rasta hunden, leka, åka skidor, åka spark, cykla eller ta en promenad. I takt med att centralorten och kommunens tätorter växer och förtätas är det viktigt att värna och säkra tillgången till parker och naturområden. Befintliga grönområden bör bevaras i allra möjligaste mån. Befintliga grönområden bör också länkas samman för att man ska kunna röra sig fritt via dessa.

Grönområden utgör även en viktig del för naturens olika ekosystem. Ekosystemen i sin tur producerar olika produkter och tjänster som bidrar till människans välfärd och livskvalitet och detta kallas ekosystemtjänster. Ekosystemtjänster är saker som mat, vatten, ren luft och annat som vi människor inte kan vara utan vilket innebär att vi är beroende av naturens ekosystemtjänster. En variation av grönområden ger olika livsmiljöer för djur- och växter och främjar biologisk mångfald och därmed ekosystemtjänster. Träd och buskar skuggar, ökar luftfuktigheten och ändrar luftströmmar, vilket ger ett behagligare lokalklimat. Små skadliga partiklar fastnar även på växternas bladverk vilket kan bidra till renare luft. Grönskan kan också bidra till en bättre ljudmiljö och skapar på så sätt en hälsosammare miljö.

LANDSBYGD OCH ARELLA NÄRINGAR

Kalix kommun består till stor del av landsbygd. Begreppet landsbygd är brett och det finns många typer av landsbygd, allt från en unik skärgård, vackert kustlandskap och bördiga älvdalar till djupa skogar i kommunens norra del.

Sedan länge sker en urbanisering där människor flyttar från landsbygden och mindre orter till större städer. Under det senaste decenniet kan dock en begynnande trend ses där landsbygden blir alltmer attraktiv, vilket kan ha påskyndats av coronapandemin. Generellt sett har kustkommuner en starkare tillväxt både till befolkning och ekonomi jämfört med inlandet vilket verkar till Kalix kommuns fördel, även om urbaniseringen upplevs här med. För att landsbygden ska upplevas som attraktiv behövs goda kommunikationer, närhet till service samt infrastruktur i form av exempelvis vatten och avlopp och fiber.

Inom landsbygdsområden är det inte ovanligt med ytkrävande anläggningar som exempelvis vindkraftsparker som är viktiga i omställningen från ett samhälle beroende av fossila bränslen till ett fossilfritt samhälle. I Kalix kommun finns utpekade riksintresseområden för energiproduktion avseende vindkraft på Rånön och Bergön. Vindkraftsparker är ofta den typ av anläggning som tar mest plats i landskapet med tanke på det hänsynsavstånd som krävs och att verken idag syns vida över trädtopparna. Samtidigt är utbyggnaden av vindkraften en balansgång där det allmänna intresset för elproduktion ställs mot det enskilda intresset vad gäller negativ påverkan och är fortsatt en utmaning för många kommuner.

Skogs- och jordbruksmark

Skogs- och jordbruket är viktiga näringar i Kalix kommun som sysselsätter många människor. Jordbruksmarken och jordbruket i Sverige är avgörande för både landets livsmedelsförsörjning och landsbygdsutveckling, samt för den biologiska mångfalden och kulturlandskapet. Skogen är en viktig resurs som spelar en avgörande roll för Sveriges ekonomi, miljö och kultur, och är en viktig resurs för en mer hållbar framtid.

EU har tagit fram nya lagar och förordningar som kan komma att påverka bland annat skogs- och jordbruket. Några av förordningarna och lagarna innefattar *Naturrestaureringslagen*, som handlar om att återställa livsmiljöer samt *LULUCF*, som bland annat handlar om hur mycket koldioxid som skall bindas i skogar. Kraven på att restaurera natur både på land och i vatten samt att öka kollagring genom mer växande skog och att öka arealen gammal skog och urskog kan komma att påverka skogs- och jordbruket i Kalix.

En av utmaningarna inom landsbygden är avvägningar för ianspråktagandet av brukningsvärd jordbruksmark, en fråga som inte bara lyfts i Kalix kommun utan av kommuner i hela Sverige. Enligt miljöbalken får jordbruksmark endast tas i anspråk för bebyggelse eller anläggningar då det kan motiveras med att ett väsentligt samhällsintresse tillgodoses och att intresset inte kan tillgodoses genom att annan mark tas i anspråk. Liknande gäller för skogsbruket, skogsmark som har betydelse för skogsnäringen skall så långt möjligt skyddas mot åtgärder som kan påtagligt försvåra ett rationellt skogsbruk.

I jord- och skogsbrukslandskapet finns kulturmiljöer som större gårdsmiljöer med småjordbruk och boningshus. Kulturmiljöerna på landsbygden minner om den tid som varit och bör ses som utgångspunkten för utvecklingen. Samtidigt som kulturmiljöerna fungerar som ett viktigt kunskapsunderlag och har ett kulturhistoriskt värde behöver många miljöer skötas för att de inte ska förfalla. Genom en varsam utveckling kan också kommande generationer få ta del av historien då dessa synliggörs.

Rennäringen

I årtusenden har renarnas vandringsmönster bestämts av årstiderna, vilket samebyarna anpassat renskötseln till för att ge renen tillgång till bete och betesro under olika förhållanden under året. Väderförhållanden spelar därför en avgörande roll inom rennäringen. De åtta samiska årstiderna kan variera mycket, men brukar delas in i: vårvinter, vår, försommar, sommar, förhöst, höst, förvinter och vinter. Beroende på årstid vandrar renarna till olika betesland för att hitta föda. Renskötare anpassar sig efter renarnas rörelsemönster och behov. Vegetations- och klimatförändringar bestämmer när och var renarna kan hitta bete samt områden för brunst och kalvning.

På grund av djurens vandringsbeteende krävs stora ytor. Olika typer av vegetation och landskap krävs för att hitta olika typer av mark och bete vid olika årstider. Vid vissa tillfällen och tider, exempelvis under kalvningstiden, är renen extra känslig för störning. Renar är vanedjur och har svårt att anpassa sig till nya omständigheter och att hitta nya flyttleder. Rennäringen är därför känslig för eventuella störningar.

Rennäringens markanvändning utgörs av bland annat flyttvägar, områden för rastbeten, områden för samlingsplatser, svåra passager, vinterbeteslandet, kalvningsområden och områden kring anläggningar (slakt-, kalvmärknings- och skiljningshagar).

En väl fungerande och långsiktigt hållbar renskötsel förutsätter ändamålsenliga och störningsfria kalvningsland, fungerande flyttleder med rastbeten samt centrala sammanhängande betesområden med olika kvaliteter och funktionaliteter för varje årstid. Områden för rennäringen ska ses i ett landskapsperspektiv eftersom det handlar om ett skydd för områden med olika ändamål som måste hänga ihop för att helheten ska fungera, så kallade funktionella samband. Det är av stor vikt att de funktionella sambanden mellan områdena inte görs obrukbara, så att renarna kan ströva fritt och vandra mellan de olika betesmarkområdena.

För mer information angående rennäringen gå till kapitel *Riksintressen och andra värden*.

Förutsättningarna har förändrats

Renbetet har allteftersom minskat och förutsättningarna för renskötseln försämrats. Problemen inom kommunen handlar bland annat om ökad exploatering och skogsbruk men även klimatförändringarna påverkar renskötseln. En ökad frekvens av nollgenomgångar under vinterbetet leder till att det bildas is och skare som försvårar för renarna att beta. Det varmare klimatet kan också komma att påverka isförhållandena på sjöar och vattendrag längs renarnas flyttleder. Problemen med att bedriva rennäring inom kommunen förvärras även av bland annat ökat rovdjurstryck, att det saknas stängsel och övergångar längs järnvägen och vägar, genom intressekonflikter med andra näringar och genom delat riksintresseanspråk med Försvarsmakten.

Den påverkan ett hygge har för renskötseln uppstår inte bara i det aktuella området utan i hela det omkringliggande landskapet. Hyggen påverkar bland annat tillväxten av lav och svalka under sommaren. En slutavverkning kan medföra att snön blir ojämnt fördelad, eftersom vinden packar snön hårdare på öppna ytor än i skog. Det gör att renen kan få svårare att gräva efter föda på marken.

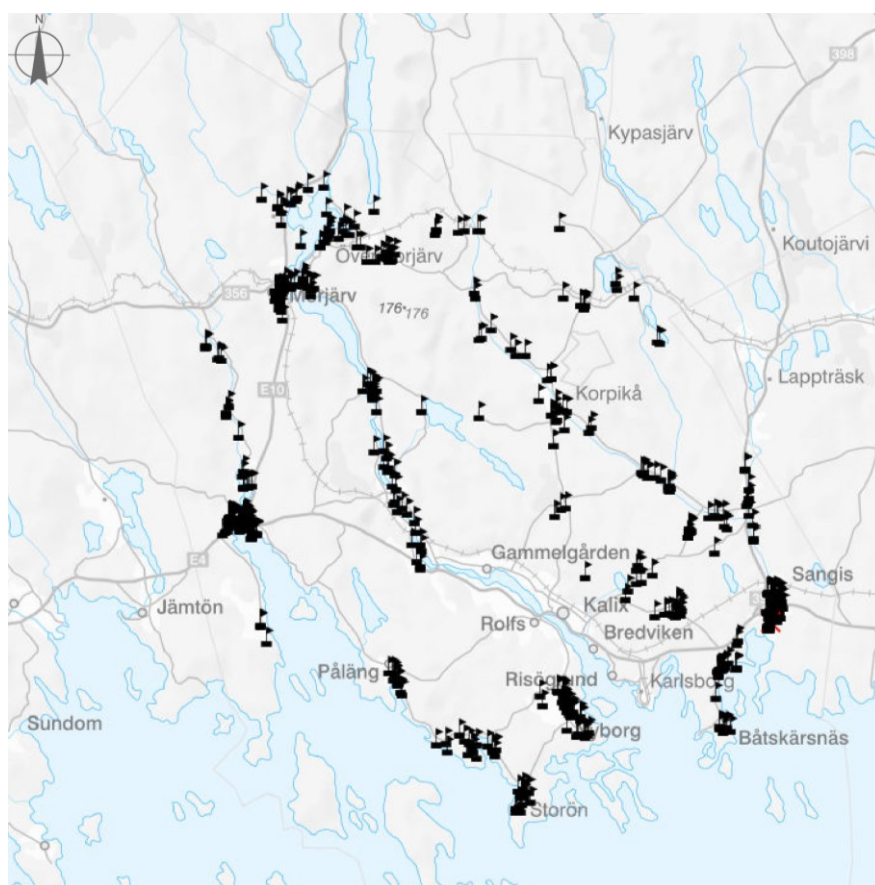
Järnvägssträckan Kalix-Morjärv saknar stängsel samt viltövergångar. Järnvägen utgör en barriär för människor och djur. I Kalix kommuns översiktsplan från 2009 konstateras det att Haparandabanan kommer att påverka renskötseln och för att minimera olägenheterna för rennäringen planerades det av Banverket (nuvarande Trafikverket) att det skulle anläggas ekodukter eller landskapsbroar så att renar och vilda djur skulle kunna passera över eller under järnvägen. Persontrafiken på Haparandabanan startade år 2021 men det saknas i nuläget stängsel och viltövergångar längs sträckan Kalix-Morjärv. Antalet tåg kommer att öka på sträckan vilket förstärker barriäreffekten. Kommunen anser att barriäreffekten från järnvägssträckan Kalix-Morjärv behöver åtgärdas och säkerheten höjas med hjälp av stängsel och viltövergångar. Trafikverket har inventerat och utrett behovet av stängsling tillsammans med bland annat berörda samebyar. Därefter prioriteras de viktigaste som ska åtgärdas i ett första steg.

Lösa hundar kan driva renar, skingra renhjordar eller driva renar åt fel håll vilket orsakar ett stort merarbete för samebyarna. Av 93 § rennäringslagen framgår att när renar finns inom ett område där renskötsel är tillåten ska hund hållas i band eller vara instängd. För hundägaren gäller även strikt ansvar vilket innebär att hundens ägare ansvarar för alla skador som den egna hunden orsakar, oavsett om hundägaren varit oaktsam eller inte.

En rad andra verksamheter och konkurrerande anspråk på mark påverkar och kan komma att påverka renskötseln negativt i området. Det samlade trycket och de sammanlagda effekterna riskerar att medföra svårare och ändrade förutsättningar för samebyarna att bedriva sin naturbetesbaserade renskötsel.

En god dialog mellan de areella näringarna inom kommunen är en framgångsfaktor för alla parter möjlighet att utvecklas och för att undvika konflikter. Försvarsmakten, rennäringen, besöksnäringen, jordbruket, skogsnäringen och skoterförare använder ofta samma markområden för sin verksamhet varför en god dialog och kännedom om varandras verksamheter är central.

OBEBODDA HUS

Figur 5. Figuren illustrerar en övergripande karta över obebodda hus i Kalix kommun.

Sommaren 2023 utfördes en kartläggning över obebodda hus runt om i Kalix kommun. Detta eftersom det är en outnyttjad resurs som hindrar byarnas utveckling. I hus där ingen är adressbokförd har en inventering och bedömning gjorts om husen anses som obebodda. Tydliga fritidsområden har inte inventerats.

Inspiration och kunskap finns att hämta från andra kommuner i Sverige då det är många kommuner som redan arbetat med obebodda hus. Därför har intervjuer med ansvariga för liknande projekt i Falkenbergs kommun och Luleå kommun utförts. "Hej hemby" är ett liknande projekt som drivs i Pajala och Övertorneå och som är mycket framgångsrikt projekt, därför har inspiration också hämtats från det projektet. Ytterligare har 5 kommuner granskats utifrån information som har funnits i media.

Genom att ha granskat resultaten i de framgångsrika kommunerna och dess tillvägagångssätt har strategin för Kalix inventering tagits fram. I ett första steg har de uppgifter kommunen har åtkomst till i datasystem granskats och de hus som utifrån de uppgifterna ses som obebodda har markerats på en karta. Vidare har dessa markerade hus inventerats okulärt genom fältinventering och i ett sista steg har relevanta bybor kontaktats för att få deras vetskap om husen.

Genom hela projektet med kartläggning av Kalix obebodda hus har det hela tiden resonerats hur mycket husen används. Resultatet av projektet är att många av husen är belägna på fina lägen, vilket gör att det sätter stopp för att etablera nybyggen då de bästa lägena i många fall redan är upptagna. Många av de hus som inte används utgör före detta brukningscentra på en skogs- och lantbruksfastighet och den lagfaren ägare, som är skriven på annan ort, anser möjligtvis att det är billigare att låta huset förfalla än att stycka av tomten eller riva huset då värdet ändå finns i skogen och inte huset. I Kalix byar finns det många stora gårdar där två eller flera adresser finns på en gård. Är ett hus på gården bebodd har hela gårdsstället ansetts bebodd.

För att få en bild över hur efterfrågan på dessa obebodda hus ser ut har intervjuer med kommunens tre mäklarfirmor gjorts. Mäklarna ger något olika syn på efterfrågan på dessa obebodda hus men alla menar att det finns efterfrågan på dem. En av mäklarna menar till och med att det inte finns fastigheter till alla som önskar köpa hus i Kalix med omnejd, att efterfrågan är större än utbudet och att en ökad efterfrågan från bland annat utländska kunder är en bidragande faktor till det. En annan mäklare är mer försiktig och menar att det finns en efterfrågan men att det skett en viss minskning på grund av ökade priser, samt att bankerna är mindre lånebenägna och att det ofta är äldre hus i sämre kondition och det är mindre efterfrågan på dem. Mäklarna är dock överens om att det är större efterfrågan om de obebodda husen är belägna på en skogs- och lantbruksfastigheter. Det är svårt att få någon helt tydlig bild av hur stor efterfrågan på de obebodda husen i byarna är men eftersom mäklarna är överens om att efterfrågan finns, är bedömningen att en inventering av obebodda hus i byarna är bra för att hitta fler hus som eventuellt kan komma ut till försäljning. Som en av mäklarna uttryckte "allt är möjligt att sälja men frågan är bara när och till vilket pris".

Inventeringen visar på att ungefär 15 % av bostadshusen i Kalix landsbygd bedöms vara obebodda. Kartan redovisar alla inventerade hus i form av en markering (svart flagga) och ger en nulägesbild över situationen.

För att minska antalet obebodda hus i byarna och därmed möjliggöra för att nya familjer skulle kunna bosätta sig i dessa skulle en första åtgärd kunna vara att uppmärksamma befintliga bybor på problemet. Under inventeringen framkom det att de bybor som intervjuades inte var medvetna om den stora andel obebodda hus i sin by. I förlängningen skulle ett utskick kunna göras till ägarna av de obebodda husen för att föra ett resonemang om möjligheterna till försäljning eller uthyrning.

Kommunen bör i närtid tillsätta resurser för att fortsätta jobba med obebodda hus medan inventeringen fortfarande är relevant.

NATUR OCH FRILUFTSLIV

Kalix kommun har en rik natur med många värdefulla naturtyper som barrskogar, blandskogar, odlingsmarker och strandängar. Kalixälven och dess omgivning har unika naturvärden, såväl ur lokalt som internationellt perspektiv. Naturområdena utgör livsmiljöer för växter och djur, används för friluftsliv, bidrar till hälsa och livskvalitet samt ger oss en rad olika ekosystemtjänster.

Mer än hälften av alla ekosystemtjänster är beroende av biologisk mångfald. Mänskligheten står inför stora utmaningar då en miljon av världens arter idag är utrotningshotade. Överexploatering och biotopförstörelse tillhör de absolut största hoten. Det är av yttersta vikt att hänsyn tas till biologisk mångfald i samhällsplaneringen och att arbeta med att bevara och utveckla värdefulla naturområden samtidigt som människors tillgång till områdena bibehålls.

Naturen behöver skyddas för att säkerställa att en variationsrik natur med stor artrikedom, det vill säga den livsviktiga biologisk mångfalden, bevaras. Skyddad natur bidrar också till att bevara flera viktiga ekosystemtjänster, såsom rening av luft och vatten. En frisk natur är lika viktig för vårt mentala och fysiska välbefinnande som den är för vårt samhälles förmåga att hantera globala förändringar, hälsohot och katastrofer. Ett annat viktigt syfte att skydda natur handlar om att vi människor ska få tillgång till natur- och kulturupplevelser, nu och i framtiden. Många miljöer är också värdefulla rekreatiomsområden. Områdena kan till exempel vara en förutsättning för areella näringar eller turistverksamhet, ge möjlighet till ekosystemtjänster samt skapa identitet och tillhörighet.

Kalix kommun har en varierande naturmiljö med kust- och skärgårdslandskap, älvdalarna samt utpräglad skogslandskap i norr. Kombinationen av skärgård, skog, odlingslandskap, älvar och sjöar ger en stor variation och artrikedom. Kommunens gröna och blåa strukturer utgör en viktig del av kommunens karaktär och bidrar till bland annat trivsel, rekreation och friluftsliv, besöksnäring samt kultur- och miljövärden.

TRANSPORTINFRASTRUKTUR

Genom Kalix kommun passerar väg E4, väg E10 och väg nr. 398 som är viktiga transportleder både regionalt och nationellt och trafikeras med tung trafik i hög hastighet vilket bidrar till en bullrig och otrygg miljö där vägarna är belägna i närheten av bebyggelse. Att cykla på ett trafiksäkert sätt längs E4:an är inte längre möjligt eftersom sidoutrymmet minskats då vägen byggdes om till så kallad 2+1 väg med mitträcke. Trafikverket är väghållare för dessa vägar samt övriga allmänna vägar inom kommunen.

Transportinfrastrukturen är en stor tillgång för kommunen, men kan även vara begränsande då den kan innebära utmaningar kopplade till hälso- och säkerhetsfrågor. I kommunen finns flera osäkra trafikkorsningar och många in- och utfarter mot högtrafikerade vägar som kan innebär stor trafikfara med svåra olyckor som följd. En ny gatu- och trafikmiljöplan behöver tas fram som belyser dessa frågor närmare.

Kalix kommun har ett väl utbyggt gång- och cykelnät i centralorten samt separerade gång- och cykelvägar mellan flera av kommunens byar belägna närmast centralorten. Kommunen arbetar aktivt med att utveckla gång- och cykelnätet vidare enligt tidigare upprättad gång- och cykelvägsplan samt även revidera denna utifrån nya identifierade behov.

I kommunen finns både buss- och tågförbindelser. Kommunen ansvarar för lokala busstrafiken i centralorten och närmast angränsande byar. Länstrafiken i Norrbotten ansvarar för busstrafiken i övriga delen av kommunen. För att fortsätta tillhandahålla en god turtäthet och ett hållbart transportsätt behöver det både finnas en lokal efterfrågan och en regional avsikt att tillhandahålla goda kommunikationer i Kalix kommun.

Järnvägen, Haparandabanana, går mellan Boden och Haparanda och passerar Kalix kommun via Morjärv, Kalix och vidare österut strax norr om Sangis. Haparandabanen trafikeras med både gods- och persontrafik. Finland jobbar för tillfället med att elektrifiera befintlig järnvägssträcka mellan Kemi och Torneå/Haparanda vilket beräknas vara klart för trafikering under år 2025 och kommer att skapa nya möjligheter för gods- och persontrafik på järnväg från Sverige till Finland, eller tvärt om. Från Haparandabanen finns även ett järnvägsspår för industriellt bruk som sträcker sig från Vånafjärden till Billeruds verksamhetsområde i Karlsborg.

I dagsläget finns endast en av- och påstigningsplats för persontrafik längs järnvägen förbi Kalix. Ytterligare av- och påstigningsplatser vid järnvägen skulle även behöva anläggas i byarna Morjärv och Sangis för att skapa bättre förutsättningar för arbetspendling och övriga resor. En av- och påstigningsplats i Morjärv skulle även skapa bättre förutsättningar för resor till och från Överkalix med omnejd. Förutsättningarna att utveckla besöksnäringen i Kalix kommuns norra del samt i Överkalix skulle även gynnas av en av- och påstigningsplats vid järnvägen i Morjärv.

Inrikes sjöfart och närsjöfart har potential att på sikt avlasta väginfrastrukturen, minska andelen lastbilstransporter och därmed minska både trängsel och slitage på vägarna och utsläppen av miljö och luftföroreningar.

I Kalix kommunen finns en större hamn, Kalix hamn AB, som är Bottenvikens nordligaste djuphamn belägen vid Billeruds verksamhetsområde och som i första hand tjänar för in- och utskeppning av Billeruds varor och gods men även möjliggör för andra kunder inom bland annat verkstadsindustri, sågverk, skogsbolag, biobränsleproducenter och mineralindustri. Hamnen i Karlsborg har mycket goda förutsättningar att kunna utvecklas. Bra kommunikationer genom direkt närhet till järnväg och i övrigt bra anslutningsvägar med planskild korsning vid E4:an strax norr om området ger mycket goda förutsättningar för distribution av gods till och från hamnen. Hamnområdet är dock ganska trångt i dagsläget och skulle behöva utökas norrut vid gamla sågkajen för att möjliggöra för in- och utskeppning av mer utrymmeskrävande gods. En förlängning och fördjupning av farleden är också nödvändigt för att möjliggöra för större och djupare fartyg. Förstudie angående detta pågår.

Törefors har också ett strategiskt läge i Norrbotten och bedöms därför ha stor potential att utvecklas för att hantera godstransporter inom sjöfart i framtiden. Kommunen har i fördjupad översiktsplan för Töre (FÖP) 2021 tagit fram en vision för möjlig utveckling av godstransporter och möjlig distribution från hamnen i Törefors.

Väg E4 och väg E10, järnvägen och farleder ingår i riksintresse för kommunikationer, enligt 3 kap. 8 § miljöbalken. Läs mer under *Riksintresse, kommunikationer och energiproduktion*.

TEKNISK ANLÄGGNING

Klimatförändringarna kommer att påverka Kalix kommun liksom övriga Sverige där extremväder kommer att bli mer vanligt, bland annat stormar, stora mängder nederbörd och torka. För att kunna fortsätta upprätthålla en god vattenkvalitet i recipienter kommer det behövas en tydlig strategi för omhändertagande av dagvatten. Dagvattnet ses alltmer som en resurs och är en viktig fråga då klimatförändringarna ger upphov till kraftigare regn och därmed större dagvattenflöden. Genom att omhänderta dagvattnet så nära källan som möjligt kan belastningen på ledningsnät, reningsverk, och recipienter minskas.

Klimatförändringar påverkar även dricksvattenförsörjningen. Varma perioder med torka som följd bidrar till ett ökat vattenbehov både i kommunala och enskilda vattentäkter. Torrare perioder och ändringar i grundvattennivån samt ytvattenflöden påverkar tillgång och kvalitet på dricksvatten. Större delen av invånarna i Kalix kommun är anslutna till kommunalt dricksvatten med undantag för delar av landsbygden där hushåll har egen dricksvattenbrunn. Ansvar för vattenkvaliteten ligger i dessa fall på den enskilde.

Morjärvsåsen försörjer Övermorjärv, Kälsjärv, Kalix, Sangis, Lappbäcken och Båtskärsnäs med vatten från kommunala vattenverk. I Kalix kommun finns åtta kommunala grundvattentäkter. Därutöver finns det ett antal enskilda brunnar som får vatten från denna ås. Överkalixåsen går över Lombenområdet och ned mot Sävisnäs. Boende invid denna ås försörjs med grundvatten härifrån. En grusås som går över Rörbäck förser Töre med omnejd med vatten.

Länsstyrelsen har beslutat om vattenskyddsområde för den största vattentäkten, Kalix och Kälsjärvs vattenskyddsområde som försörjer cirka 85 % av befolkningen med dricksvatten. Långsiktigt avser kommunen att skapa vattenskyddsområden för alla kommunala vattentäkter. För närvarande är ytterligare tre vattenskyddsområden på väg att bildas och ligger för beslut hos länsstyrelsen. Kvaliteten på grundvattnet bestäms till stor del av markanvändningen inom vattentäkternas tillrinningsområden. Att skydda vattnet från förorening är därför en ansvarsfull uppgift för alla som bor och verkar inom ett tillrinningsområde.

De flesta kommuninnevånarna är i dag anslutna till kommunalt vatten- och avloppsledningsnät (VA). VA-ledningsnäten behöver anpassas och uppgraderas för att möta framtida behov. Kommunfullmäktige i Kalix kommun antog i november 2022 en VA-plan för Kalix kommun. Arbetsprocessen för den kommunala VA-planeringen delas in i tre steg. I det första steget beskrivs omvärldsfaktorer, förutsättningar, nuläge och vilka behov som finns inom kommunen i en VA-översikt. I nästa steg tas en VA-policy fram utifrån den behovsanalys som upprättats inom VA-översikten. I det sista steget utarbetas den kommunala VA-planen utifrån VA-översikten och VA-policyn. VA-planen utgör kommunens handlingsplan. Det är, bland annat därför, viktigt att VA-planeringen samordnas mellan olika berörda delar av en kommun. VA-planen är en produkt av dagens förutsättningar och kommer därmed att behöva uppdateras efterhand som kommunen utvecklas och förutsättningarna förändras. En revidering av VA-policyn och VA-planen sker lämpligen vart fjärde år i samband med ny mandatperiod. 2023 förändras lagen om allmänna vattentjänster och kommunerna blir tvungna att ta fram och besluta om en vattentjänstplan. Befintliga VA-planer ska kompletteras med nytt innehåll och därigenom uppfylla vattentjänstplanens definition.

I Kalix kommun har cirka 78 % av kommunens hushåll fiberanslutning. Utvecklingen med flexibla arbetsplatser blir allt starkare, vilket innebär att fler behöver åtkomst till en snabbare uppkoppling. I och med utbyggnaden av 5G- och 6G-nätet kommer det troligen behövas en utbyggnad av telemaster i kommunen. En välutbyggd digital infrastruktur ger goda förutsättningar för bland annat näringslivsutveckling, sysselsättning, vård och omsorg, utbildning, såväl i stadsmiljö som på landsbygden.

De mesta av kommunens avfall för hushåll hanteras på Kalix avfallsanläggning och återvinningscentral. Kalix kommun ansvarar för fastighetsnära insamling, vilket innebär att förpackningar och tidningar lämnas för återvinning direkt i anslutning till boendet. För att hantera kommande behov, utveckla hanteringen av avfall samt arbeta för ett mer hållbart samhälle avser kommunen revidera avfallsplanen. Det finns visst avfall som kommunen inte ansvarar för. Sådant avfall är till exempel industriavfall, bygg- och rivningsavfall och park- och trädgårdsavfall från verksamheter. Dessa typer av avfall hanteras oftast av privata aktörer.

VATTEN

Kalix kommun har cirka 330 kilometer fastlandskuststräcka, en unik skärgård, en nationalälv, två skogsälvar, många sjöar och våtmarker samt en mängd åar, bäckar och mindre vattendrag. Såväl kusten, skärgården som vattendragen och sjöarna är betydelsefulla för boende, näringsliv, sjöfart, turism och fritidsboende. I vissa fall uppstår intressekonflikter mellan dessa medan det i andra fall finns tydliga synergier. Hållbarhetsaspekten för samhällsplaneringen av våra vattenmiljöer handlar om att balansera de olika intressen och anspråk som finns.

Vattenmiljöer har under lång tid påverkats av människan, vilket i många fall lett till omfattande miljöproblem. Övergödningens effekter är synliga i kustvattnet i Kalix kommun precis som i övriga Bottenviken. Algblomning, grumligt vatten och en förändring av fisksamhällen är några av de effekter som indikerats under de senaste decennierna.

Sverige följer EU:s vattendirektiv. Direktivet har tagits fram för att skapa likadan förvaltning av medlemsländernas vatten och för att kommande generationer ska få tillgång till vatten av god kvalitet i tillräcklig mängd. Medlemsstaterna har därmed förbundit sig att arbeta för att alla vattenförekomster ska uppnå en god ekologisk och kemisk status. Statusklassificeringen är ett sätt att mäta hur vattnet mår. Ett sätt att säkra Sveriges vattenkvaliteter är att följa miljökvalitetsnormerna för vatten. Miljökvalitetsnormer för vatten omfattar ytvatten och grundvatten och beskriver kvaliteten som vattenförekomsten ska ha nått vid en viss tidpunkt, där målet är att uppnå god status. Läs mer om miljökvalitetsnormer för vatten under *Klimat, hälsa och säkerhet*.

EU:s vattendirektiv ligger även till grund för arbetet som syftar till att vi ska förbättra våra vatten och skapa en hållbar förvaltning av dem. Förvaltningen av vatten ska baseras på avrinningsområden och inte administrativa gränser. Europa är därför indelat i ett hundratal vattendistrikt, varav fem finns i Sverige, där Kalix kommun ingår i Bottenvikens vattendistrikt. Bottenvikens vattendistrikt är Sveriges nordligaste vattendistrikt och omfattar hela Norrbottens län och större delen av Västerbottens län. Länsstyrelsen i Norrbottens län är utsedd till vattenmyndighet i distriktet.

Ur ett nationellt och europeiskt perspektiv har Bottenvikens vattendistrikt stora vattenresurser och vattenkvaliteten är överlag god, men utmaningar finns, bland annat;

- Fysiska förändringar. Många vattendrag är påverkade av forna tiders rensningar och dammbyggen för flottning. Tre stora älvar är utbyggda för vattenkraft.
- Storskalig påverkan från areella näringar, framför allt skogsbruket, genom till exempel dikning, körskador och gödsling.
- Läckage av metaller och sura ämnen från sulfidjordar i kustområden under högsta kustlinjen.
- Läckage av metaller från avslutad och pågående gruvverksamhet.
- Dricksvattenförsörjningen behöver säkras. Bara drygt 10 % av de allmänna vattentäkterna har fullgott skydd.
- Övergödning och försurning.

Länets kustkommuners identitet är starkt kopplad till havet och har så varit under lång tid. Skärgården bär på en rad olika spår av mänsklig närvaro i havsområdet som vittnar om vilken betydelse havet har haft under lång tid. Havet är en gemensam resurs som vi måste bevara och nyttja på ett långsiktigt hållbart sätt. För att lyckas med detta så krävs det en god planering, samt en förståelse för framtidens behov av kust och hav. 2018 tog Kalix och Haparanda kommuner gemensamt fram ett planeringsunderlag för båda kommunernas kustzon och havsområde. Läs mer om detta under *Planeringsunderlag för Kalix- och Haparanda kommuners kustzon och havsområde.*

I havsområdet i Bottenviken som delvis berör Kalix kommun har Havs- och vattenmyndigheten tagit fram en havsplan som anger vilken användning som ska ha företräde i olika delar av havsområdet. Havsplanen anger också områden där särskild hänsyn ska tas till höga naturvärden, höga kulturmiljövärden eller totalförsvarets intressen. De nationella havsplanerna hanterar den yttre delen av territorialhavet och Sveriges ekonomiska zon.

Under 2022 har Havs- och vattenmyndigheten beslutat om Sveriges första havsplaner och samtidigt fått i uppdrag av regeringen att ta fram förslag till ändrade havsplaner med syftet att skapa förutsättningar för ökad energiutvinning i havet, i form av havsbaserad vindkraft. Ökad elproduktion är högaktuellt i Sverige och krävs för att uppnå de riksdagsbundna klimat- och energimålen för att möjliggöra en omfattande elektrifiering. Utpekade områden i beslutade havsplaner motsvarande ca 60 TWh årlig produktion och bedöms ge 20–30 TWh årlig produktion. Havsplanerna behöver uppdateras för att möjliggöra ytterligare 90 TWh. Arbeta pågår om förslag till ändrade havsplaner för energiutvinning i havet. Färdigt förslag ska finnas hos regeringen i januari 2025.

Förslaget till ändrad havsplan som berör Kalix kommun avser i första hand två områden, B110 och B111, se nedanstående karta, som är utpekade för energiutvinning men att hänsyn ska tas till totalförsvarets intressen och höga naturvärden i området. Områdena är belägna i havsområdet i kommunens sydligaste del, cirka 30 km söder om kommunens fastlandskustlinje. Ön Malören är som närmast belägen cirka 10 km norr om de aktuella områdena.

Figur 6. Figuren illustrerar förslaget till ändrad havsplan för Bottenviken som berör Kalix kommun.

Intresset för att bygga land- och havsbaserad vindkraft i Kalix kommun och länet i övrigt har dock varit svalt, bland annat på grund av bristande lönsamhet samt att Försvarsmakten avstyrkt många tidigare initiativ till utbyggnad av vindkraft inom kommunen. I Kalix finns i dagsläget sammanlagt fyra vindkraftsverk, två i Båtskärsnäs och två i Storön som byggdes i slutet av 1990-talet och början av 2000-talet. Inga nya vindkraftverk har därefter uppförts i Kalix kommun. WPD Scandinavia AB genomförde för omkring 10 år sedan en omfattande utredning för att kunna anlägga en vindkraftspark på Bergön men projektet lades ned på grund av bristande lönsamhet och svårigheter med elanslutningar. Delar av Rånön och Bergön i Kalix kommun blev i samband med detta utpekade som riksintresseområden för energiproduktion, se även kapitlet om *Riksintressen, kommunikationer och energiproduktion*.

Kriget i Ukraina och bojkotten av rysk gas har senaste året fått energipriserna i Europa och Sverige att öka. Sverige och resten av EU har inte längre råd att vara beroende av fossil energi från auktoritära stater och samarbetar nu för att kunna producera mer fossilfri energi. Industrisatsningarna på fossilfritt stål i Norrbotten kräver också ett enormt energibehov till produktionen som bedöms kunna handla om en elanvändning som motsvarar ungefär hälften av den el Sverige använder idag. Vindkraft, i synnerhet till havs, är därför åter aktuellt och bedöms kunna bidra till behovet av förnybar fossilfri energi.

ENERGI

Energimyndigheten har utifrån det totala behovet av förnybar energi antagit ett totalt nationellt utbyggnadsbehov av vindkraft till år 2040 som motsvarar minst 100 TWh och detta motsvarar 70 procent av dagens elanvändning.

Sveriges produktion av vattenkraft har stor betydelse för Sveriges energiförsörjning och majoriteten av Sveriges vattendrag är i dag reglerade. Kalix älv är idag en av få oreglerade älvar. Vattenkraften innebär en stor negativ påverkan på bland annat ekosystemen och den biologiska mångfalden och är därmed viktig att bevara och skydda värdet av nationalälven.

Sveriges elnät består av transmissionsnät och distributionsnät samt utlandsförbindelser. Transmissionsnätet transporterar stora mängder el från de stora elproducenterna till de regionala distributionsnäten. Det löper genom hela landet, från norr till söder, och kopplar ihop Sveriges elnät med andra länders elnät. Stora elproduktionsanläggningar och mycket stora elanvändare är vanligtvis anslutna direkt till transmissionsnätet. Distributionsnätet används för vidaredistribution av el från och till transmissionsnätet. Sveriges distributionsnät består av regionnät och lokalnät. Regionnäten ansluter till transmissionsnätet och transporterar elen vidare ut till lokalnäten. Stora elanvändare/elförbrukare är ofta anslutna direkt till regionnätet. Lokalnäten tar hand om transporten den sista biten ut till de flesta elanvändarna/elförbrukarna såsom hushåll och företag. Svenska kraftnät utreder för närvarande (2024) huruvida befintlig 400 kV-ledning (transmissionsnät) behöver systemförstärkas, vilket innebär att ytterligare markanspråk för transmissionsnätet kan behövas i anslutning till befintlig ledning som sträcker sig genom Kalix kommun.

Kraftledningsstråk, transmissionsnätsstationer och övrig infrastruktur som krävs för energiproduktion och distribution kan påverka andra allmänna intressen. Behovet av energi och speciellt produktionen för den gröna omställningen av industrin är dock också ett allmänt intresse. Delvis kan behovet av kraftledningar ersättas av att producera vätgas nära produktionskällor och distribuera energi via vätgasledningar. Markanspråken för eldistribution i Kalix kommun behöver avvägas mot en rad motstående allmänna intressen såsom bland annat försvarets intressen, värdefulla naturområden och rennäringen men detta hanteras främst i den efterföljande processen.

Vätgas är en energibärare precis som elektricitet. Det betyder att vätgas inte är någon primär energikälla, men kan användas för att lagra, transportera och tillhandahålla energi. Lagring och användning av vätgas kan på sikt komma att användas i högre utsträckning för att stödja elsystemet. Det förändrar därmed sammansättningen av elsystemet. Vätgas används både som energikälla i de industriella processerna och för att transportera energi, som ett alternativ till kraftledningar. Det är av stor vikt att bygga ut sammanhängande vätgasledningar för att begränsa markanspråken för nya kraftledningar. Stamnät för vätgas bör förläggas från där energin produceras, framförallt vindkraftsparker på land och till havs, till de stora industrierna för att bilda ett sammanhängande system. Stamnätet för vätgas kommer att utgöras av markförlagda stålrör. Vätgas kan lagras och användas vid effektbehov och lagringen sker i hålrum i berg under mark.

Idag finns ingen utbyggd infrastruktur för vätgas men projektet Nordic Hydrogen Route är ett projekt som planeras för utbyggnad av vätgasinfrastruktur i Bottenviken. Nätverket planeras att bli cirka 1 000 km långt från Örnsköldsvik till Kiruna och vidare till Vasa på den finska sidan men den exakta sträckningen är inte fastställd. Potentiella sträckningar kan komma att gå genom Kalix kommun. Projektet i Bottenviken är också sammankopplat med ett större vätgasnätverk som planeras i delar av Europa. I anslutning till sträckan bör det finnas producenter av vätgas och e-bränsle samt konsumenter som är angelägna att minska koldioxidutsläppen i sin verksamhet. Vätgasen planeras framställas av land- och havsbaserade vindkraftverk kring Bottenviken. Elektriciteten som vindkraften alstrar omvandlas till vätgas som kan användas som den är eller i någon annan energiform. Utbyggnad av vätgas kan komma att komplettera kraftledningar.

VERKSAMHETER OCH INDUSTRI

I Kalix kommun finns flera verksamhetsområden med en stor variation av verksamheter. För att kommunen ska fortsätta vara en attraktiv plats för verksamheter säkerställs därför att det finns detaljplanelagd mark för utökning av befintliga verksamheter och industrier. Kommunen jobbar för att ha en god planberedskap i form av detaljplanelagd mark som möjliggör till utveckling och nyetablering av en variation av verksamheter och industrier.

Verksamheter och industri är stort användningsområde och omfattar bland annat företagsområden, besöksanläggningar samt omgivningspåverkande och tillståndspliktiga verksamheter. Ofta är områdena ytkrävande och genererar tung trafik. De kan även påverka närmiljön genom buller eller lukt. Placeringen av dessa områden blir därmed viktig för att undvika konflikt med naturvärden, djurliv eller närhet till bostadsbebyggelse.

Sverige och Norrbotten är områden där mineraler finns vilket innebär att gruvnäring är och har varit en stor del av Sveriges industriella verksamhet. Etablering av gruvor påverkar samhället i stort, både på lokal nivå och på global nivå, dels landskapet och människor, dels ekonomin och produktion. Utvinning av mineraler kan innebära negativa konsekvenser för bland annat naturvärden, biologiska mångfalden och ekosystem men påverkar också miljön i form av utsläpp. Områden för gruvnäring konkurrerar också mot andra intressen som exempelvis rennäringen och friluftslivet.

3. UTVECKLING SINRIKTNING

Här beskrivs långsiktiga intentioner i grova drag för hela kommunen och de viktigaste övergripande utvecklingsinsatserna lyfts fram.

Utvecklingsinriktning 2040

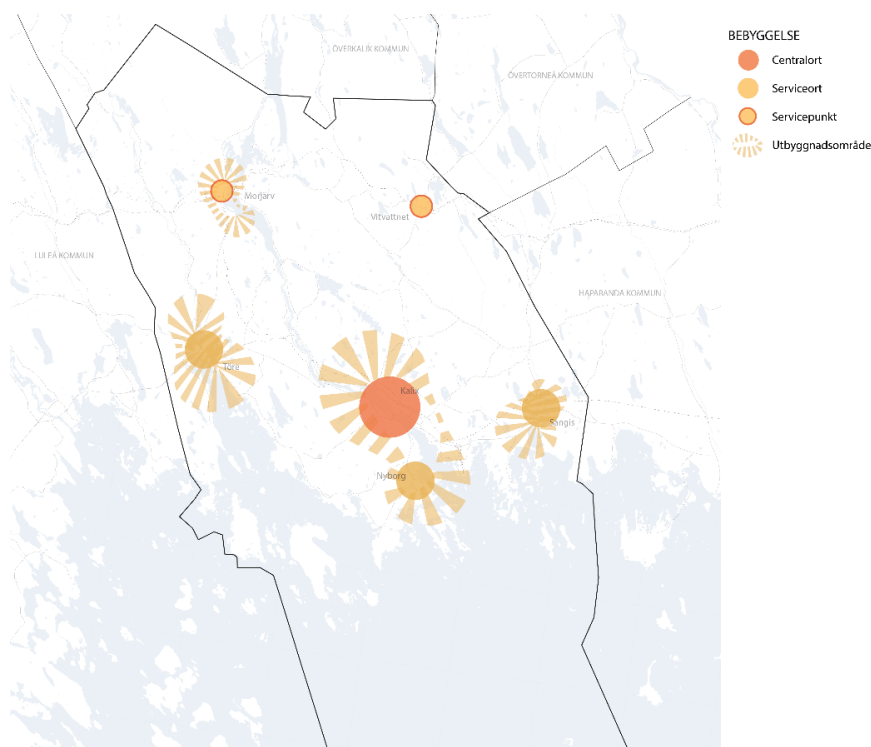
Utvecklingsinriktningen ska visa funktioner och funktionella samband avseende tre grundläggande strukturer - bebyggelse, natur och friluftsliv samt kommunikationer. Utvecklingsinriktningen visar alltså funktioner och funktionella samband snarare än markanvändningen. Utöver att visa funktioner och funktionella samband beskrivs även ställningstagande för hur dessa strukturer bör utvecklas i ett kommunalt, mellankommunalt och regionalt sammanhang. I utvecklingsinriktningen visas långsiktiga intentioner i grova drag för hela Kalix kommun och kommunen lyfter fram utvecklingsinsatser som anses vara särskilt viktiga. Det handlar om att lyfta prioriteringar mellan de viktigaste strategiska sambanden som påverkar kommunens långsiktiga utveckling. I utvecklingsinriktningskartan beskrivs de noder, stråk och områden där olika typer av utveckling och bevarande är önskvärd.

Kalix kommuns vision är att utveckla Kalix till en kommun där alla känner stolthet, trivsel och trygghet. Kalix kommun har som målbild att bli 20 000 invånare till år 2040, från dagens befolkningsmängd på cirka 15 550 (2023).

Vägen för hur en hållbar samhällsutveckling med 20 000 invånare i Kalix kommun fram till år 2040 ska gå till beskrivs genom kommunens fyra strategier, vilka beskrivs mer i avsnittet *Syfte, vision och strategier*. Övergripande innebär strategierna att kommunen ska arbeta för att utveckla, stärka och bevara grön- och blåstrukturen, utveckla attraktiva och varierande boendemiljöer, öka tillgänglighet och delaktighet samt arbeta för en minskad klimatpåverkan. Utvecklingsinriktningen för Kalix kommun redovisas i kartan och utgångspunkten är en långsiktig hållbar utveckling och ett förverkligande av de övergripande utvecklingsstrategierna.

För att kommunens vision ska uppfyllas genom strategierna och utvecklingsinriktningen har ställningstaganden tagits fram för de olika mark- och vattenanvändningarna. Läs mer om ställningstaganden och utvecklingen under *Mark- och vattenanvändning*.

BEBYGGELSE

Figur 7. Illustration av utvecklingsinriktningen för bebyggelse i kommunen.

Kommunen ska vara en boendekommun som säkerställer att en god boendemiljö och gestaltad livsmiljö kan skapas i hela kommunen, som kan nyttjas av alla kommunens invånare. Det är även viktigt att det skapas mer arbetstillfällen och att besöksnäringen utvecklas för att möjliggöra för en mer hållbar framtid. Utvecklingsinriktning för bebyggelse beskriver i vilken riktning *utbyggnadsområden* bör ske samt orters funktioner och samband på en övergripande nivå. Utvecklingsinriktningen beskriver även orters och byars funktioner som försörjningspunkt eller drivkraft för ett större eller mindre omland. Kalix kommun ska utvecklas till inkluderande, trygga, trivsamma och hälsosamma boendemiljöer av god kvalitet med närhet och tillgänglighet till viktiga funktioner som exempelvis arbete, skola, vård, livsmedelsbutik, kultur, grönska och rekreationsområden.

Bebyggelseutvecklingen som visas i kartan innebär bland annat att stärka både centralorten, serviceorterna samt servicepunkterna genom utveckling av främst befintliga strukturer och förtätning. Nya bebyggelseområden bör där det är möjligt placeras i anslutning till befintliga kommunikationer, infrastruktur, service och kollektivtrafik för att på så vis gå mot en mer ekologisk, social och ekonomisk hållbar utveckling.

Kalix är utpekad som centralort vilket innebär att området har störst betydelse för omkringliggande område när det kommer till sjukvård, service, handel, offentlig förvaltning och politisk makt. Den största bebyggelseutvecklingen sker inom Kalix centralort och i de fall kommunen inte har en lika expansiv bebyggelseutveckling ligger fokus på att identifiera serviceorter och servicepunkter där kommunen har som inriktning att behålla samhällsservice och fokusera på samhällsinsatser och samhällsstöd i olika former. Töre, Nyborg och Sangis är utpekade som serviceorter och Morjärv och Vitvattnet är utpekade servicepunkter. Serviceorterna ska fungera som lokala centra som erbjuder vardagsservice, kollektivtrafik och andra funktioner till omkringliggande mindre orter. Utvecklingsinriktningen för serviceorterna är alltså att utbudet ska stärkas så att fler kan bo och verka i respektive ort. Både centralorten och serviceorterna ska ha fungerande samhällsservice, möjlighet att utveckla offentlig och kommersiell service samt kultur- och fritidsutbud. Servicepunkter har liknande funktion som serviceorterna men inte i lika stor utsträckning. Servicepunkterna innebär att de är viktiga försörjningspunkter för större landsbygdsområden i Kalix kommun och även landsbygdsområden i grannkommuner.

Inom dessa områden är det inte bara viktigt med utveckling av samhällsservice utan det är även viktigt att skapa mötesplatser. Dessa mötesplatser bör vara lättillgängliga för alla och bidra till att stärka den sociala sammanhållningen i samhället. Genom att etablera lättillgängliga platser för interaktion kan vi främja samverkan mellan olika grupper, vilket i sin tur bidrar till ett mer sammanhållet och tolerant samhälle där varje individ kan känna sig delaktig och inkluderad. Torg och parker är viktiga mötesplatser som kan befolka den offentliga miljön om sociala funktioner finns i direkt anslutning till dom.

Kalix kommun har som mål att tillsammans med medborgare i de olika geografiska områdena vara med och skapa och utveckla befintlig centralort, serviceorter samt servicepunkter. Dessa områden spelar en viktig roll för angränsande geografiska områden och är framförallt betydelsefullt för förmedling av service till landsbygden och av betydelse för en levande landsbygd.

Ett utpekande av dessa orter och byar kommer inte innebära en frånvaro av den kommunala verksamheten i övriga byar utan enbart en prioritering av ovan nämnda orter och byar när det gäller utvecklingsinsatser. De utpekade områdena är geografiskt spridda över kommunen vilket innebär att stora delar av kommunens yta omfattas av ett område där någon form av samhällsservice finns och bör finnas i framtiden.

Inom kommunens landsbygdsområde, inkluderat de utpekade serviceorterna och servicepunkterna, finns andra förutsättningar än i centralorten. Det finns ofta tillgång till annan kunskap och andra resurser för att förändra den fysiska miljön. Det kan även finnas större tillgång till byggnadsmaterial på den egna marken och större utrymme för maskiner för att förädla både materialen och landskapet. Det finns alltså andra förutsättningarna för gestaltning av den lokala livsmiljön. Lokaliseringen av de olika orterna och byarna kan också möjliggöra för en bredare tillgång till arbetsmarknader, exempelvis i andra kommuner.

I Kalix kommun finns relativt många obebodda hus, mer info finns i avsnittet *Förutsättningar och utmaningar*. Dessa hus anses vara en outnyttjad resurs som delvis hindrar utvecklingen av Kalix kommun i stort. Vid fortsatt arbete med utveckling av bostäder i kommunen bör detta inkluderas som en del av arbetet.

Utbyggnadsområdena innebär, förutom bostäder, en utveckling av verksamhets- och industriområden samt en utveckling av besöksnäring. För verksamhets- och industriområdesutveckling ser kommunen främst en möjlighet till utveckling omkring Kalix centralortsområde, bland annat norr om tätorten samt vid Karlsborg. För besöksnäringen möjliggörs bland annat utveckling norr om Töre, i skärgården samt längs Kalix älv.

MELLANKOMMUNALA FRÅGOR

Bebyggelseutvecklingen i kommunen sker främst i centralorten och serviceorterna men även i byarna norrut. I dessa områden handlar det främst om att utveckla befintliga bebyggelsestrukturer för att på så vis stärka våra samhällen. För att uppfylla kommunens strategi angående att utveckla bebyggelse där det finns service och infrastruktur har utbyggnadsområdena för bebyggelse placerats i närhet till infrastruktur och kollektivtrafik. Anledningen till detta är att uppnå en god livsmiljö med möjlighet till hållbara transportsätt. Fler bostäder intill transportinfrastruktur och kollektivtrafiknoder skulle gynna utvecklingen av transportinfrastruktur som i sin tur skulle gynna större möjligheter till pendling och övriga transporter i länet.

En utveckling och bevarande av serviceorterna Sangis och Töre samt servicepunkterna Morjärv och Vitvattnet innebär att invånare i Haparanda, Luleå, Övertorneå och Övertorneå har möjlighet att nyttja den service som finns i dessa orter eftersom de angränsar till respektive kommungräns. Vidare möjliggör dessa platser för en bredare geografisk tillgång till olika arbetsmarknader. Kalix kommun anser att frågor kring den gestaltade livsmiljön är något som regionen och grannkommuner bör samarbeta kring i större utsträckning.

NATUR OCH FRILUFTSLIV

Figur 8. Illustration av utvecklingsinriktningen för natur och friluftsliv i kommunen.

Utvecklingsinriktning för natur och friluftsliv beskriver övergripande samband för grön-, vit- och blåstruktur. Det handlar om viktiga funktioner och områden som är av värde för såväl rekreation och folkhälsa som för natur- och kulturmiljö, biologisk mångfald, ekosystem och ekosystemtjänster. Utvecklingsinriktningen omfattar även områden med skyddad natur som innehåller höga naturvärden och är viktiga för en övergripande grön infrastruktur.

I Kalix kommun är tillgången till natur- och friluftslivsområden stort men det finns möjligheter att både stärka naturvärden samt utveckla rekreativsmöjligheterna ytterligare. Längs kusten finns områden som utgör en *viktig funktion* för natur och friluftsliv, både för växt- och djurlivet, invånare samt besökare. Stråk som är utpekade som *viktigt samband* symboliserar stora naturvärden och livsmiljöer kopplade till både hav och land som är viktiga att både bevara och utveckla. Längs kusten är bevarandet och utvecklingen av friluftsliv i samspel med naturvärdena en viktig del för att fortsätta gynna både den biologiska mångfalden och rekreativsmöjligheter.

Längs Kalix älv, Sangis älv, Töre älv samt Korpikån finns ytterligare områden som utgör en *viktig funktion* som syftar till att lyfta älvarnas och åarnas vikt för ekosystem, biologisk mångfald, rekreation och besöksmål. Älvarnas koppling till havet är viktigt utifrån dels djur- och naturvärden, dels för tillgängligheten till friluftslivet, därav är dessa samband viktiga att bevara och utveckla.

Havsområdet och älvarna har under lång tid utgjort en plats för fiske men också jakt av olika slag, både historiskt och i nutid. Havsområdet har även många andra användningsområden som kan kopplas till friluftsliv och turism. Besöksmål kopplade till naturmiljöer, kulturmiljöer och friluftsmiljöer ska bevaras och utvecklas med utgångspunkt från platsens unika förutsättningar och därav tillvarata platsens värden. För att främja användandet av natur- och friluftslivsområden bör tillgång, kvalitet och närhet öka.

För att utvecklingen av havsområdet samt älvarna ska vara långsiktigt hållbart, är det en förutsättning att hänsyn visas till både friluftslivet samt natur- och kulturvärden. En viktig faktor i planeringen av vatten och natur är förståelsen att allting hänger samman och att bevarandet av de höga natur- och kulturvärdena är en viktig faktor för både hållbarhet och attraktionsvärden.

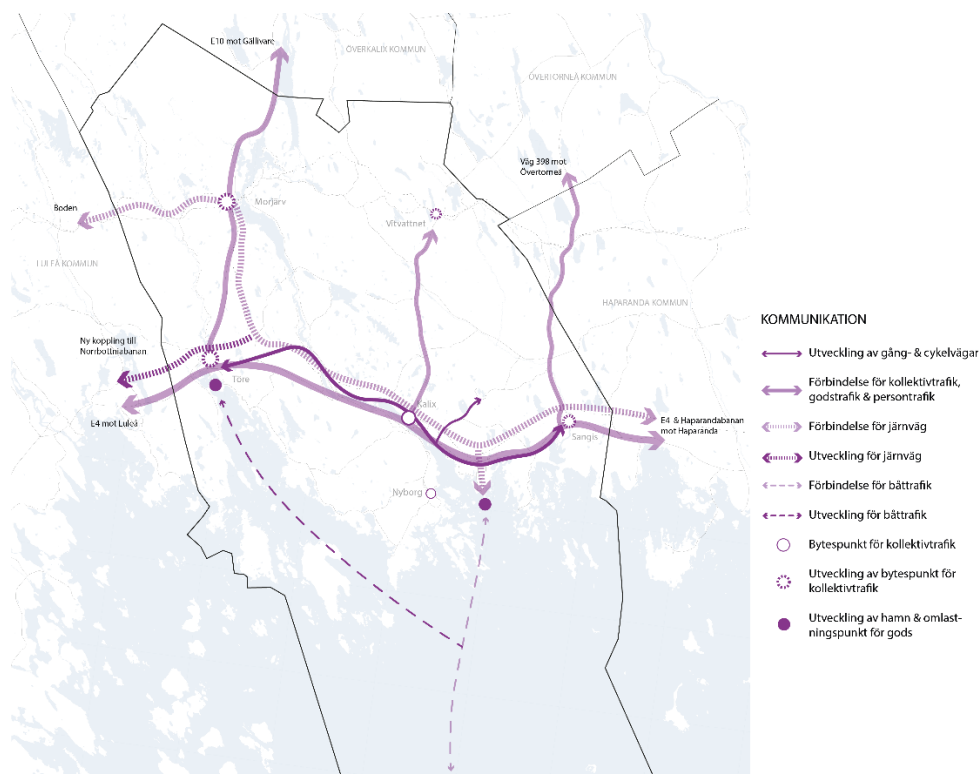
Kommunen har behov av att ta fram ett aktuellt kulturmiljöprogram samt en aktuell blå- och grönstrukturplan för att kunna hantera hur kultur- och naturvärden, i samband med utveckling av besöksmål och våra samhällen i stort ska ske. Bevarandet och utvecklingen av kultur- och naturmiljön behöver vara en naturlig del av vår samhällsplanering för att främja en hållbar utveckling.

MELLANKOMMUNALA FRÅGOR

De utpekade blå- och grönområdena för natur- och friluftsliv kan med fördel utvecklas för att stärka värdefull natur och friluftsliv. Natur, vatten och djurlivet har inga administrativa gränser vilket innebär att vid utvecklingsarbetet kring dessa frågor kräver gränsöverskridande samarbete mellan berörda kommuner och andra aktörer.

Kalix älv, Töre älv och Sangis älv är tre älvar som sträcker sig genom flertalet kommuner och bör därför ingå i en kontinuerlig dialog mellan de berörda kommunerna. De tre älvarna har goda förutsättningar för utveckling av friluftslivet med exempelvis vandringsleder och friluftsanläggningar. Även friluftsliv längs kusten och ute i skärgården kan utvecklas. Dessa typer av utvecklingar skulle kräva en samverkan mellan framför allt de angränsande kommunerna. Kalix kommun innefattas även av värdefull och skyddad natur som angränsar eller delvis hänger samman med andra kommuner vilket också kräver en god dialog med de berörda aktörerna.

KOMMUNIKATIONER

Figur 9. Illustration av utvecklingsinriktningen för kommunikation i kommunen.

Utvecklingsinriktning för kommunikationer visar de viktigaste förbindelserna och bytespunkterna för människor eller gods såväl på land som i vatten. Det är inte en heltäckande kartering utan fokus ligger på de viktigaste transportsambanden för kommunen eller regionen.

Kommunikationer och transportinfrastruktur utgör en viktig del av samhällsutvecklingen och är det som länkar samman kommuner och regioner samt kopplar kommunen mot omvärlden. Kommunen ska arbeta för hållbara, miljövänliga och effektiva resor både för person- kollektiv- och godstransporter. Kommunen står dessutom inför en omställning där infrastrukturen bör möjliggöra plats för laddning och tankning av fossilfria fordon. Genom att stärka gång- och cykelnätet samt utveckla kollektivtrafiken blir det enklare att välja bort bilen vilket gör att bland annat koldioxidutsläppen och bullernivåerna minskar samtidigt som folkhälsan och vardagsmotionen stärks.

NATIONELLA OCH REGIONALA STRÅK

Tillgängligheten inom regionen ska öka genom en hållbart uppbyggd infrastruktur och kollektivtrafik. Det bör vara möjligt att resa till och från olika målpunkter även utan tillgång till privat bil. De stråk som förbinder olika platser med varandra är särskilt viktiga ur en trygghetsskapande och brottsförebyggande synvinkel. Förbindelsesstråken bör ha ett varierat innehåll, en mänsklig skala och vara trafikerade i lämplig utsträckning för att inte bli barriärer.

Kommunens viktigaste nationella vägnätsstråk är E4 och E10 och för Kalix kommun är dessa stråk viktiga för framför allt pendling, turism och näringslivet. Längs dessa stråk går den regionala länstrafiken vilket är viktigt för kommunen att ha en fungerande och väl sammankopplad kollektivtrafik både inom kommunens gränser och inom länet och nationellt. Vidare anser kommunen att väg 398, som sträcker sig mot Övertorneå kommun, är ett viktigt stråk för både person- och godstransporter.

Haparandabanan som sträcker sig mellan Boden och Haparanda är en regional transportlänk för järnvägen och ett viktigt stråk som kopplar flera kommuner och används både för persontrafik och godstrafik.

I utvecklingsinriktningen pekas *bytespunkter för kollektivtrafik* ut i Kalix och Nyborg, vilka är viktiga platser för fortsatt hållbara kommunikationer. I Kalix centralort är bytespunkten viktig utifrån dels tågstation, dels busstation som utgör förbindelse både inom kommunen och utanför kommunen. Bytespunkten vid Kalix centralort ska fortsatt fungera som en plats för byte mellan tåg och andra trafikslag och som en central plats för pendeltrafiken där tillhörande pendelparkering för bil och cykel prioriteras. Busstationen i Kalix är också viktig och ska fortsätta fungera som en plats för byten mellan olika linjer och även detta område en central plats för pendeltrafik. I Nyborg är bytespunkten viktig utifrån lokaltrafiken och kopplar ihop serviceorten med centralorten samt andra platser inom kommunen.

Morjärv har bland annat pekats ut som en plats där *utveckling av bytespunkter för kollektivtrafik* är viktig att utveckla. I dagsläget saknas av- och påstigningsplatser för järnvägen vid Morjärv vilket gör att transport till och från detta område är svårt utifrån ett hållbarhetsperspektiv. Därför bör denna *bytespunkt* utvecklas för att skapa förutsättningar för en utökad persontrafik för järnväg. Utvecklingen skulle bidra till en regionförstoring och en utveckling av Morjärv.

För kollektivtrafik med buss har *utveckling av bytespunkter* vid Vitvattnet och Morjärv pekats ut som viktiga att utveckla för att möjliggöra fler hållbara resor. Kollektivtrafiken bör till en början utgöras av främst någon form av anropsstyrd kollektivtrafik eftersom underlaget för reguljär kollektivtrafik inte är tillräcklig i dagsläget men bör utvecklas på lång sikt. *Utveckling av bytespunkterna* för buss vid Töre och Sangis har pekats ut som viktiga platser för både bevarande samt utveckling av kollektivtrafiken, bland annat genom utökade bussturer. Pendling med buss både inom kommunen och regionen ger invånarna i dessa områden goda förutsättningar för en mer hållbar livsstil och en utveckling kan göra dessa byar och orter till en mer attraktiv plats att leva och bosätta sig i. Det är av stor vikt att byten mellan olika linjer och trafikslag fungerar tidsmässigt och att vidare transport till andra kommuner samt kommunens olika samhällen kan erbjudas.

Kommunen har pekat ut en ny sträckning för kustnära järnväg som skulle möjliggöra för människor att på ett mer hållbart sätt kunna transportera sig mer effektivt till andra delar av kommunen, regionen men även nationellt om den föreslagna sträckningen skulle koppla an till den pågående Norrbottniabanan. Denna nya sträckning skulle innebära att invånare bland annat skulle kunna pendla, framför allt till och från Luleå och vidare söderut på ett mer effektivt och hållbarare sätt än buss och bil som många väljer idag som transportmedel. Den nya sträckningen skulle också innebära att en ny järnvägsstation skulle kunna utvecklas i Töre vilket skulle gynna utvecklingen av orten.

I dagsläget finns två godshamnar inom kommunen som anses kunna utvecklas. I Karlsborg finns en pågående godshamn (Kalix hamn) med farleder som leder in till hamnen medan Törefors är en nedlagd industrihamn där det inte finns aktuella utpekade farleder. Kommunen anser att en utveckling av hamnen i Törefors bör ske på lång sikt och mer information angående detta finns i den fördjupade översiktsplanen för Töre (FÖP) från 2021. Dessa två hamnlägen har strategiskt goda lägen, där Karlsborgs hamn ligger i anslutning till järnväg och E4 medan Törefors hamn har närhet till E10 samt E4. Utvecklingsinriktningen för kommunikation pekar därav ut Törefors hamn samt Kalix hamn som ett utvecklingsområde för godstrafik för att på så vis möjliggöra för ökad export och import via sjöfart.

GÅNG OCH CYKEL

För att kunna ställa om till ett mer hållbart resande behöver andelen biltrafik minska till förmån för resor till fots, cykel eller kollektivtrafik. Detta är en stor utmaning i en kommun med stora fysiska avstånd där bilen länge haft en central roll i transportsystemet. För att lyckas med en sådan omställning krävs dels att möjligheterna till en annan typ av resande blir möjlig genom till exempel förbättrad infrastruktur och prioritering av andra färdmedel, dels arbete med beteendeförändring.

Gång-, cykel- och kollektivtrafik ska prioriteras i Kalix kommun men bilen kommer även fortsättningsvis ha en roll i kommunen och då behöver en omställning ske till fordon med nollutsläpp. Kalix kommun har ett utbyggt cykelnät omkring Kalix centralort men det saknas ett utbyggt cykelnät som kopplar samman kommunens orter och byar. För att möjliggöra ett mer sammanhängande cykelnät bör sträckningen mellan Sangis till Kalix och vidare mot Töre utvecklas. I dagsläget finns det ingen trygg och säker gång- och cykelväg längs denna sträckning. Cyklister måste bland annat cykla på E4 där det finns mitträcke vilket gör att biltrafikanter inte kan väja. Genom att stärka gång- och cykelnätet kan invånarna erbjudas en mer säker, hälsosam och tillgänglig infrastruktur som skulle gynna miljön eftersom detta skulle främja fossilfritt resande. Att cykla bidrar till en bättre folkhälsa, attraktiva miljöer med minskad trängsel samt minskade koldioxidutsläpp. Resandet varierar över året med betydligt färre som cyklar under vintertid. Detta är naturligt sett till kommunens klimat men ger behov av genomtänkt vinterväghållning. En utvecklad cykelinfrastruktur ställer krav på trygga och säkra cykel- och gångvägar med god belysning. Genom att utveckla trygga och säkra gång- och cykelvägar kan transportsystemet bli mer jämlikt och jämställt eftersom, framför allt barn och ungdomar, ges möjlighet till trygga och säkra vägar till och från skolor, och i sin vardag.

MELLANKOMMUNALA FRÅGOR

Kalix kommun ligger inom en större arbetsmarknadsregion tillsammans med kommunerna Luleå, Boden, Piteå, Älvsbyn och Haparanda. Här finns ett stort utbud av arbetsplatser inom olika sektorer men även möjligheter till universitetsstudier och ett större utbud av service och kultur. Norrbottenbanans etablering kommer att innebära ytterligare möjligheter till ökad regionförstoring vilket kan påverka Kalix kommun positivt. I regionen, inte minst Boden och Luleå sker större investeringar inom den gröna industrin som kommer att bli nya stora målpunkter. Genom att förbättra möjligheterna till regionala resor kan Kalixborna få tillgång till allt detta samtidigt som det också ökar Kalix kommuns attraktivitet som boendeort för nya inflyttare.

Infrastruktur och kollektivtrafik har stor betydelse för regionen i stort. Kalix kommun har en kontinuerlig dialog med både Region Norrbotten, Länstrafiken Norrbotten och Trafikverket vid förändring eller utveckling av de större infrastrukturerna. Även återkommande dialoger med grannkommuner och övriga kommuner i regionen hålls i samband med olika projekt inom regionen, främst vid frågor som rör riksvägarna. Utvecklingsfrågor kring Haparandabanan kräver även ett gott samarbete med de kommuner som berörs av järnvägen, framför allt Boden kommun och Haparanda kommun. Kalix kommuns vision om att utveckla en kustnära järnväg som skulle kopplas till Norrbottenbanan kräver en god dialog med bland annat Trafikverket, region Norrbotten, Länstrafiken Norrbotten samt Luleå kommun. Väg 398 är en viktig huvudförbindelse mellan Övertorneå och Kalix och har en stor betydelse för inte minst den södra delen av Övertorneå kommun när det gäller tillgänglighet till vård, arbete och handel i andra kommuner som till exempel Kalix och även vidare i regionen till bland annat Luleå. Frågor gällande infrastruktur, kollektivtrafik, arbetsmarknad och kompetensförsörjning blir viktiga mellankommunala frågor för de myndigheter och kommuner som berörs.

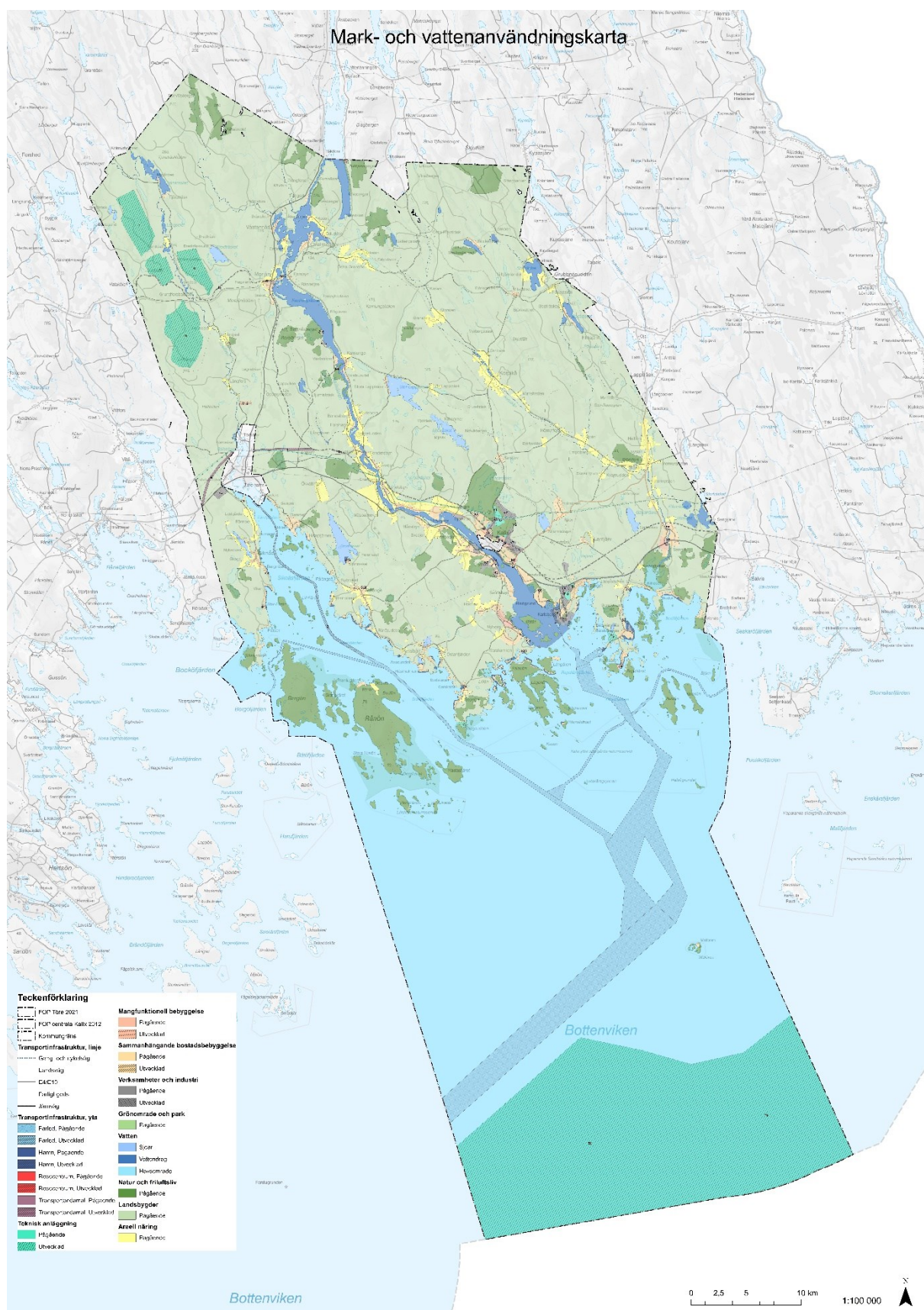
4. MARK- OCH VATTENANVÄNDNING

Redovisar den huvudsakliga användningen av mark- och vattenområden för hela kommunen.

Översiktsplanen är inte bindande men ska ge vägledning för beslut om hur mark- och vattenområden ska användas och hur den byggda miljön ska användas, utvecklas och bevaras.

Ett av översiktsplanens syften är att redovisa grunddragen i den avsedda användningen av alla mark- och vattenytor i kommunen. Ytorna har delats in i kategorier som preciserar den användning av marken som avses. I nedanstående avsnitt beskrivs kommunens ambitioner för respektive användning och ställningstaganden kopplade till användningen. Utpekandet av olika användningar baseras på kommunala, regionala och nationella underlag och påverkar inte den enskilda markägarens rådighet över eller anspråk på marken. Ställningstagandena visar tydligt kommunens önskade inriktning och konkretiserar utvecklingen inom respektive användning.

De fördjupade översiktsplanerna för Töre och centrala Kalix gäller fortsättningsvis fristående och inarbetas därmed inte i den nya kommuntäckande översiktsplanen (ÖP 2040). Samma gäller för tidigare utpekade LIS-områden (områden för landsbygdsutveckling i strandnära lägen) som inte kommer att inarbetas i nya översiktsplanen och kommer fortsättningsvis utgöra ett fristående tematiskt tillägg till nya översiktsplanen (ÖP 2040).

Figur 10. Kartan illustrerar mark- och vattenanvändningskartan för Kalix kommun. Kartan finns även som bilaga för bättre läsförståelse (skala 1:100 000 i A0-format).

MÅNGFUNKTIONELL BEBYGGELSE OCH SAMMANHÄNGANDE BOSTADSBEBYGGELSE

Ett av översiktsplanens syften är att redovisa grunddragen i den avsedda användningen av alla mark- och vattenytor i kommunen. Ytorna har delats in i kategorier som preciserar den användning av marken som avses. I nedanstående avsnitt beskrivs kommunens ambitioner för respektive användning och ställningstaganden kopplade till användningen. Utpekandet av olika användningar baseras på kommunala, regionala och nationella underlag och påverkar inte den enskilda markägarens rådighet över eller anspråk på marken. Ställningstagandena visar tydligt kommunens önskade inriktning och konkretiserar utvecklingen inom respektive användning.

De fördjupade översiktsplanerna för Töre och centrala Kalix gäller fortsättningsvis fristående och inarbetas därmed inte i den nya kommuntäckande översiktsplanen (ÖP 2040). Samma gäller för tidigare utpekade LIS-områden (områden för landsbygdsutveckling i strandnära lägen) som inte kommer att inarbetas i nya översiktsplanen (ÖP 2040) och kommer fortsättningsvis utgöra ett fristående tematiskt tillägg till nya översiktsplanen (ÖP 2040).

BESÖKSANLÄGGNINGAR

Kalix har ett antal besöksanläggningar inom kommunen och översiktsplanen möjliggör för en utveckling av både befintliga och nya. I kommunen finns både en orörd nationalälv och en arktisk skärgård som är lättillgänglig, oexploaterad och attraktiv under hela året. Dessutom är fiskeverksamheten och den samiska kulturen närvarande i kommunen vilka går att utveckla ytterligare.

Natur- och kulturmiljöer har betydelse för en växande näringsgren på landsbygden. Möjligheten att utveckla naturbaserade upplevelsevärden och naturturism i Kalix kommun är stor. Det finns förutsättningar för en mängd olika aktiviteter som bland annat bad, vandring, cykling, skidåkning, fiske, paddling, båtliv och rika naturupplevelser.

Kommunen har också ett huvudansvar att skapa långsiktiga förutsättningar för föreningslivet att bidra till samhällsbygget, att modernisera anläggningar som ger det ideella föreningslivet tid, ekonomi och förutsättningar att fortsätta utveckla visionen om Kalix framtid.

GESTALTAD LIVSMILJÖ

Genom den gestaltade livsmiljön ska arkitektur, form, design, konst och kulturmiljö stärka varandra och bidra till ett hållbart, jämlikt och mindre segregerat samhälle. En god gestaltad livsmiljö har människans behov och vardagsliv som utgångspunkt i planeringen och utformningen.

I takt med att kommunen växer och nya bebyggelseområden skapas behöver hänsyn tas till den gestaltade livsmiljön, värdefulla kulturmiljöer samt allmänna intressen. För att uppnå kommunens strategier, *Ett inkluderande och jämställt Kalix* och *Ett levande och växande Kalix*, krävs ett helhetsgrepp kring den gestaltade livsmiljön och hur bebyggelsestrukturer och områden ska utformas. Den gestaltade livsmiljön bör betraktas ur ett regionalt perspektiv och utvecklas genom samarbete mellan kommuner. Vid framtagande av kulturmiljöprogram finns möjlighet att ta ett helhetsgrepp kring den gestaltade livsmiljö.

Exempel på åtgärder och viktiga aspekter för utveckling av den gestaltade livsmiljön är att lyfta vikten av samhällets gemensamma rum som gator, parker och torg. Fysiska mötesplatser är avgörande för livskraftiga samhällen. Samhället är i ständig förändring och därav är behovet av flexibla byggnader och planer viktig men också möjlighet att återbruka byggnader och byggmaterial. Vidare kan en aspekt i det fortsatta arbetet vara att kommunen släpper ifrån sig makt till engagerade medborgare på platser och på så vis ge medborgarna möjligheten att mobilisera socialt kapital i bristen på ekonomiskt kapital.

STÄLLNINGSTAGANDEN FÖR MÅNGFUNKTIONELL BEBYGGELSE OCH SAMMANHÄNGANDE BOSTADSBEBYGGELSE

- Kommunen ska främja utvecklingen av olika typer av bostäder och blandade upplåtelseformer.
- Kommunen verkar för att nya bostadsområden, där det är möjligt, tillkommer i anslutning till kommunikationer, infrastruktur och service.
- Bostadsbebyggelse bör lokaliseras till mark som är lämplig för ändamålet med hänsyn till hälso- och störningsrisken samt möjlighet till VA-försörjning.
- Kommunen eftersträvar en mångfald av service och verksamheter inom tätorten och utpekade serviceorter.
- Kommunen säkerställer att en god boendemiljö och gestaltad livsmiljö kan skapas såväl i våra samhällen som på landsbygden.
- Verka för en utformning av offentliga utomhusmiljöer där tillgänglighet är i fokus för att möjliggöra utevistelse för alla.
- Kommunen utgår från barnens perspektiv vid all ny exploatering.
- Kommunen verkar för hållbara system för avfallshantering och fastighetsnära insamling.
- Verka för en hållbar dagvattenhantering i nya utvecklingsområden och vid förtätning.
- Ny sammanhållen bebyggelse, större riskobjekt eller bebyggelse med samhällsviktig verksamhet ska lokaliseras över nivån för beräknat högsta flöde i vattendrag.
- Inom områden som riskerar att översvämmas vid 100-årsflöde ska ingen ny bebyggelse uppföras, med undantag för enklare byggnader som tål att översvämmas.
- Samhällsfunktioner med låg samhällsviktig betydelse och minimal miljöpåverkan samt enstaka bebyggelse, små industrier med liten miljöpåverkan och vägar kan tillåtas inom områden som riskerar att översvämmas vid beräknat högsta flöde. Enstaka verksamheter eller industriområden med risk för stor miljöpåverkan vid översvämning ska lokaliseras till områden som inte hotas av översvämning.

- Ny sammanhållen bebyggelse, större riskobjekt eller bebyggelse med samhällsviktig verksamhet längs kusten ska placeras med lägsta sockelhöjd på +3,0 m ö.h. (RH 2000). Ny bebyggelse utan källare placeras med lägsta sockelhöjd på +2,5 m ö.h. (RH 2000). Byggnader med källare ska placeras så att källarens grundplatta ligger på minst +2,5 m ö.h.
- Avloppsbrunnar ska inte placeras under +2,0 m ö.h. (RH 2000) för att undvika vatteninträngning via brunnslöcken. Infiltrationsanläggningar för avlopp ska inte placeras lägre än 1 m ö.h. (RH 2000).
- Verka för att ta fram ett kulturmiljöprogram i Kalix kommun för att tydligare vägleda arbetet kring den gestaltade livsmiljön och ett dokument att stödja mot i plan- och lovärenden.

RIKTLINJER FÖR UTVECKLING AV MÅNGFUNKTIONELL BEBYGGELSE OCH SAMMANHÄNGANDE BOSTADSBEBYGGELSE

Vid plan- och lovärenden är det viktigt att ta målen för den gestaltade livsmiljön i beaktning. Om planläggning för exploatering sker på naturmark med höga naturvärden bör alltid en naturvärdesinventering enligt svensk standard ske tidigt i planprocessen. Höga naturvärden, värdefulla spridningssamband och objekt som omfattas av biotopskydd bör värnas.

Vid förtätning av befintliga områden bör ny bebyggelse vara väl sammankopplad med befintlig bebyggelse och ansluta till kommunikationsstråk på ett trafiksäkert sätt. Det bör dessutom finnas utrymme för gång- och cykelvägar inom nya bebyggelseområden för att möjliggöra ett aktivt och hållbart transportsätt.

Vid ny bebyggelse ger placering nära befintlig infrastruktur en närmre koppling till arbetsmarknad, service och kollektivtrafik vilket bidrar till en ökad livskvalitet. I eller i närheten till ny bebyggelse bör det finnas platser för sociala interaktioner och gröna miljöer för att bidra till en attraktiv livsmiljö och ett levande samhälle.

Längs älvar och vattendrag som saknar översvämningskartering ska kommunen säkerställa att nyttillkommande bebyggelse inte riskerar att översvämmas. Utredning bör göras i varje enskilt fall. Effekten av ett förändrat klimat under bebyggelsens förväntade livslängd behöver beaktas i varje enskilt fall.

UTVECKLINGSOMRÅDEN FÖR MÅNGFUNKTIONELL BEBYGGELSE

M1: Område för tillfällig begravningsplats i händelse av krig har avsatts i norra delen av Skogskyrkogården på Nederkalix församlings mark. Området är detaljplanelagt för begravningsändamål och har en expansionsyta för nya begravningsplatser på totalt cirka 5,5 hektar enligt detaljplanen. Traditionella jordbegravningar har dock minskat till förmån för kremering vilket innebär reducerat markbehov samtidigt som det finns många lediga gravplatser på Älvkyrkogården i Kalix. Sammantaget gör kommunen bedömningen att västra delen av expansionsområdet kan avsättas som krigskyrkogård utan att skapa problem med utrymme för nya framtida traditionella gravplatser. Vid något tillfälle har området vid nuvarande resecentrum varit avsatt som krigskyrkogård och i fördjupad översiktsplan för Kalix centralortsområde från 1997 avsattes ett cirka 12 hektar stort område för ny kyrkogård väster om Vitvattenvägen och strax norr om Rudträskets industriområde då man såg ett ytterligare behov av mark för jordbegravningar, ett ställningstagande som utgår.

M2: Detaljplanelagt område i anslutning till Kalix golfbanan och Filipborgs herrgård som är en besöksanläggning. Filipborg tillhör det värdefulla kulturarvet. Området i anslutning till Filipborg har avsatts som utvecklingsområde för olika typer av verksamheter som kan kopplas till den kulturhistoriska herrgårdsmiljön som kan bidra till att förvalta och utveckla den kulturhistoriskt unika byggnaden och dess omgivning.

M3: Området är beläget i norra delen av byn Vallen på en höjd med fin utsikt mot Kalixälven. Området omfattar ett cirka 13 hektar stort markområde mellan golfbanan och Nyborgsvägen. Gamla byvägen mellan Grytnäs och Vallen passerar genom området. Marken består av morän som är skogbevuxen med blandskog där det dominerande trädslaget är tall. Området är flackt och största delen av området är beläget på en platå, cirka 10 m ö.h. Området bedöms ha goda grundläggningsförhållanden. Inga kända naturvärden. VA-utredning, naturvärdesinventering, arkeologiskutredning och geoteknisk markundersökning har inte genomförts. Bra kommunikationer med närhet till Nyborgsvägen, gång- och cykelväg samt lokaltrafik. Området bedöms lämpligt som ett framtida bostadsområde, alternativt som ett utvecklingsområde för besöksnäringen. Marken är privatägd.

M4: Detaljplanelagt område på Näsbyn för odlingslotter alternativt idrottsändamål (fotboll). Området är inte bebyggt men skulle kunna iordningställas som kolonilottsområde med ungefär samma utformning som befintligt kolonilottsområde vid Vassholmsvägen i Kalix förutsatt att en ideell förening bildas för ändamålet.

M5: Detaljplanelagt område för handel och centrumverksamhet. Området är inte bebyggt men skulle kunna iordningställas som handels- och centrumområde med en sammanlagt största byggnadsarea på omkring 10 000 kvm byggnadsarea och en högsta byggnadshöjd på 11 meter. Kommunägd mark.

M6: Detaljplanelagt område för handel. Området är inte bebyggt men skulle kunna iordningställas som handelsområde med en sammanlagt största byggnadsarea på 3 500 kvm byggnadsarea med en högsta byggnadshöjd på 6,5 meter. Privatägd mark.

M7: Område som skulle kunna utvecklas för handel och centrumverksamhet och rastplats med laddningsstation för tyngre fordon om planerna för område M5 och M6 kommer igång. Geoteknisk markundersökning har genomförts inom södra delen av området (odlingsmarken) som visar på bra grundläggningsförhållanden. Naturvärdesinventering har även genomförts och visar på högre naturvärden närmast Näsbybäcken och E4:an. Beräkningar från myndigheten för samhällsskydd och beredskap (MSB) visar på viss risk för översvämning av området närmast Näsbybäcken. Infart till området kräver sannolikt att en cirkulationsplats anläggs i anslutning till korsningen Björkforsvägen - Centrumvägen. Kalix kommunen anser att det strategiska läget längs E4 och väg 720 skulle kunna fungera som en entré och rastplats för trafik som rör sig österifrån till centrala Kalix eller vidare norrut. Placeringen kan dessutom uppmuntra tung trafik som transporterar farligt gods att stanna utanför Kalix tätort istället för att köra in bland bostadsområden och andra störningskänsliga områden. Kommunen ser en utveckling av sådan infrastruktur som ett väsentligt samhällsintresse och menar att områdets strategiska läge gör det till det enda lämpliga alternativet för detta ändamål.

M8: Frevisörens besöksanläggning är naturskönt belägen på en havsudde med en sagolik omgivning och en fantastisk badstrand. Området är detaljplanelagt. Anläggningen och dess verksamheten har under åren utvecklats positivt och har därför avsatts som utvecklingsområde för besöksnäringen som skulle kunna ge positiva effekter för samhällsutvecklingen om fler upptäcker platsens positiva egenskaper och som i sin tur kan bidra till att fler upptäcker Kalix och vill flytta hit.

M9: Området är ett nytt mångfunktionellt utvecklingsområde för besöksnäringen i Kamlunge där Kamlungeforsen i Kalixälven och dess omgivning erbjuder spektakulära naturupplevelser och är ett populärt utflyktsmål för lokalbefolkningen och turister. En besöksanläggning skulle kunna ge positiva effekter för områdets utveckling. Området finns omnämnt i Kalix kommuns utvecklingsplan för besöksnäringen som antagits av kommunfullmäktige i april 2021. Området är beläget på en moränhöjd cirka 40 m ö.h. Vattenytan i Kalixälven strax norr om området är belägen cirka 27 m ö.h. Skogen är avverkad inom det aktuella området som nu utgör föryngringsyta. Inga kända naturvärden. VA-utredning, naturvärdesinventering, arkeologiskutredning och geoteknisk markundersökning har inte genomförts.

M10: Området i anslutning till gamla Ullspinneriet i Morjärv har avsatts som nytt utvecklingsområde för besöksnäringen. Byggnaden där ullspinneriet haft sin verksamhet är strandnära belägen med utsikt mot Forsbodforsen och Kamlungeträsket. Byggnaden är i dåligt skick men skulle kunna restaureras och byggas om till hotell eller liknande. I Länsstyrelsens rapport om förorenade områden i Kalix kommun från 2012 har området i anslutning till gamla ullspinneriet tilldelats en riskklass 2 vilket innebär att området bedöms som ett potentiellt förorenat område som behöver utredas närmare.

M11: Det kommunala naturreservatet Fattenborg bildades år 2005 i syfte att skydda området och dess unika fornlämningar. Utställningsbyggnad, grillplatser, handikappanpassade spångar och rengärde finns i området men som endast nyttjas sparsamt i dagsläget. Mycket naturskönt område där besöksnäring som kan kopplas till rennärningen bedöms ha stor utvecklingspotential.

M12: Strax norr om Törböle har ett kommunalägt markområde avsatts som nytt utvecklingsområde för besöksnäringen. Området är relativt högt beläget på båda sidorna om allmänna vägen nr 696 samt i anslutning till *Långmyran*. Marken utgörs av moränryggar som är skogbevuxna med blandskog där det dominerande trädslaget är tall. Markhöjderna varierar från cirka 15 till 30 m ö.h. Området bedöms ha goda grundläggningsförhållanden. Omfattas inte av strandskydd och hyser inga kända naturvärden. En kulturhistorisk lämning i form av en tjärdal finns i området. VA-utredning, naturvärdesinventering, arkeologisk utredning och geoteknisk markundersökning har inte genomförts. Området är naturskönt och ensligt beläget men har ändå en relativ närhet till större vägar som E10 och E4. Kallax flygplats (Luleå Airport) är belägen cirka 65 km från området. En besöksanläggning skulle kunna ge positiva effekter för områdets utveckling.

M13: Flakasand pekas ut som ett möjligt utvecklingsområde för besöksnäringen. Området är otroligt naturskönt beläget vid Råktjärvsänden i Kalixälven med en sagolik omgivning och en fantastisk badstrand. Sedan 30 år tillbaka i tiden, med undantag för pandemiåren, arrangeras varje år en rock- och bluesfestival på Flakasand och som gjort den natursköna platsen lika känd för sin omgivning som för sina scenuppträdanden.

UTVECKLINGSSOMRÅDEN FÖR SAMMANHÄNGANDE BOSTADSBEBYGGELSE

S1: Markreservatet för bostadshus i västra Djuptjärn är ett område som hängt med i den kommunala planeringen sedan 1970-talet. Kommunen äger markområdet. Vid framtida planläggning av området finns möjligheten att koppla samman områdena med redan befintliga bostadsområden samt den kringliggande skogen. Hänsyn rörande buller och farligt gods bör tas då området angränsar till järnvägen.

S2: Norr om järnvägen i centrala Kalix föreslås ett nytt bostadsområde i anslutning till Rammelberget med närhet till både rekreationsområde samt till Kalix tågstation. Ej detaljplanelagt område, högt beläget med fin utsikt. Ett naturvårdsavtal gäller för området och som har upprättats mellan Skogsstyrelsen och den tidigare markägaren. Vid framtida planläggning av området bör hänsyn tas till buller och farligt gods från järnväg samt områdets höga natur/rekreations- och friluftsvärden.

S3: Södra delen av Grytnäs. Detaljplanelagt område för bostadsändamål. Området är idag obebyggt men möjliggör för att cirka 30 nya tomter kan avstyckas och bebyggas. Privatägt område.

S4: Detaljplanelagt område för bostadsändamål intill Näsby småbåtshamn. Området är inte fullt utbyggt och möjliggör att 5 avstyckade kommunägda tomter i strandnära läge kan bebyggas.

S5: Strax norr om Risön finns ett markreservat för bostadshus som funnits med i den kommunala planeringen sedan 1970-talet. Kommunen äger markområdet och skisser finns hur området skulle kunna disponeras.

S6: Nytt föreslaget bostadsområde för enfamiljshus beläget mellan Risön och Vikmanholmen, strax norr om Stora vägen (allmän väg nr. 709). Området är beläget på en moränås där skogen nyligen avverkats. Markhöjderna varierar från cirka 5 till 10 m ö.h. Området erbjuder fin utsikt mot *Harasviken* i söder. Privatägt område.

S7: Nytt föreslaget bostadsområde för enfamiljshus beläget på Britbacken i Sangis, strax norr om väg E4. Området är beläget på en moränås där skogen nyligen avverkats. Markhöjderna varierar från cirka 5 till 10 m ö.h. Området erbjuder utsikt mot Sangisälven. Privatägt område.

S8: Nytt föreslaget bostadsområde för enfamiljshus beläget längs Kallvägen i norra delen av Sangis. Området är beläget inom gamla jordbruksmark som enligt SGU:s jordartskarta utgörs av sand- och älvsediment. Flackt öppet område, omkring 5 m ö.h. Området erbjuder utsikt mot Sangisälven. Privatägt område.

S9: Hällastrand strax norr om Båtskärsnäs är ett vackert beläget område med fin utsikt mot Kroksfjärden. Området är detaljplanelagt för bostadsändamål men som inte blivit genomfört. Detaljplanen medger avstyckning av 15 tomter i strandnära läge. Privatägt område.

S10: Städjeviksberget i Lappbäcken är ett högt beläget område med fin utsikt mot Kroksfjärden. Området är detaljplanelagt för friliggande enfamiljshus och är på gång att genomföras. Detaljplanen medger att 18 tomter i strandnära läge kan avstyckas och bebyggas. Privatägt område.

S11: Detaljplanelagt område för friliggande enfamiljshus vid småbåtshamnen Slussen i Nyborg som erbjuder 11 avstyckade tomter i strandnära läge. Området är kommunägt och iordningställt med väg, vatten- och avlopp.

S12: Matholmen och Sågholmen. Området utgörs av en relativt stor halvö sydost om byn Nyborg. Området är detaljplanelagt och möjliggör för sammanlagt 19 nya tomter för bostadsändamål i strandnära läge. Norra delen av planområdet, Matholmen, är kommunägt område och södra delen, Sågholmen, är privatägt område som är på gång att iordningställas med väg, vatten- och avlopp.

S13: Detaljplanelagt område på Törvesön i Nyborg för bostadsändamål i strandnära läge. Populärt område, delvis bebyggt. Utökad detaljplan som medger att ytterligare tomter kan avstyckas och bebyggas. Privatägt område.

S14: Storträsket, Pålänge. Detaljplanelagt område för fritidsbostadsändamål som inte genomförts men som medger att 13 tomter i strandnära läge kan avstyckas och bebyggas. Privatägt område.

S15: Olsholmen, Töre. Tidigare detaljplanelagt område för fritidsbostadsändamål som inte blivit genomfört men som medger att 8 färdigt avstyckade tomter kan bebyggas. Privatägt område.

S16: Bergnäset i Siknäs. Tidigare detaljplanelagt område för fritidsbostadsändamål som inte blivit fullt utbyggt men som medger att ytterligare tomter kan avstyckas och bebyggas. Privatägt område.

S17: Burlandet i Siknäs. Tidigare detaljplanelagt område för fritidsbostadsändamål som inte blivit fullt utbyggt men som medger att ytterligare tomter kan avstyckas och bebyggas. Privatägt område.

S18: Norra Bergnäsudden, Kamlunge. Tidigare detaljplanelagt område för fritidsbostadsändamål som inte blivit genomfört men som medger att 9 tomter i anslutning till Kalixälven kan avstyckas och bebyggas. Privatägt område.

S19: Södra Bergnäsudden, Kamlunge. Tidigare detaljplanelagt område för fritidsbostadsändamål som inte blivit genomfört men som medger att 15 tomter i anslutning till Kalixälven kan avstyckas och bebyggas. Privatägt område.

S20: Detaljplanelagt bostadsområde för enfamiljshus på Filipborg som inte blivit genomfört men som medger att ytterligare 7 tomter kan avstyckas och bebyggas. Kommunägt område.

S21: Detaljplanelagt bostadsområde för enfamiljshus i Storön som inte blivit genomfört men som medger att 20 tomter kan avstyckas och bebyggas. Kommunägt område.

S22: Detaljplanelagt bostadsområde för enfamiljshus i Pålänge som medger att ytterligare 9 tomter kan avstyckas och bebyggas. Kommunägt område.

GRÖNOMRÅDEN

I mark- och vattenanvändningskartan visas de områden i Kalix kommun som är markerade som *Grönområde* (ljusgröna). De helfärgade ytorna visar områden där utveckling av den befintliga användningen prioriteras. I översiktsplanen definieras användningen *Grönområde* som offentligt tillgängliga, vegetationsklädda ytor i eller i nära anslutning till tätorten med visst behov av skötsel. Kalix kommun har god tillgång till tätortsnära natur och grönområden.

Parker och tätortsnära naturområden utgör en viktig del av det offentliga rummet och den gestaltade livsmiljön. Parker, trädgårdar, grönskande torg och gaturum som är väl planerade och utformade bidrar inte bara till hälsa och välbefinnande utan också till ökad hållbarhet och naturens förmåga till återhämtning. I takt med att centralorten och kommunens orter växer och förtätas är det viktigt att värna och säkra tillgången till parker och naturområden. Befintliga grönområden bör bevaras i allra möjligaste mån och bör också länkas samman för att människor ska kunna röra sig fritt via dessa. För att skapa en attraktiv och hållbar kommun behöver det finnas grönområden av olika slag såsom alléer, planteringar, parker och naturområden.

STÄLLNINGSTAGANDEN FÖR GRÖNOMRÅDEN

- Kommunen förespråkar en variation av olika typer av grönområden.
- Verka för att det ska finnas tätortsnära grönområden som är tillgängliga för alla.
- Revidera Kalix kommuns grön- och trädplan från 1988 samt sammanställa riktlinjer för hur tätortsnära grönytor ska utvecklas och hur ekosystem ska lyftas.
- Kommunen sköter kommunens grönområden på ett sätt som gynnar den biologiska mångfalden och stärker ekosystemtjänster.
- Komplettera gröna områden och stråk med gång- och cykelvägar eller promenadstråk.
- Bevara grönområden och utveckla gröna ytor och stråk vid exploatering i tätorterna, både för att främja biologisk mångfald, möjliggöra infiltration av dagvatten och för att bibehålla och utveckla attraktiva boendemiljöer.
- Möjliggör nya park- och grönområden vid framtagande av detaljplaner för att tillgodose behovet av motion och rekreation, lek, naturupplevelser, mötesplatser och fritidsaktiviteter.
- Förstärk och utveckla den gröna strukturen genom att bygga ut nätverket av väl sammanhängande parker, gröna stråk och naturområden i hela kommunen.
- Utveckla tillgången till bostadsnära grönska, parker, naturområden och lekmiljöer.
- Värna befintliga träd i tätorten och säkerställ vidare utveckling av ett varierat och robust trädbestånd genom nyplantering.
- Gröna stråk och planteringar vid och längs med hårdgjorda ytor utvecklas med variation av naturtyper med fokus på biologisk mångfald och infiltrationsförmåga.

NATUR OCH FRILUFTSLIV

I mark- och vattenanvändningskartan visas områden som är utpekade som *Natur och friluftsliv* (grön). De helfärgade ytorna visar områden där utveckling av den befintliga användningen prioriteras med specificering mot natur eller friluftsliv. Läs mer i *Utvecklingsinriktning för natur och friluftsliv*.

En stor del av kommunen består av natur, ett brett begrepp som inte kan beskriva det mångfacetterade och varierande landskapet. Värdefulla naturmiljöer är viktiga att bevara och kommunen arbetar enligt miljömålen för att öka andelen skyddad natur. Inom områden utpekade som *Natur och friluftsliv* finns även olika typer av kulturmiljöer. För att dessa ska fortsätta berika boendes och besökares vardag behöver de synliggöras.

Grönstrukturen har en nyckelroll för att möta en rad olika utmaningar som kommunen står inför. Biologisk mångfald, klimatförändringar och folkhälsa är bland annat utmaningar där naturområden kan göra stor skillnad på ett mångfunktionellt, kostnadseffektivt och hållbart sätt.

Grönstruktur kan beskrivas som ett nätverk av vegetation, inom både tätort och landsbygd. Ett nätverk av små och stora gröna områden och ytor med blandad karaktär och funktion. En rik grönstruktur innehåller många funktioner, exempelvis spridningskorridorer för djur och växter, klimatanpassning, estetiska värden, hälsa och renare luft. Vattenfrågor är också starkt kopplade till grönstrukturens funktioner.

Det finns tre viktiga aspekter att fokusera på för att främja användandet av natur- och friluftslivsområden, vilket är tillgång, kvalitet och nåbarhet. Naturområden ska också ge förutsättningar för möten, aktivitet, lek och rekreation. I Kalix kommun är många friluftsområden endast tillgängliga med bil och i vissa fall endast med skoter eller båt. Det är därför viktigt att se över tillgängligheten till friluftslivsområden och friluftslivsaktiviteter, främst genom utveckling av gång-, cykel och kollektivtrafik. Det behövs ingångar till naturen, både faktiska och upplevda. Om naturen är väl integrerad, håller hög kvalitet och är lättillgänglig kan det bidra till en ökad hållbarhet och ökad välfärd i kommunen.

Inom markanvändningen *naturområden* finns även några grundvattentäkter utpekade där hänsyn ska tas till dess syften att skydda grundvattentillgångar som utnyttjas eller kan komma att utnyttjas som vattentäkt.

Nedan redovisas de ställningstaganden som gjorts för att bidra till en grönare kommun samt utveckla och stärka de gröna stråken.

STÄLLNINGSTAGANDEN FÖR NATUR OCH FRILUFTSLIV

- Kommunen prioriterar bevarande och utveckling av områden med höga biologiska eller rekreationella värden.
- Utveckling av friluftslivet ska ske med stor hänsyn till biologiska värden.
- Stärk den biologiska mångfalden och utveckla ekosystemtjänsterna genom att värna om gröna stråk och stora sammanhängande naturområden i all planering och undvik att bryta gröna samband och nätverk.
- Ny bebyggelse inom natur och friluftslivsområde ska ta stor hänsyn till de natur- eller friluftsvärden som finns i området.
- Kommunen verkar för att etablera fler natur och friluftslivsområden och att andel skyddad natur ska öka.
- Verka för att ta fram en kommuntäckande grön-, blå- och vitstrukturplan.
- Det ska vara jämlika och rättvisa förutsättningar för utövande av friluftsliv i Kalix kommun.
- Kommunen ska underlätta för att kommuninvånare och besökare ska kunna ta sig till natur- och friluftslivsområden genom hållbara transportsätt.
- Kommunen arbetar för att det ska finnas tillgänglighetsanpassade friluftslivsområden och badplatser samt att de är trygga, säkra och attraktiva.
- Verka för en tydlig och beskrivande skyltning på platser med friluftsmässigt värde som kan informera och beskriva den omgivande miljön och lämpliga målpunkter samt förmedla kunskap om miljöerna.

LANDSBYGD OCH AREELL NÄRING

I mark- och vattenanvändningskartan visas områden i Kalix kommun som är utpekade för *Landsbygd och areell näring* (ljusgrön och gul). De helfärgade ytorna visar områden där den befintliga användningen prioriteras.

Inom *Landsbygd* och *areell näring* har verksamheter kopplade till jord- och skogsbruket samt rennäringen och besöksnäringen företräde framför andra användningar och det är deras långsiktiga utveckling som ska prioriteras. Rennäringen, skogsbruket och besöksnäring ryms huvudsakligen inom markanvändningen *landsbygd* där dess intressen prioriteras framför annan exploatering. Markanvändningen *areell näring* lyfter specifikt fram områden där jordbruket fortsatt ska prioriteras som den huvudsakliga markanvändningen. Det hindrar dock inte att enstaka bebyggelse lokaliseras till lämpliga lägen nära både skogen och jordbrukslandskapet, exempelvis genom tidigare utpekade LIS-områden. Vad som är en lämplig placering av ny bebyggelse avgörs i varje enskilt fall.

Inom markanvändningen *landsbygd* finns även vattenskyddsområden utpekade där hänsyn ska tas till dess syften att skydda grundvattentillgångar som nyttjas eller kan komma att nyttjas som vattentäkt.

JORDBRUKET

Jordbruksmarken och jordbruket i Kalix är viktig för både livsmedelsförsörjningen och landsbygdsutveckling, samt för den biologiska mångfalden och kulturlandskapet. Ett aktivt jordbruk är avgörande för kommunens utveckling och behöver stödjas för att kunna fortsätta växa. Åker- och betesmarker är viktiga resurser som minskar globalt. Åkermark kan hantera stora vattenmängder vid extrema regn och binder koldioxid, vilket bidrar till att minska utsläppen. Utan åker- och betesmarker riskerar landskapet att växa igen, vilket hotar många växt- och djurarter vars livsmiljö skulle försvinna. I takt med klimatförändringarna minskar tillgången på jordbruksmark globalt och den svenska jordbruksmarken förväntas bli alltmer värdefull. I kommunen utgör åkermark cirka 1,6 % av den totala arean.

Jordbruket har nationell betydelse, vilket innebär att brukningsvärd jordbruksmark endast får tas i anspråk för byggnation eller anläggningar om det behövs för att tillgodose ett väsentligt samhällsintresse, och om detta behov inte kan mötas genom att annan mark tas i anspråk. För att stödja landsbygdsutvecklingen, både befintliga jord- och skogsbruk men även nya etableringar, och fortsätta bidra till en attraktiv och levande landsbygd är det ibland nödvändigt att ta jordbruksmark i anspråk. Ny bebyggelse bör dock inte placeras så den långsiktiga utvecklingen av jord- eller skogsbruk hindras eftersom dessa användningar har företräde inom landsbygdsområden. Det är också viktigt att naturvärden och kulturhistoriska värden beaktas eftersom dessa ofta är knutna till landsbygden och landskapskaraktären.

SKOGSBRUKET

Skogsbruket är en viktig näring inom Kalix kommun som sysselsätter många människor. Skogsbruk är enligt miljöbalken 3:4 av nationell betydelse och skogsmark som har betydelse för skogsnäringen ska så långt som möjligt skyddas mot åtgärder som kan påtagligt försvåra ett rationellt skogsbruk. Skogsvaror (trävaror, pappersmassa, papper) utgör en stor del av Sveriges export.

I framtiden kan Sveriges roll som leverantör av biobränsle och trävaror växa ytterligare, som ett resultat av ökade satsningar på att minska användningen av fossila bränslen och minska koldioxidutsläppen från cement- och plastindustrin. Trävaror kräver mindre energi att producera jämfört med metaller och andra material, vilket kan stärka träets konkurrenskraft, särskilt om energipriserna stiger.

RENNÄRINGEN

Renens vandringsbeteende kräver stora områden, eftersom de behöver olika typer av vegetation och landskap för att bland annat få tillgång till varierande betesmarker under årets olika årstider. Under vissa perioder, som kalvningstiden, är renarna särskilt känsliga för störningar. Vidare är vinterbetesmarker av särskild betydelse för rennäringen och bör särskilt beaktas. Eftersom renar är vanedjur som har svårt att anpassa sig till nya förhållanden och hitta nya flyttleder, är rennäringen sårbar för yttre störningar.

Under de senaste århundradena har rennäringen fått anpassa sig till yttre förhållanden, intrång i naturen och utbyggnad av bostäder, industri och infrastruktur. Rennäringen möts också av andra existentiella svårigheter som klimatförändringar och rovdjurstryck. Rennäringen ska därmed skyddas från störningar i en sådan utsträckning att de sammanlagda effekterna av exploateringar inte leder till att den sammanhållna årscykeln hotas.

Samebyarnas mark- och vattenanvändning finns beskrivet i *kapitel Nulägesbeskrivning, förutsättningar och utmaningar*. Bedömning och ställningstagande gällande områden för riksintresse rennäring finns beskrivet i *kapitel Riksintressen och andra värden, rennäring*.

BESÖKSNÄRINGEN

Områden för besöksnäringen finns utspridd i hela kommunen, från skärgården och älvarna till skogs- och sjöområden i norra delen av kommunen. Markområden som disponeras för besöksändamål är också intressanta för rennäringen och fritidsintressen. Ofta sammanfaller dessa intressen på ett förenligt vis, om så inte är fallet krävs prioriteringar och behov av att titta på varje enskilt fall. Genom ökad samverkan mellan olika aktörer kan besöksnäringen utvecklas.

STÄLLNINGSTAGANDEN FÖR LANDSBYGD OCH AREELL NÄRING

- På landsbygden prioriterar kommunen jord- och skogsbrukets, rennäringens samt besöksnäringens långsiktiga intressen.
- På landsbygden eftersträvar kommunen en levande landsbygd som möjliggör verksamheter kopplade till besöksnäringen.
- Ny bebyggelse bör anpassas till befintlig bebyggelse och utformas med särskild hänsyn till landskapsbilden och odlingslandskapet.
- Vid förändringar på befintlig bebyggelse eller vid nybyggnationer bör hänsyn tas till den lokala byggnadstraditionen vad gäller materialval, färgsättning och proportioner.
- Rennäringen ska skyddas från störningar i en sådan utsträckning att de sammanlagda effekterna av exploateringar inte leder till att den sammanhållna årscykeln hotas.
- Ifall områden av betydelse för rennäringen berörs vid en exploatering bör konsekvenserna för rennäringen och eventuella kumulativa effekter för berörda samebyar lyftas fram och hanteras.
- Ny bebyggelse bör inte lokaliseras till områden som försvårar driften inom jord- och skogsbruket samt rennäringen.
- Brukningsvärd jordbruksmark får tas i anspråk för bebyggelse eller anläggningar om det behövs för att tillgodose ett angeläget allmänt intresse som inte kan tillgodoses på annan plats.
- Vid nybyggnation av bostadsbebyggelse och infrastruktur ska lokalisering i första hand göras till redan ianspråktagen mark eller till produktionsskog utan höga naturvärden.
- Verka för att odlingsmark i kommunen brukas för livsmedel-, foder- eller energiproduktion.
- Stimulera och stödja en fortgående miljöanpassning av jordbruken inom kommunen.
- Vid större skogsavverkningar som kan påverka vattentäkter ska skyddsåtgärder vidtagas innan avverkning sker.
- Verka för att inga åtgärder vidtas som kan försämra vattenkvaliteten inom vattentäkter och verka för att vattenskyddsområden skapas för alla vattentäkter.

TRANSPORTINFRASTRUKTUR

I mark- och vattenanvändningskartan pekas prioriterade ytor för transportändamål ut som *Transportinfrastruktur*. Prioriterade vägar pekas ut som linjer. Läs mer i *Utvecklingsinriktning för kommunikationer*. I utvecklingsinriktningen redovisas de kommunikationsstråk och platser som kommunen anser vara av störst vikt vid en utveckling av transportinfrastrukturen.

Kommunen arbetar aktivt med utvecklingen av *Transportinfrastruktur* i samhällsplaneringen. Det gäller alla transportnätverk i form av järnväg, bilväg, gång- och cykelväg. Vagnätet ska vara sammanbundet och väl fungerande mellan centralorten och byar oavsett transportmedel och bidra till ett hållbart resande samt förbättrad folkhälsa. Därför arbetar Kalix kommun för en förbättrad gång- och cykelinfrastruktur vilket även syftar till att trygga barns säkra skolvägar. Vidare samarbetar Kalix med Trafikverket, Regionala kollektivtrafikmyndigheten i Norrbotten (RKM), och andra berörda aktörer för ett välfungerande kollektivtrafiknät och verkar för enkla byten mellan olika transportmedel. Kommunen bör, utöver fysiska åtgärder inom kommunen, även arbeta med satsningar på attitydförändringar hos invånarna. En hållbar resandekultur behöver fortsatt stödjas och vidareutvecklas för att minska utsläpp av växthusgaser.

Farligt gods är ett samlande begrepp för både ämnen och föremål som kan orsaka skador på människor, miljö eller egendom om de hanteras på fel sätt under transport. E4, E10 samt väg 398 är de primära utpekade vägarna för farligt gods. I kommunen sker den största delen av transporter av farligt gods längs kusten på E4, på järnvägen och farleden via hamnen i Karlsborg. Transporter av farligt gods bör inte ske genom tätorten, utan längs väg 720 och runt tätorten längs väg 721. Vid planering av bebyggelse eller annan markanvändning intill transportled för farligt gods ska riskbedömningar göras. Skyddsavstånd till transportleder för farligt gods utgår från ett så kallat riskhanteringsområde inom vilket bedömning av risker och behov av säkerhetshöjande åtgärder behöver göras. Ett riskhanteringsavstånd från transportled för farligt gods på 150 meter bör tillämpas.

Kommunens tidigare antagna gång- och cykelvägsplan bör uppdateras utifrån nya identifierade behov, bland annat ny gång- och cykelväg (GC) längs Järnvägsgatan samt ny GC-väg från korsningen Järnvägsgatan- Björkforsvägen till Bjumisträsk.

Trafikverkets ombyggnation av E4 till 2+1 väg med mitträcke omöjliggör för gång- och cykling (GC) cykling längs E4 på ett trafiksäkert sätt eftersom kantremsan tagits i anspråk för fordonstrafik vilket försvårar för gång- och cykling mellan serviceorterna, Sangis, Töre och centralorten Kalix och övriga byar som är belägna i anslutning till E4. I dagsläget krävs långa omvägar för att kunna gå- eller i första hand cykla mellan serviceorterna och centralorten. Ny ersättningsväg för gång- och cykel bör därför anläggas längs E4 från Sangis till korsningen Risön/Bredviken samt en ny sträcka från Månsbyn till Åkroken. Från Månsbyn till Kalix finns möjlighet till gång- och cykel på ett trafiksäkert sätt. Från Åkroken till Bondersbyn och vidare till Kosjärv kan gång- och cykel ske på ett relativt trafiksäkert sätt, men sträckan behöver dock anpassas på sina håll. Från Kosjärv och fram till cirka 2 km innan Töre skulle gång- och cykel kunna ske längs gamla E4-sträckningen strax norr om *Högtjärnen* om denna vägsträcka rustas upp. Sträckan innan Töre, där gamla E4:an går ihop med nya E4-sträckningen, bör dock en ny gång- och cykelväg anläggas.

Farleder visar de ytor där större sjöfart och fritidsbåtstrafik bedrivs inom kommunen. Den största sjöfarten bedrivs till och från Billerud Karlsborgs verksamhetsområde. Farlederna är viktiga för verksamhetsområdets kommunikation med omvärlden, och ska därför prioriteras. Fritidsbåtstrafiken med småbåts- och gästhamnar är viktiga att värna om, framför allt ur rekreationssynpunkt.

Gamla farleden till Töre har tidigare avregistrerats men skulle kunna återupptas som allmän farled för att möjliggöra att långväga gods transporteras med båt till Törefors eller Töre hamn för omlastning och vidare distribution söderut eller österut i länet längs E4 eller norrut längs E10 med lastbil. Läs mer om detta i visionen för utveckling av godstransporter i fördjupad översiktsplan för Töre (FÖP) från 2021.

Inrikes sjöfart och närsjöfart har potential att på sikt avlasta väginfrastrukturen, minska andelen lastbilstransporter och därmed minska både trängsel och slitage på vägarna och utsläppen av klimat och luftföroreningar. Kommunen bedömer att Töre och Karlsborg har ett strategiskt läge i Norrbotten som bedöms ha stor potential att utvecklas för att hantera godstransporter inom sjöfart i framtiden.

En järnvägskorridor för en framtida kustnära järnväg har funnits under lång tid i kommunens översiktliga planering. Om den kustnära järnvägen inte knyts samman mellan Luleå och Kalix försvåras arbetspendlingen och ingen regionförstoring kommer att ske. Arbetspendlingen mellan Kalix och Luleå sker även fortsättningsvis med huvudsakligen bil vilket påverkar miljön negativt. Kalix kommun och relativt angränsande kommuner kan minska i attraktivitet om inte järnvägslinken mellan Luleå-Kalix byggs ut. För att en sträckning mellan Luleå och Kalix skall bli intressant bör den ansluta till Kallax flygplats. Genom detta erhålls en genomgående linje där Luleå inte kommer att bli en säckstation. För Kalix skulle en tågförbindelse direkt med Kallax flygplats bidra till att höja tillgängligheten till kommunen och därmed bidra till att öka kommunens attraktivitet.

STÄLLNINGSTAGANDEN FÖR TRANSPORTINFRASTRUKTUR

- Kommunen prioriterar hållbara och hälsofrämjande transportsätt genom att förbättra befintliga och verka för nya gång- och cykelvägar (GC) i kommunen enligt upprättad gång- och cykelvägsplan som revideras utifrån nya identifierade behov.
- Kommunen verkar för att Trafikverket anlägger en ny ersättningsväg för gång- och cykel parallellt med E4 genom kommunen för att möjliggöra för gång- och cykel på ett trafiksäkert sätt.
- Vid utbyggnad av gång- och cykelinfrastruktur ska trafiksäkra färdvägar till viktiga målpunkter för barn och unga prioriteras.
- Oskyddade trafikanter och kollektivtrafik prioriteras före biltrafik vid utformning av gatumiljöer och korsningspunkter inom tätbebyggt område.
- Kommunen samverkar med grannkommunerna samt med Regionala Kollektivtrafikmyndigheten i Norrbotten (RKM), Trafikverket och kollektivtrafikbolagen för en välfungerande och hållbar kollektivtrafik.
- Möjligheten till hållbara kombinationsresor och enkla byten mellan färdslag ska främjas genom att beakta hela resan-perspektivet.
- Kommunen är positiv till anropsstyrd kollektivtrafik till de byar som saknar reguljär kollektivtrafik eller lokaltrafik.
- Kommunen verkar för fler bussturer längs E4 samt för tågturer för arbets- och studiependling samt sjuktransporter.
- Kommunen verkar för att tillgodose näringslivets behov av godstransporter och samtidigt möjliggöra för en övergång från fossildrivna godstransporter till mer hållbara godstransporter i form av eldrivna fordon, järnvägstransporter samt öka godstransporter via sjöfart.
- På strategiska platser ska det finnas laddinfrastruktur för att möjliggöra pendling och godstransporter med elfordon till större målpunkter innanför och utanför kommunen.
- Vid planläggning och lovgivning tar kommunen hänsyn till transportleder av farligt gods och undviker lokalisering av ny bebyggelse inom 150 meter från transportled för farligt gods men i de fall där ny exploatering sker ska riskbedömningar göras.
- Vid planläggning och lovgivning tar kommunen hänsyn till risker och beaktar framkomligheten för järnvägens behov.
- Kommunen verkar för en ny av- och påstigningsplats för persontrafik vid järnvägen i Morjärv.
- På lång sikt verkar kommunen för att en framtida kustnära järnväg mellan Kalix och Luleå genom att upprätthålla en transportkorridor.
- Kommunen verkar för att före detta sågverksområdet i Karlsborg ska kunna utvecklas för att kunna ta emot och distribuera mer utrymmeskrävande gods.
- Kommunen verkar för visionen om godstransporter i den fördjupade översiktsplanen för Töre (FÖP) från 2021.
- Kommunen verkar för att småbåtshamnar ska kunna behållas och utvecklas eftersom dom är viktiga för fritidsbåtstrafiken och tillgängliggör skärgården, sjöar och vattendrag.

UTVECKLINGSSOMRÅDEN FÖR TRANSPORTINFRASTRUKTUR

R1: Området i anslutning till Kalix station som är resecentrum för persontrafik på järnväg samt hållplats för kommunens lokaltrafik skulle kunna utvecklas med ökad kommersiell service som kan kopplas till verksamheten. Planstöd för detta finns i gällande detaljplan för området.

R2: Vid hållplatsen vid E4:an i centrala delen av Sangis finns pendlerparkering och kommersiell service som kan utvecklas till ett resecentrum. I Sangis finns i övrigt ett flertal busshållplatser som passerar genom byn där Länstrafiken i Norrbotten ansvarar för kollektivtrafiken med ett flertal busslinjer. Kollektivtrafiken behöver utvecklas med utökade antal bussturer. Pendling med buss både inom kommunen och regionen skulle ge invånarna i Sangisområdet goda förutsättningar för en mer hållbar livsstil och kan göra dessa byar och orter till en mer attraktiv plats att leva och bosätta sig i. Det är av stor vikt att byten mellan olika linjer och trafikslag fungerar tidsmässigt och att vidare transport till andra kommuner samt kommunens olika samhällen kan erbjudas.

R3: En av- och påstigningsplats vid järnvägen som passerar Morjärv skulle ge bättre förutsättningar för ortens utveckling och att fler bosätter sig permanent i bygden genom förbättrade pendlingsmöjligheter. Turismen och besöksnäringen skulle även gynnas av en av- och påstigningsplats vid järnvägen eftersom Morjärvsområdet är ett otroligt naturskönt och spännande område som skulle kunna locka många besökare.

J1: Planmässiga förutsättningar skapas för en ny kombiterminal eller lastningsspår i anslutning till järnvägen i Kalix som kommer att möjliggöra för långväga godstransporter på järnväg till och från Kalix i framtiden. En kombiterminal är en terminal där man byter transportsätt utan att själva godset berörs, så kallade intermodala transporter. Den vanligaste användningen är godstransport av containrar, växelflak, semitrailrar eller kassetter som sker på järnväg och landsväg. Omlastningen sker då vid kombiterminaler från godståg till drag- och lastfordon eller omvänt. I anslutning till terminalområdet planeras även för en större utökning av Myrskatans industriområde (cirka 45 hektar) där terminalen kommer att vara betydelsefull för distribution av varor och gods till och från området. Behovet av en kombiterminal är förstås beroende på vilken typ av verksamhet som kommer att etableras inom det nya industriområdet.

J2: Kosjärvs mötesstation utpekas som ett tänkbart område för ny kombiterminal eller lastningsspår i anslutning till järnvägen som skulle möjliggöra för långväga godstransporter på järnväg framöver. Närheten till Törehamn skulle kunna innebära att varor- och gods transporteras via sjötransporter till Törehamn och därefter omlastas och fraktas med lastbil till Kosjärvs mötesstation för vidare transport på järnväg.

J3: Sågbäckens timmerterminal vid järnvägen, cirka 5 km väster om Morjärv, är ett befintligt lastningsspår som inte används i dagsläget men som skulle kunna möjliggöra för långväga tunga godstransporter med tåg i stället för lastbil från Morjärvsområdet.

J4: En järnvägskorridor för en framtida kustnära järnväg har funnits under lång tid i kommunens översiktliga planering. Korridorens bredd och läge i översiktsplanen är inte särskilt noggrant studerat och uttrycker endast kommunens viljeinriktning att järnvägslinjen mellan Kalix och Luleå skall byggas.

H1: Hamnen i Karlsborg har genom sitt unika läge och infrastruktur goda förutsättningar att kunna utvecklas för industriellt ändamål alternativt som större hamn som skulle kunna medge logistik och distribution av ökade godsvolymer under förutsättning att inseglingstränskan fördjupas genom muddring samt att befintliga sågkajen byggs ut.

H2: Farleden till Töre och dess två hamnar nyttjas sparsamt i dagsläget men har goda förutsättningar att kunna återupptas som officiell farled och på så vis möjliggöra för överflyttning av långväga godstransporter från väg till sjöfart om kapacitetsbrist skulle uppstå i länets större hamnar i framtiden.

TEKNISK ANLÄGGNING

I mark- och vattenanvändningskartan visas områden i Kalix kommun som är utpekade som *Teknisk anläggning* (turkos). De helfärgade ytorna visar områden där den befintliga användningen prioriteras. De rastrerade ytorna redovisar nya områden där utveckling av användningen prioriteras. Utvecklingsområden för tekniska anläggningar markeras även med en beteckning i kartan; **T1, T2, T3, T4, T6, T7, T8** och **T9**.

VINDKRAFT

Behovet av förnybar energi för industri, bostäder och kommunikationer bedöms vara mycket stort i norra Sverige i framtiden och Sverige har högt ställda mål om en 100 procent förnybar elproduktion vilket gör att Kalix kommun pekar ut områden för vindkraft, både på land och till havs.

I kommunens nordvästra hörn utpekas fyra större sammanhängande områden **T5** som lämpliga för landbaserad vindkraft, Moåkölen, Mjöträskkölen, Hataberget och Flakalandet. Områdena är belägna både norr och söder om allmän väg nr. 356 (Morjärv-Boden). Marken ägs av skogsbolaget SCA som ställer sig positiv till detta. Ett omfattande skogsbilvägnät finns i områdena som bedöms användbara vid en vindkraftsetablering. Områdena har avgränsats cirka 1 km från närmaste bebyggelse och utgörs till stor del av högt belägna moränåsar med bra grundläggningsförhållanden och i övrigt relativt få motstående markanspråk. Områdena är dock viktiga för både rennäringen och Försvarmakten.

Kommunen säkerställer mark i översiktsplanen så att befintliga områden för vindkraftsverk, **T7** Storön och **T6** Båtskärsnäs, kan behållas och utvecklas eftersom stora investeringar redan gjorts inom dessa områden.

Delar av de stora öarna Rånön och Bergön i kommunens skärgård har tidigare utretts för vindkraftsetablering och som även pekats ut som riksintresse enligt 3 kap 8 § miljöbalken för energiproduktion. Inom dessa områden anser kommunen att natur- och rekreationsvärden bör prioriteras före energiproduktion.

I kommunens sydligaste del, cirka 33 km från fastlandskusten planeras i nuläget en havsbaserad vindkraftpark, Polargrund Offshore, att uppföras. Vindförhållanden + 8,7 m/s på 150 meters höjd och bra geologiska förutsättningar ger gynnsamma förutsättningar och 70–120 vindkraftsverk med en totalhöjd på 350 meter planeras som förväntas producera cirka 9–10 TWh el per år. Som ett alternativ till att distribuera el via transmissionsnätet utreds även förutsättningar för vätgasproduktion till havs. Polargrund Offshores Vindkraftspark berör delvis Kalix kommun, område **T8** och **T9**, men sträcker sig ytterligare söderut fram till sydligaste gränsen för Sveriges ekonomiska zon (EEZ).

Havs- och vattenmyndigheten (HaV) har i uppdrag av regeringen att ändra gällande havsplaner för Bottniskaviken, Östersjön och Västerhavet. Befintliga havsplaner behöver uppdateras för att möjliggöra ny elproduktion för ytterligare 90 TWh. Uppdraget ska vara slutfört i januari 2025. Två områden berör delvis Kalix kommun, läs mer under *Nulägesbeskrivning, förutsättningar och utmaningar*. Området som betecknas B111 i ändrad havsplan berör ett cirka 150 kvadratkilometer stort vattenområde inom Kalix kommun, **T9** i mark- och vattenanvändningskartan. Området har utpekats för energiutvinning men särskild hänsyn ska tas till totalförsvarets intressen samt höga naturvärden i området. Området som betecknas B110 i ändrad havsplan och motsvarar område **T8** i mark- och vattenanvändningskartan, berör ett ca 300 kvadratkilometer stort vattenområde inom Kalix kommun och har utpekats som utredningsområde för energiutvinning där särskild hänsyn ska tas till totalförsvarets intressen. Området är beläget i kommunens sydvästra hörn och angränsar till Luleå kommun.

Vindkraftsutbyggnaden behöver ske utifrån hållbara sociala och ekologiska aspekter, bidra till energiomställningen och nå nationella energipolitiska mål och miljömål. Det är angeläget att minimera den negativa påverkan och ta hänsyn till rennäringen, höga naturvärden och hotade arter. Utbyggnaden bör även ske med hänsyn till människors hälsa och livsmiljö avseende tillgängligt friluftsliv, buller och upplevelser av landskapet. Det går dock inte att undvika att vindbruksområdena påverkar andra allmänna intressen varav flera är riksintressen.

Vindkraftverken bör utformas så att de tar så lite mark i anspråk som möjligt och lokaliseras så att de tillsammans utgör ett effektivt och sammanhängande system. Verken bör samlas i större enheter på platser som kan kopplas till kraftledningar och/eller vätgasledningar.

Vid uppförande av vindkraft anser Kalix kommun att ekonomiska incitament för både närboende, lokalsamhället och kommunen stärks och mer av det värde som det lokala näringslivet och energiproduktionen skapar, ska stanna lokalt och regionalt.

Vid placering av vindkraftverk på landsbygden och höga byggnader i tätorter ska samråd ske med bland annat MSB:s verksamhet för Rakel och ledningssystem. Samråd ska alltid ske med Försvarmakten när det gäller uppförande av höga objekt över hela kommunen som är högre än 20 meter utanför befintlig bebyggelse respektive 45 meter inom befintlig bebyggelse.

Vad gäller utvecklingsområden för energiproduktion ser kommunen främst en utveckling av vindkraft men ser positivt på en utveckling av solkraft i mindre skala, som exempelvis på hustak och fasader.

STÄLLNINGSTAGANDE VINDKRAFT

- Kommunen pekar ut lämpliga områden för vindkraft både på land och till havs för att kunna bidra till att trygga samhällets ökade behov av förnybar energi.

ELNÄTET

Det svenska elnätet delas in i transmissionsnät (stamnätet), regionnät och lokalnät. Transmissionsnätet ägs av staten genom Svenska kraftnät, medan region- och lokalnäten ägs av elföretag.

I Kalix kommun finns 400 kV-ledningar som ingår i transmissionsnätet och som Svenska kraftnät är huvudman för. Regionnätet transporterar el från transmissionsnätet till lokalnäten över medellånga sträckor på spänningsnivåer som vanligtvis är på 130 kV. I vissa fall transporterar regionnäten elen direkt till större elanvändare. Även inmatning av producerad el sker på regionnät (till exempel vindkraft). Lokalnätet kan liknas vid elnätets finmaskiga småvägar som transporterar elen den sista biten fram till hushåll och andra slutanvändare. Till lokalnäten sker även inmatning av producerad el från små anläggningar. Vattenfall planerar att bygga om ställverket i Vånafjärden och behöver därför ett markreservat för detta ändamål, område **T4**.

Effektiv energianvändning handlar både om att minska energimängden som nyttjas för ett visst ändamål, och om när energin används. Energieffektivisering i tillförsel, omvandling och distribution samt en flexibel energianvändning bidrar till ett hållbart energisystem. Genom att synliggöra användningen av energi och konsekvenser av olika val av ursprung kan konsumenters medvetenhet öka. I förlängningen kan det bidra till att effektivisera energianvändningen. För att åstadkomma ett flexibelt och robust energisystem krävs samverkan mellan energisystemets alla aktörer, både producenter, energibolag och energianvändare. För att möjliggöra ett hållbart energisystem är det viktigt att det finns ett nationellt helhetsperspektiv avseende elproduktion och konsumtion i alla delar av elsystemet, vilket omfattar produktion, distribution och konsumtion.

STÄLLNINGSTAGANDE FÖR ELNÄTET

- Kommunen säkerställer elnätets markbehov i den fysiska planeringen.

VÄTGAS

Idag planeras det för utbyggnad av vätgasinfrastuktur i Bottenviken men den exakta sträckningen är inte fastställd (2024). Potentiella sträckningar kan komma att gå genom Kalix kommun. I anslutning till sträckan bör det finnas producenter av vätgas och e-bränsle samt konsumenter. Vätgasen planeras framställas av land- och havsbaserade vindkraftverk kring Bottenviken.

Vid en eventuell framtida utbyggnad av vätgasledning genom Kalix kommun bör ledningen förläggas i nära anslutning till större verksamhetsområden samt intill energiproduktionsanläggningar, som exempelvis vindkraftsområden. Ventilstationer bör placeras i området norr om Töre samt norr om centrala Kalix och i anslutning till Karlsborg. Dessa ventilstationer skulle i så fall ansluta till potentiella områden för produktion samt närhet till områden för konsumtion.

STÄLLNINGSTAGANDE FÖR VÄTGAS

- Kommunen ska fortsätta arbeta aktivt i arbetet med att lagra, transportera och tillhandahålla energi för att stödja energisystemet.

DIGITAL INFRASTRUKTUR

I Kalix kommun har cirka 78 % av kommunens hushåll fiberanslutning. Utvecklingen med flexibla arbetsplatser blir allt starkare, vilket innebär att fler behöver åtkomst till en snabbare uppkoppling. I och med utbyggnaden av 5G- och 6G-nätet kommer det troligen behövas en utbyggnad av telemaster i kommunen. En välutbyggd digital infrastruktur ger goda förutsättningar för bland annat näringslivsutveckling, sysselsättning, vård och omsorg, utbildning, såväl i stadsmiljö som på landsbygden.

STÄLLNINGSTAGANDE DIGITAL INFRASTRUKTUR

- Kommunen ska fortsätta arbeta aktivt med fiberutbyggnad för att säkerställa att alla som bor och verkar i kommunen kan ta del av det digitala samhället.

VA-UTBYGGNAD

I kommunens antagna VA-plan anges de områden där kommunen har för avsikt att bygga ut de allmänna VA-anläggningarna utanför nuvarande verksamhetsområden inom de närmaste 10 åren. Identifiering av områden, prioritering och tidplan redovisas i planen. Nedan följer en sammanfattning av kommunens plan för VA-utbyggnad, helheten går att läsa i VA-planen.

- Frevisören- norra, start utbyggnad, cirka 2026–2028
- Frevisören- södra, start utbyggnad, cirka 2026–2028
- Kilnäset, start utbyggnad, cirka 2029–2031
- Bodön- västra, start utbyggnad, cirka 2028–2030
- Lantjärv, start utbyggnad, cirka 2027–2029

2023 förändrades lagen om allmänna vattentjänster där kommunerna blir tvungna att ta fram, samråda och besluta om en vattentjänstplan. Målbilden är att befintliga VA-planer ska kunna kompletteras med nytt innehåll och därigenom uppfylla vattentjänstplanens definition.

STÄLLNINGSTAGANDEN FÖR VA-UTBYGGNAD

- Kommunen möjliggör utbyggnad av vatten och avlopp i enlighet med kommunens antagna VA- plan.
- Kommunen verkar för att en ny vattentjänstplan tas fram i närtid.

VATTENFÖRSÖRJNING

Kalix kommuns allmänna vattenförsörjning sker genom grundvattentäkter och för att skydda dessa finns vattenskyddsområden. I Kalix kommun skyddas inte alla vattentäkter i dagsläget men kommunen strävar långsiktigt efter att skydda alla.

Vattenskyddsområdenas yttre gräns samt grundvattentäkterna finns utpekade inom olika markanvändningar, främst i användningarna *landsbygd* och *natur*. Samtliga vattenskyddsområdets yttre gräns finns utpekade i kapitlet Riksintressen och andra värden. Användningarna *landsbygd* och *natur* är de primära användningarna vilka lämpar sig väl med vattentäckernas syften. Inom kommunen finns även flertalet vattenverk och reningsverk som är en viktig del av den allmänna vattenförsörjningen. Mer information angående den allmänna vattenförsörjningen finns i kommunens VA-plan. Dessutom hanteras dessa frågor mer specifikt i den kommande vattentjänstplanen.

Morjärvsåsen försörjer Övermorjärv, Kälsjärv, Kalix, Sangis, Lappbäcken och Båtskärsnäs med vatten från kommunala vattenverk. I Kalix kommun finns åtta kommunala grundvattentäkter. Därutöver finns det ett antal enskilda brunnar som får vatten från denna ås. Överkalixåsen går över Lombenområdet och ned mot Sävisnäs. Boende invid denna ås försörjs med grundvatten härifrån. En grusås som går över Rörbäck förser Töre med omnejd med vatten.

Dricksvatten är vårt mest kontrollerade livsmedel och det ställs höga krav på dess kvalitet. I Kalix kommun kommer allt kommunalt dricksvatten från grundvattentäkter och är av mycket god kvalitet. Livsmedelsverket är den myndighet som fastställer kraven för vad ett dricksvatten får innehålla. Som övergripande regel säger Livsmedelsverket att allt dricksvatten ska vara hälsosamt och rent.

Länsstyrelsen har beslutat om vattenskyddsområde för den största vattentäkten, Kalix och Kälsjärvs vattenskyddsområde som försörjer cirka 85 % av befolkningen med dricksvatten. För närvarande är ytterligare tre vattenskyddsområden på väg att bildas och ligger för beslut hos länsstyrelsen. Kvaliteten på grundvattnet bestäms till stor del av markanvändningen inom vattentäckernas tillrinningsområden. Att skydda vattnet från förorening är därför en ansvarsfull uppgift för alla som bor och verkar inom ett tillrinningsområde.

Generellt är åtgärdsbehovet för kommunens vattenanläggningar relativt lågt i jämförelse med andra kommuner i regionen. För samtliga vattentäkter erfordras ansökan om tillstånd för vattenuttag och för ett flertal vattentäkter behöver vattenskyddsområden upprättas. Identifierade åtgärdsbehov redovisas i kommunens VA-plan.

STÄLLNINGSTAGANDEN FÖR VATTENFÖRSÖRJNING

- Kommunen prioriterar dricksvattenförsörjningen före alla andra intressen och säkerställer en god dricksvattenkvalitet.
- Kommunen säkerställer att kommunala vattenresurser skyddas och brukas uthålligt.
- Kommunen verkar för att alternativa vattentäkter värnas för långsiktig vattenförsörjning.
- Kommunen säkerställer dricksvattnets kvalitet genom hela distributionsnätet.
- Verka för att inte försämra grundvattentillgången för enskilda vattentäkter på grund av pågående eller ändrad markanvändning eller miljöstörningar.
- Verka långsiktigt för att vattenskyddsområden skapas för alla kommunala vattentäkter i kommunen.
- Kommunen informerar enskilda vattentäktsägare om vikten av att noga följa grundvattnets kvalitet och kvantitet, och att regelbundet provta sitt vatten.

AVLOPPSHANTERING OCH SPILLVATTEN

I Kalix kommun finns 11 kommunala avloppsreningsverk samt ett antal mindre reningsanläggningar (slamavskiljare) som tar hand om och renar avloppsvatten från näringsämnen och andra föroreningar. Stor del av kommunens innevånare (ca 80 %) är anslutna till det kommunala vatten- och avloppsledningsnät (VA). VA-ledningsnäten behöver anpassas och uppgraderas för att möta framtida behov. I reningsverken renas vattnet från fosfor, kväve och organiskt material, innan det släpps ut i vattendrag och Bottenviken. Kommunens avloppsvatten ska alltid omhändertas och renas på ett effektivt sätt som inte äventyrar miljön eller människors hälsa.

Generellt är flödena (specifika volymen) i kommunens spillvattennät och avloppsreningsverk cirka 40 % högre än genomsnittet i Sverige (Svenskt Vatten, VASS, 2020). Orsaken till den höga specifika volymen i Kalix är att en stor andel tillskottsvatten som tillförs spillvattennätet. Tillskottsvatten utgörs i huvudsak av inläckande grundvatten samt dag- och dränvatten från felkopplade fastigheter. VA-planen utgör kommunens handlingsplan. I kommunens VA-plan redogörs åtgärdsbehovet för spillvattenhantering inom allmänna VA-anläggningar. Befintliga VA-planer ska kompletteras med nytt innehåll och därigenom uppfylla vattentjänstplanens definition.

STÄLLNINGSTAGANDEN FÖR AVLOPPSHANTERING/SPILLVATTEN

- Kommunen säkerställer en långsiktigt hållbar avloppshantering genom kontinuerliga förbättringar enligt kommunens VA-plan.
- Kommunen säkerställer att VA-planen kompletteras med nytt innehåll som uppfyller vattentjänstplanens definition.
- Kommunen säkerställer att avloppslösningar anordnas så att föroreningar inte riskerar att läcka ut i vattenmiljöer.

ENSKILDA/SMÅ AVLOPP

I kommunen finns sammanlagt cirka 2 000 enskilda avloppsanläggningar för permanentbostadshus och fritidshus. Cirka 800 av dessa är för permanentbostadshus. I hushållens avloppsvatten finns bakterier samt kväve och fosfor. Kväve och fosfor är näringsämnen för växter och de återfinns också i gödningsmedel för grödor. Om avloppsvattnet inte renas tillräckligt kan dessa näringsämnen hamna i sjöar och vattendrag vilket orsakar övergödning.

Bakterierna i avloppsvattnet kan orsaka magsjukdomar om de kommer i kontakt med livsmedel såsom dricksvatten. Även läckage till sjöar och vattendrag kan sprida dessa bakterier och orsaka smitta vid till exempelvis bad och lek. Avloppsvatten som släpps ut orenat kan också skapa dålig lukt samt förorena grundvattnet. Små avlopp betraktas som miljöfarlig verksamhet och regleras i miljöbalken och förordningen om miljöfarlig verksamhet och hälsoskydd. Enligt miljöbalken ska avloppsvatten avledas och renas eller tas om hand så att hälso- eller miljöproblem inte uppkommer. Det ställs krav på längre gående rening än slamavskiljning när det gäller avloppsvatten från vattentoalett. Tillstånds- och anmälningsplikt för små avlopp regleras i förordningen om miljöfarlig verksamhet och hälsoskydd.

STÄLLNINGSTAGANDEN FÖR SMÅ AVLOPP/ENSKILD SPILLVATTENHANTERING

- Kommunen arbetar för långsiktigt hållbart omhändertagande av slam från enskild spillvattenhantering.
- Kommunen ställer funktionskrav på enskilda avlopp.
- Kommunen uppmuntrar användande av ny teknik och innovativa lösningar.

DAGVATTEN

Kommunen har ingen dagvattenstrategi och den informationen angående dagvatten omnämns kortfattat i VA-översikten, VA-planen och VA-policy där det framgår att det inte finns några dagvattenanläggningar utöver ledningsnät och diken i kommunen samt att kommunen ska arbeta aktivt för att undvika störningar vid klimat- och väderrelaterade händelser.

STÄLLNINGSTAGANDEN FÖR DAGVATTENHANTERING

- Kommunen strävar efter lokalt omhändertagande av dagvatten (LOD), så nära källan som möjligt.
- Kommunen strävar efter att säkerställa ytor för dagvattenhantering vid allmän plats som kan rena och fördröja dagvatten innan det når recipienten.
- Kommunen ska arbeta aktivt för att ta fram en dagvattenstrategi för kommunen.

AVFALL

Det mesta av kommunens avfall för hushåll hanteras på Kalix avfallsanläggning och återvinningscentral, område **T2**. Från och med 1 januari 2024 har kommunerna ansvar för insamling av förpackningar från hushåll genom fastighetsnära insamling eller lättillgängliga insamlingsplatser. Kommunerna ska då också samla in utsorterat matavfall från hushåll och verksamheter som ger upphov till kommunalt avfall (med undantag för matavfall som hemkomposteras). Fastighetsnära insamling innebär en avsevärd förändring vad gäller utrymme som behövs för avfallshantering i tätbebyggelsen. Bland annat kommer avfallsfordon behöva kunna ta sig till de ställen som behöver hämtning och många ägare till flerbostadshus måste utöka sina utrymmen för avfallshantering. För att hantera kommande behov, utveckla hanteringen av avfall samt arbeta för ett mer hållbart samhälle avser kommunen att revidera avfallsplanen vart fjärde år. Det finns visst avfall som kommunen inte ansvarar för. Sådant avfall är till exempel industriavfall, bygg- och rivningsavfall och park- och trädgårdsavfall från verksamheter. Dessa typer av avfall hanteras oftast av privata aktörer. BDX anläggning för verksamhetsavfall på Björkebacken har i gällande detaljplan möjlighet att utvidga verksamhetsområdet, område **T1**. Billeruds egen avfallsanläggning i Karlsborg är i drift och nyttjas för deponering av processavfall som inte kan avsättas vidare. Avfallsanläggningens markområde omfattar cirka 20 hektar och har använts sedan 1960-talet. Större delen av området är sluttäckt och den aktiva delen som används sedan 2007 utgör cirka 3 hektar. En utvidgning på cirka 5–6 hektar planeras väster om befintlig anläggning, område **T10**. I fördjupad översiktsplan från 1997 rekommenderas ett radiellt skyddsavstånd på 500 meter från anläggningen som bör fortsatt gälla eftersom miljöstatusen i marken och grundvatten inte är undersökt inom avfallsanläggningens närområde.

STÄLLNINGSTAGANDE FÖR AVFALLSHANTERING

- Kommunen verkar för hållbara system för avfallshantering.

FJÄRRVÄRME

I Kalix tätort är fjärrvärmenätet väl utbyggt för både offentliga- som kommersiella byggnader och enfamiljshus. Fjärrvärmeanläggningen är belägen i utkanten av Kalix och värmeproduktionen sker med biobränslepanna. Bränslet är fossilfritt och består framförallt av material från skogsindustrin i närområdet som sågspån, flis och bark. Behovet av ytterligare lagringsyta i anslutning till fjärrvärmeanläggningen säkerställs genom att utökningsområdet **T3** avsätts i översiktsplanen.

VERKSAMHETER OCH INDUSTRI

I kartan för mark- och vattenanvändning visas områden i Kalix kommun som är utpekade för olika typer av verksamheter (grå). De helfärgade ytorna visar områden där utveckling av den befintliga användningen prioriteras med specificering mot olika typer av verksamhet. De streckade områdena visar var nya områden föreslås.

Utvecklingsområden för verksamheter markeras även med en beteckning i kartan; **V1**, **V2**, **V3** och så vidare. Användningen Verksamheter innefattar många olika typer av näringsverksamheter, allt från exempelvis traditionella industriområden till företagsområden och besöksanläggningar.

Områden för *Verksamheter* i strategiska lägen är mycket värdefulla för att stärka näringslivet och därmed även värdefull för kommunens fortsatta utveckling. För att attrahera nya företag behövs en god infrastruktur och goda kommunikationer men även ett bra bostadsutbud, skola och närhet till service för de som arbetar i kommunen.

UTVECKLING AV STÖRRE VERKSAMHETSOMRÅDEN

Nya ytor för *verksamheter och industri* planeras inom följande områden;

V1: Området omfattar cirka 34 hektar och är beläget strax norr om Rudträskets industriområde på båda sidorna om Vitvattenvägen samt mellan Kalix avfallsanläggning och BDX återvinningsstation. Området bör utvecklas med främst handel, logistik, kontor och verksamheter. Befintligt företagsområde är fullt utbyggt. Marken utgörs av skogbevuxna moränkullar med inslag av mindre myrområden. Området är relativt flackt där markhöjderna varierar mellan 23 och 35 m ö.h. Inga kända natur- eller kulturvärden förekommer i området. Inga markutredningar har gjorts i området. Den del av området som är beläget väster om Vitvattenvägen (allmän väg nr. 715) har i fördjupad översiktsplan för Kalix centralortsområde från 1997 avsatts för begravningsändamål då man såg ett ytterligare behov av mark för jordbegravningar. Andelen traditionella jordbegravningar har dock minskat väsentligt till förmån för kremering vilket minskar markbehovet samtidigt som det finns många lediga gravplatser på Älvkyrkogården i Kalix gör att tidigare ställningstaganden angående detta utgår.

V2: Området omfattar ett cirka 108 hektar stort område beläget mellan Kalix avfallsanläggning, BDX återvinningstation och *Stor-Saltträsket*. 400 kV högspänningsledning och Svenska kraftnäts nybyggda ställverk finns i närheten vilket gör att området bedöms lämpligt för någon form av elintensiv verksamhet alternativt ett område för elproduktion. Marken utgörs av en skogbeklädd långsträckt moränås med inslag av berg i dagen i områdets norra del, ett mindre myrområde i mellersta delen och storblockig terräng i områdets södra del. Geoteknisk markundersökning har genomförts i området som visar på generellt goda grundläggningsförhållanden. Området är relativt flackt, markhöjderna varierar mellan 33 och 50 m ö.h. Väganslutning kan ske mot Vitvattenvägen alternativt till Järnvägsgatan via Anderstjärnsvägen. Inga kända natur- eller kulturvärden förekommer i området.

V3: Området omfattar cirka 108 hektar och är beläget strax norr och öster om Naturbruksgymnasiet och innebär en utökning av Myrskatans befintliga industriområde. Området är beläget i anslutning till Kalix ställverk och större kraftledningsgator som förser hela centrala Kalix med elström vilket gör att området bedöms lämpligt för någon form av elintensiv verksamhet alternativt ett område för elproduktion. Marken varierar avseende vegetation, skogstyp och jordarter. Området utgörs till största del av morän, delvis blockrik yta i norra delen. Marken i områdets östra delen utgörs av silt och myr med inslag av moränkullar. Skogen består av blandskog som delvis avverkats. Markhöjderna i områdets norra del varierar mellan 20–25 m ö.h. och i södra delen från Naturbruksgymnasiet till Näsbybäcken är området väldigt flackt där markhöjderna varierar mellan 5–15 m ö.h. Geoteknisk markundersökning har genomförts i området som visar på generellt goda grundläggningsförhållanden. Naturvärdesinventering och arkeologisk utredning har även utförts i området. Väganslutning kan ske till Järnvägsgatan via Anderstjärnsvägen eller Myrskatavägen. Alternativ utfart planeras till Björkforsvägen för att kunna avlasta Järnvägsgatan om området skulle komma att alstra stora trafikmängder. Närheten till järnvägen möjliggör för distribution/hantering av större volymer gods. Kommunen planerar även för en ny mindre kombiterminal eller lastningsspår i anslutning till järnvägen i Kalix och Myrskatans industriområde som kommer att möjliggöra för långväga godstransporter på järnväg till och från Kalix framöver. Detaljplaneprocess pågår inom detta område.

V4: Området omfattar cirka 100 hektar och är beläget söder om väg E4 mellan Karlsborg och Vånafjärden och har mycket goda möjligheter till väganslutning för tunga transporter med planskilda korsningar vid E4:an, på två ställen. Närheten till järnvägen och Kalix hamn ger ytterligare möjligheter för logistik och distribution av större volymer gods. Billeruds avfallsanläggning angränsar i öster. Marken utgörs av skogbevuxen moränmark med inslag av ett mindre område med sumpskog. Markområdet kan delas in i två områden, dels området på båda sidorna om järnvägen som är relativt flackt där markhöjderna varierar mellan 5–15 m ö.h., dels området mellan E4:an och avfallsanläggningen som utgörs av en högre ås där markhöjderna varierar mellan 15 och 35 m ö.h. Ingen naturvärdesinventering, arkeologiskutredning eller geoteknisk markundersökning har gjorts i området. Närheten till Vånafjärdens ställverk och högspänningsledning gör att området bedöms lämpligt för någon form av elintensiv verksamhet alternativt ett område för elproduktion.

V5: Området omfattar cirka 16 hektar och är beläget i södra delen av Karlsborg. Området berör bebyggelseområdet i anslutning till Folkets hus samt det obebyggda området söder om kraftledningen fram till Industrivägen. Området söder om kraftledningen har tidigare varit bebyggt med bostadshus men som rivits på grund av fabriken påverkan på omgivningen. Infrastrukturen finns dock kvar (vägar och VA-ledningar). Marken består av morän med inslag av blockrik yta i nordost. Marken sluttar söderut från cirka 25 m ö.h. till 10 m ö.h. Detaljplaneprocess pågår. Området bedöms lämpligt för handel, kontor och verksamheter.

V6: Området omfattar cirka 80 hektar och är beläget i anslutning till Siknäs korsningen vid E4 och har avsatts som en framtida yta för företagsområde. Marken sluttar svagt ned mot Siknäsvägen och Töreälven, flackt område. Grundläggningsförutsättningar måste utredas genom geoteknisk markundersökning. SGU:s översiktliga jordartskarta redovisar att översta marklagret närmast Siknäsvägen utgörs av lera (L). Oklart djup till fastare jordart. Övre delen av området utgörs av morän. Inga kända natur- och kulturvärden. Del av området har avverkats och utgör föryngringsyta.

V7: Området i anslutning till Sågbäckens timmerterminal, cirka 5 km väster om Morjärv, har avsatts som en framtida yta för mellanlagring av större godsmängder för att kunna utveckla verksamheten och möjliggöra för långväga tunga godstransporter med tåg i stället för lastbil från Morjärvsområdet. Terminalen nyttjas inte i dagsläget.

V8: Området omfattar cirka 30 hektar och är beläget vid före detta sågområdet i Karlsborg. Området är detaljplanlagt för industriändamål och är till viss del bebyggt med större magasinsbyggnader samt byggnader för småindustriändamål som till stor del uppförts under sågverksepoken, men som även nyttjas för ändamålet i dagsläget. Stor del av markytorna i anslutning till sågverkskajen nyttjas för mellanlagring av massaved. Områdets närhet till farled, hamn, järnväg och i övrigt goda väganslutningar för tunga transporter med planskilda korsningar vid E4:an innebär att området har unika förutsättningar att kunna utvecklas för industriellt ändamål alternativt som större hamn som medger logistik och distribution av större volymer gods.

STÄLLNINGSTAGANDEN FÖR STÖRRE VERKSAMHETSOMRÅDEN

- Kommunen har god planberedskap med detaljplanlagt mark för näringslivets behov.
- Kommunen har hög prioritet vid ny detaljplanering för verksamheter och industri.
- Kommunen verkar för flexibla detaljplaner för att kunna möta framtida behov och främja en variation av verksamheter och industrier.
- Kommunen säkerställer mark för befintliga verksamheter och industrier.
- Kommunen arbetar tillsammans med Trafikverket för att upprätthålla en god och hållbar infrastruktur för godstransport och logistik.
- Vid nyetablering av industriområde för storskalig kemikaliehantering eller förändrad markanvändning i anslutning till storskalig kemikaliehantering ska en riskbedömning göras.

RIKTLINJER FÖR UTVECKLING AV VERKSAMHETER OCH INDUSTRI

Verksamheter och industrier har stor omgivningspåverkan som kan innefatta exempelvis buller, vibrationer, lukt och utsläpp av föroreningar. Vid etablering av nya verksamhets- och industriområden är det därför viktigt att noga beakta den omgivande miljön, särskilt närliggande bostadsområden eller andra känsliga miljöer. Hänsyn bör tas till både nuvarande och framtida användning av marken i området, samt hur störningar från verksamheten kan komma att påverka människors hälsa och välbefinnande.

TÄKT- OCH GRUVVERKSAMHETER

Täkt- och gruvverksamheter har stor omgivningspåverkan och kan påverka djur- och växtliv, yt- och grundvattenförekomster samt friluftsliv och rennäring. De tar också ofta stora ytor i anspråk och genererar stora mängder transporter.

Kalix kommun anser att vid eventuella framtida etableringar av täkt- och gruvverksamheter ska etableringen noggrant vägas mot andra allmänna intressen. Täkt- och gruvverksamheter bör lokaliseras till områden som inte innefattas av höga natur- eller kulturmiljövärden eller som är värdefulla för friluftsliv eller rennäring, eller där det riskerar att uppstå negativ påverkan på vattenförekomster. Det är också viktigt att ta hänsyn till den omgivningspåverkan som täkt- och gruvverksamhet kan ge upphov till, de transporter och de risker som finns för människors hälsa och säkerhet. Täkt- och gruvverksamheter bör därmed endast etableras där det finns goda förutsättningar, som i områden där mark redan är ianspråktagen och där nödvändig infrastruktur redan finns inom området men även till och från området.

Vid uppförande av täkt- och gruvverksamhet anser Kalix kommun att ekonomiska incitament för både närboende, lokalsamhället och kommunen stärks och mer av det värde som det lokala näringslivet och råvaruproduktion skapar, ska stanna lokalt och regionalt.

VATTEN

Kalix kommun är en kustkommun i Bottenviken med både älvar, sjöar och hav vilket gör vattnet till en viktig resurs. Vatten utgör bland annat habitat för växt- och djurliv, råvatten för dricksvattenproduktion, rekreationsområde för det rörliga friluftslivet, arbetsmiljö för yrkesfiskare samt transportvägar för båttrafik. Vattnet är en stor del av Kalix identitet och bör därav tillgängliggöras och bevaras.

I detta avsnitt (*vatten*) redovisas endast ytvattenförekomster så som hav, älvar, sjöar och andra vattendrag. För mer information angående exempelvis vattenförsörjning, gå till avsnittet *teknisk anläggning*. Miljökvalitetsnormer för vatten omfattar ytvatten och grundvatten och beskriver kvaliteten som vattenförekomsten ska ha nått vid en viss tidpunkt, där målet är att uppnå god status. Läs mer om miljökvalitetsnormer för vatten under *Klimat, hälsa och säkerhet*.

Kalix kommun ingår i Bottenvikens vattendistrikt. I Kalix kommun finns tre olika vattenråd som är med i vattenförvaltningsarbetet, ett för Kalix och Töre älvar, ett för Sangis och Keräsjoki älvar och ett för Norra Bottenvikens kustvatten. Länsstyrelsen i Norrbottens län är utsedd till vattenmyndighet i distriktet.

Elva av landets älvar står för nästan hälften av Sveriges elproduktion. Torneälven, Kalixälven och Piteälven i Norrbottens län skyddas enligt miljöbalken mot reglering, men nu höjs röster för att även de orörda älvarna bör byggas ut för att klara det ökade elbehovet och att man bör prioritera en förnybar elproduktion som går att lagra när det inte blåser.

Kalixälven har tidigare utretts för utbyggnad men aldrig varit attraktiv för vattenkraft. En utbyggnad skulle innebära mycket stor negativ påverkan på landskapet, friluftsliv och rekreation, besöksnäringen, ekosystemen och den biologiska mångfalden och därmed är det viktigt att bevara och skydda värdet av nationalälven.

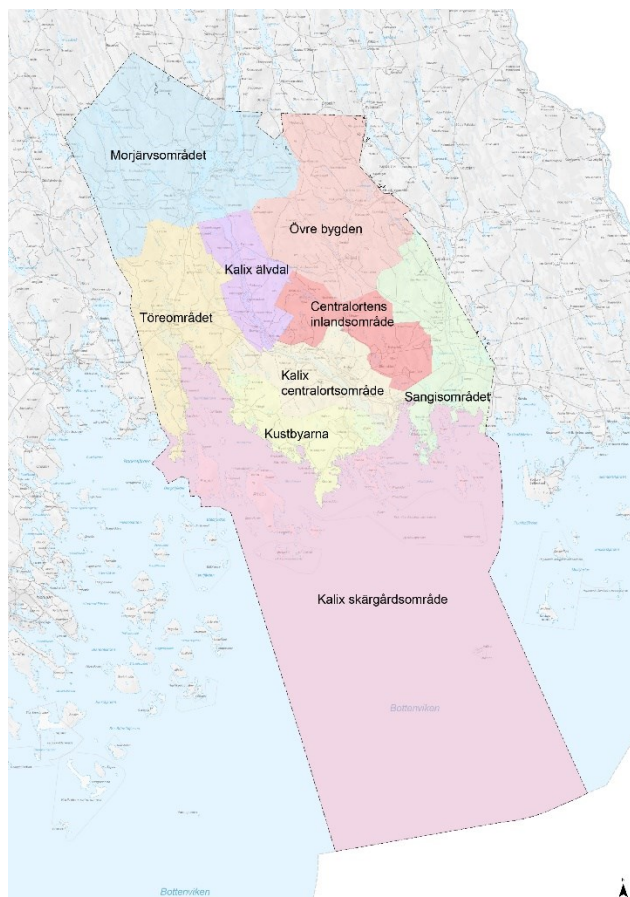
STÄLLNINGSTAGANDEN FÖR VATTEN

- Kalixälven ska förbli en oreglerad älv.
- Kommunen säkerställer en god vattenkvalitet i recipienten genom att följa miljökvalitetsnormerna för vatten i den fysiska planeringen.
- Vatten ska skyddas mot åtgärder som negativt kan påverka vattenkvaliteten, särskilt i anslutning till transporter av farligt gods och andra riskanläggningar.
- Kommunen verkar för att en ny vattentjänstplan tas fram i närtid.
- Vid kust- och vattennära planarbeten tar kommunen hänsyn till områden med erosions-, ras- och översvämningsrisk.

5. BYAR I KALIX KOMMUN

Kommunen har delats in i nio administrativa områden utifrån läge och geografiska förutsättningar.

KOMMUNENS OMRÅDESINDELNING

Figur 11. Illustrationen visar kommunens områdesindelning.

Kommunen har delats in i ett antal områden utifrån läge och geografiska förutsättningar samt utpekade serviceorter. Indelningen är av administrativ karaktär och kommer att underlätta för framtida statistisk uppföljning.

KALIX CENTRALORTSOMRÅDE

Kalix centralortsområde omfattar förutom centrala Kalix, Rolfs-Grytnäs, Innanbäcken, Vallen, Gammelgården, Bredviken, Risön, Karlsborg, Månsbyn, Stråkanäs, Rian och Vånafjärden.

Centralorten har offentlig och kommersiell service samt förskolor, grundskolor och gymnasieskola, vårdcentral och Kalix sjukhus. Här finns bland annat sporthall, idrottsplatser, ridsportsanläggning, motorbana, utomhusbad, bibliotek, fritidsgård, olika typer av äldreboenden och gruppboenden, KomVux (vuxenutbildningen), hembygdsmuseum, koloniområden, hamn och golfbana. Lokala och regionala bussar avgår från Kalix busstation och från Kalix resecentrum avgår tåg för persontrafik mot Haparanda och Boden.

Ovannämnda byar fungerar i stor utsträckning som boendeorter med undantag för Karlsborg som till viss del utgör boendeort men i stor utsträckning är en industriort eftersom kommunens största privata arbetsgivare, Billerud Korsnäs AB, är lokaliserad där.

För centrala Kalix gäller en separat fördjupad översiktsplan från 2012 som kommer att gälla tillsammans men den nya kommuntäckande översiktsplanen. Den fördjupade översiktsplanen kan ses genom denna [länk](#).

KULTURMILJÖ OCH HISTORIA

Området på båda sidorna om Kalixälven i anslutning till nuvarande Rolfs-Grytnäs och centrala Kalix har under senaste årtusendet vuxit fram som ett centrum där en stenkyrka uppfördes under mitten av 1400-talet. Kyrkan uppfördes på en skarp markerad udde i älven vid ett naturligt övergångsställe och det antas att en gammal ridväg passerade förbi. Här uppstod ett sockencentrum med kyrkby. År 1904 upprättades en byggnadsplan och Kalix blev eget municipalsamhälle 1910. Vid den tiden var bebyggelsen koncentrerad till området i anslutning till kyrkan och fungerade som religiöst och administrativt centrum med olika samhällsfunktioner som polisstation/häkte, sjukvård (läkare), tingshus, kommunhus, lantmäterikontor, post och detaljhandel. I takt med att befolkningen ökade så upprättades en ny stadsplan för centrala Kalix i slutet av 1940-talet där samhället växte norrut längs Morjärvsvägen samt i riktning mot Näsbyn.

Namnet tros komma från ordet kales, kalas, som betyder kall, sval. Enligt bygdens dialekt kom ordet att uttalas Kalix-Kölis. Kalix betyder alltså "den kyliga, svala, kalla" (älven).

Inom Kalix centralortsområdet finns en mängd kulturmiljöer och fornlämningar som visar på mänsklig aktivitet under tiden som området varit befolkat. Kalixbygdens största gravröse, beläget nordväst om Djuptjärnsområdet anlades för omkring 3 000 år sedan i anslutning till dåtida havsstranden. Stensättningar är en annan vanligare typ av grav i kustlandet som hade en lägre och flackare profil än rösen, men som kan vara lika gamla.

Kokgropar finns på många ställen, bland annat i Stråkanäs, där botten av gropen har skörbrända stenar. Man tillagde kött med hjälp av upphettade stenar i gropen. Köttet sveptes in i näver och lades i gropen som täcktes med sand och öppnades när maten var klar att ätas. Även boplatzgropar återfinns på flera ställen inom centralortsområdet, bland annat vid Grantjärnsområdet. Boplatzgropar skiljs från kokgropar genom att de saknar skärvstenspackning i eller under bottenplanet. Boplatzgroparnas funktion är inte entydigt känd. De kan ha nyttjats för förvaring, matberedning eller dylikt.

Vid Skoghem i Karlsborg finns ett fiskeläger med gistgård och båtlämningar från tidig medeltid och på Nordanskär finns en labyrint med 8 meters diameter. Cirka 300 labyrinter är kända i Sverige. Omkring 100 av dessa finns i Norrbottens skärgård. Här finns den största kända koncentrationen av fältlabyrinter i världen. I Norrbotten har labyrinterna av allt att döma anknytning till säsongsfiske i havsbandet. Enligt upptecknade traditioner har fiskarbefolkningen gått i figurerna för att få god fångst och makt över vädret eller tur i största allmänhet.

Sedan 1600-talet och fram till början av 1900-talet var tjärbränningen en av de viktigaste binäringarna för den norrbottniska bonden. Välbevarade rester av en tjärdal finns i anslutning till Bredvikens gamla tomt. Fram till 1760 hölls tjärmarknad på kyrkvallen vid Kalix kyrka men som därefter flyttades till öarna Lill- och Stor-Fisket på grund av brandrisken. Här hölls tjärmarknad men även brädmarknad två gånger per år fram till slutet av 1800-talet. På Lill-Fisket finns rester från två större parallella husgrundkomplex från denna epok.

Fisket i Kalixälven har historiskt varit av mycket stor betydelse och fasta fisken, så kallade pator, har använts i hundratals år i Kalix och Torneå älvar vilket innebär en fast avspärning för fiske i en älv, särskilt avsedd för sik och lax. Särskilt stor är en '*Karsinapata*' som bara används för laxfiske och kan bli över 100 meter lång. Ordet kommer från finskans 'pato' som betyder dam eller fördämningen. Den har en rymlig inhägnad där laxarna samlas för att sedan tas upp med not, '*kolk*'.

Under årtusenden har människorna använt älvar, sjöar och hav för att transportera gods av olika slag. Att låta godset flyta med strömmen eller dra det på flottor är enkelt och energibesparande. I slutet av 1800-talet beslutade regeringen att Kalix älvs flottningsförening fick bedriva så kallad lösflottning av timmer i hela Kalixälven om man höll fiskerättsägarna skadelösa. Föreningen avtalade snabbt fram ersättningar med byamännen, samtidigt som sorteringsverket på Vassholmen byggdes. Lösflottningen innebar slutet på en epok med fasta laxfisken i Kalixälven, så kallade Karsinapator i övre delen av älven (från Åkroken och norrut). I Månsbyn pågick dock Karsinafisket efter lax fram till slutet av 1960-talet, Karsinaholmen i Månsbyn. Redskapsboden på "Jönsholmen" eller i folkmun "Karsinaholmen" är en lämning från laxfiskeepoken med fasta redskap.

Ryssgraven i centrala Kalix är ett minnesmärke sedan 1883. Här ligger soldater från Sverige och Ryssland begravda från det finska kriget 1808–1809 som slutade med att Finland blev ryskt.

Kulturrehistorisk värdefull bebyggelse finns på många platser inom Kalix centralortsområde. Gammalgårdens by konkurrerar med Ytterbyn om bedömningen som kommunens äldsta by. Byn har en ålderdomlig struktur som inte i någon större utsträckning har påverkats av senare skiftesreformer. Studier av gamla kartor visar att de äldsta gårdslägena legat som ett pärlband efter åsen med en jämn spridning. Ny bebyggelse har senare uppförts väster om åsen och norr om allmänna vägen. Längs denna ås och upp mot Morjärvsvägen finns de flesta kulturrehistoriskt intressanta byggnaderna. Strax söder om Gammalgården finns Björknäs som är en medeltida boplats och var från 1700-talets början ett ämbetsmannaboställe. Nuvarande herrgård uppfördes år 1845 och visar på 1800-talets stilideal. I Sklörbacken längs Kälvsjärvsvägen växte ett område fram med mindre torpbebyggelse fram i närheten av herrgården, kanske av hantverkare och daglönare till herrgården. Bebyggelsen längs Kälvsjärvsvägen är kulturrehistoriskt intressant.

Rian är en av de äldsta byarna i kommunen med 5 gårdar redan 1543. Byn innehåller en hög andel kulturhistoriskt värdefull bebyggelse, både de gamla gårdarna längs älven och den yngre torpbebyggelsen längre in mot skogen. Området från Rian ned till Kalix har en mycket vacker landskapsbild och ett stort kulturmiljövärde.

Månsbyn är en gammal jordbruksby utanför Kalix vid E4:an och Kalixälven som under medeltiden hette Karmansbyn och tillhör de äldsta byarna i Kalix. Där fanns 8 gårdar redan 1543. Byn är uppdelad i två bydelar, Inre grannbyn i norr och Myran i söder. Kulturhistoriskt värdefull bebyggelse finns inom hela byns område samt ner mot Svedjen och Lillheden. I gamla gästgivargården i Månsbyn skrevs kapitulation med Ryssland under 1809.

Även Stråkanäs är en medeltida by som på 1640-talet hade ett gästgiveri som fungerade som ombytesstation när postföringslinjen inrättades och gick längs kusten efter den så kallade "Nordanstigen". Gästgiveriet och ombytesstationen flyttades år 1732 till Månsbyn. I slutet av 1700-talet flyttades officersbostället från Kungsvik i centrala Kalix till Nynäs i Stråkanäs. Skolhuset uppföres 1887 och står kvar välbevarad och i stort sett oförändrat skick och används som samlingslokal i dagsläget. Kulturhistoriskt intressanta platser och kulturhistoriskt värdefull bebyggelse finns inom hela Månsbyn och Stråkanäs område.

Rolfs - Grytnäs har ett medeltida ursprung, vid mitten av 1600-talet räknas Grytnäs ihop med Rolfs by. I dagsläget är nästan all den gamla bebyggelsen försvunnen. Den viktigaste byggnaden är Grytnäs herrgård, uppförd under 1800-talets andra hälft. Trots att den genomgått kraftiga ombyggnationer finns värden, både historiskt och arkitektoniskt, som motiverar ett starkt skydd för byggnaden. På Rolfs fanns en galgbacke. Namnet kommer från de galgar som användes vid hängningar av dödsdömda brottslingar, men andra avrättningsmetoder kunde förekomma på platsen.

Vassholmens betydelse från flottningsepoken är kulturhistoriskt värdefull och Vassholmens miljö och bebyggelse har stor betydelse för kulturliv och rekreation. Bebyggelsen bör underhållas enligt traditionella metoder. Förändring av bebyggelse bör ske med varsamhet och ny bebyggelse bör anpassas till miljön.

Innanbäcken hör till den medeltida centralbygden. Den kulturhistoriskt värdefulla bebyggelsen finns främst i Framibyn samt Skogärden och Lappkullen. Kulturlandskapet runt Innanbäcken är ett bra exempel på hur bebyggelsen och odlingslandskapet anpassas till varandra. På impedimentkullarna, där odlingsmöjligheterna var sämre, ligger grupper med bebyggelse och nere mellan de små höjderna finns odlingsmarken med ett, än idag, välbevarat odlingslandskap. Få exploateringar på åkermarken gör att mönstret fortfarande är intakt och tydligt visar hur jordbruk styrt bebyggelsen.

Filipsborg, en av norra Sveriges mest storslagna herrgårdar, uppfördes ursprungligen under senare delen av 1600-talet, men på den tiden kallades platsen Landet som under lång tid tjänade som residens för häradshövdingarna Olof Burman och Mikael Höijer. Dessa båda verkade som domare i Öfre Norra Vesterbotten, som området då hette och som sträckte sig ända upp till Torneå Lappmark i Finland. Många av dåtidens stora män gästade Landet på sina resor i norr. Man kan läsa i Carl von Linnés dagbok från år 1732 att "här såg jag det bäst konditionerade hushållet i Vesterbotten". Finland, inklusive Österbotten, var en del av Sverige då. Länet Norrbotten bildades först 1910. Äldsta delarna av dagens herrgård är från 1805. Sitt nuvarande utseende fick Filipsborg under 1870-talet när träpatronparet Johanna och Per Adolf Svanberg köpte och lät bygga om herrgården. Under 1970-, och 1980-talet kom herrgården att förfalla till mycket dåligt skick. Herrgården räddades av Telecom entreprenören Jan-Erik Larsson tillsammans med byggmästare och fabrikör Nils Lundholm. De genomförde en omfattande restaurering och ombyggnad av herrgården med konferensutrymmen samt restaurang och ett komplett restaurangkök byggdes. Filipsborg tillhör det värdefulla kulturarvet.

Byn Vallen - Sandviken har ett medeltida ursprung som kan ledas tillbaka till ett fäbodställe, sannolikt under Rolfs by. Kulturhistoriskt värdefull bebyggelse finns i södra delen av Vallen samt en gård ut mot Kalixälvens strand i Sandviken. Vallen- Sandviken avslutar det öppna kulturlandskapet i nedre Kalix älvdal. Efter byn kommer ett skogsparti innan man kommer till Ytterbyn-Nyborg, vilken räknas som kustby.

På 1940-talet inkorporerades hela Näsbyn by i Kalix municipalsamhälle som därefter etappvis planlades för ny villabebyggelse vilket innebar att många jordbruk på Näsbyn löstes in av kommunen. Englundsgården på Näsbyn som är en släktgård som undgick exploatering och är en till stora delar en bevarad storbondgård från 1600-talet. Englundsgården förvaltas av en stiftelse och är ett (av två) byggnadsminne i Kalix kommun som är skyddat enligt Kulturmiljölagen och är även skyddad i gällande detaljplan för området.

Bredvikens gamla tomt som på 1500- och 1600 talet, enligt skriftliga källor, hade 1–3 gårdar. Minst 10 husgrunder har bevarats där. Hamnplatser fanns vid gamla byns södra och norra del. Här har förtöjnings- och uppdragsplats påträffats. På grund av landhöjningen flyttades bebyggelsen i Bredviken någon gång på 1700-talet från gamla stället till nuvarande läge. Kulturhistoriskt intressant bebyggelse finns inom nuvarande byn, dels i nordväst, dels i den egentliga byn i sydost. Längs älvens strand ligger de större gårdarna och innanför dessa ligger yngre bebyggelse.

Risön (eller Risögrund) har vuxit fram under 1800-talet som förort till Karlsborg där sågen och massafabriken drog till sig arbetare från de omgivande bygderna. I Risön fanns under lång tid ett skepps- och pråmvarv, främst för industrins behov. Eftersom Risön länge varit expanderande har mycket av den äldsta bebyggelsen försvunnit eller förändrats. Kulturhistoriskt värdefull bebyggelse finns främst i området runt skolan, men också i nordväst.

Karlsborg är en industriort som under 1800-talets andra hälft vuxit fram i anslutning till sågområdet och den senare tillkomna massafabriken på Låsholmen. Den äldsta bebyggelsen är i dagsläget helt borta, endast ett par småstugor mellan Höganloft och före detta Konsum återstår, och är av kulturhistoriskt värde. På sågområdet är några magasin av kulturhistorisk betydelse. Höganloft samt bebyggelseområdet i anslutning till Bommen är av kulturhistoriskt värde liksom byggnaderna på lotsstationen Erikören. Till Karlsborg räknas även Vikmanholmen, där en värdefull miljö finns med mindre egna hem från sågverksperioden.

Vånafjärden var en av de medeltida kustbondebyarna, tidigast omnämnd 1505, men existerade långt tidigare. Södra delen av byn består av arbetarsmåbruk som växte fram under industrialiseringen i slutet av 1800-talet. Jordbrukslandskapet är delvis svagt hävdat men på vissa ängar finns ängslador i skogsbrynen som är uttunnade. Byn är relativt kuperad med bebyggelse på de små höjderna. Kulturhistoriskt värdefull bebyggelse finns i hela byn.

UTVECKLING

Bebyggelse

Ny bebyggelseutveckling bör ske genom förtätning av redan befintliga bostadsområden eller nya utbyggnadsområden som binder samman befintlig bebyggelse. I Kalix centralortsområde föreslås nya utvecklingsområden för sammanhängande bostadsbebyggelse (S) och mångfunktionell bebyggelse (M).

Inom Kalix centralortsområde föreslås fem nya utvecklingsområden för industri (V) för att möjliggöra en utveckling av näringslivet. Befintliga verksamheter och industrier ligger både söder och norr om järnvägen. Placeringen av befintliga och nya industriområdena är gynnsam då de ligger i anslutning till infrastruktur så som kraftledningar, ställverk, järnväg, hamn och E4.

Inom centralortsområdet finns fyra tidigare utpekade LIS-områden (Grytnäs, Vallen, Erikören och Rågholmen) i gällande tematiskt LIS-tillägg till översiktsplanen. Läs mer om LIS-områden under avsnittet – *Förordnanden, skyddsområden och övrigt planeringsunderlag*.

Kommunikationer

Kalix centralortsområde har ett strategiskt läge vid kusten mellan Luleå och Haparanda och har bra förutsättningar för goda och hållbara kommunikationer både inom och utanför regionen. Väg E4 är ett nationellt viktigt stråk och utgör en viktig länk i den regionala infrastrukturen, men har även stor betydelse för den lokala kommersiella servicen i Kalix eftersom E4:ans nära läge möjliggör att fjärrtrafiken kan stanna till och ta del av utbudet, vilket gynnar handeln. E4:an innebär även en barriär som begränsar möjligheterna att nå attraktiva rekreationsområden som Kalixälven. I byarna Månsbyn och Stråkanäs, som ingår i centralortsområdet, skär E4:an rakt genom byarna och gör barriäreffekten påtaglig men som på senare år förbättrats genom att Trafikverket arbetat aktivt med anläggande av flera planskilda korsningar, cirkulationsplatser, gång- och cykel portar, gångbro och ny E4 bro som möjliggör överfart på ett trafiksäkert sätt.

Området i anslutning till Kalix station som är resecentrum för persontrafik på järnväg samt hållplats för kommunens lokaltrafik skulle kunna utvecklas med ökad kommersiell service som kan kopplas till verksamheten.

En stor mängd långväga tunga godstransporter passerar årligen till och förbi Kalix kommun längs E4:an, där även största delen av transporter av farligt gods sker, skulle kunna minskas genom övergång till mer hållbara godstransporter i form järnvägstransporter men även ökade godstransporter via sjöfart. Hamnen i Karlsborg (Sågverkskajen) med järnvägsanslutning och bra väganslutningar till E4:an skulle kunna fungera för distribution av större godstransportmängder men behöver då byggas ut samt att farleden måste muddras för att kunna ta emot större och mer djupgående fartyg.

Kalix kommun planerar för en ny mindre kombiterminal eller lastningsspår i anslutning till järnvägen i Kalix (**J1** i mark- och vattenanvändningskartan) som kan möjliggöra för långväga godstransporter på järnväg till och från Kalix. I anslutning till terminalområdet planeras även för en större utökning av Myrskatans industriområde (cirka 40 hektar) där terminalen kommer att vara betydelsefull för distribution av varor och gods till och från området.

Laddinfrastruktur behöver utvecklas på strategiska platser i kommunen för att möjliggöra för godstransporter med el- och vätgasfordon till större målpunkter innanför och utanför kommunen.

Kalix kommun har under en längre tid arbetat med att främja en ökad tillgänglighet på ett hållbart sätt genom medvetna satsningar på exempelvis gång-, cykel- och kollektivtrafik och har därför tagit fram en övergripande trafikstrategi som beskriver hur trafiksystemet ska utvecklas för att gå i linje med kommunens mål. Trafikstrategin baseras på de övergripande ställningstaganden som görs i kommunens vision, mål och översiktsplan och konkretiserar vilka strategiska avvägningar och prioriteringar som bör göras för att gå i linje med dessa. Mer information angående detta finns i kommunens Trafikstrategi.

Norrbotniabanans etablering kommer att innebära ytterligare möjligheter till ökad regionförstoring vilket kan påverka Kalix kommun positivt. I regionen, inte minst Boden och Luleå sker också större investeringar inom den gröna industrin som kommer att bli nya stora målpunkter. Genom att förbättra möjligheterna till regionala resor kan Kalixborna få tillgång till allt detta samtidigt som det också ökar Kalix kommuns attraktivitet som boendeort för nya inflyttare. En regional trafikstrategi, "Tillsammans framåt", har tagits fram tillsammans med grannkommunerna och denna utgör grund för den gemensamma samverkan för en hållbar regionförstoring. Det regionala trafikförsörjningsprogrammet utgör grunden för hur tåg- och busstrafik ska bedrivas i Norrbottens län.

Natur och friluftsliv

I anslutning till centralorten, på båda sidorna om Kalixälven, finns ett större sammanhängande rekreationsområde avsatt i översiktsplanen som funnits med i kommunens översiktliga planering under lång tid. Inom området prioriteras skogsbruk men som ska bedrivas med särskild hänsyn till natur- och kulturvärden samt till rekreation och friluftsliv.

Området i anslutning till Djuptjärn, Grantjärn och Metträsket och Rudträskberget är kommunens huvudrekreationsområde och är ett mycket välbesökt och populärt rekreationsområde för boende i hela kommunen och erbjuder aktiviteter under årets alla årstider. Här finns bland annat fina sjöar med kortfiske, slalombacke, skidstadion med fantastiska skidspår och asfalterad bana för rullskidor, frisbeegolfbana samt i övrigt fina strövområden.

Rammelberget, strax norr om centrala Kalix har länge fungerat som rekreationsområde för boende i centrala Kalix och det tidigare elljusspåret används fortfarande flitigt av invånarna. Området hyser höga naturvärden och naturvårdsavtal har tecknats mellan Regionen (tidigare ägare) och staten genom Skogsstyrelsen om att bevara området. Området i anslutning till Anderstjärn angränsar till Rammelberget är också ett populärt rekreationsområde för friluftsliv, både sommar-, och vintertid, för boende i centrala Kalix.

Området vid Kalvholmen norr om Bredviken och området i anslutning till Lampen strax norr om Risön är populära rekreationsområden med många stigar och mindre skogsvägar som ofta nyttjas av boende i dessa byar. På södra sidan om Kalixälven finns ett väl tilltaget rekreationsområde för friluftsliv som sträcker sig från Stråkanäs till Nyborg. I anslutning till detta område finns Kalix golfbana, Linnébanan.

Snöskoterintresset är stort i kommunen och det finns cirka 18 snöskotrar per 100 innevånare (Trafikanalys, Norr Media) samt cirka 90 mil skoterled i Kalix kommun som går genom ett fantastiskt landskap, allt från vacker skärgård till skog, älvar och levande landsbygd. Lederna används också av motionärer för skidåkning och promenader. Det är skoterföreningar i Kalix, Töre, Nyborg och Övre bygden som med ideella krafter ser till att lederna är i bra skick under säsongen.

På kommunens hemsida finns mer ingående beskrivningar av områden och aktiviteter gällande rekreation och friluftsliv som finns att göra i kommunen.

STÄLLNINGSTAGANDEN

Se ställningstaganden och mer information i kapitel *Mark- och vattenanvändning*.

TÖREOMRÅDET

Området omfattar byarna Töre, Siknäs, Sören, Törböle, Långfors, Långsel - Fattenborg, Holmsel, Kosjärvi, Bjumisträsk och Ökvattnet.

Töre utgör en serviceort för angränsande byar vilket innebär en ort som försörjer en mindre del av kommunen och/eller grannkommun med samhällsservice och handel. Serviceorten ska fungera som lokala centra och erbjuda vardagsservice, kollektivtrafik och andra funktioner till omkringliggande mindre orter. Töre har ett av Norrbottens mest strategiska lägen. Läget intill knutpunkten av två europavägar är unikt. I Töre finns dessutom två hamnar med kapacitet att ta emot stora båtar och fartyg.

För Töre finns en fördjupad översiktsplan (2021) som kan ses genom denna [länk](#).

Utbudet på begagnade enbostadshus har minskat i Töre på senare år av olika skäl vilket gör att kommunen behöver planlägga nya bostadsområden för enfamiljshus i attraktiva lägen, som är helt avgöranden, för att möjliggöra för nybyggnation. I Töre finns även efterfrågan och behov av fler bostadslägenheter. Kommunen ser även en brist i företagsområden för olika typer av verksamheter och behöver planlägga nya verksamhetsområden för att kunna möjliggöra för nya företagsetableringar i Töre. Ett område har därför avsatts i anslutning till Siknäs korsningen vid E4:an för detta ändamål, strax utanför FÖP:ens avgränsning, se område **V6** i mark- och vattenanvändningskartan.

SIKNÄS

Byn var en stor kustbondeby redan på medeltiden. Namnet kommer från orden sik och näs. Stavningen har varierat, i början av 1500-talet skrev man "Siicknees" i jordeboken. Vid den tiden fanns det 8–9 gårdar i byn.

Siknäs ligger vackert beläget vid havet strax söder om Töre. I byn finns Sveriges nordligaste Bottenvikshamn. Skärgården i anslutning till byn har många fina öar. Luleå och Kalix ligger inte långt bort, vilket ger goda pendlingsmöjligheter åt båda hållen. Barnen åker skolbuss, cirka en mil, till Töre där skola och barnomsorg finns.

Delar av byn omfattas av detaljplan. Byn är ansluten till nationella bredbandsnätet (fiber) och har egen miljöstation samt kommunalt vatten- och avlopp.

Byn har ett rikt förenings- och kulturliv. Vid hamnen finns även ett kustmuseum. Byn erbjuder ett rikt friluftsliv samt anläggningar för olika typer av aktiviteter. För boende i byn finns goda möjligheter för jakt. Badsjö och havsbad finns också en bit utanför byn.

I Siknäs finns bra odlingsmarker och därmed förutsättningar för att bedriva hobbyodling och mindre djurhållning men även mer storskaligt jordbruk då det finns relativt stora sammanhängande områden med odlingsbar mark, bland annat i anslutning till Byträsket och området längs Siknäsvägen, strax norr om byn.

På Siknäs halvön, söder om byn finns flera detaljplanlagda fritidshusområden som inte är helt utbyggda vilket innebär att det finns möjligheter att kunna förvärva en fritidshustomt och bygga ett nytt fritidshus med fin utsikt mot Törefjärden och skärgårdsöarna.

UTVECKLING

Söder om byn Siknäs finns ett tidigare utpekad LIS-område (Bergnäset) i gällande tematiskt LIS-tillägg till översiktsplanen som skapar förutsättningar för planläggning av nytt fritidshusområde. Läs mer om LIS-områden under avsnittet – *Förordnanden, skyddsområden och övrigt planeringsunderlag*.

På Olsholmen, cirka 2 km söder om korsningen E4:an - Siknäsvägen finns ett tidigare detaljplanlagt område för fritidsbebyggelse på privatägd mark som inte blivit utbyggt men som möjliggör att tomter kan avstyckas. Se område **S18** i mark- och vattenanvändningskartan.

Strax söder om Bergnäset i Siknäs finns ett tidigare detaljplanelagt område för fritidsbebyggelse på privatägd mark i strandnära läge som inte blivit fullt utbyggt men som möjliggör att ytterligare tomter kan avstyckas. *Se område **S19** i mark- och vattenanvändningskartan.*

Vid Burlandet söder om Siknäs finns ett tidigare detaljplanelagt område för fritidsbebyggelse på privatägd mark i strandnära läge som inte blivit fullt utbyggt men som möjliggör att ytterligare tomter kan avstyckas. *Se område **S20** i mark- och vattenanvändningskartan.*

SÖREN

Byn har gamla anor. I början på 1500-talet redovisas två gårdar i Jordeboken. Namnet har sitt ursprung i det fornnordiska ordet *saur* (sörja, smuts, dy). Byn var från början belägen på en holme och var tidigare nästan omgiven av sankmark. Holmen hade förutom bra hamnläge även fiskrika vatten i sin närhet och goda betesmarker. I dag har byn en blandad bebyggelse där den moderna bebyggelsen ligger samlad på en rad längs landsvägen och den äldre ligger på en mindre moränkulle, ute på en udde.

Huvudnäringen var länge fisket i kombination med jord- och skogsbruk. När industrialiseringen tog fart i Töre och Törefors under 1800-talet skapades även förvärvsarbete, ofta i kombination med den traditionella näringen i byn.

Odlingslandskapet är småbrutet med stenbundna betesmarker ned mot fjärden. På de delvis välhävdade markerna finns ett antal lador, odlingsrösen och björkdungar. Yttersta delen av byn, Holmen har en stenbunden fin naturbetesmark av högt värde. Byn finns upptagen i länets kulturmiljöprogram samt utgör område i bevarandeprogrammet för odlingslandskapets natur- och kulturvärden.

En djuphamn finns i byn som är väl skyddad och har ett 80-tal båtplatser samt brygga för yrkesfiskare. Byn är ansluten till nationella bredbandsnätet (fiber) och har egen miljöstation samt kommunalt vatten- och avlopp. Barnen åker skolbuss, cirka en mil, till Töre där skola och barnomsorg finns. Luleå och Kalix ligger inte långt bort, vilket ger goda pendlingsmöjligheter åt båda hållen.

Digitaliseringen och teknikutvecklingen har förändrat vardagen och möjliggör nu att fler människor kan arbeta hemifrån och mer fritt välja var de vill bo. Att handla på nätet blir därtill allt vanligare vilket kan påverka det lokala butiksutbudet. Samtidigt blir förekomsten av närbutiker och service allt viktigare när fler arbetar hemifrån.

I Sören finns bra odlingsmarker och därmed förutsättningar för att bedriva hobbyodling och mindre djurhållning, eller annan småskalig verksamhet, kanske i kombination med annat förvärvsarbete.

UTVECKLING

I byns närhet finns attraktiva detaljplanelagda fritidshusområden samt ett tidigare utpekad LIS-område (Alholmsviken) i gällande tematiskt LIS-tillägg till översiktsplanen som skapar förutsättningar för planläggning av nytt fritidshusområde. Läs mer om LIS-områden under avsnittet – *Förordnanden, skyddsområden och övrigt planeringsunderlag.*

TÖRBÖLE

Törböle, strax norr om Töre, är en mindre jordbruksby belägen vid Töreälven som varit befolkad i flera hundra år. I en geometrisk lantmäterikarta från år 1647 redovisas fyra gårdar i byn och ytterligare några gårdar på båda sidorna av Töreälven mellan byn och Töre. På 1834 års laga skifteskarta redovisas cirka tio gårdsställen inklusive ett soldattorp.

Utvecklingen har gått långsamt eftersom man i begynnelsen levde på jakt och fiske samt småskaligt jordbruk där markens avkastningsförmåga varit begränsad för att kunna försörja ett större antal personer. Under senare delen av 1800-talet ökade befolkningen i byn främst genom möjligheten till annan försörjning i närområdet exempelvis hantverk, dagsverken och försäljning. Törefors bruk och sågverk var beläget ca 3–4 km söder om Törböle som vid mitten av 1800-talet var en av Norrbottens största industriorter.

I dagsläget finns cirka 40 boställen i byn. Marken har fortfarande goda förutsättningar för odling och småskaligt jordbruk i stora delar av byn samtidigt som byn även erbjuder trevlig boendemiljö, högt belägen med fin utblick över Töreälven. Bebyggelsen utgörs i stor utsträckning av äldre boningshus och uthus i blandad stil. Vissa byggnader i anslutning till de äldsta boställena bedöms vara mycket gamla.

Kommunalt avlopp saknas i byn, vilket begränsar en vidare exploatering. Nationella bredbandsnätet (fiber) saknas även i byn.

UTVECKLING

Strax norr om Törböle har ett kommunalägt markområde avsatts som nytt utvecklingsområde för besöksnäringen, område **M12** i mark- och vattenanvändningskartan.

LÅNGFORS, LÅNGSEL (FATTENBORG) OCH HOLMSEL

Långfors, Långsel (Fattenborg) och Holmsel är små jordbruksbyar belägna längs Töreälven cirka 10–20 km norr om Töre. Byarna har tillkommit genom nybyggen i slutet av 1700-talet och bebyggelse har underhand uppkommit på ömse sidor om Töreälven. Byarnas namn syftar på Töreälvens forsar och sel. Långsel har tidigare även kallats Fattenborg efter byns första nybyggare, Karl Fredrik Fattenborg.

Försörjningen var i begynnelsen förutom småskaligt jordbruk även jakt, fiske, renskötsel. Markens avkastningsförmåga har dock varit begränsad för att kunna försörja ett större antal personer. I dagsläget finns sammanlagt cirka 25 boställen i byarna. Många av jordbruken är dock nedlagda och flera gårdar står obebodda eller används endast som fritidsbostad då ägarna är bosatta på annan ort. Marken har dock fortfarande goda förutsättningar för odling och småskaligt jordbruk i stora delar av byarna som även erbjuder trevlig boendemiljö, högt belägen på små höjder med fin utblick över Töre älv.

Allmän bilväg (allmän väg nr. 696) passerar byarna och är belägen på Töreälvens östra sida i anslutning till större delen av bebyggelsen i varje by. Några mindre broar över älven förbinder bebyggelsen på västra sidan. Elström finns framdragen till byarna. Kommunalt vatten och avlopp samt utbyggt bredband (fiber) saknas.

I byn Långsel finns Fattenborgs naturreservat som bildats år 2005 av Kalix kommun med anledning av de talrika fornfynden i området. I området finns ett stort antal gravar/stensättningar, boplatsvallar och gångsystem från den äldre bronsåldern. Idag består landskapet av tallskog till följd av landhöjningarna efter inlandsisen, men för 4 000 år sedan låg havet här och platsen som idag kallas Fattenborg låg på den tiden i en havsvik.

UTVECKLING

I området finns en utställningsbyggnad samt handikappanpassade spångar med arkeologiska informationsskyltar. I anslutning till informationsbyggnaden finns ett rengärde och en kåta. Naturstig med informationsskyltar finns också längs spången.

Anläggningen har sedan begynnelsen, i mitten av 1990-talet, nyttjats väldigt lite men skulle kunna användas betydligt bättre. Området är naturskönt och skulle kunna locka fler besökare, kanske i samarbete med Kalix sameby. Med anledning av detta har ett markområde avsatts som utvecklingsområde för besöksnäringen. Området är beläget på båda sidorna om allmänna vägen nr 696 och omfattas inte av strandskydd. Marken utgörs av skogbevuxen moränås med blandskog där det dominerande trädslaget är tall. Området är relativt flackt, cirka 40 m ö.h. Närmast Töreälven sluttar marken brant. Området bedöms ha goda grundläggningsförhållanden.

Naturen i reservatet består till större delen av hedartade tallskogar omgivna av myrar. På myrmarkerna finns vitmossor, rosling, tranbär, skvattram och andra för fattigkär typiska arter. Det som tidigare var havsvikar syns strandlinjen tydligt i området.

VA-utredning, naturvärdesinventering, geoteknisk markundersökning inom utvecklingsområdet har inte genomförts. Arkeologin bör vara utredd sedan tidigare, men kan behöva kompletteras inför en eventuell exploatering, för att säkerställa att kultur- och fornlämningar inte ändras eller förstörs. område **M11** i mark- och vattenanvändningskartan.

KOSJÄRV, ÖKVATTNET OCH BJUMISTRÄSK

Bebyggelsen har tillkommit som nybyggen med enstaka gårdar i anslutning till sjöarna Kosjärv, Ökvattnet och Bjumisträsk under senare delen av 1700-talet och i början på 1800-talet. Kosjärv bedöms kunna härledas från finskans Kuusijärvi "Gransjön". Byn Ökvattnet upptogs som by 1790. Namnet bedöms syfta till den grunda sjön i anslutning till byn som hade lätt att "öka" dvs. svämma över vid vårflood. Namnet Bjumisträsk är oklart, möjligtvis samiskt ursprung. Alternativt någon koppling till "Björn" eftersom Björnberget är beläget väster om sjön och Björnbäcken ansluter till norra delen av sjön.

Jord- och skogsbruk, tjärframställning, jakt och fiske samt renskötsel har under lång tid utgjort basnäringen för försörjningen. Under 1800-talet och tidigt 1900-tal genomfördes i dessa byar så kallade "utdikningsföretag" där vattendrag rätades ut, myrar avvattnades och sjöarnas vattenyta sänktes eller torrlades helt samt att existerande naturliga ängsmarkers avkastning förbättrades genom dikning eller översilning, om marken var utarmad på näringsämnen.

Kosjärvträsket nyttjades under mer än hundra år för slåtter av fräken och starr. Flera stora utgrävningsprojekt genomfördes och under den mest intensiva tiden fanns 125 lador ute på eller bredvid träsket. Utdikningsföretagen resulterade i större sammanhängande brukningsenheter med utökade åker- och ängsmarker som gav bättre avkastning. Dessutom säkrades tillgången på vinterfoder till kreaturen och bidrog till förbättrade försörjningsmöjligheter och befolkningstillväxt i byarna. Nyttjandet av sjöarna för foder till kreaturen avtog vid 1900-talets mitt till att mer eller mindre upphöra. Detta till följd av nya brukningsmetoder och andra utkomstmöjligheter för befolkningen.

I dagsläget finns sammanlagt ett 20-tal boställen i byarna. Elström finns framdraget till byarna och allmänna vägar finns. Väg nr 700–701 passerar Kosjärv och Bjumisträsk och väg nr 699 passerar Ökvattnet. Byarna saknar kommunalt vatten och avlopp samt bredband (fibernet). I byn Bjumisträsk finns ett bryggerimuseum i säregen byggnadsstil.

Järnvägen passerar strax norr om byn Kosjärv. Cirka 3 km öster om byn finns Kosjärvs mötesstation, vilken är anlagd i samband med att den nya kustnära järnvägen till Haparanda byggdes. Mötesstationen möjliggör för tåg att mötas längs den enkelspåriga järnvägen.

Byn Ökvattnet ligger i ett stråk med låglänt land, som en oas mitt i skogen, med fina ängs- och betesmarker som möjliggör för odling och djurhållning.

STÄLLNINGSTAGANDEN

Se ställningstaganden och mer information i kapitel *Mark- och vattenanvändning*.

KUSTBYARNA

Området omfattar byarna Nyborg, Storön, Ryssbält och Pålänge.

Nyborg är största byn i området och utgör en serviceort för angränsande byar vilket innebär en ort som försörjer en mindre del av kommunen med samhällsservice och handel. Serviceorten ska fungera som lokala centra och erbjuda vardagsservice, kollektivtrafik och andra funktioner till omkringliggande mindre byar. Här finns offentlig service i form av skola, förskola, sporthall, och äldreboende. Kommersiell service finns i form av livsmedelsbutik och bensinstation (Marahamn).

KULTURMILJÖ OCH HISTORIA

Ytterbyn är en medeltida kustbondeby troligen etablerad mellan 1000-talet och 1400-talet på ett antal små holmar. Ursprungligen låg byn på ett antal öar mot nuvarande Båtofjärden. I mitten av 1500-talet var nuvarande Ytterbyn största byn i området med cirka 15 gårdar. Byn var vid den tiden uppdelad i flera mindre bosättningar belägna i anslutning till Yttre- och Inre fjärden samt på flera mindre öar i anslutning till dessa fjärdar (Holmen, Målsön, Hästholmen, Framiholmen med flera). Landhöjningen har inneburit att dessa forntida fjärdar i dagsläget endast utgörs av våtmarker eller myrmarker och att de olika bydelarna även vuxit ihop. Småskaligt jord- och skogsbruk, jakt, fiske, tjärframställning och handel har under lång tid utgjort basnäringen för försörjningen i området. Till djurfoder togs myrhöet från naturängarna och förvarades i lador, som vi än i dag kan se spår av. Kulturhistoriskt värdefull bebyggelse finns främst samlad i byns norra del vid Innanlandet och Lapträskbacken samt på Holmen och vid Målsön. Intill Målsön finns ett öppet kulturlandskap med ett flertal välbevarade lador. Ytterfjärden är en sänkt sjö i syfte att utöka våtmarker.

Under andra hälften av 1800-talet började samhället förändras. Industrin kom och med den ett annat sätt att leva. Ångsågen startades 1875. Sågområdet var beläget vid Vikströmsbacken som låg mellan Målsön och Ytterbyn. Området växte fort och fick namnet Nyborg. Ångsågen hade dock en stor konkurrent i Bergman - Hummel & Co och redan 1879 gick Kalix Ångsåg AB i konkurs.

År 1886 grundade J. August Bergman Sveriges nordligaste bad- och kurort på ön Nordanskär. Många lokala hantverkare blev engagerade i projektet. På ön fanns en kyrka, 12 villor för besökare, drängstuga, badhus med varmt och kallt vatten, telefon, daglig postväska, hotell, festivalvåning, gillestuga, tennisplan, rodd- och seglingsbåtar samt läkarbostad. Gästerna som kunde komma ända från Stockholm kom med någon av de ångbåtar som dagligen gick från Haparanda eller Luleå. 1918 såldes allt på auktion. Flera av villorna hamnade i Luleå och Kalix. Kyrkan flyttades till Björkfors. I dag finns inte många spår kvar av den tidigare kurorten.

Nyborg har under 1960 och 1970-talet vuxit fram som ett villasamhälle när flera nya bostadsområden planlades för enfamiljshus (villor) och befolkningen ökade kraftigt.

De andra byarnas historia är också mycket gammal. 'Kompans Sund' omnämns redan på 1300-talet och anses kunna lokaliseras till markområdet strax norr om Storön som på den tiden var ett sund mellan ön och fastlandet där farleden mellan kyrkorna i Luleå och Torneå passerade. Vid sundet ska redan då ha funnits en känd hamnplats. Storön nämns för första gången 1539. I byn fanns då fem husbönder. Farleden via ovan nämnt sund brukades långt in på 1800-talet. Folket i grannbyarna Pålänge, Ryssbält, Sören och Siknäs använde farleden för att ta sig in till Kalix som förkortade resvägen väsentligt och låg skyddad från de hårda vindarna runt Skagsudden. 1920 byggdes en väg till från Storön till Ytterbyn som gjorde transporter enklare och fiskleveranserna mer konkurrenskraftiga.

Landhöjningen har under senaste århundraden inneburit stora förändringar i kustlandskapet. Tidigare öar har vuxit samman med fastlandet och forntida sund och fjärdar mellan dessa öar har förvandlats till myrmarker och våtmarker.

Ryssbält är också en by i området med gamla anor. Det är osäkert var namnet kommer från men det finns inget som tyder på att det är en ryss som lämnat efter sig ett bälte. Troligare är att det kommer från de finska nybyggarna som kom hit då platsen kom upp över havets yta för cirka 1 000 år sedan. Dessa nybyggare kom hit för att ta del av den frodiga marken och de fiskrika vattnen. En tolkning på namnet Ryssbält är att det består av två delar från finskan, "pelto" betyder åker och "ruis" betyder råg, sammansatt rågåker. På 1540-talet fanns i Ryssbält sex hemman upptagna i Jordeboken. I gamla skattelängder verkar dock Storön och Ryssbält hört samman och registrerats tillsammans och ibland uppdelade. Fisket har i alla tider varit en huvudnäring. Ryssbält hade även fiskeläger på öarna Renskär, Berghamn och Likskär. Under 1700-talets andra halva växte byn. Nybyggen flyttas ut till gamla odlingar och fiskeplatser. Nya delar av byn tillkommer, här kan nämnas Östanfjärden och Bodskatan.

I Pålänge har gamla gravplatser hittats norr om Byträsket som stöder teorin att Pålänge befolkades under 1300-talet. På 1400-talet finns byn omnämnd i samband med handelssjöfart till Stockholm. Oklart är hur namnet uppkommit. Pålänge eller Puling som man säger på Kalixmålet kan möjligtvis ha finskt ursprung, *pula* betyder *ränna i isen, vak* eller *'puli(na)'* som betyder *porlande, plask (ande)*. På 1540-talet fanns fyra hemman upptagna i Jordeboken i Pålänge.

Kuststräckan och skärgården i anslutning till Nyborg, Storön, Ryssbält och Pålänge har sedan 1950-talet utvecklats för fritidsboende och är mycket populär för detta ändamål och är på sina håll ganska hårt exploaterad. Från början av 1960-talet och fram till 1975 då det generella strandskyddet infördes planlade kommunen många fritidshusområden längs kuststräckan.

Efter år 1975 har i stort sett inga nya fritidshusområden i direkt anslutning till stränder tillkommit. Däremot har exploateringsgraden inom dessa områden höjts med fler och större stugor inom samma tomtplats vilket inneburit att fler människor vistas i området, framförallt under barmarkssäsongen. Inom dessa fritidshusområden finns även önskemål om att kunna bosätta sig mer eller mindre permanent (säsongboende) vilket gör att kommunen måste utreda områdenas förutsättningar för anslutning till kommunens vatten- och avloppsledningsnät och därefter ta ställning vilka områden som möjliggör för säsong- eller permanentboende. Fullt utbyggt bredband (fiber), samt kommunalt vatten och avlopp finns i Storön, Ryssbält och Pålänge. Många av bostäderna i området används endast för säsong- eller fritidsändamål eller är helt obebodda.

UTVECKLING

Bebyggelse

Vid fritidshusområdena längs kuststräckan och skärgården i anslutning till Nyborg finns önskemål om att kunna bosätta sig mer eller mindre permanent (säsongboende) vilket gör att kommunen måste utreda områdenas förutsättningar för anslutning till kommunens vatten- och avloppsledningsnät och därefter ta ställning vilka områden som möjliggör för säsong- eller permanentboende.

Inom Nyborgsområdet finns fyra tidigare utpekade LIS-områden (Hästholmen, Nordanskär, Mattholmen och Killingörudden) i gällande tematiskt LIS-tillägg till översiktsplanen som möjliggör för ny strandnära bebyggelse i attraktivt strandnära läge. Läs mer om LIS-områden under avsnittet - Förordnanden, skyddsområden och övrigt planeringsunderlag

I Nyborg bedöms ca 6 % av husen vara obebodda. Läs mer om obebodda hus i avsnittet *Förutsättningar och utmaningar*. För att minska antalet obebodda hus i byarna skulle en första åtgärd kunna vara att göra befolkningen uppmärksam på problemet. Under inventeringen framkom det att de bybor som intervjuades inte var medvetna om den stora andel obebodda hus i sin by.

I Pålänge finns ett tidigare detaljplanelagt område för fritidsbebyggelse på privatägd mark i anslutning till *Storträsket* som inte genomförts men som möjliggör att 13 tomter kan avstyckas och bebyggas. Se område **S23** i mark- och vattenanvändningskartan.

Inom området kustbyarna finns attraktiva detaljplanelagda fritidshusområden samt två tidigare utpekade LIS-områden (Fotholmen och Garskatan) i gällande tematiskt LIS-tillägg till översiktsplanen. Dessa områden skapar förutsättningar för planläggning av nya fritidshusområden. Läs mer om LIS-områden under avsnittet – *Förordnanden, skyddsområden och övrigt planeringsunderlag*.

På Skagsudden i Storön finns två vindkraftverk uppförda. I anslutning till dessa har ett utvecklingsområde avsatts för vindkraft som syftar till att skapa planmässiga förutsättningar för att området ska kunna utvecklas då stora investeringar redan gjorts inom området. Se område **T7** i mark- och vattenanvändningskartan.

Kommunikationer

Nyborg är i dag en utpräglad boendeort där de flesta pendlar till och från jobb, skola och fritidsaktiviteter, främst till centralorten. Kalix lokaltrafik har en ny busslinje som trafikerar sträckan centrala Kalix - Nyborg med flera turer per dag till ett mycket förmånligt pris vilket ger goda förutsättningar för en mer hållbar livsstil för invånarna i Nyborg och som gör byn till en mer attraktiv plats att leva och bosätta sig i. En relativt nyanlagd gång- och cykelväg i anslutning till Nyborgsvägen förbinder Nyborg med centrala Kalix vilket möjliggör för gång- och cykel mellan byn och centralorten på ett trafiksäkert sätt. Isväg mellan Nyborg och Karlsborg anläggs ibland vintertid och som kortar restiden väsentligt för de som arbetspendlar från Nyborg till fabriken Billerud i Karlsborg.

Natur och friluftsliv

Nyborg har en otroligt vacker skärgård med många fina öar som är mycket populära för fritidsboende. Många utgår med båt från Marahamn till fritidshusen på öarna. Marahamn är Kalix kommuns största småbåtshamn med cirka 450 platser. Hamnen har två inseglingsleder, en från sydväst och den andra från sydost med uppmärkta farleder. På vintern är det snöskoter som gäller för att ta sig ut till fritidshusen. Jakt och fiske är en populär fritidssysselsättning i Nyborgsområdet som erbjuder fina jaktmarker och fiskevatten. I byn finns även flera samlingslokaler, hembygdsgård, gymnastiksal, bollplan, isbana och elljusspår.

Ytterfjärden - Arrasfjärden är ett lättillgängligt bra fågelområde särskilt under vår och höst. I den västra delen av Ytterfjärden ligger värdefull ängs- och hagmark. På Vitgrundet i anslutning till Vitgrundstjärn finns ett område med höga naturvärden i form av äldre skogsbestånd samt unik växtplats för mossan *Pottia obtusifolia*. I södra delen av Öarna-Storören finns ett geologiskt intressant område med stora Dolomitförekomster som sätter sin prägel på växtligheten. De grunda djupt inflikade vikarna hyser sällsynta vattenväxter och utgör tillhåll för olika fågelarter.

STÄLLNINGSTAGANDEN

Se ställningstaganden och mer information i kapitel *Mark- och vattenanvändning*.

CENTRALORTENS INLANDSOMRÅDE

Området omfattar byarna Mjöträsket, Kälvsjärv, Bjumisträsk, Holmträsk, Sänkmyran och Lantjärv.

KÄLSJÄRV, BJUMISTRÄSK, HOLMTRÄSK OCH LANTJÄRV

Bebyggelsen har tillkommit som nybyggen med enstaka gårdar i anslutning till sjöarna med samma namn som byarna under senare delen av 1700-talet och början på 1800-talet. Jord- och skogsbruk, jakt och fiske samt renskötsel har under lång tid utgjort basnäringen för försörjningen. Under 1800-talet och tidigt 1900-tal genomfördes så kallade "utdikningsföretag" i dessa byar där vattendrag rätades ut, myrar avvattades och sjöars vattenyta sänktes eller att sjöar torrlades helt. Existerande naturliga ängsmarkers avkastning förbättrades genom dikning eller översilning, om marken var utarmad på näringsämnen. Dikningsföretagen, i kombination med jord- och skiftesreformer som Laga skifte, resulterade i större sammanhängande brukningsenheter med utökade åker- och ängsmarker som gav bättre avkastning och bättre säkrade tillgången på vinterfoder till kreaturen och bidrog till förbättrade försörjningsmöjligheter och befolkningstillväxt i byarna. Sjösänkingsverksamheten och dikningsföretagen upphörde vid 1900-talets mitt. Detta till följd av nya brukningsmetoder och andra utkomstmöjligheter för befolkningen.

I dagsläget finns sammanlagt cirka 150 gårdsställen samt ett antal fritidshus i anslutning till dessa byar. Många av de som bor permanent i dessa byar arbetspendlar till Kalix och andra orter. Allmänna vägar passerar byarna. Elström finns framdraget till byarna. Kommunalt vatten finns endast framdraget till Kälvsjärv och det saknas i byarna Bjumisträsk, Holmträsk och Lantjärv. Avloppsanläggningarna i området är enskilda. Vattentäktsområde för Kalix centralort finns i området. Vattenförsörjningen baseras på grundvatten från Morjärvsåsen. Vattentäkten försörjer cirka 13 000 personer med färskvatten. I området ingår Bjumisträsket, täktens skyddsområde och närliggande tillrinningsområde. I och omkring dessa byar finns bostäder som används för säsong- eller fritidsändamål eller är obebodda.

STÄLLNINGSTAGANDEN

Se ställningstaganden och mer information i kapitel *Mark- och vattenanvändning*.

SANGISOMRÅDET

Sangisområdet omfattar byarna Sangis, Björkfors, Granån, Moån, Hömyfors, Lappbäcken och Båtskärsnäs.

Sangis är kommunens östligaste by och gränsar mot Haparanda kommun och utgör serviceort för angränsande byar. Här finns offentlig service i form av förskola, grundskola med sporthall, och äldreboende. Kommersiell service finns i form av livsmedelsbutik, restaurang, motell/camping, café och några övriga mindre butiker. Sangis har ett fördelaktigt läge för pendling med väg E4 som passerar genom byn och har flera stationslägen för buss i anslutning till E4:an. Sangis har ett aktivt föreningsliv där bland annat Sangis AIF är engagerade i flera idrottsplatser, elljusspår, gym, samlingslokal och en ridsportsanläggning. I byn finns även en kyrka, bönhus, småbåtshamn.

Kommunalt vatten och avlopp samt bredband och elström finns i hela byn. Centrala delen av Sangis täcks av detaljplaner. Norrbottenskusten upp till E4 är av riksintresse för det rörliga friluftslivet. Järnvägen och E4 är av riksintresse för kommunikationer. Generellt strandskydd gäller 100 meter från Sangisälven utanför detaljplan.

KULTURMILJÖ OCH HISTORIA

Sangisområdet har varit befolkat under mycket lång tid, unika fynd hittades vid en arkeologisk utgrävning år 2009 som tyder på en inhemsk stålproduktion i Norrbotten redan för 2 300 år sedan. Fynden består bland annat av en holkyxa med en kärna av härdat stål och knivar bestående av flera lager stål. Andra fynd visar att människorna i Sangis har bedrivit handel och på detta sätt fått influenser utifrån vilket märks tydligt på fyndmaterialet, bland annat en glaspärla - en så kallad ögonpärla - som är nio millimeter stor och 1 500 år gammal och daterad till 500 efter Kristus. I norra Norrland är endast två gravhögar från vikingatiden kända, båda i Kalix kommun, Espinarahögen i Björkfors och Sangishögen i Sangis. Sangishögen är från 800–1050 efter Kristus.

Sangis by etablerades redan under medeltiden. Äldsta skriftliga belägg 1539, redan då fanns 11–12 gårdar. Sangis är en utpräglad jordbruksby på välhävdade marker. Byn är belägen på ett deltaland bestående av finsediment och sand. Landskapet är relativt storskaligt med enstaka lador och öppna diken. På några av holmarna i älven förekommer bete. Kulturhistoriskt värdefulla byggnader finns i hela byn men med en koncentration dels i söder på Grynnan, dels uppe i nordost mellan Kall och Jönsbacken. Vid Kvarngårdarna väster om Sangis finns bevarandevärd byggelse med ett ur miljösynpunkt värdefullt kulturlandskap ned mot Sangisfjärden. Lämningarna av det gamla tegelbruket vid Marahällan är mycket bevarandevärda.

NORRA DELEN AV SANGISOMRÅDET

Norra delen av Sangisområdet är en utpräglad jordbruksbygd med goda odlingsmöjligheter och fina ängs- och hagmarker mot Sangisälven och dess biflöden, Korpikån och Moån. Björkforsbygden eller Espinära, är ett samlingsnamn för alla kringliggande småbyar, bland andra Moån, Empoberget, Granån, Kvarnudden, Hömyrfors, Stormyrsten, Myrdalen och Hällfors.

Fornlämningar har hittats i området från sen bronsålder och förromersk järnålder (800–400 före Kristus). Granåboplatsen är en av de största kända fornlämningarna i sitt slag i länet. Inom området har det påträffats 26 kokgropar. Ytterligare boplatser i närheten av Granån finns. Gravanläggningar antyder att man kan ha haft en fast bygd i området under slutet av järnåldern.

Björkfors-Hällfors omnämns första gången 1759 och Björkfors 1779. År 1764 anlades här länets första finbladiga sågverk. Under ett par årtionden i slutet av 1700-talet fanns en manufaktursmedja här. Lämningar härav finns på östra stranden, omedelbart nedströms bron. Vid mitten av 1800-talet byggdes herrgården och ett mönsterjordbruk utvecklades. Kyrkan flyttades hit 1944 från Nordanskär. Kulturhistoriskt värdefull bebyggelse utgörs av herrgården, före detta lantbruksskolan samt en byggnad i södra och en i norra delen av Björkfors. Mitt i Hällfors finns tre bevarandevärda gårdar. Björkfors herrgård utgör ett objekt i Norrbottens kulturmiljöprogram.

Granån upptogs som ett nybygge redan 1737 och tillhör därmed de äldsta nybyggena i Kalix kommun. Kulturhistoriskt värdefull bebyggelse finns i Nybacken samt gården med stall, uthus och härbre på ömse sidor om Korpikåvägen.

I Moån fanns ett kopparbruk på 1600-talet. Platsen ligger mycket otillgängligt, cirka 8 km norr om byn Moån, vilket är den troliga anledningen till att bruksanläggningen idag är helt intakt. Bruksområdet är uppskattningsvis 200 meter långt och 100 meter brett och ligger alldeles intill Moåns strand. Bebyggelsen i Moån och Hömyrfors har tillkommit som nybyggen under andra hälften av 1700-talet och i början på 1800-talet.

Norra delen av Sangisområdet har ett rikt förenings- och kulturliv. Många fornlämningar i området. Vid Sangisälven finns även ett museum vid Kvarngården som är ett populärt utflyktsmål för lokalbefolkningen och turister. Området erbjuder ett rikt friluftsliv samt anläggningar för olika typer av aktiviteter. Vandringsleden *Skridfinnarleden* passerar området. Goda möjligheter för jakt och fiske samt paddling längs Sangisälven, särskilt sträckan från Björkfors till Sangis.

Området erbjuder bra odlingsmarker och goda förutsättningar att bedriva hobbyodling och mindre djurhållning men även mer storskaligt jordbruk då det finns relativt stora sammanhängande områden med odlingsbar mark.

Kyrka, samlingslokal, gymnastikhall, isbana, fotbollsplan, motionsslinga finns. Kommunalt vatten finns och det är en mindre grupp som är ansluten till kommunalt avlopp. Många av bostäderna i området används endast för säsons- eller fritidsändamål eller är helt obebodda.

SÖDRA DELEN AV SANGISOMRÅDET

Södra delen av Sangisområdet, söder om Sangisälvens utlopp i Bottenviken, är en utpräglad kustbygd. Båtskärsnäs ger antydning om både geografi och topografi och bynamnet Båtskärsnäs beskriver bra natur och kultur. Smeknamnet "Baskeri", - från byns "finska" namn "Paaskeri", myntat av finska gästarbetare under sågverksepoken, används ofta av ortsbefolkningen.

Båtskärsnäs upptogs som nybygge 1777 och ända fram till dess att sågverket startades 1871 fanns endast en gård. Båtskärsnäs utvecklades under 100 år till ett typiskt industriarbetarsamhälle. 1968 lades sågverket ner. I området har det funnits ytterligare ett sågverk. På Ängören finns än i dag rester av ett sågverk, i drift fram till slutet av 1930-talet, och i Axelsvik fanns en period ett mindre sågverk. Koncentrationen av industrier kom att påverka samhällsbildningen i Båtskärsnäs, vilken än i dag har en reglerad detaljplan. Kulturhistoriskt intressant bebyggelse finns runt om samhället, både som industrilämningar och bostadsbebyggelse. Det gamla sågverksområdet i Båtskärsnäs och Ängören är upptaget som ett objekt i länets kulturmiljöprogram.

Lappbäcken uppkommer som nybygge under första halvan av 1800-talet. I byn finns ett flertal fastigheter av kulturhistoriskt värde. Nordost om Lappbäcken finns lämningar efter Sandörsunds glasbruk, en gång världens nordligaste. En värdefull ängs- och hagmark finns vid Lappbäcksören.

Huvuddelen av Båtskärsnäs omfattas av detaljplan som reglerar bebyggelsen i området. Kulturhistoriskt värdefull bebyggelse bör ges skyddsbestämmelser när nya detaljplaner upprättas. Samlingslokaler, kyrka, isbana, bollplan, gymnastiksal, elljusspår, småbåtshamnar, badplats, butik och marina med bensinförsäljning finns. Kommunalt vatten och avlopp finns också draget hit. Många av bostäderna i området används endast för säsons- eller fritidsändamål.

UTVECKLING

Bebyggelse

Sangis är en viktig serviceort för östra delen av kommunen samt närmast angränsande byar i Haparanda kommun där livsmedelsbutiken är av stor betydelse för kommersiell service. Befolkningsutvecklingstrenden har varit negativ för Sangis och befolkningen har minskat med cirka 18 % senaste 15 åren och få nya bostadshus har uppförts i byn under den perioden. Här finns dock förutsättningar för ny bostadsbebyggelse i form av förtätning av enstaka småhus och något flerfamiljshus. Utredningen *Obebodda hus* visar på att cirka 15 % av husen i Sangis är obebodda samt att många hus är belägna på fina lägen, vilket gör att det sätter stopp för att etablera nybyggen då de bästa lägena redan är upptagna. För att möjliggöra för att nya familjer skulle kunna bosätta sig i byn och i förlängningen kunna behålla befintlig offentlig och kommersiell service behöver kommunen tillsätta resurser för att jobba med *obebodda hus* och göra ägarna uppmärksamma på problemet och föra resonemang om möjligheterna till uthyrning eller försäljning.

Nuvarande skola i Sangis invigdes år 1948. Skolan uppfördes i omfattning och volym för att kunna ta emot elever från flera angränsande byar när enhetsskolan med högstadiet infördes i början på 1950-talet. I slutet av 1990-talet byggdes skolan om med ny groventré, nytt omklädningsrum till gymnastiksalen och nytt skolkök med matsal. Elevantalet har varierat under årens lopp. Under åren 1958–1959 gick det 404 elever i skolan. År 2003, när skolorna i Båtskärsnäs och Björkfors lades ner och eleverna i dessa byar flyttades till Sangis skola gick omkring 100 elever i skolan. I dagsläget är skolan en så kallad F-6 skola där klasserna är organiserad i B-form samt en förskoleavdelning som inryms i lokalerna. Sammanlagt går 56 elever på skolan exklusive förskolebarnen vilket gör att skolan närmar sig en kritisk gräns för rimligt lägsta antal elever. Kommunen behöver jobba för ökad inflyttning till byn, bland annat genom att verka för minskad andelen *obebodda hus* i byn, för att undvika en framtida nedläggning av skolan.

I Sangis har två nya områden för enfamiljshus pekats ut. Se område **S10** och **S11** i mark- och vattenanvändningskartan.

Intresset för fritidshus är dock fortfarande stark i strandnära lägen längs kusten och efterfrågan finns att utveckla befintligt fritidshusområde på Sangis Bodön och Kilnäset Lappbäcken genom att utöka befintliga byggrätter med större byggnadsarea samt att få tillgång till kommunalt vatten, året runt, för att kunna bo i stugorna i området under längre tid på året än under årets sommarmånader, så kallat säsonsboende.

Vid Sandviksberget mellan Sandviken och Båtskärsnäs och vid Städjeviksberget i Lappbäcken finns tidigare detaljplanlagda områden för bostadsbebyggelse på privatägd mark i anslutning till *Kroksfjärden* som inte blivit genomförda men som möjliggör att tomter kan avstyckas och bebyggas. Se område **S13** och **S14** i mark- och vattenanvändningskartan.

Frevisören är naturskönt belägen på en havsudde med en sagolik omgivning. Här finns en fantastisk badstrand och havet i tre väderstreck. Här finns sedan lång tid tillbaka en camping som utvecklats positivt under senare år. Området är detaljplanlagt och har avsatts som utvecklingsområde för besöksnäringen, som är starkt växande, och skulle kunna ge positiva effekter för samhällsutvecklingen om fler upptäcker platsens positiva egenskaper och som i sin tur kan bidra till att fler upptäcker Kalix och vill flytta hit. Se område **M11** i mark- och vattenanvändningskartan.

Inom södra delen av Sangisområdet finns attraktiva detaljplanlagda fritidshusområden, både på Bodön och på Frevisören, samt två tidigare utpekade LIS-områden (Enholmen och Trollön) i gällande tematiskt LIS-tillägg till översiktsplanen som skapar förutsättningar för planläggning av nya fritidshusområden. Läs mer om LIS-områden under avsnittet – *Förordnanden, skyddsområden och övrigt planeringsunderlag*.

Kommunikationer

I Sangis finns ett flertal busshållplatser längs E4:an som passerar genom byn där Länstrafiken i Norrbotten ansvarar för kollektivtrafiken med ett flertal busslinjer. Vid hållplatsen vid E4:an i centrala delen av byn finns pendlarparkering och kommersiell service som kan utvecklas. Kollektivtrafiken behöver utvecklas med utökade antal bussturer. Pendling med buss både inom kommunen och regionen skulle ge invånarna i Sangisområdet goda förutsättningar för en mer hållbar livsstil och kan göra dessa byar och orter till en mer attraktiv plats att leva och bosätta sig i. Det är av stor vikt att byten mellan olika linjer och trafikslag fungerar tidsmässigt och att vidare transport till andra kommuner samt kommunens olika samhällen kan erbjudas.

Natur och friluftsliv

I Sangis finns många trevliga rekreationsområden i närheten av byn. Sangis älv rinner genom byn och utmynnar i Sangisfjärden söder om byn. Älven erbjuder goda möjligheter till fiske, paddling, båtturer på sommaren och snöskoterturer eller skidåkning på vintern. I Lillträsket nordost om byn finns en trevlig badplats och Sangis havsbad cirka 7–8 km sydost om by, beläget i Haparanda kommun erbjuder en fantastisk fin sandstrand som nyttjas av många i byn under sommaren. Skridfinnarleden är en urgammal vandringsled som har sin början vid Sangis havsbad och sträcker sig via hedarna ända upp till Råktjärvsträsket i Övertorneå kommun, en sträcka på 82 km. Leden går långa sträckor längs gamla körvägar och sammanfaller ibland med befintlig skoterled. Vissa partier är blöta och saknar spångning. Ledmarkeringen är blå/gul. Skogsområdena i anslutning till byn erbjuder fina jaktmarker och bra förutsättningar för bärplockning. Sydost om Sangis finns Marabacken-Notviksrås naturreservat som är ett botaniskt intressant område genom sin ansamling av mer eller mindre sällsynta orkidéer och andra örter, bland annat Guckusko.

Ytterligare en bit söderut vid Sangis-Bodön finns Svarthällbergets naturreservat som är intressant på grund av den särpräglade vegetationen i området. Här växer bland annat Sandviolen som här har sin enda kända växtlokal i Norrbotten.

Byn utgör klass I område i bevarandeprogrammet för odlingslandskapets natur- och kulturvärden. Söder om byn vid Sangisälvens utlopp finns värdefulla våtmarker, klass I.

STÄLLNINGSTAGANDEN

Se ställningstaganden och mer information i kapitel *Mark- och vattenanvändning*.

KALIX ÄLVDAL

Kalix älvdal omfattar byarna Börjelsby, Bondersbyn, Marieberg, Stora Lappträsk och Kamlunge.

Byarna inom Kalix älvdal är otroligt vackert belägna på båda sidorna om Kalixälven och omgivande vidsträckta landskap. Områdets historia är mycket gammal. På en höjd väster om sjön Börjelsbyn–Holmträsk finns ett antal forntida gravar. Gravarna ligger på 70-meters nivån och är utmärkta genom stensättningar med en diameter av 2,5–4 meter. Vid Bergträsket nordost om bebyggelsen ligger lämningar av en stenåldersboplats. En fornlämning av ett sameviste finns beläget på östsluttningen av Stormiddagsberget. Lämningen består av en stenring med fyra meters diameter och med eldstaden i mitten. I byns västra del på 40-metersnivån ligger ett 50-tal kokgropar på Rånis–Myrhedens västsluttning. Groparnas ålder beräknas till cirka 2 500 år och har troligtvis använts för urkokning av tran från sälsäck.

I samband med att järnvägen byggdes år 1959 hittades en gammal boplats med kokgropar på Kolamyrheden i Bondersbyn som visade att detta område besökts av jägare och fiskare första gången cirka 500 f.Kr. och sista gången cirka 500 e.Kr, vilket innebär att fångst- eller boplatsen användes under 1 000 år. Under den tidsperioden rörde sig människorna mellan kust och inland i ett mönster som styrdes av tillgången till fisk och villebråd. Keramikfynd från platsen visar att man hade kontakt med andra grupper i öst. Lerkrukorna var armerade med asbest, ett material som endast finns österut i Finland. Gamla namn på sjöar, öar och forsar i området tyder på ursprunglig finsk och samisk befolkning.

Bofast befolkning bedöms ha funnits i området redan på 1200-talet. Befolkningen utgjordes förmodligen då av kringströvande jägare och fiskare av rysk, finsk eller samisk härkomst. Området längs Kalixälven var mycket lämplig att bosätta sig vid, med goda jaktmarker, bra fiskevatten och bördig mark som är gynnsam för jordbruk. Fisket i Kalixälven var själva motorn i kolonisationen. Fasta fisken, så kallade pator, har använts i hundratals år i Kalix och Torneå älvar vilket innebär en fast avspärrning för fiske i en älv, särskilt avsedd för sik och lax. Särskilt stor är en '*Karsinapata*' som bara används för laxfiske och kan bli över 100 meter lång. Ordet kommer från finskans '*pato*' som betyder dam eller fördämningen. Den har en rymlig inhägnad där laxarna samlas för att sedan tas upp med not, '*kolk*'.

Under årtusenden har människorna använt älvar, sjöar och hav för att transportera gods av olika slag. Att låta godset flyta med strömmen eller dra det på flottor är enkelt och energibesparande. I slutet av 1800-talet beslutade regeringen att Kalix älvs flottningsförening fick bedriva så kallad lösflottning av timmer i hela Kalixälven om man höll fiskerättsägarna skadelösa. Föreningen avtalade fram ersättningar med byamännen, samtidigt som sorteringsverket på Vassholmen byggdes. Lösflottningen innebar slutet på en epok med fasta laxfiske i Kalixälven, så kallade Karsinapator i övre delen av älven (från Åkroken och norrut). I Månsbyn pågick dock Karsinafisket efter lax fram till slutet av 1960-talet.

Marken har fortfarande goda förutsättningar för odling, småskaligt jordbruk i stora delar av byarna men även mer storskaligt jordbruk i vissa av byarna. Kalix älvdal erbjuder även en mycket trevlig boendemiljö, belägen på små höjder med fin utblick över Kalixälven. Trafikverket är väghållare för allmänna vägar som går fram till, eller passerar byarna i Kalix älvdal. Enskilda vägar tar därefter vid fram till bebyggelsen.

I Börjelsbyn finns kommunalt vatten- och avlopp. Enskilt vatten- och avlopp gäller i övriga byar i bygden. Elnät finns framdraget till alla byar. Nationella el- och bredbandsnätet (fiber) är under uppbyggnad i området. I Marieberg finns ett detaljplanelagt område i anslutning till Viltfarmen och i västra delen av Kamlunge by finns två detaljplanerade områden för fritidshusbebyggelse. I övrigt berörs inte byarna inom Kalix älvdal av detaljplaner. Många av bostäderna i området används endast för säsons- eller fritidsändamål eller är helt obebodda.

UTVECKLING

Området i anslutning till Kosjärvs mötesstation **J2** vid järnvägen har avsatts som ett framtida terminalområde för att kunna hantera mer utrymmeskrävande gods och minska andelen lastbilstransporter och därmed minska både trängsel och slitage på vägarna och utsläppen av luftföroreningar. Området finns även med i visionen för möjlig utveckling av godstransporter i Töreamrådet. *Se fördjupad översiktsplan för Töre från 2021.*

Inom området Kalix älvdal finns nio tidigare utpekade LIS-områden (Åkroken, Potan, Vapengård, Pataudden, Marieberg, Sörudden, Kamlunge, Mittisjön/Kvarnträsket och Lappviksudden) i gällande tematiskt LIS-tillägg till översiktsplanen som möjliggör för ny strandnära bebyggelse i attraktivt strandnära läge. Läs mer om LIS-områden under avsnittet - *Förordnanden, skyddsområden och övrigt planeringsunderlag.*

Området **S21** och **S22** avser två tidigare detaljplanelagda områden för fritidsbebyggelse på Bergnäsudden på västra sidan om Kalixälven ca 3 km norr om Kamlungebron. Detaljplanen möjliggör, inom dessa områden, för avstyckning av sammanlagt 24 nya tomter för fritidsändamål i strandnära läge.

Kamlungeforsen i Kalixälven och dess omgivning erbjuder spektakulära naturupplevelser och är ett populärt utflyktsmål för lokalbefolkningen och turister. En besöksanläggning skulle kunna ge positiva effekter för områdets utveckling. Området finns omnämnt i Kalix kommuns utvecklingsplan för besöksnäringen som antagits av kommunfullmäktige i april 2021. Området **M9** är ett nytt mångfunktionellt utvecklingsområde för besöksnäringen i Kamlunge. Området är beläget på en moränhöjd cirka 40 m ö.h. Vattenytan i Kalixälven strax norr om området är belägen cirka 27 m ö.h. Skogen är avverkad inom det aktuella området som nu utgör föryngringsyta. Inga kända naturvärden. VA-utredning, naturvärdesinventering, arkeologiskutredning och geoteknisk markundersökning har inte genomförts.

Utvecklingsområdet **M9** finns omnämnt i Kalix kommuns utvecklingsplan för besöksnäringen som antagits av kommunfullmäktige i april 2021. *Se området i mark- och vattenanvändningskartan.*

STÄLLNINGSTAGANDEN

Se ställningstaganden och mer information i kapitel *Mark- och vattenanvändning*.

ÖVRE BYGDEN

Övre bygden omfattar byarna Vitvattnet, Sockenträsk, Lilla och stora Björkvattnet, Klinten, Gransätra, Myrbergsträsk, Orrträsk, Mansheden, Pilkkajärvi, Granträskhult, Lomben, Storträsket, Grubbnäsudden, Bodträsk, Korpikå, Mansheden, Storsien och Lilla Lappträsk.

Övre bygden är ett samlingsnamn för ett geografiskt område i Kalix kommuns nordöstra del som även sträcker sig in i en liten del av Övertorneå kommun och Överkalix Kommun. Namnet kom till i slutet av 1980-talet och början av 1990-talet då man hade som mål att börja samverka mellan byarna i området över kommungränserna.

Övre bygden består av ett stort antal byar, som i många fall är mycket äldre än huvudbyn Vitvattnet. De flesta byarna har från begynnelsen varit jord- och skogsbruksbyar som i de flesta fall ligger väldigt naturskönt utmed sjöar eller vattendrag, exempelvis Korpikå. Största byn i området är Korpikå som ligger utmed Korpikå älvdal tillsammans med byarna Mansheden, Orrträsk, Myrbergsträsk, Storsien och Klinten.

Vitvattnet tillkom år 1910 i samband med att en järnvägsstation anlades vid Haparandabanan. Järnvägslinjen mellan Boden och Haparanda kom av militära hänsynstaganden att läggas några mil från kusten. Vitvattnet blev därigenom en omlastnings- och omstigningsstation för gods och resenärer till och från Kalix. 1915–1916 byggdes ett gästgiveri i byn.

När järnvägen mellan Morjärv och Kalix byggdes i början av 1960-talet minskade trafiken längs gamla Haparandabanan och under 1990-talet så upphörde persontrafiken. Vitvattnet har upphört som järnvägsort när den nya sträckningen av Haparandabanan togs i bruk år 2012. Banan till Haparanda går numera via Morjärv och Kalix och den gamla sträckningen via Vitvattnet och Karungi ligger obrukad för trafik. I slutet av 1990-talet köptes stationshuset av Övre bygdens ekonomiska förening och har med hjälp av EU-stöd restaurerats och är en viktig byggnad att bevara från Stationssamhället, Vitvattnet.

Vitvattnet är utpekad som en servicepunkt och är viktig för Övre bygden. Här kan medborgare bland annat ta del av service som lanthandel, drivmedelsförsäljning och annan kommersiell service samt annan viktig samhällsservice. I området finns i nuläget ingen skola eller förskoleverksamhet eftersom barn- och elevunderlaget är för litet. Skolans verksamhet i byn lades ned 2008 och förskoleverksamheten avvecklades 2017. I dagsläget bussas skolbarnen till Kalix och förskolan erbjuds i centralorten. Kollektivtrafik finns med några turer dagligen i samband med att skolbussen går måndag till fredag under terminerna.

Försvarsmakten har stor verksamhet i Övre bygden och har de senaste åren utökats på grund av försämrat säkerhetsläge i Sveriges närområde. I Grubbnäsudden finns en militärförläggning och i Lomben och Orrträsk finns skjutfält reserverat för artilleriövningar och övningar med olika typer av skarp ammunition. Det är viktigt att allmänheten iakttar varningsskyltar, anslag och avspärningar på största allvar i samband med skjutövningar.

Trafikverket är väghållare för de flesta vägarna i Övre bygden men det finns också ett antal enskilda vägar som går till en del byar där Kalix kommun i några fall sköter drift och underhåll. Kommunalt vatten och avlopp finns i Vitvattnet. Elnät finns framdraget till alla byar och bredbandsnätet (fiber) är under uppbyggnad. Inga detaljplaner berör byarna i Övre bygden. En del av bostäderna i området används endast för säsons- eller fritidsändamål eller är helt obebodda.

UTVECKLING

Eftersom Försvarsmakten har stor verksamhet i Övre bygden så finns stora möjligheter att utveckla området med exempelvis service och infrastruktur. Gamla Haparandabanan som sträcker sig mellan Morjärv, Vitvattnet och Karungi, vidare mot Haparanda är delvis igenvuxen men är en viktig infrastruktur som har potential att bevaras och utvecklas. Den gamla järnvägen och järnvägsbroarna innefattas av höga kulturhistoriska värden som är viktiga att bevara. Järnvägen har varit en stor bidragande faktor att samhällen längs sträckan har uppkommit och är därmed viktig utifrån ett historiskt perspektiv. Gamla Haparandabanan har även potential att utvecklas för besöksnäringen, på en del av sträckan har det exempelvis tidigare funnits möjlighet att åka dressin. Gamla Haparandabanan är också en viktig infrastruktur att bevara för totalförsvaret intressen eftersom banan kan utgöra en alternativ person- och godstransportled vid eventuella framtida behov.

Digitaliseringen i Övre bygden bör ses över, framför allt fiberutvecklingen. Idag finns befintligt fibernät i centrala Vitvattnet som inte används. Idag används främst mobilt nät och ibland kan det bli överbelastning och svårt med uppkoppling. Digitalvården i Övre bygden har behov av att skicka information till sjukvården via nätet men landstinget kräver att det skickas via fiber vilket är ett problem eftersom det inte finns i så stor utsträckning. Dessutom kan det vara problem med personliga larmknappar som kan användas inom äldreboenden och dessa kan ibland tappa uppkoppling och kan därför inte skicka signal om larm.

I Övre bygden finns fem tidigare utpekade LIS-områden (Sockenträsket, Lill Björkvattnet, Stor Björkvattnet, Myrbergsträsket och Bodträsk by) i gällande tematiskt LIS-tillägg till översiktsplanen som möjliggör för ny bebyggelse i strandnära lägen. Läs mer om LIS-områden under avsnittet - *Förordnanden, skyddsområden och övrigt planeringsunderlag*.

STÄLLNINGSTAGANDEN

Se ställningstaganden och mer information i kapitel *Mark- och vattenanvändning*.

MORJÄRV SOMRÅDET

Morjärvsområdet omfattar byarna Morjärv, Övermorjärv, Forsbyn, Östra Granträsk, Västannäs, Veniksel och Tjäruträsk.

Morjärvsbygdens historia är mycket gammal. Bofast befolkning bedöms ha funnits i området redan på 1200-talet. Befolkningen utgjordes förmodligen då av kringströvande jägare och fiskare av rysk, finsk eller samisk härkomst. Trakterna kring Morjärv var mycket lämpliga att bosätta sig i, med goda jaktmarker, bra fiskevatten och någorlunda gynnsamt för jordbruk. I Morjärvsområdet har arkeologer funnit mängder av lämningar som är flera tusen år gamla. Stenåldersboplatserna uppe på Revelberget ligger cirka 70 meter över havet och bör vara ungefär 5 000 år. När människor höll till här var berget en ö omgiven av hav.

Det mesta tyder på att byns namn härstammar från finskan. I Jordeboken skrivs namnet Ythermoraierrf, vilket idag syftar på huvudbyn, Morjärv. Även Övermorjärv nämns i denna skattelängd och det namnet stavas Öffermoraierrf. Båda namnen innehåller benämningen "moraierrf" och man antar att båda namnen har gemensamt ursprung. De finska orden "mura" och "järvi" betyder dy respektive sjö. På finska uttalas namnet ungefär "Murajärvi", vilket direktöversatt således betyder dysjö. Ordet "mura" skulle i det här fallet kunna betyda myr- eller våtmarker. Det finns ett ord i finskan som betyder myr, nämligen "muuras". Strax utanför Rovaniemi i Finland finns en myrsjö med namnet Morajärvi. Ett stort myrsystem sträcker sig från järnvägsstationen i Morjärv norrut mot Västra Flakaträsk och fortsätter mot Tjäruträsk. Av terrängen i omgivningen kan man således finna stöd för namnet. Det går inte att fastställa när namnet ändrades till Morjärv.

Byarna Yttermorjärv, Övermorjärv och Västannäs var befolkade redan på medeltiden och antas ha en ursprunglig tillhörighet. Forsbyn var under 1600-talet en del av Yttermorjärv och har fått sitt namn av läget vid Forsbodforsen. I äldre tid var fisket mycket viktigt för försörjningen och därför hade man fiskebodar vid forsen.

I byn Östra Granträsket finns fäbodarna som nyttjades av bönderna i Övermorjärv sedan lång tid tillbaka ända fram till våra dagar och redovisas i jordeboken i mitten av 1600-talet som 'Öffwermordjerff fäbodarna'. Fäbodarna är belägna på nordöstra sidan av Granträsket dit man flyttat under sommaren med hela familjen. Byn Småsel har fått namn av två små sel i Töreälven, Övreselet och Nedreselet, på var sin sida om den halvö som byn ligger på. År 1790 anlades nybygget Veniksel. Namnet är inte helt klart, men kan möjligtvis syfta på att Töreälven här bildar ett grenat sel med många vikar och kroker, 'vändningar'.

Byn Tjäruträsk är anlagd omkring 1760. Namnet kommer av den sjö som byn angränsar. Sjön nämns redan år 1619 bland Kalixbornas fiskeställen och har alltså varit känd och nyttjad, långt innan någon bebyggelse kom till stånd där. Namnet bör syfta till att man haft tjärdalar där och tillverkat tjära som tidigare var en viktig handelsvara. I 1783 års jordebok uppges byn lyda under Meldersteins bruk. Småskaligt jord- och skogsbruk, jakt och fiske, tjärframställning, renskötsel och handel har under lång tid utgjort basnäringen för försörjningen.

Stationssamhället Morjärv ligger på den ursprungliga byn Yttermorjärvs mark. I början på 1900-talet blev Morjärvsstation en viktig knutpunkt för resor och godstransporter då järnvägen Boden-Haparanda/Torneå byggdes. Sidobanan Morjärv-Kalix-Karlsborg anlades för godstrafik till pappersbruket/sågen i Karlsborg och blev färdigställd 1961. Persontrafiken på gamla Haparandabanan lades ned 1992.

Centrala Morjärv omfattas av detaljplan och det finns kommunalt vatten- och avlopp och nationella el- och bredbandsnät (fiber). Kommunen är ansvarig för väghållningen av lokalgatorna och Trafikverket ansvarar för väg E10 och allmän väg nr. 356 som passerar byn. I Morjärvsområdet används cirka hälften av bostäderna för säsongs- eller fritidsändamål eller är helt obebodda. Många av de som är permanentboende arbetspendlar, bland annat till Kalix och andra orter.

UTVECKLING

Energibehovet för industri, bostäder och kommunikationer bedöms vara mycket stort i norra Sverige i framtiden vilket gör att Kalix kommun pekar ut ett större område i anslutning till Hällkölen och Lillberget väster om Långfors och Långsel som lämpligt vindbruksområde på land. *Område **T5** i mark- och vattenanvändningskartan.*

I mark- och vattenanvändningskartan pekas även utveckling för besöksnäringen och transportinfrastrukturen ut. Utöver de utvecklingsområdena som finns utpekade i mark- och vattenanvändningskartan så anses Gamla Haparandabanan vara en viktig infrastruktur som har potential att bevaras och utvecklas. Gamla Haparandabanan sträcker sig mellan Morjärv och Karungi, vidare mot Haparanda och är delvis igenvuxen. Den gamla järnvägen och järnvägsbroarna innefattas av höga kulturhistoriska värden som är viktiga att bevara. Järnvägen har varit en stor bidragande faktor till att samhällen längs sträckan har uppkommit och är därmed viktig utifrån ett historiskt perspektiv. Gamla Haparandabanan har även potential att utvecklas för besöksnäringen, på en del av sträckan har det exempelvis tidigare funnits möjlighet att åka dressin. Gamla Haparandabanan är också en viktig infrastruktur att bevara för totalförsvaret intressen eftersom banan kan utgöra en alternativ person- och godstransportled vid eventuella framtida behov.

Utöver den utpekade utvecklingen bör det övergripande gång- och cykelnätet och hållplatsen för kollektivtrafik ses över i kombinationen med väg E10 som sträcker sig genom Morjärv. Detta bör ses över utifrån ett säkerhets- och tillgänglighetsperspektiv.

Två tidigare utpekade LIS-områden (Ökullen och Trångån) i gällande tematiskt LIS-tillägg till översiktsplanen möjliggör för ny strandnära bebyggelse i attraktivt läge. Läs mer om LIS-områden under avsnittet - *Förordnanden, skyddsområden och övrigt planeringsunderlag.*

STÄLLNINGSTAGANDEN

Se ställningstaganden och mer information i kapitel *Mark- och vattenanvändning*.

KALIX SKÄRGÅRDSOMRÅDE

Kalix skärgårdsområde omfattar alla öar belägna söder om fastlandskustens strandlinje och vattenområdet fram till kommunens södra gräns i Bottenviken mot Sveriges ekonomiska zon (EEZ).

Sedan tusentals år tillbaka i tiden har människorna färdats bland skärgårdens öar i sökande efter uppehålle och föda och man kan följa bosättningarnas spår från den första tid som landet steg upp över havet och fram till idag. Landhöjningen har gjort att man har fått lov att flytta flera gånger. Genom tiderna har fiskelägena följt strandlinjen och på öarna kan flera generationers fiskelägen spåras. De vanligaste fornlämningarna är tomtningar, båtlänningar, fiskelägen, gistgårdsrösen och labyrinter. Tomtningar är lämningar efter tillfälliga bostäder som nyttjades vid säsongsjakt eller fiske. Båtlänningar är strandställen rensade från sten för att man skulle komma i land med sina båtar. Gistgårdsrösen är stenar i rad som höll stolpar på plats på vilka fiskarna torkade sina nät.

Kalix skärgård ligger i Bottenvikens skärgårds innersta hörn och utgör en spännande arkipelag med sin blandning av klippöar och låglänta sandstränder. Det är lätt att hitta sig ett alldeles eget smultronställe på någon av de många öarna och skären som framför allt utgörs av områden för natur och friluftsliv. Hela området är präglad av de många stora älvarna som pumpar ut friskt vatten som blandas med havets sötta och bildar ett vatten som varken är sött eller salt. Det bräckta vattnet kombinerat med ett klimat med stora årstidsväxlingar skapar unika miljöer som anpassats till dessa speciella förhållanden. Skärgården bjuder på ett rikt och annorlunda växt- och djurliv. Här finns en rik kulturhistoria som berättar om fiskets och säljaktens stora betydelse från medeltiden och framåt vars lägen styrts av landhöjningen. På sommaren är det ljus dag som natt och det är aldrig för tidigt, eller för sent, för ett dopp i havet. Hösten har en egen charm med sina varma färger. Vinterns isbelagda fjärdar gör skärgården lättillgänglig och vårvintern, mångas favoritårstid, bjuder på ett fascinerande skådespel då isen släpper sitt grepp.

Skärgårdens varierade landskap rymmer ett rikt djurliv. På öarna samsas både skärgårdens och skogens fåglar. Längs stränderna syns vadare som roskarl och större strandpipare och inne i skogen kan man stöta på orre och dalripa. Här finns också både dvärgmås, som är världens minsta mås, och skräntärnan, som är världens största tärna. Man kan även se havsörn och fiskgjuse på spaning efter fisk. Älgar är vanliga i skärgården. Renar är här främst vintertid men kan ibland ses under sommaren. I Bottenviken finns två arter av säl, vikare och gråsäl.

Det bräckta vattnet, klimatet och landhöjning skapar förutsättningar för en speciell och variationsrik växtlighet på öarna. Vissa arter kan bara hittas här. Bottnisk malört och strandögontröst är exempel på sådana. Här finns också arktiska havsstrandväxter som de hotade arterna strandviva och österbottenstarr som vandrat in från ishavet för cirka 9 000 år sedan. På vissa öar påminner den karga och vindpinade miljön om fjällen med dess hedar och krypande vegetation. Andra öar kan hysa skogar med mycket gamla tallar som fått växa sig breda och knotiga. Sedan de uppstigande öarna började kläs av skog har vissa av dem aldrig påverkats av modernt skogsbruk. I skärgården kan man fortfarande uppleva urskogsartade skogar. På hösten finns det gott om både bär och svamp.

Grunda vikar hyser ett myller av liv. Här hittar vi de minsta djuren, exempelvis insektslarver och kräftdjur, som i sin tur är föda för fiskar och fåglar. De grunda vikarna är viktiga för hela skärgården. De är plats för många fiskarters uppväxt och ger skydd till ynglen. I Bottenviken simmar bland annat lax, sik, siklöja, strömming, havsöring, sik, harr, abborre, gädda och olika karpfiskar.

Fisket har fortfarande stor betydelse, i synnerhet fisket efter strömming på sommaren och siklöja på hösten som ger oss två delikatesser - surströmmingen och löjrommen. Kalix Löjrom är sedan 2010 ett ursprungs skyddat livsmedel där EU-kommissionen tilldelat Europas starkaste livsmedelsskydd.

UTVECKLING

Kalix har under många år medverkat i kommunsamverkansprojektet Bottenvikens skärgård som är ett samarbetsprojekt mellan Haparanda, Kalix, Luleå, Piteå och Skellefteå kommuner som syftar till att utveckla den gemensamma skärgården så att boende, besökare samt företag inom besöksnäringen ska få bättre förutsättningar för friluftsliv, välmående och företagande. Sedan 2021 utgår arbetet från en strategi som gäller fram till 2030.

Inom skärgårdsområdet finns attraktiva detaljplanlagda fritidshusområden samt 9 tidigare utpekade LIS-områden (Bergön, Rånön, Renskär, Storsgrundet, Nordanskär, Erikören, Kringeli, Halsön-Kallskär, och Malören) i gällande tematiskt LIS-tillägg till översiktsplanen som skapar förutsättningar för utveckling av besöksnäringen i skärgården. Syftet med dessa LIS-områden är att stärka det rörliga friluftslivet genom att möjliggöra för uppförande av ett antal uthyrningsstugor för korttidsboende samt möjliggöra för anläggande av ankoringsplatser för utveckling av turbotrafiken i skärgården. Flertalet av de utpekade LIS-områdena finns omnämnda i strategin för Bottenvikens skärgård 2014–2020 för att utveckla turism- och besöksnäringen. Läs mer om LIS-områden under avsnittet - *Förordnanden, skyddsområden och övrigt planeringsunderlag* eller se områden med nedanstående beteckningar i *mark- och vattenanvändningskartan*.

Mellersta delen av Rånön är utpekad som riksintresseområde för energiproduktion, vindkraft enligt miljöbalken 3 kap. 8 §. På Bergöns mellersta del fanns tidigare långtgående planer från företaget WPD Skandinavia AB att anlägga en stor vindkraftspark, ca 29 verk. Projektet har dock avstannat på grund av problem med lönsamhet och områdets elanslutning. Samma område är även utpekad som riksintresseområde för energiproduktion, vindkraft enligt MB 3 kap. 8 §. Inom dessa områden anser kommunen att natur- och rekreationsvärden bör prioriteras före energiproduktion.

I kommunens sydligaste del, cirka 33 km från fastlandskusten planeras i nuläget för en havsbaserad vindkraftspark, Polargrund Offshore, att uppföras. Se område **T8** och **T9** i mark- och vattenanvändningskartan.

STÄLLNINGSTAGANDEN

Se ställningstaganden och mer information i kapitel *Mark- och vattenanvändning*.

6. RIKSINTRESSEN OCH ANDRA VÄRDEN

Riksintressen och förordnanden är bestämmelser som statliga och regionala myndigheter eller kommuner beslutat om för att bevaka intressen.

RIKSINTRESSEN ENLIGT MILJÖBALKEN

Att ett område har klassats som riksintresse betyder att det så långt som möjligt ska skyddas mot åtgärder som påtagligt kan skada dess värden eller kvaliteter. Riksintressen som pekats ut enligt miljöbalkens 3 kapitel kan både ha bevarandevärden och värden eller kvaliteter som gör dem lämpliga för en särskild användning eller exploatering. Riksintressen som pekats ut enligt miljöbalkens 4 kapitel har bevarandevärden som har sin grund i natur- och kulturvärden.

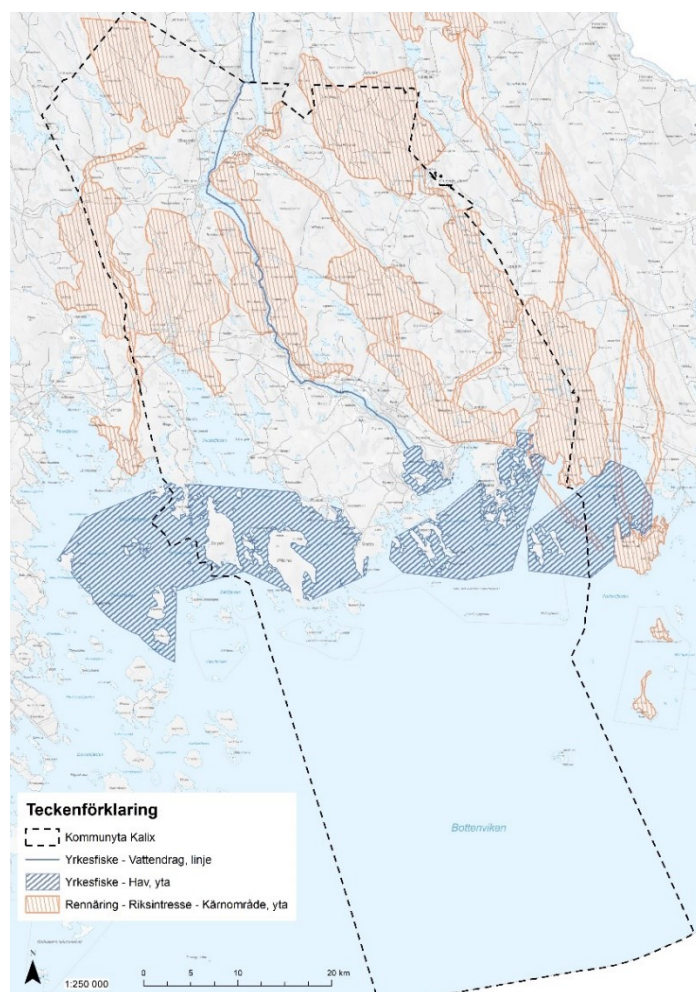
Riksintressen som pekats ut enligt miljöbalkens 3 kapitel betraktas som anspråk, till skillnad från riksintressen som pekats ut enligt miljöbalkens 4 kapitel. Ett riksintresseanspråk enligt 3 kapitlet är därför inte rättsverkande utan är en bedömning som gjorts av den myndighet som har pekat ut riksintresset. Myndigheters riksintresseanspråk är relativt varaktiga, men kan ändras över tid. Det är först vid en eventuell prövning om ändrad markanvändning som det avgörs om ett område är av riksintresse. Pågående markanvändning påverkas inte av att ett område pekas ut som riksintresse.

Det är prövningsmyndigheten i det enskilda fallet som gör en bedömning av riksintresset och hur det påverkas av olika åtgärder. Vid prövningen utgör kommunens ställningstagande till riksintresset i översiktsplanen ett centralt underlag.

I ÖVERSIKTSPLANEN

I översiktsplanen ska kommunens syn på hur riksintressena ska tillgodoses framgå. Det innebär att kommunen ska redovisa om och hur åtgärder, riktlinjer och strategier i översiktsplanen kan komma att påverka riksintressen i efterföljande planering och ärendehantering. I översiktsplanen har kommunen också, i dialog med länsstyrelsen, möjlighet att göra en egen bedömning och precisering av riksintresseanspråkens avgränsning och innebörd. I det fall kommunen och länsstyrelsen inte är överens om hur riksintresset ska tillgodoses ska det framgå tydligt i den antagna översiktsplanen. Kalix kommun redovisar ställningstaganden för respektive riksintresseändamål och en bedömning av planförslagets påverkan på varje riksintresse.

RENNÄRING OCH YRKESFISKE

Figur 12. Karta över riksintresseområden för rennäring och yrkesfiske.

Riksintresse enligt 3 kap 5 § miljöbalken i Kalix kommun är rennäring och yrkesfiske.

Miljöbalken (1998:808) 3 kap 5 § (länk, öppnas i nytt fönster).

Enligt 3 kap 5 § ska mark- och vattenområden som har betydelse för rennäringen eller yrkesfisket ska så långt som möjligt skyddas mot åtgärder som kan påtagligt försvåra näringarnas bedrivande. Områden som är av riksintresse för rennäringen eller yrkesfisket ska skyddas mot åtgärder som kan påtagligt försvåra näringarnas bedrivande.

RENNÄRING

Riksintresse för renskötseln syftar till att säkerställa att näringen har tillgång till områden, som är grundläggande för varaktig renskötsel samt platser och funktioner som behövs för att renskötseln ska klara de nödvändiga förflyttningarna, så att dess årscykel inte bryts. Eftersom rennäringen inte är ett objekt som ska skyddas, utan en verksamhet vars delområden är beroende av varandra kan även rennäringens funktionella samband, alltså det mellanliggande området mellan exempelvis två viktiga områden ha status som riksintresse.

I Kalix kommun bedrivs renskötsel på koncession, efter ett tillstånd som utfärdas av länsstyrelsen. Det är till största del Kalix sameby som har sina betesmarker inom kommunen. Liehittjä sameby har en mindre del av sin betesmark i den östra delen av Kalix kommun. Sametinget har enligt sametingslagen ett särskilt ansvar att medverka i samhällsplaneringen och bevaka att samiska behov beaktas, däribland rennäringens intressen vid nyttjande av mark och vatten.

Inom riksintresse för rennäringen ingår bland annat flyttleder, kärnområden, samlingsplatser, övernattningsbeten, svåra passager, speciella betesområden samt områden kring olika anläggningar. Utöver rennäringens utpekade riksintresseområde så finns även ett flertal andra viktiga områden och funktioner i landskapet, vilket beskrivs mer i avsnitt *Förordnanden, skyddsområden och övrigt planeringsunderlag*.

Kartor över rennäringens mark- och vattenområden ger endast en allmän information över rennäringens markanvändning och därför är dialog med berörda samebyar alltid nödvändigt i det fortsatta planeringsarbetet.

För att öka förståelsen och underlätta för de samiska näringarna bör kommunen genomföra insatser för att höja allmänbildningen om urfolket samerna, samisk kultur, renskötsel och andra samiska näringar, både för tjänstepersoner och politiker men också för näringsliv, skolor och allmänhet. För att minska konflikter mellan olika näringar och övriga intressen så bör kommunen verka för att samordna och genomföra kontinuerliga dialoger mellan de olika aktörerna.

Bedömning: Eftersom all mark inom kommunen, förutom tomtmark, utgör någon samebys marker innebär det att all ytterligare exploatering har någon form av påverkan på rennäringen. I ett övergripande planeringsskede är det svårt att upptäcka detaljer och förebygga konsekvenser på områdesspecifik nivå. Det är därför angeläget att dialog hålls med samebyar i ett tidigt detaljplaneskede för att klargöra om och i vilken omfattning riksintresset kan komma att skadas. I detta översiktliga planeringsskede bedömer kommunen inte att förslagen i planen utgör en påtaglig skada på riksintresse för rennäring.

Riksintresse för rennäringen sammanfaller ofta med andra riksintressen. Kommunen bedömer att främst riksintresse för naturvård, kulturmiljövård och natura 2000 samt delvis totalförsvaret kan samexistera med rennäringen utan att konkurrera med varandra. När riksintesse för rennäringen sammanfaller med allmänna intressen ska rennäringen prioriteras. Dock bör områden där brukningsvärd jordbruksmark och riksintesse för rennäringen sammanfaller utredas i varje enskilt fall då dessa två intressen har svårt att samexistera.

Vid utpekande av vindkraftsområde **(T5)** har områden för riksintesse rennäring undvikits och därmed bedömer kommunen att rennäringen så långt som möjligt skyddas mot åtgärder som kan påtagligt försvåra näringarnas bedrivande. Kalix kommun ser gärna en ökad samverkan mellan kommuner kring frågor som gäller större infrastrukturprojekt, så som vindkraft. En ökad samverkan kan innebära en mindre påverkan på bland annat rennäringen utifrån ett landskapsperspektiv om exempelvis vindkraftsområden samlas inom ett område istället för flera mindre områden. Genom ökad samverkan över kommungränser kan en påtaglig skada på riksintresset undvikas.

Inom riksintresset för rennäringen finns utpekade områden för utveckling av bostäder samt besöksanläggningar. Områdena **M11** och **M12** anses kunna gynna rennäringen eftersom områdena skulle kunna utgöra en plats för till exempel turism i kombination med renar. När det gäller övriga utpekade utvecklingsområden inom riksintresse för rennäring ska berörda samebyar samrådas för att på så vis undvika ingrepp som negativt påverkar riksintresse för rennäring.

STÄLLNINGSTAGANDEN

- Vid lokalisering av områden för ny exploatering ska områden av riksintresse för rennäring så långt som möjligt undvikas.
- I de fall där exploatering sker inom riksintresse för rennäring behöver det göras en närmare analys av påverkan på renskötseln och säkerställa att de funktionella sambanden upprätthålls.
- Kommunen bör genomföra insatser för att höja allmänbildningen om urfolket samerna, samisk kultur, renskötsel och andra samiska näringar – både för tjänstepersoner och politiker men också för näringsliv, skolor och allmänhet.
- Samråd med berörda samebyar ska ske vid exploatering som kan påverka rennäringens bedrivande.
- Kommunen bör bjuda in till dialogmöten mellan olika areella näringar.
- Utredda samverkan mellan besöksnäringen och rennäringen.
- Verka för att behålla renskötseln i nuvarande form och omfattning med hänsyn till det tryck betesmarkerna tål.

YRKESFISKE

Enligt 3 kap 5 § miljöbalken ska mark- och vattenområden som har betydelse för yrkesfiske eller för vattenbruk så långt som möjligt skyddas mot åtgärder som påtagligt kan försvåra näringarnas bedrivande. Riksintresseanspråket för yrkesfiske avser områden i havet, insjöar, älvar samt hamnar och det är Havs- och vattenmyndigheten som ansvarar för detta riksintresse.

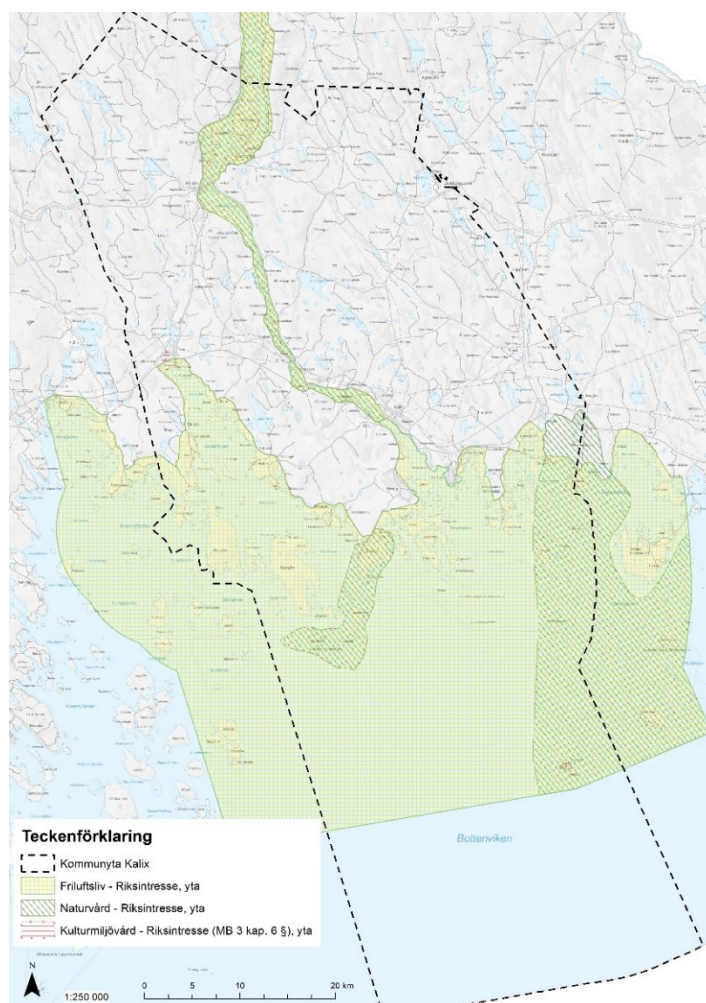
Inom Kalix kommuns havsplaneringsområde finns både havsområden, Kalixälven och en hamn utpekade som riksintresse för yrkesfiske. Hamnen är belägen vid Storön och havsområdena utgör fångstområden för lax, sik och siklöja samt områden för vandrande lax.

Bedömning: Översiktsplanens utpekade utveckling anses inte stå i konflikt med riksintresset för yrkesfiske. Dock bör konsekvenserna för en potentiell utveckling av områdena för havsbaserad vindkraft (**T8 och T9**) vidare undersökas och dess påverkan på fiskbestånden. Eventuell påverkan på riksintresset kommer att behöva bedömas i kommande plan- och tillståndprocesser för att säkerställa att riksintresset inte tar påtaglig skada.

STÄLLNINGSTAGANDEN

- Kommunen ska vid planering och lovgivning säkerställa att mark- och vattenområden som har betydelse för yrkesfiske så långt som möjligt skyddas mot åtgärder som påtagligt kan försvåra näringens bedrivande.
- Kommunen ska i enlighet med ställningstaganden i översiktsplanen verka för en förbättrad vattenkvalitet, vilket är av största vikt för att långsiktigt kunna tillgodose riksintresset.

NATURVÅRD, FRILUFTSLIV OCH KULTURMILJÖVÅRD

Figur 13. Karta över riksintresseområden för naturvård, friluftsliv och kulturmiljövård.

Riksintresse enligt 3 kap 6 § miljöbalken i Kalix kommun är naturvård, friluftsliv och kulturmiljövård.

Miljöbalk (1998:808) 3 kap 6 § (Länk öppnas i nytt fönster)

Enligt 3 kap 6 § miljöbalken ska mark- och vattenområden samt fysisk miljö i övrigt som har betydelse från allmän synpunkt på grund av dess naturvärden, kulturvärden eller med hänsyn till friluftslivet, så långt som möjligt skyddas mot åtgärder som påtagligt kan skada natur- eller kulturmiljön. Behovet av grönområden i tätorter och i närheten av tätorter ska särskilt beaktas.

NATURVÅRD

Områden av riksintresse för naturvård ska representera huvuddragen i svensk natur, belysa landskapets utveckling och visa mångfalden i naturen ur ett nationellt perspektiv. Ett område kan vara av riksintresse för naturvård om det särskilt belyser viktiga skeden av natur- och kulturlandskapets utveckling eller är ostört och inrymmer en stor mångfald naturtyper. Det kan vara av särskilt stort intresse om området innefattas av unika, hotade eller sårbara naturtyper eller arter, en ovanlig flora eller en kombination av egenskaper som gör området värdefullt för förståelsen av naturen. Urvalet av områden av riksintresse för naturvård görs av Naturvårdsverket i samarbete med bland annat länsstyrelserna och kommunerna. Inom Kalix kommun utgörs tre områden av riksintresse för naturvård:

Kalixälven

Kalixälvens naturvärden består främst av naturliga fiskebestånd, artrika strandängar och raningsmarker som gödulas av älvens flödestoppar, slåttermarker, landskapsbilden, äng och hagmarker och dess rika växt- och djurliv.

Storön – Hastaskäret – Likskär

Området består av kalkberggrund med rik växtlighet och här finns unika växtsamhällen och en rad sällsynta och hänsynskrävande växtarter. Stora delar av Storön består av myr- och sumpmarker vilka är artrika. Likskär är Kalix skärgårds fågelrikaste område och dessutom mycket störningskänsligt.

Haparanda skärgård och Säivishalvön

Detta område innefattas av ön Malören som är Norrbottens yttersta ö. Malören är trädlös och vegetationen består av lågvuxna hedar. Säivishalvön består av kalkrik berggrund med flera näringsrika sjöar och rika kärr. Vegetationen är mångformig och frodig med inslag av bland annat ett flertal kalkkrävande orkidéer och ormbunkar. På halvön finns även Sveriges nordligaste lokal för vattenaloe. Halvön är ett exempel på landhöjningens kust med dess kalkrika berggrund som avspeglas i florasammansättningen.

Bedömning: Översiktsplanens utpekade utveckling anses inte stå i konflikt med riksintresset för naturvård. Dock kan fler besökare resultera i en större belastning på naturen vilket behöver beaktas. Enstaka bebyggelseutveckling anses inte stå i konflikt med riksintresset, dock ska ingen utveckling tillåtas som skadar värdena för naturvården men detta bedöms i varje enskilt fall, i kommande plan- och tillståndprocesser.

STÄLLNINGSTAGANDEN

- Områden som är av riksintresse för naturvård ska skyddas mot åtgärder som påtagligt kan skada naturmiljöer.
- Vid ansökan om lov eller tillståndspliktig verksamhet inom riksintresseområdena ska det prövas om åtgärden kan medföra påtaglig skada på de utpekade värdena för naturvården.
- Vid framtagande av planer och program intill dessa områden bör en konsekvensanalys upprättas där det framgår om en åtgärd kan medföra påtaglig skada på riksintresset för naturvården.

FRILUFTSLIV

Kalixälven samt kust- och skärgårdsområdet är av riksintresse för friluftslivet. Älvens lättillgänglighet tillsammans med en naturskön landskapsbild gör den mycket attraktiv för turismen och friluftslivet. Kalixälven är en stor utbyggd älv med många forssträckor i skogsterräng vilket är av stort värde för fritidsfiske och kanotpaddling. Riksintresset innebär att kommunen tar hänsyn till friluftslivet och den fortsatta möjligheten att utöva friluftaktiviteter.

Bedömning: Riksintresset berörs av utbyggnadsområden men kommunen anser att utbyggnadsområdena är att betrakta som tätortsutveckling samt en utveckling av besöksnäringen som kan medges inom riksintresset.

STÄLLNINGSTAGANDEN

- Området ska skyddas mot åtgärder som påtagligt kan skada natur- och kulturmiljö och dess värden för friluftslivet.
- Vid ansökan om lov eller tillståndspliktig verksamhet inom riksintresseområdet ska det prövas om åtgärden eller verksamheten kan medföra påtaglig skada på de utpekade värdena för friluftslivet.
- Vid framtagande av planer och program inom detta område bör en konsekvensanalys upprättas där det framgår om en åtgärd kan medföra påtaglig skada på riksintresset för friluftsliv.

KULTURMILJÖVÅRD

Riksintresse för kulturmiljövården är ett urval av miljöer som tillsammans ska representera och ge en bred bild av hela landets historia. Det kan vara miljöer eller landskap som speglar skeenden, händelser eller verksamheter och är av vikt för den kulturella, politiska, sociala, religiösa eller tekniska utvecklingen i regionala eller lokala sammanhang. Värden som pekas ut kan vara bundna till enskilda objekt, delområden eller ingå i ett större sammanhang.

Inom Kalix kommun finns tre utpekade områden som utgör riksintresse för kulturmiljövården:

Törefors

Bruksmiljö som är en av länkarna i Norrbottens gruv- och brukshistoria före malmбанans tillkomst 1888. Stångjärnsbruk från tidigt 1800-tal som ersattes 1875 av länets största masugn under 1800-talet. Verksamheten upphörde när det stod klart att malmбанan inte skulle dras förbi Töre.

Nässkatan

Fiskeläge från 1700-talet som är en av bottenvikskustens bäst bevarade små fiskehamnar i kustbandet. Platsen som från början hade en bofast befolkning nyttjas fortfarande av yrkesfiskare.

Malören

Ön finns belägen i ytterskärgården och har varit en värdefull fiskeplats sedan tidig medeltid. Dagens miljö speglar tydligt sjöfarten och lotsväsendet under 1700- och 1800-talet fram till idag.

Bedömning: Översiktsplanens föreslagna utvecklingsområden anses inte stå i konflikt med riksintresse för kulturmiljövården. Dock kan utvecklingsområdena för havsbaserad vindkraft T8 och T9 påverka riksintresseområde Malören. Malören är ett känsligt område för visuellt dominerande objekt, såsom vindkraftverk. Eventuell påverkan på riksintresset kommer att behöva bedömas i kommande plan- och tillståndsprocesser för att säkerställa att riksintresset inte tar påtaglig skada.

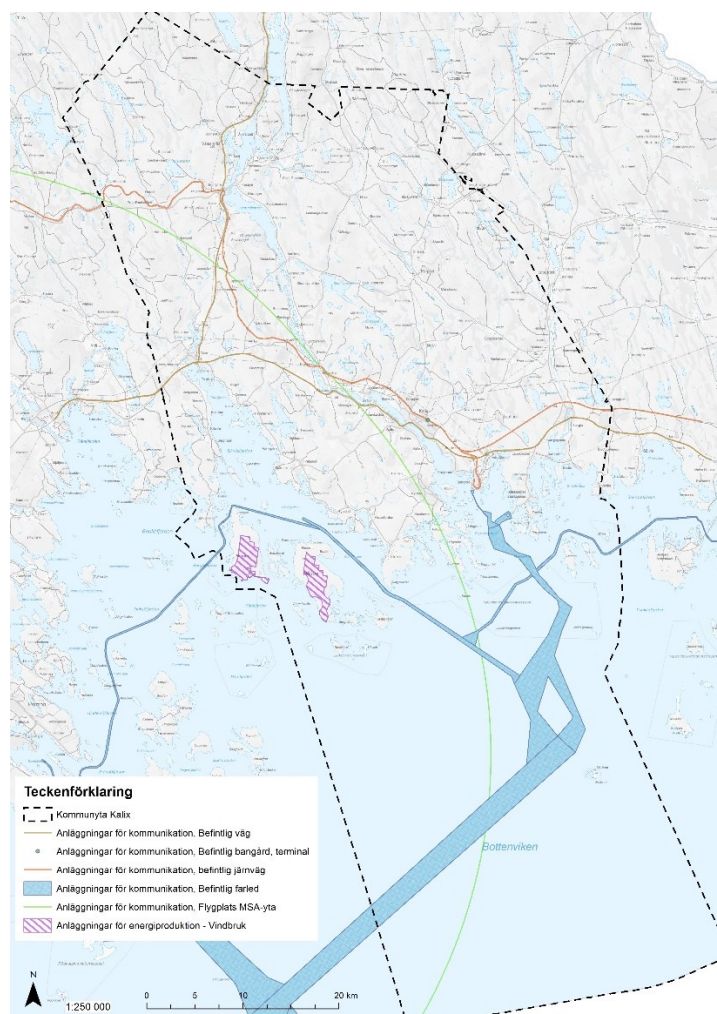
Vid en eventuell utveckling och omvandling av fritidshus och ny bebyggelse inom områden och i anslutning till områden som är av riksintresse för kulturmiljövården ska stor hänsyn tas till kulturmiljövärdena på platsen. Vid en eventuell utveckling inom kulturmiljövårdsområdet Nässkatan ska gröna områden bevaras och premiera bevarandet av lämningar från fiskebruket, som gästgårdar. Ny bebyggelse kan tillåtas med förutsättningar att dessa fortsätter i samma bystruktur längs strandlinjen samt förhåller sig i proportioner, material och färgsättning till befintlig bebyggelse. Tillgång till hamn och bryggor ska bevaras och den öppna ytan ovanför hamnen skall ses och upplevas som allmän.

Törefors bruksmiljö ligger inom området för den fördjupade översiktsplanen för Töre och behandlas därmed inom aktuell plan. Förslagen i den kommuntäckande översiktsplanen anses inte påverka Törefors bruksmiljö.

STÄLLNINGSTAGANDEN

- Vid detaljplaner som berör riksintresse för kulturmiljövård ska en kulturmiljöutredning samt ett gestaltungsprogram tas fram.
- Vid komplettering och förändring av bebyggelse ska hänsyn tas till kulturlandskapets värden och befintliga bebyggelsemiljöers karaktär.
- Ny bebyggelse bör inte placeras i sådana lägen där ursprunglig bebyggelse eller landskapsbild påverkas negativt.
- Områdena ska så långt som möjligt skyddas mot åtgärder som påtagligt kan skada de värden som utgör riksintresset för kulturmiljön.

KOMMUNIKATIONER OCH ENERGIPRODUKTION

Figur 14. Karta över riksintresseområden för kommunikation och energiproduktion.

Riksintresse enligt 3 kap 8 § miljöbalken i Kalix kommun är sjöfart (farleder), E4/E10, järnväg och energiproduktion.

Miljöbalken (1998:808) 3 kap 8 § (länk öppnas i nytt fönster).

Enligt 3 kap 8 § miljöbalken ska mark- och vattenområden som är särskilt lämpliga för anläggningar för energiproduktion och kommunikationer, så långt som möjligt skyddas mot åtgärder som påtagligt kan försvåra tillkomsten eller utnyttjandet av sådana anläggningar.

Områden som är av riksintresse för anläggningar som avses i första stycket ska skyddas mot åtgärder som påtagligt kan försvåra tillkomsten eller utnyttjandet av anläggningarna.

ENERGIPRODUKTION

Två områden på Bergön och Rånön är utpekade som riksintresse för vindbruk enligt 3 kap. 8 § miljöbalken. Detta innebär att områdena har bedömts vara särskilt lämpligt för elproduktion från storskalig vindkraft. Riksintresset är ett statligt anspråk på markresursen. Vid prövning av markanvändning är ett sådant område vägledande. Det är dock först i tillståndsprövningen i det enskilda fallet som riksintresset får en rättslig betydelse. Då bedöms riksintresse för vindbruk mot andra befintliga riksintressen som exempelvis naturvård, kulturmiljö, friluftsliv, Försvarmaktens intressen och luftfart.

Bedömning: Kalix kommun anser att områdena inom riksintresse för energiproduktion bör fortsättningsvis utgöra områden för natur- och friluftsliv på grund av dess höga värden. Utpekandet av riksintresset baseras främst på ett äldre underlag som kommunen inte längre anser vara aktuellt eftersom förutsättningarna har förändrats. Översiktsplanens utpekade användning *natur och friluftsliv* anses därför utgöra den främsta användning på Bergön och Rånön.

STÄLLNINGSTAGANDE

- Områden för riksintresse energiproduktion vindkraft anses inte längre vara aktuella och bör ses över och bedömas mot andra riksintressen som exempelvis friluftslivet.

KOMMUNIKATIONER

Vägarna E4, E10 samt järnvägen är utpekade som riksintressen för kommunikationer. Även de befintliga farlederna som passerar genom kommunens havsområde har status som riksintresse. Kalix kommun anser att dessa intressen fortsatt ska utgöra riksintresse och ses som en del i ett större sammanhängande regionalt och nationellt järnvägsnät och vägnät.

Kalix kommun berörs av den så kallade MSA-påverkande ytan (skyddsområde på 60 km kring flygplats där flygplanen påbörjar den sista delen av inflygningen) för Kallax flygplats. Flygtrafiken rör sig med fastställda marginaler över den MSA-påverkande ytan, vars höjd är samma som högsta hinder inom ytan. Nya hinder kan ha en negativ inverkan på både civil och militär flygtrafik.

Enligt Luftfartsverket (LFV) gäller följande för civil luftfart: Alla byggnadsobjekt oavsett typ som exempelvis master, torn, pyloner, skyltar, konstverk, byggnader som är högre än 20 meter över mark eller vattenytan skall remitteras till LFV. Detta gäller oavsett position på svenskt territorium. Befinner sig objektet till havs eller i insjö ska även Kustbevakningen i Karlskrona remitteras. Objekt högre än 45 meter inom sammanhållen bebyggelse samt högre än 20 meter utanför sammanhållen bebyggelse skall samrådask med Försvarmakten. Vidare skall alltid samråd ske med berörda flygplatser inom 60 km radie från det objekt som är högre än 20 meter över mark eller vattenytan som skall uppföras.

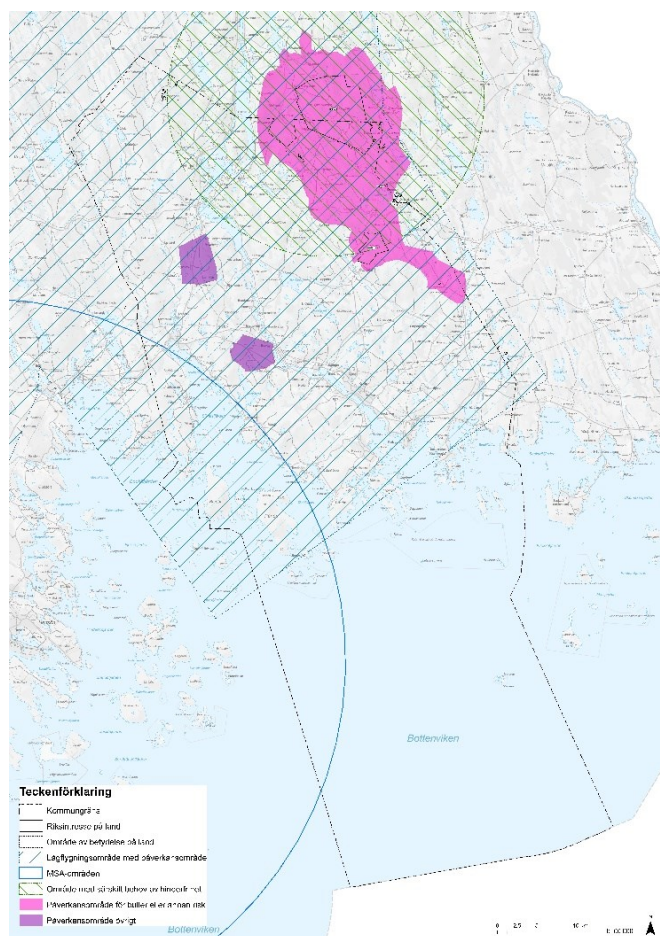
Bedömning: Det utpekade utvecklingsområdet T5 kommer utgöra höga objekt och det utpekade vindkraftsområdet är utpekade inom MSA-ytan vilket innebär en viss påverkan. Vid fortsatt planering av dessa områden ska Luftfartsverket, berörd flygplats och Försvarsmakten remitteras. Omfattningen av påverkan kommer att behöva bedömas i kommande plan- och tillståndprocesser för att säkerställa att riksintresset inte tar påtaglig skada.

Övriga föreslagna utbyggnadsområden i anslutning till riksintressena bedöms inte påverka dess funktion negativt. Den föreslagna på- och avstigningsplatsen längs med järnvägen vid Morjärv, föreslagna terminalerna längs järnvägen, kustnära järnvägen samt utveckling av farled mot Töre anses kunna ha en god inverkan på riksintresset eftersom det skulle öka underlaget för en ökad utveckling av järnvägen och sjöfarten samt att det skulle gynna utveckling av orterna.

STÄLLNINGSTAGANDEN

- Kalix kommun ska samråda lokalisering av höga byggnader och föremål inom den MSA-påverkande ytan med berörd flygplats.
- Luftfartsverket och Försvarsmakten ska remitteras i alla plan- och tillståndsärenden som berör dom. Objekt till havs eller i insjö ska även remitteras till Kustbevakningen.

TOTALFÖRSVARET

Figur 15. Karta över riksintresseområden för totalförsvaret.

Riksintresse enligt 3 kap 9 § miljöbalken i Kalix kommun är totalförsvaret.

Miljöbalken (1998:808) 3 kap 9 § (länk öppnas i nytt fönster).

Enligt 3 kap 9 § miljöbalken ska mark- och vattenområden som har betydelse för totalförsvaret så långt som möjligt skyddas mot åtgärder som påtagligt kan motverka totalförsvarets intressen. Områden som är av riksintresse på grund av att de behövs för totalförsvarets anläggningar ska skyddas mot åtgärder som påtagligt kan försvåra tillkomsten eller utnyttjandet av anläggningarna.

Inom Kalix kommun finns olika riksintressen för totalförsvaret där de olika intressena har olika syften och bestämmelser, vilka beskrivs nedan.

TOTALFÖRSVARETS ANLÄGGNINGAR, CIVILA DELEN

MSB föreslår områden av riksintresse för totalförsvarets anläggningar, den civila delen (2024). Förslaget omfattar samtliga ledningar och stationer i transmissionsnätet för el samt ledningarna i distributionsnätet för el mellan fastlandet och Gotland med tillhörande stationer. Riksintressen för totalförsvarets anläggningar, den civila delen, utgörs av mark- och vattenområden som är nationellt viktiga för befintliga eller framtida verksamheter med betydelse för det civila försvaret.

Områden som är av riksintresse för att de behövs för totalförsvarets anläggningar ska skyddas mot åtgärder som påtagligt kan försvåra tillkomsten eller utnyttjandet av anläggningarna, vid prövning av exempelvis planärenden enligt PBL eller tillståndsprövningar enligt MB.

TOTALFÖRSVARETS MILITÄRA DEL

Påverkansområde

I de flesta fall medför den verksamhet som bedrivs inom ett riksintresse eller område av betydelse en omgivningspåverkan som sträcker sig utanför gränsen för riksintresseområdet. Det kan vara till exempel skjut-, spräng-, hamn-, flygverksamhet, radar, sensorer och kommunikationsanläggningar. När det är möjligt redovisas omgivningspåverkan i form av olika typer av påverkansområden. Ett påverkansområde definieras enligt Boverket som ett område utanför ett riksintresseområde där åtgärder kan leda till en påtaglig skada på riksintresset. Skadan kan uppstå genom att åtgärder inom påverkansområdet medför skada på riksintresset eller genom att åtgärder inom påverkansområdet medför sådana restriktioner för den verksamhet som bedrivs eller är planerad att kunna ske inom riksintresset att skada uppstår.

Ett *MSA-område* är ett påverkansområde kring en flygplats som utgör riksintresse för totalförsvarets militära del. MSA anger den minimihöjd kring en militär flygplats inom vilken det är säkert att genomföra in- och utflygningar. MSA syftar till att säkerställa möjligheten att genomföra visuell inflygning till en flygplats. Ett militärt MSA-områdes utbredning utgörs av en radie om 46 km från berörda flygbanors mittpunkt. Gränsen för vad som utgör en säker höjd beräknas från MSA-områdets högsta objekt eller terrängformation (höjd i meter över havet). Inom MSA-område ska alla höga objekt remitteras Försvarsmakten för bedömning av påtaglig skada på riksintresse för totalförsvarets militära del.

Område med särskilt behov av hinderfrihet tillhör alltid ett eller flera skjut- eller övningsfält av riksintresse eller område av betydelse för totalförsvarets militära del. Området anger en yta inom vilken det föreligger ett särskilt behov av att säkerställa hinderfrihet i anslutning till riksintresset eller området av betydelse. Detta främst i syfte att möjliggöra samövning mellan Försvarsmaktens flygande förband och markförband. Tillkommande höga objekt inom område med särskilt behov av hinderfrihet riskerar att skada värdet av det riksintresse eller område av betydelse området tillhör, och därigenom medföra påtaglig skada på detta. Försvarsmakten kommer därför beakta hur ett föreslaget högt objekt inom område med särskilt behov av hinderfrihet skulle påverka värdet av berört riksintresse eller område av betydelse, avseende möjligheten att nyttja detta för den verksamhet som ligger till grund för det särskilda behovet av hinderfrihet. Inom område med särskilt behov av hinderfrihet ska alla ärenden som rör höga objekt remitteras Försvarsmakten för bedömning av påtaglig skada på riksintresse för totalförsvarets militära del.

Påverkansområde för buller eller annan risk är ett område vars utbredning kan sträcka sig utanför det geografiska område som utgör själva riksintresset eller området av betydelse för totalförsvarets militära del. Inom detta påverkansområde kan den verksamhet som bedrivs inom riksintresset eller området av betydelse påverka omgivningen, genom exempelvis buller eller andra risker. Vissa mark- och vattenåtgärder inom påverkansområde för buller eller annan risk kan i sin tur påverka den verksamhet som bedrivs och riskerar således att påtagligt skada de värden som utgör riksintresset eller område av betydelse. Inom ett påverkansområde för buller eller annan risk riskerar exempelvis tillkomst av störningskänslig bebyggelse (bostäder, skolor och vårdlokaler) skada riksintresset eller området av betydelse. Inom påverkansområde för buller eller annan risk ska alla ärenden oavsett höjd remitteras Försvarsmakten för bedömning av påtaglig skada på riksintresse för totalförsvarets militära del.

Ett *påverkansområde övrigt* är ett område kring ett riksintresse eller område av betydelse för totalförsvarets militära del. Uppgifter om den exakta lokaliseringen av riksintresset eller området av betydelse samt uppgifter om vilken verksamhet som bedrivs där omfattas av sekretess enligt 15 kap. 2 § offentlighets- och sekretesslagen (2009:400). Själva påverkansområdet omfattas inte av sekretess. Utpekandet av ett *påverkansområde övrigt* säkerställer Försvarsmaktens möjlighet att bevaka att åtgärder som sker i området inte medför skada på riksintresset eller området av betydelse. Vilka åtgärder som riskerar att skada riksintresset eller området av betydelse kan inte anges på förhand. Inom påverkansområde övrigt ska alla ärenden oavsett höjd remitteras Försvarsmakten för bedömning av påtaglig skada på riksintresse för totalförsvarets militära del.

Lågflygningsområde

Lågflygningsområden utgör områden av betydelse enligt 3 kap. 9 § första stycket miljöbalken. Dessa områden uppfyller tillsammans nödvändiga och värdefulla kriterier för lågflygning. Att utföra flyguppdrag på låg höjd är en avgörande förmåga för Försvarmaktens flygförband, därför är tillgång till områden som möjliggör övning av denna förmåga av största vikt. Utpekade lågflygningsområden möjliggör bland annat övning i olika typer av terräng, samövningar med markförband i anslutning till övnings- och skjutfält och att lågflygning kan bedrivas i anslutning till flygflottiljernas lokalisering. En ökad mängd höga objekt i lågflygningsområden kan skada möjligheten att nyttja området på ett utifrån Försvarmaktens uppdrag ändamålsenligt sätt, vilket skulle påtagligt motverka totalförsvarets intressen. Försvarmakten kommer därför beakta hur ett föreslaget högt objekt inom ett lågflygningsområde skulle påverka värdet av detta. Inom det utpekade lågflygningsområdet ska alla höga objekt remitteras Försvarmakten för bedömning av påtaglig skada på område av betydelse för totalförsvarets militära del.

Riksintresse på land

Öppet redovisade *riksintressen på land* kan exempelvis vara skjutfält, flygplatser, övningsfält eller skjutbanor. Riksintressen för totalförsvarets militära del har pekats ut för att skydda omistliga verksamhetsområden eller funktioner som krävs för att säkerställa att Försvarmakten kan upprätthålla och utveckla ett militärt försvar av Sverige. Inom det utpekade riksintresset ska alla ärenden oavsett höjd remitteras Försvarmakten för bedömning av påtaglig skada på riksintresse för totalförsvarets militära del.

Riksintresseområdet, *riksintressen på land*, utgörs av Lombens och Orrträskes skjutfält och berör bland annat Kalix kommun. Området består av två skjutfält och ett läger. Dessutom finns fem artilleriområden som medger skjutning in över Lombens skjutfält. Skjutfältet ligger i ett större sammanhängande skogsområde som är avskilt från bebyggelse.

Försvarmakten konstaterar att viss typ av verksamhet och övriga intressen riskerar medföra direkt eller indirekt skada på riksintressen för totalförsvarets militära del. Samtidigt kan konstateras att det finns lägen då en samlokalisering med övriga intressen kan ske utan att skada på riksintresset sker. För att underlätta en bedömning om i vilka fall det föreligger en risk för skada på riksintresset redovisas nedan exempel på sådana åtgärder som generellt bedöms medföra påtaglig skada samt sådana åtgärder som Försvarmakten bedömer i vissa fall kan samexistera med de militära intressena.

Exempel på påtaglig skada:

- Tillkommande av ny störningskänslig bebyggelse (ex. bostadsbebyggelse) samt vissa förändringar av befintlig störningskänslig bebyggelse inom det område som utgör påverkansområde för buller eller annan risk.
- Planer och bestämmelser som uppmuntrar till friluftsliv och rekreation inom det område som utgör påverkansområde för buller eller annan risk.
- Uppförandet av höga objekt inom område som utgör område med särskilt behov av hinderfrihet.
- Förändringar i infrastruktur i närområdet som på något sätt påverkar möjligheterna att transportera fordon, materiel eller personal till fältet och dess närområden.

Exempel på samexistens: Bullrande industrier eller annan infrastruktur som vägar eller järnvägar. En prövning behöver dock göras i varje enskilt fall, för att säkerställa att begränsningar på den militära verksamheten inte uppstår.

Bedömning: Totalförsvarets riksintressen bedöms utgöra ett särskilt stort hinder för utbyggnaden av vindkraften. Länsstyrelsen behöver avväga motstående statliga intressen och ge besked om statens samlade syn om samexistens mellan berörda riksintressen och det nationella intresset av en grön omställning av industrin.

Kalix kommun bedömer att översiktsplanens föreslagna utveckling inte utgör en påtaglig skada på riksintresset för totalförsvaret. Kommunen har pekat ut ett nytt utvecklingsområde för vindkraft **(T5)**, vilket påverkar riksintresse *lågflygningsområde med påverkansområde*, men genom att koncentrera vindkraften till detta område har kommunen samtidigt avgränsat andra områden från att utvecklas för vindkraft. Det innebär att andra områden i kommunen, där vindkraft skulle kunna påtagligt skada försvarets intressen, inte möjliggörs för vindkraftverk.

Genom att tydligt avgränsa var vindkraft får etableras och genom att främst undanta områden med *särskilt behov av hinderfrihet* och områden för *MSA*, säkerställer kommunen att totalförsvarets intressen i största möjliga mån skyddas. Kommunen bedömer att de åtgärder som föreslås i översiktsplanen inte kommer att påtagligt skada dessa områden.

Slutligen framhåller kommunen att det finns ett stort allmänt intresse av att utveckla förnybar energi, som vindkraft, särskilt i Norrbotten. Behovet av ökad produktion av förnybar energi vägs mot totalförsvarets intressen, och kommunen anser att både produktion av förnybar energi och totalförsvarets intressen kan tillgodoses.

Vitvattnet är utpekade som en servicepunkt i utvecklingsinriktningskartan vilket innebär att kommunen anser att området är viktigt att utveckla utifrån den service och funktion som platsen har för omgivningen. Utveckling av området bör ske i samexistens med Försvarsmaktens intressen i området och bebyggelsen bör utformas med hänsyn till främst buller eller annan risk från Lombens och Orrträsksskjutfält. Kalix kommun anser dock att staten bör ta ansvar för den bebyggelse som anses utgöra påtaglig skada och som inte anses lämplig och därmed inte kan utvecklas, detta gäller främst inom *Påverkansområde för buller eller annan risk* tillhörande riksintresset Lombens och Orrträsksskjutfält.

I övrigt anser kommunen att det inte går i detta övergripande skede att avgöra om enstaka bebyggelseutveckling påverkar riksintresset. Därför ska alla plan- och bygglovsärenden inom de utpekade riksintresseområdena remitteras till Försvarsmakten.

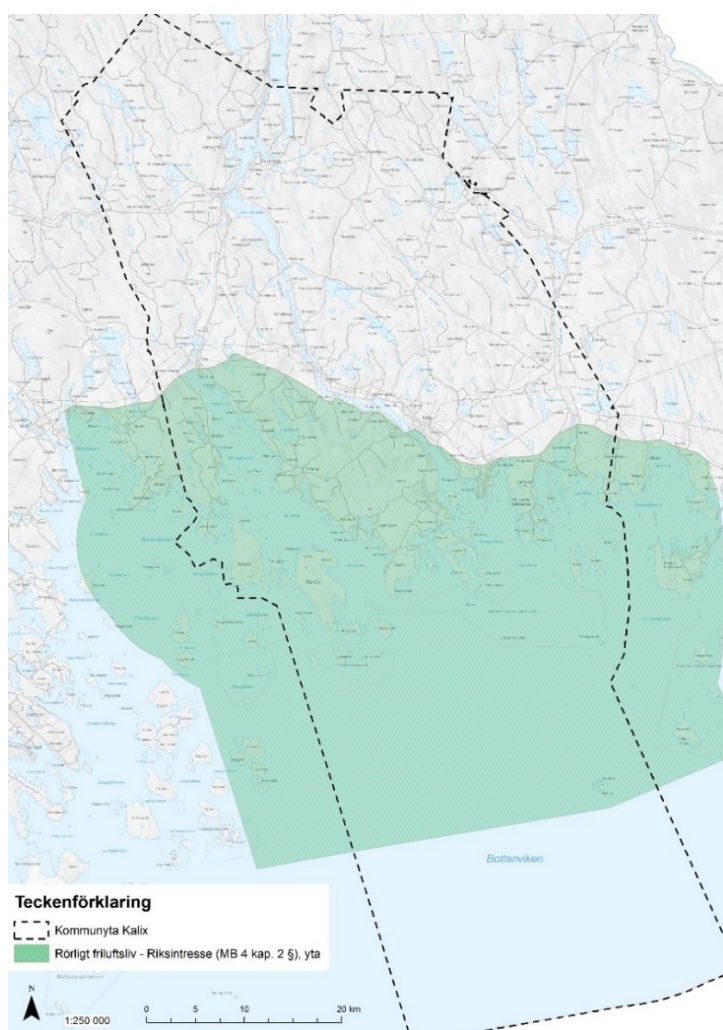
Vid ett eventuellt införande av riksintresse för totalförsvarets anläggningar, den civila delen skulle de utpekade utvecklingsområdena **V1, V2** samt den kustnära järnvägen potentiellt påverka intresset och bör därför hanteras om riksintressen blir aktuell.

I övrigt säkerställs totalförsvarets intressen genom de samrådskrav som föreligger vid tillstånds- och bygglovsansökningar.

STÄLLNINGSTAGANDEN

- Mark- och vattenområden som har betydelse för totalförsvaret skall så långt möjligt skyddas mot åtgärder som kan påtagligt motverka totalförsvarets intressen.
- Alla plan- och bygglovsärenden inom de utpekade riksintresseområdena kommer att remitteras till Försvarsmakten.
- Kommunen avser även att tidigt i plan- och bygglovsprocessen samråda med Försvarsmakten när det gäller uppförande av höga objekt över hela kommunen som är högre än 20 meter utanför befintlig bebyggelse respektive 45 meter inom befintlig bebyggelse.

RÖRLIGT FRILUFTSLIV

Figur 16. Karta över riksintresseområdet för rörligt friluftsliv.

Riksintresse enligt 4 kap 2 § miljöbalken i Kalix kommun är rörligt friluftsliv.

Miljöbalken (1998:808) 4 kap 2 § (länk, öppnas i nytt fönster).

Enligt 4 kap 2 § miljöbalken inom följande områden ska turismens och friluftslivets, främst det rörliga friluftslivets intressen särskilt beaktas vid bedömningen av tillåtligheten av exploateringsföretag eller andra ingrepp i miljön. Kustområdet och skärgården i Norrbotten från Bondöfjärden till riksgränsen mot Finland är utpekade som riksintresse för rörligt friluftsliv.

Inom riksintresset får en utveckling av bland annat befintliga tätorter, det lokala näringslivet eller anläggningar som behövs i totalförsvaret ske med förutsättningar att exploateringsföretag och andra ingrepp i miljön inte medför att områdenas natur- och kulturvärden påtagligt skadas. Turismens och det rörliga friluftslivets intressen ska främst beaktas vid prövning av exploateringsföretag.

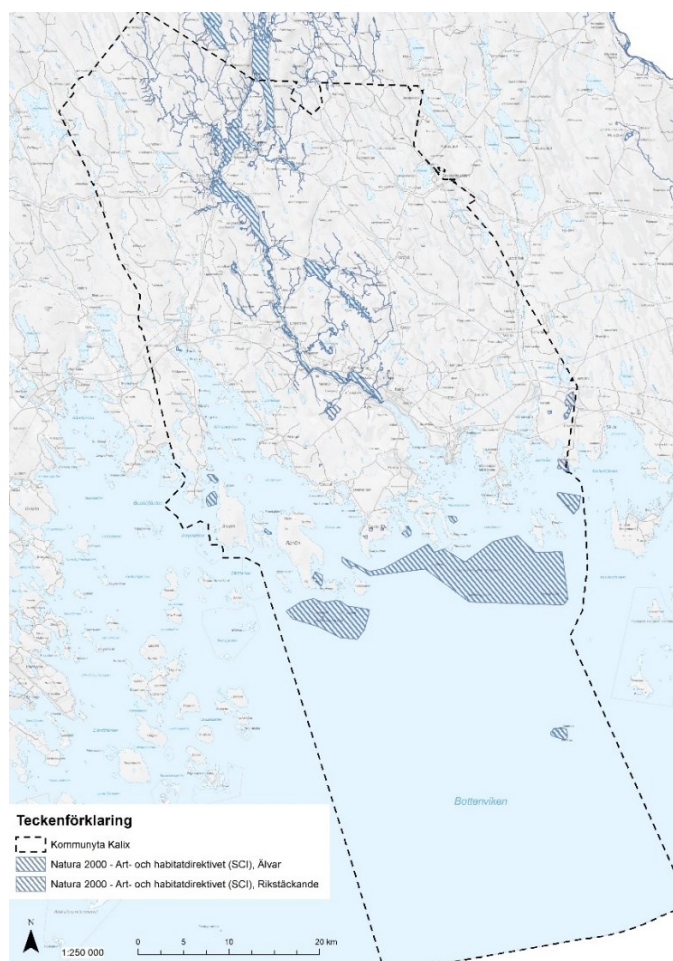
Bedömning: Riksintresset berörs av utbyggnadsområden som finns utpekade i mark- och vattenanvändningskartan. Kommunen anser att utbyggnadsområdena är att betrakta som tätortsutveckling samt en utveckling av besöksnäringen som kan medges inom riksintresset. Utveckling av industri- och verksamhetsområden i Karlsborg (V4, V5, V6) anses som en utveckling av det lokala näringslivet där ingreppen i miljön inte anses medföra att områdenas natur- och kulturvärden påtagligt skadas eftersom områden redan är ianspråktaget av befintlig storskalig industri.

Kalix kommun anser att det bör tas fram ett fördjupat kunskapsunderlag som preciserar den tämligen grova avgränsningen av riksintresseområdet och bestämma mer preciserade gränser utifrån de lokala förutsättningarna och bestämmelsernas syfte.

STÄLLNINGSTAGANDEN

- Mark- och vattenområden som har betydelse för det rörliga friluftslivet ska så långt som möjligt skyddas mot åtgärder som kan påtagligt skada intressena.
- Inom riksintresset får en utveckling av bland annat befintliga tätorter, det lokala näringslivet eller anläggningar som behövs inom totalförsvaret ske.

NATURA 2000

Figur 17. Figuren illustrerar riksintresse för Natura 2000 i Kalix kommun.

Riksintresse enligt 4 kap 8 § miljöbalken i Kalix kommun är Natura 2000.

Miljöbalken (1998:808) 4 kap 8 § (länk, öppnas i nytt fönster).

Natura 2000 är ett nätverk av EU:s mest skyddsvärda naturområden. Natura 2000-områden kan bildas med stöd av något av de två EU-direktiven art- och habitatdirektivet eller fågeldirektivet. För de områden som omfattas av Natura 2000 har länsstyrelsen tagit fram bevarandeplaner som bland annat beskriver områdets värden, vad som kan utgöra ett hot samt vilka bevarandemål som finns för de olika arterna och livsmiljöerna. Bevarandeplanen revideras när ny kunskap tillkommer eller när förutsättningar för området ändras. Sedan 1 juli 2001 är alla Natura 2000-områden klassade som riksintressen.

Bedömning: Översiktsplanens utpekade utveckling anses inte stå i konflikt med riksintresset för Natura 2000 eftersom planen sammantaget anses begränsa tillförseln av näringsämnen och föroreningar till vattenförekomster vilket bidrar till att ingen försämring av vattenförekomsternas status sker.

Natura 2000-området kan dock komma att påverkas av utbyggnadsområdena M10, S18 och S19 och en eventuell påverkan och anpassning kommer att behöva bedömas i kommande plan- och tillståndsprocesser.

STÄLLNINGSTAGANDEN

- Inga åtgärder ska tillåtas som på ett betydande sätt kan påverka miljön i Natura 2000-områden. Detta gäller även åtgärder som utförs utanför området, men som på ett betydande sätt kan påverka miljön i ett Natura 2000-område.
- Vid konsekvensanalys och miljöbedömning för planer och program som kan komma att påverka ett Natura 2000-område ska det aktuella områdets bevarandeplan utgöra underlag.

NÄSMYRAN

Natura 2000-området Näsmyrans ligger ca 2 kilometer nordväst om Ryssbält. Det är ett kustnära biotopskyddsområde som ligger i en bitvis brant sluttning mot norr, området har en artrik flora. [Mer information angående Näsmyrans](#), (länk öppnas i nytt fönster).

MARABACKEN-NOTVIKRÅ

Omgivet av hårt brukade skogar ligger det lilla gammelskogsreservatet Marabacken-Notvikrå. Den kalkrika berggrunden har fört med sig en artrik flora. [Mer information angående Marabacken-Notvikrå](#), (länk öppnas i nytt fönster).

MALÖREN

Malören med sin fyr, kapell och gamla bebyggelse ligger allra ytterst i Norrbottens skärgård. Ön är trädlös med hedmark och klapperstensfält. För både flyttfåglar och häckfåglar är Malören viktig. [Mer information angående Malören](#), (länk öppnas i nytt fönster).

MASSAN

Den låglänta och flacka moränön Massan ligger i Kalix innerskärgård. Massan är obebyggd och hyser ett rikt fågelliv med häckande grågås, trut och fisktärna. [Mer information angående Massan](#), (länk öppnas i nytt fönster).

LIKSKÄR

Naturreservatet Likskär är ett vackert skärgårdslandskap med 25 öar och många mindre skär. Hit kan du åka för att vandra, skåda fågel och sommartid njuta av ett dopp från sandstranden. [Mer information angående Likskär](#), (länk öppnas i nytt fönster).

KÄLL- OCH MJÖTRÄSKEN

Med E4 rakt igenom ligger en myllrande träskmark, rik på fåglar och växter. Övre och Nedre Mjöträskan söder om vägen och Källträsket norr om, avvattnas märkligt nog norrut. Vattendraget gör sedan en böj åt öster för att så småningom falla ut i havet vid Säivisviken. [Mer information angående Käll- och Mjöträskan](#), (länk öppnas i nytt fönster).

KALIX YTTRE SKÄRGÅRD

Området omfattar 21 öar i den yttre delen av Kalix skärgård. Flera av dem har en rik flora och många är värdefulla fågellokaler med bland annat labb. [Mer information angående Kalix yttre skärgård](#), (länk öppnas i nytt fönster).

HOLSTERÖRARNA

Holsterörarna består av storblockiga, skogklädda öar, till stor del klädda med örtrik blandskog. Många sällsynta vedsvampar är funna på fallna granstammar. [Mer information angående Holsterörarna](#), (länk öppnas i nytt fönster).

BJÖRN

Björn ligger långt österut i Kalix skärgård. Naturreservatet består av den större ön Björn, flera småöar och vattenområdet runt omkring dem. [Mer information angående Björn](#), (länk öppnas i nytt fönster).

GRANHOLMEN

Där Granholmen är som högst reser sig ön minst 10 meter över havet. Granholmen domineras av granskog men här finns även glest beskogade hållmarksområden och längs stränderna mer eller mindre utvecklade lövbårder. [Mer information angående Granholmen](#), (länk öppnas i nytt fönster).

ERIKSÖREN-SVARTHOLMEN

Eriksören-Svartholmen är Norrbottens läns äldsta naturreservat, skyddat redan 1944. Reservatet består av två mindre, skogklädda öar. [Mer information angående Eriksören-Svartholmen](#), (länk öppnas i nytt fönster).

SKAGS-FURUHOLMEN

Denna barrskogklädda ö reser sig som högst 15 meter över havet. Skogen består framför allt av tall men i viss mån även gran. [Mer information angående Skags-Furuholmen](#), (länk öppnas i nytt fönster).

TRUTSKÄR

Naturreservatet omfattar hela ön Trutskär utom den nordvästra, stugbebyggda stranden. Dessutom ingår ett par närliggande rev öster om ön. [Mer information angående Trutskär](#), (länk öppnas i nytt fönster).

STORGRUNDET

Storgrundet har pekats ut som Natura 2000-område med anledning av sin starka population av hänggräs. Arten har på landskapsnivå minskat kraftigt till följd av minskad hävd av stränder samt övergödning. Storgrundet ligger söder om Töre, vid Töreälvens mynning. [Mer information angående Storgrundet](#), (länk öppnas i nytt fönster).

STRÅKANÄSBERGET

I det lilla naturreservatet Stråkanäsberget finns en rik flora. Förutom att det är skyddat som naturreservat ingår området även i EU:s nätverk av skyddad natur, Natura 2000. [Mer information angående Stråkanäsberget](#), (länk öppnas i nytt fönster).

STORÖN

Natura 2000-området består av fyra delområden på halvön Storön som ligger ca 1,5 mil söder om Kalix. Halvön har en flack topografi och landhöjningen påverkar ännu landskapet och våtmarkerna som förändras successivt. Storön är sedan gammalt känt för sin rika växtlighet som kommer av tillgången på basiska och kalkiga bergarter. Dessa skapar förutsättningar för ett flertal sällsynta växtarter, i synnerhet orkidéer, exempelvis guckusko, knottblomster och blodnycklar. [Mer information angående Storön](#), (länk öppnas i nytt fönster).

SÄIVISNÄS

Säivisnäs är en fastlandsudde med natursköna stränder och stora klippområden med hållmarksskog. Skogen är endast sparsamt påverkad av uttag. Berggrunden består av basiska vulkaniter. Insprängd i denna finns meterbreda zoner med dolomit och ådror av kalksten, som gynnar en rik flora av kalkkrävande växter. Området är en blandning av hållmarksskogar, klippområden, myrpartier, sumpskogar och mossrika granskogar. [Mer information angående Säivisnäs](#), (länk öppnas i nytt fönster).

KALIX ÄLVSYSTEM

Kalix älvsystem är utpekat som ett Natura 2000-område eftersom det utgörs av fritt strömmande älvar som i huvudsak är opåverkade av vattenkraft och reglering. Systemet har tack vare detta en mångformighet och konnektivitet, både uppströms - nedströms och med intilliggande strandhabitat, som ger möjlighet till den rika biologiska mångfald som kan återfinnas där. Strömsträckor utgör en särskilt artrik livsmiljö. Fungerande lekbottnar och uppväxtmiljöer för fisk i strömsträckorna är viktiga för en rik vattenfauna. Den relativt goda vattenkvaliteten utgör också ett stort värde och en viktig grund för områdets mångfald. [Mer information angående Kalix älvsystem](#), (länk öppnas i nytt fönster).

FÖRORDNANDEN, SKYDDSOMRÅDEN OCH ÖVRIGT PLANERINGSUNDERLAG

Förordnanden innebär bestämmelser som statliga och regionala myndigheter eller kommuner beslutat om enligt gällande lagar. I kartorna visas förordnanden, skyddsområden och övrigt planeringsunderlag inom Kalix kommun.

KULTURMILJÖ

Bestämmelser om kulturmiljön finns främst i kulturmiljölagen men även i miljöbalken, plan- och bygglagen och skogsvårdslagen. Kulturmiljölagen (1988:950) syftar till att tillförsäkra nuvarande och kommande generationer tillgång till en mångfald av kulturmiljöer. I denna lag finns bland annat bestämmelser om ortnamn, fornminnen, byggnadsminnen och kyrkliga kulturminnen.

FORNLÄMNINGAR OCH FORNFYND

Fornlämningar och fornfynd skyddas enligt 2 kap. kulturmiljölagen. Fornminnen ger landskapet en historisk dimension och utgör en väsentlig del av den kulturhistoriska miljön. Fornminnen innefattar både fornfynd och fornlämningar. Fornfynd är föremål som saknar ägare när de hittas och som påträffas i eller vid en fornlämning och har samband med denna, eller påträffas under andra omständigheter och kan antas vara från tiden före. Fornlämningar är lämningar efter människors verksamhet under forna tider, som har tillkommit genom äldre tiders bruk och som är varaktigt övergivna. Exempel på fornlämningar är boplatser, gravfält, kvarnar samt färdvägar och broar. I Kalix kommun finns fornlämningar så långt bak som från järnåldern.

Den övervägande delen av kommunens yta utgörs av skogsmark. Skogen och skogsbruket har således alltid haft en stor betydelse för kommunen vilket återspeglas i kulturmiljön. Inom skogsområdena finns ofta mindre bebyggelsegrupper och små jordbruksmarker bevarade. Skärgården och fisket har också haft en betydande roll för Kalix utveckling och ekonomi. Kulturvärden i form av hamn- och fiskeverksamhet finns bland annat bevarade i fiskelägen med små fiskestugor. Ofta har fiskestugorna tidigare även använts som bostäder och består av enkla rödmålade stugor i sammanhållna grupper. Idag används de främst av yrkesfiskare och många fiskelägen som återfinns i skärgården används idag även ofta som sommarstugor. I fiskelägena är det även vanligt att det finns gästgårdar, eldplatser och kajer som bidrar till områdets kulturvärden.

Längre ut i skärgården finns bevarade fornlämningar i form av bland annat labyrinter. Av de cirka 300 labyrinter som har hittats i Sverige återfinns cirka 100 av dem i Norrbottens skärgård. Malören är ett exempel på ett område med många bevarade kulturvärden, bland annat ett fiskeläge med spår ända från medeltiden. Där finns även många fornlämningar och lämningar som husgrunder, bryggor och fartygsvrak som vittnar om platsens historia och betydelse.

Gruvnäringen och bruksmiljöer har också lämnat spår i landskapet trots att de flesta inte längre bedrivs i kommunen. Bruksmiljöerna i Kalix har ofta en koppling till älvarna och havet. Exempel på bruksmiljöer är Kalix kopparverk, Törefors bruk och Karlsborg. Det finns fornlämningar av bland annat ugnar och husgrunder samt mer moderna lämningar som bevarade herrgårdar med anknytning till dessa miljöer. Järnvägar och rester av järnvägar, kajer och lastplatser präglar också miljöerna.

I kulturmiljölagen anges vad som är en fornlämning och därmed omfattas av lagskyddet. Fasta fornlämningar har ett generellt lagskydd enligt kulturmiljölagen och detta omfattar även ännu inte registrerade fornlämningar.

Innan exploatering kan arkeologiska utredningar och/eller undersökningar behöva genomföras och kontakt med Länsstyrelsen angående detta bör ske i ett så tidigt skede som möjligt. Planarbeten vid kända områden med fornlämningar och innan utbyggnadsområdena tas i anspråk ska en arkeologisk utredning och eventuellt, som följd av detta, en undersökning (utgrävning) genomföras. Utgrävningarna genomförs oftast först i samband med detaljplanearbete. Länsstyrelsen är ansvarig för alla tillståndsfrågor som rör fornlämningar, och tillstånd krävs alltid från Länsstyrelsen då fornlämning berörs av markingrepp, enligt kulturmiljölagen.

Kulturmiljö värdefulla vägar och broar

Utöver fornlämningar finns även vägar och broar som anses innehålla höga kulturvärden. Vägar och objekt knutna till dessa är en viktig del av vårt kulturlandskap och en källa till förståelse av dess framväxt. Ett långvarigt nyttjande har påverkat vägens eller bron utseende men även omgivande miljö har påverkats av vägen och bron. Det finns en samverkan mellan väg, bro och omgivning som successivt vuxit fram och berättar om vägens och bygdens utveckling och förändring. Genom att bevara äldre väg- och bromiljöer blir vår historia synlig i landskapet.

KYRKLIGA KULTURMINNEN

Kyrkliga kulturminnen skyddas enligt 4 kap. kulturmiljölagen och innefattar kulturhistoriska värden i kyrkobyggnader, kyrkotomter, kyrkliga inventarier och begravningsplatser.

I Kalix kommun finns flertalet kyrkor och dessa är viktiga landmärken i landskapet och oersättliga konsthistoriska monument. Ett exempel är Kalix kyrka som är Sveriges nordligaste medeltidskyrka och ett unikt landmärke för Kalix centralort. Samtliga kyrkobyggnader, kyrkotomter och begravningsplatser tillkomna före år 1940 är skyddade enligt kulturmiljölagen som kyrkliga kulturminnen. De ska vårdas och underhållas så att deras kulturhistoriska värde inte minskas eller deras karaktär förvanskas. För att ändra i ett kyrkligt kulturminne krävs tillstånd från länsstyrelsen.

BYGGNADSMINNE

Byggnadsminnen skyddas enligt 3 kap. kulturmiljölagen och är en historiskt viktig byggnad eller anläggning och det är ett sätt att säkerställa att framtidens generationer får ta del av vårt gemensamma kulturarv. Inom Kalix kommun är Englundsgården och Malörens fyrplats klassat som byggnadsminnen. Det är kulturmiljölagen som skyddar byggnader som förklarats som byggnadsminnen.

VÄRDEFULL KULTURMILJÖ ENLIGT PBL

För övriga kulturhistoriskt viktiga byggnader eller områden finns ett skydd genom plan- och bygglagens förvanskningförbud. Byggnader som är särskilt värdefulla från historisk, kulturhistorisk, miljömässig eller konstnärlig synpunkt får enligt 8 kap. § 13 PBL inte förvanskas. För att en byggnad ska betraktas som särskilt värdefull krävs det att byggnadens värde är så stort att dess bevarande kan sägas utgöra ett verkligt allmänt intresse. Detta gäller inte bara enskilda byggnader av monumental karaktär eller stort historiskt värde, utan också byggnader och bebyggelsemiljöer som representerar olika tidsepoker eller något karaktäristiskt från skilda sociala miljöer. Bestämmelsen gäller också enskilda byggnader som i sig kanske inte är så värdefulla men som blir det genom samhörigheten i en grupp, ett kvarter, en fasadsträcka eller liknande.

Dessa byggnader och områden har då en utökad lovplikt och får inte förvanskas och detta prövas i enskilda fall vid plan- och tillståndsprövningar. I dagsläget finns inte sådana byggnader eller områden utpekade i Kalix kommun men i det planerade kulturmiljöprogrammet som kommunen avser att ta fram kan sådana områden exempelvis identifieras och pekats ut.

BEVARANDEPROGRAM FÖR ODLINGSLANDSKAPET

Bevarandeprogrammet för odlingslandskap är en presentation av de jordbrukslandskap i Norrbotten som bedöms ha höga natur- och kulturvärden. Målet med bevarandeprogrammet är inte att generellt stoppa utveckling utan att de bevarandevärda odlingslandskapen ska bevaras så långt som möjligt. Odlingslandskapet i Kalix präglas framför allt av den långa kontinuiteten av det älv och kustnära läget. När detta landskap förändras bryts en tradition som bidragit till kommunens landskapsidentitet.

NORRBOTTENS KULTURMILJÖPROGRAM

I kommunen finns även andra unika byggnader med olika användning som är viktiga ur ett kulturvärdesperspektiv. Norrbottens kulturmiljöprogram innehåller områden och byggnader som anses innehålla höga kulturvärden. Ett av kulturmiljöprogrammets områden är nedre Kalix älvdal vilket har en relativt oförändrad bystruktur och ett äldre odlingslandskap. Björkfors, Filipsborg och Grytnäs herrgårdar ingår också i kulturmiljöprogrammet och dessa tre herrgårdar är exempel på den byggnadstyp som blev vanlig i länet under 1800-talet.

LANDSKAPSBILD

Landskapsbildsskydd finns till för att skydda värdet av framför allt den visuella upplevelsen av ett landskap. Skyddet reglerar till exempel bebyggelse och vägar. Det krävs tillstånd från länsstyrelsen för att utföra åtgärder som kan ha negativ effekt på landskapsbilden i dessa områden. Landskapsbildsskydd är en äldre skyddsform som inte finns i miljöbalken. Den håller successivt på att ersättas med andra skyddsformer.

KULTURMILJÖINVENTERING KUSTSTRÄCKAN TÖREFORS-STORÖN

En översiktlig kulturmiljöinventering över ett antal utvalda fritidshusområden längs kuststräckan Törefors till Storön i Kalix kommun har tagits fram under 2022. Kulturmiljöinventeringen innefattar en övergripande bebyggelseinventering där det slås fast om huruvida det finns kulturhistoriska värden samt vilken tålighetsgrad som ett antal bebyggelseområden mellan Törefors och Storön har. Målsättningen med inventeringen är att kunna utforma och motivera rekommendationer för kommunal förvaltning vad avser kulturmiljö längs kuststräckan Törefors - Storön. Inventeringen ska därmed inte ses som en komplett historisk sammanfattning, utan som ett underlag för kulturmiljövården.

Varje område som inventerats innehåller information om vilken karaktär området har, vilken tålighetsgrad området har samt rekommendationer för området. Denna information finns beskrivet i respektive yta i mark- och vattenanvändningskartan samt i rapporten Kulturmiljöinventering av Kuststräckan Törefors - Storön.

Sammanfattningsvis så visar inventeringen att de flesta områden längs med sträckan har en hög tålighet för framtida exploateringar, dock pekar inventeringen ut fyra områden som har lägre tålighet. Vid en framtida utveckling av dessa områden bör därför hänsyn tas till de kulturmiljövärden som finns i respektive område samt följa de rekommendationer som finns beskrivet i rapporten.

RENNÄRING

Rennäringen består av både ett enskilt intresse och ett allmänt intresse. Utöver de markanvändningar som visas i kartan finns även områden som utgörs av riksintresse, vilket innebär att de områden som används för rennäring ska ges särskilt skydd enligt lag. Enligt 1 kap 2 § 6 st. regeringsformen (RF) ska även det samiska folkets möjligheter att behålla och utveckla ett eget kultur- och samfundsliv främjas, lag (2010:1408).

Kartorna som beskriver rennäringens markanvändning är endast en allmänt hållen information. Förutsättningarna för renskötseln varierar från år till år och därmed ska inte gränser till olika områden tolkas alltför bokstavligen men det ger en övergripande bild av hur landskapet används.

Den samiska markanvändningen är beroende av en helhetssyn och att markerna inte styckas upp i för små delar. Blir uppdelningen/fragmenteringen av den mark som renen behöver för stor och omfattande, kommer renens beteendemönster förändras och därmed negativt påverka rennäringen.

Årstidsland

Vinterbetesmarkernas särskilda betydelse för renskötseln bör särskilt beaktas, områdena är extra känsliga för negativ påverkan från exploateringsverksamhet. Renarna är särskilt känsliga under vintern och våren när vajorna är dräktiga. Även marker som inte nyttjas frekvent är viktiga och blir allt viktigare i takt med ökad exploatering och förändrat klimat. I takt med att markerna krymper minskar samebyarnas flexibilitet. Konkurrerande markanvändning är en av de faktorer som har störst betydelse för renskötseln och att det kommer att ha stor betydelse för effekterna av ett förändrat klimat. Tillgången till olika betesmarker och flexibilitet att nyttja dem vid olika årstider och väderförhållanden är mycket viktigt för renskötselns klimatanpassningsmöjligheter.

BIOTOPSKYDD

Biotopskydd syftar till att skydda mindre mark- och vattenområden som på grund av särskilda egenskaper utgör värdefulla livsmiljöer för hotade djur- eller växtarter. Biotoperna är också viktiga för vanligare arter, samt för omväxling i landskapet. Inom biotopskyddsområden får det inte bedrivas verksamhet eller vidtas åtgärder som kan riskera att skada ett områdes naturvärden. Kommunen, länsstyrelsen eller Skogsstyrelsen kan besluta om biotopskydd i enskilda fall, men sju biotoptyper har ett generellt skydd i hela landet: alléer, källor med omgivande våtmark i jordbruksmark, odlingsrösen i jordbruksmark, pilevallar, småvatten och våtmarker i jordbruksmark, stenmurar i jordbruksmark samt åkerholmar.

NYCKELBIOTOPER

En nyckelbiotop är ett område i skogen som i och med sina höga naturvärden har en mycket stor betydelse för skogens växter och djur. I en nyckelbiotop kan det finnas hotade eller sällsynta arter som behöver området för sin överlevnad. De arter som lever i sådana miljöer uppträder inte slumpartat eller jämnt utspritt i skogslandskapet utan finns ofta samlade på platser som har speciella egenskaper. Att en nyckelbiotop är registrerad hos Skogsstyrelsen betyder inte att den har ett juridiskt skydd. Däremot finns ofta nyckelbiotoper i skyddade områden som naturreservat och biotopskyddsområden.

NATURVÄRDEN

En skog med höga naturvärden skiljer sig från en produktionsskog på många sätt. I skogar med höga biologiska värden är variation den viktigaste faktorn. Skogar med höga naturvärden innehåller ofta en eller flera element och exempel på dessa element kan vara förekomsten av många äldre träd, stor variation av trädslag, spår av brand samt döda träd som står eller ligger.

NATURVÅRDSAVTAL

I kommunen finns flertalet områden med naturvårdsavtal. Avtalen är frivilliga och tecknas mellan markägare och staten eller kommunen. Syftet är att bibehålla och förstärka områdenas naturvärden. Exempelvis Rammelberget som är ett tätortsnära friluftsområde, har ett naturvårdsavtal som är upprättat mellan Skogsstyrelsen och markägaren.

SUMPSKOGAR

En sumpskog är en skog som växer på fuktiga marker och är en del av våtmarker. Sumpskogar har oftast höga naturvärden och bör ges hänsyn i planerings- och tillståndsprövningar.

TILLTRÄDESFÖRBUD

Tillträdesförbud används för att skydda djur- eller växtarter i ett avgränsat område under en viss tid på året. Detta innebär ett förbud mot landstigning samt att varaktigt uppehålla sig närmare än 200 m från land på grund av att områdena är av stort värde för fågellivet. Det är framför allt häckningsplatser för störningskänsliga fågelarter som skyddas med tillträdesförbud.

BIOLOGISK MÅNGFALD

Biologisk mångfald utgör grunden för alla ekosystem och innefattar den variation som finns inom och mellan arter. Att verka för den biologiska mångfalden i samhällsplaneringen handlar om att bevara och återskapa miljöer så att de fungerar som livsmiljöer för en mångfald av olika arter. Biologisk mångfald ska beaktas och eftersträvas i alla delar av samhällsplaneringen. Kommunen bör verka för att aktivt tillskapa nya miljöer för att möjliggöra för en biologisk mångfald. Kommunen bör verka för att ta fram nya skyddade naturområden på platser som har höga värden av biologisk mångfald.

VATTENSKYDD SOMRÅDE

Syftet med vattenskyddsområden är att långsiktigt skydda våra vattentillgångar från föroreningar så att vi har ett hälsosamt dricksvatten i våra kranar.

Grundvattenbildningen sker via naturlig infiltration av vatten vilket medför ett stort behov av skyddsföreskrifter. Kalix kommuns allmänna vattenförsörjning sker genom grundvattentäkter och för att skydda dessa upprättas vattenskyddsområden. Huvuddelen av dricksvattnet i kommunen kommer från Kalix-Kälsjärv grundvattentäkt via Kalix vattenverk och försörjer en stor del av befolkningen med dricksvatten och är därav ett vattenskyddsområde. För närvarande är Morjärv och Myrdalens vattenskyddsområden på väg att bildas och ligger för beslut hos länsstyrelsen. Långsiktigt avser kommunen att skapa vattenskyddsområden för alla åtta kommunala vattentäkter.

Planerade vattenskyddsområden är områden vid Lappbäcken som är planerat till år 2025 och Övermorjärv samt Vitvattnet är planerade till år 2032. Den näst största grundvattentäkten för Kalix kommun är lokaliserad i Rörbäck, Luleå kommun. Vattentäkten försörjer Töre, Siknäs och Sören samt delar av Rörbäck med dricksvatten. Arbetet med att fastställa ett vattenskyddsområde med tillhörande skyddsföreskrifter pågår.

VÅTMARKSINVENTERING

Naturvårdsverket har genom länsstyrelsen genomfört regionala våtmarksinventeringar (VMI). Naturvärdena varierar mellan de olika inventerade områdena, vilket innebär att vissa områden har mycket höga naturvärden och vissa områden har låga naturvärden. Inventerade våtmarker har inget lagligt skydd, men ges ofta stor hänsyn i planerings- och tillståndsprövningar.

Våtmarker är särskilt värdefulla då de har många viktiga funktioner och tillhandahåller många ekosystemtjänster. Våtmarker är en viktig livsmiljö för växter och djur men även naturens egen vattenrenare, som tar bort miljögifter och lagrar kol samt bromsar vattenflöden vilket är särskilt viktigt vid ett förändrat klimat.

Myllrande våtmarker utgör ett nationellt miljö kvalitetsmål som syftar till att bibehålla våtmarkernas ekologiska och vattenhushållande funktion i landskapet samt till att bevara våtmarker som pekats ut som särskilt värdefulla.

UTVIDGAT STRANDSKYDD

För samtliga av de sjöar och vattendrag inom Kalix kommun som omfattas av strandskydd gäller det generella strandskyddet vilket är 100 meter från strandlinjen, bortsett från ett fåtal platser med utökat strandskydd längs Kalixälven och i Kalix kustområde. I Norrbotten finns det 128 områden fördelat på nio kommuner där strandskyddet är utvidgat. Det innebär att strandskyddsreglerna gäller upp till 300 meter från strandlinjen i dessa områden.

STRANDSKYDD

Stränderna kring våra vatten är värdefulla för allmänheten och för växter och djur som är beroende av miljön i och nära vatten. Det generella strandskyddet omfattar land och vattenområden 100 meter från strandlinjen vid normalt vattenstånd. Länsstyrelsen får besluta att utvidga strandskyddsområdet till högst 300 meter från strandlinjen, om det behövs för att säkerställa något av strandskyddets syften. Syftet med strandskyddet är att långsiktigt trygga allmänhetens tillgång till strandområden och att bevara goda livsvillkor för djur- och växtlivet. För samtliga av de sjöar och vattendrag inom Kalix kommun som omfattas av strandskydd gäller det generella strandskyddet, 100 meter från strandlinjen, bortsett från ett fåtal platser med utökat strandskydd.

I detaljplanelagda områden kan strandskyddet vara upphävt. Antingen om en plan är beslutad innan strandskyddet trädde i kraft 1975 eller om det i senare fall blivit upphävt. När gällande detaljplaner ersätts eller upphävs, återinträder strandskyddet enligt 7 kap 18 g § i miljöbalken. Det krävs inget särskilt beslut för att strandskyddet åter ska gälla när en ny plan antas för ett tidigare planlagt område. Lagbestämmelsen innebär att strandskyddet återgår till det som gällde då beslutet om att upphäva strandskyddet fattades, vilket innebär att även ett utvidgat strandskydd kan återinträda. Varje gång en ny detaljplan upprättas eller ändras ska strandskyddet därför omprövas i enlighet med miljöbalken.

Kommunen kan pröva frågan om strandskyddsdispens eller upphävande av strandskydd om det uppfyller kraven på särskilda skäl enligt 7 kap. 18 c–d § miljöbalken och om det är förenligt med strandskyddets syften. Länsstyrelsen får fatta beslut om att upphäva strandskyddet i de detaljplaner som gäller försvarsanläggning, allmän väg, järnväg eller som skyddas av andra bestämmelser i 7 kap. miljöbalken och om skyddet har beslutats av någon annan än kommunen.

Strandskydd avses upphävas inom så kallade utpekade LIS-områden med det särskilda skälet att området bidrar till landsbygdsutveckling, vilket anges i miljöbalken (7 kap 18 c–d § miljöbalken). Detta förutsatt att utredningar inför planläggning inte visar att området innehar höga natur- och kulturvärden, eller rödlistade arter. Läs mer i kommunens LIS-rapport.

LANDSBYGDSUTVECKLING I STRANDNÄRA LÄGE (LIS)

För att stimulera utvecklingen på landsbygden på lång sikt har kommunerna möjlighet att peka ut områden för landsbygdsutveckling i strandnära läge (LIS). LIS-områden regleras i miljöbalkens sjunde kapitel. Kommunfullmäktige har år 2017 antagit en LIS-plan som är ett tematiskt tillägg till den kommuntäckande översiktsplanen och som fortsättningsvis kommer att vara fristående i förhållande till nya översiktsplanen men som utgör planeringsunderlag och planeringsförutsättning till denna. Mer info angående LIS-områden finns i LIS-rapporten.

LIS-områdena ska bidra till utveckling och serviceunderlag på landsbygden genom att göra det möjligt att bland annat kunna skapa bostäder och olika verksamheter nära hav, sjöar och vattendrag. En förutsättning är att strandskyddets syften fortfarande tillgodoses långsiktigt, det vill säga att livsmiljöer för djur och växter bevaras samt att allmänheten fortsatt har god tillgång till strandområden. Att ett område pekats ut som LIS-område innebär ingen automatisk rättighet eller skyldighet att bygga där. Däremot kan utpekandet av ett LIS-område användas som ett särskilt skäl vid sökandet av dispens från eller upphävande av strandskyddet. Dispens kan dock inte beviljas så att allmänhetens fria passage längs vattnet hindras, om det inte handlar om en byggnad eller anläggning som på grund av sin funktion måste ligga vid vattnet. I Kalix kommun har 40 områden pekats ut som lämpliga LIS-områden.

NATURRESERVAT

Formellt skydd av värdefulla naturområden är av största vikt för att vi ska kunna bevara och stärka de naturvärden som finns i vårt land. Naturreservat, nationalparker och Natura 2000 är de vanligaste skyddsformerna, såväl i Sverige som internationellt. Några naturreservat i Kalix kommun är även skyddade som Natura 2000-område och visas därför vid avsnitt *Natura 2000*. När ett område skyddas som naturreservat innebär det att exploatering och andra verksamheter som riskerar att påverka naturvärdena negativt inte är tillåtna. Alla naturreservat som bildas har också en särskild skötselplan som syftar till att bevara och utveckla de värden som är specifika för just det aktuella reservatet. Skötselplanen innefattar ofta även åtgärder för att gynna friluftslivet. Många naturreservat är populära besöksmål som lockar besökare från både kommunen samt andra delar av landet och världen.

BERGNÄSUDDEN

Bergnäsudden ligger 6 kilometer sydost om Morjärv och består av barrskogar som växer bland tjärnar, berghällar och klapperstensfält. Det finns ett antal hotade arter som kan ses i området, speciellt där de rejäla lövträden växer. [Mer information angående Bergnäsudden](#), (länk öppnas i nytt fönster).

BERGTRÄSKET

Bergträsket är ett lättillgängligt skogsreservat som ligger 8 kilometer nordväst om Kalix. Naturreservatet är lättillgängligt för allmänhet på grund av dess läge och de strövstigar som finns i området. Naturen i området är varierad men domineras av lövrik grannaturskog och landskapet är kuperat. [Mer information angående Bergträsket](#), (länk öppnas i nytt fönster).

FATTENBORG

Fattenborg ligger mellan Morjärv och Töre och är ett kommunalt naturreservat som har bildats till skydd för de unika fornlämningar som finns i området. I reservatet finns ett stort antal gravar och stensättningar, boplatzvallar och fångstsystem från den äldre bronsåldern. I området finns även en timrad renhage som används av Kalix sameby under vintertid. Det finns en naturstig som går längs en rullstolsanpassad spång som leder till en tjärn där det finns ett vindskydd med en eldstad. [Mer information angående Fattenborg](#), (länk öppnas i nytt fönster).

GRUNDTRÄSKÅN

Grundträskån ligger cirka 17 kilometer nordväst om Morjärv, i nordligaste spetsen av Kalix kommun. Det långsmala reservatet sträcker sig längs med Grundträskån och skogen är präglad av närheten till bäcken och är väldigt variationsrik. Barrskogen är generellt sett gammal, med träd på cirka 140–170 år. [Mer information angående Grundträskån](#), (länk öppnas i nytt fönster).

MALUNGSBERGET

Malungsberget ligger vid väg E10, cirka 15 kilometer norr om Morjärv. Malungsberget utgörs av tre bergstoppar och den högsta toppen höjer sig 215 meter över havet. Reservatet är lättvandrat när du väl har tagit dig upp för branten och har en fantastisk utsikt över Kalixälven. [Mer information angående Malungsberget](#), (länk öppnas i nytt fönster).

MELLANLANDET

Mellanlandet ligger ungefär 1,5 mil nordväst om Morjärv i nordvästra delen av Kalix kommun. Naturreservatet är ett flackt område med en mosaik av barrskog, sumpskog och myr. [Mer information angående Mellanlandet](#), (länk öppnas i nytt fönster).

MOÅN

Moån är ett cirka 13 kilometer långt vattendrag som rinner från Bodträsket och mynnar ut i Korpikån. Reservatet ligger cirka 18 kilometer nordost om Kalix och sträcker sig över en drygt två kilometer lång forsrik sträcka av ån. Det är framför allt artrikedomen under vattenytan som gör området skyddsvärt. Moån är ett av de mest artrika vattendrag som undersökts i norra Sverige. Fiskarter som harr, gädda, abborre, öring och lake lockar sportfiskare till ån. Den omgivande skogen är viktig för att skugga och skydda vattendraget. [Mer information angående Moån](#), (länk öppnas i nytt fönster).

NÄVERÖN

Naturreservatet ligger mellan Bergön och Rånön i Kalix södra skärgård. Näverön är ett omtyckt utflyktsmål och på öns västra sida finns en vik med en sandstrand. [Mer information angående Näverön](#), (länk öppnas i nytt fönster).

ORRSKÄRSREKET

Naturreservatet ligger i den södra delen av Siknäs fjärden, cirka 4 kilometer sydost om Siknäs. Reservatet utgörs av de två närliggande fågelrika öarna Orrskärsrevet och Orrskärsgrundet. Orrskärsrevet är ett flackt skär med blockiga stränder och Orrskärsgrundet är en låglänt ö där vegetationen är påverkad av betesdjur. [Mer information angående Orrskärsrevet](#), (länk öppnas i nytt fönster).

REVELBERGET

Reservatet ligger söder om Morjärv, på östra sidan av E10 och från närmaste väg är det ungefär en kilometer till reservatet. Revelberget höjer sig över omgivningen med vyer i alla riktningar. Bortsett från klapperstensfälten är terrängen lättvandrad och landskapet inbjudande med hällområden och öppna och torra tallskogar. [Mer information angående Revelberget](#), (länk öppnas i nytt fönster).

RÄKTJÄRVSBERGET

Räktjärvsberget är beläget cirka 20 kilometer nordost om Morjärv. Räktjärvsberget är ett stort reservat med bitvis krävande terräng, utan stigar. Inom reservatet finns sällsynta insekter, lavar och fåglar. [Mer information angående Räktjärvsberget](#), (länk öppnas i nytt fönster).

SVARTHÄLLBERGET

Naturreseptatet ligger nordväst om Sävisnashalvön och är mest känt för sin blomsterrikedom och det är den kalkrika berggrunden som gör att vissa växer trivs här. [Mer information angående Svarthällberget](#), (länk öppnas i nytt fönster).

TÄLLBERGET

Reservatet ligger cirka 3 kilometer sydväst om Storsien. Tällberget ligger lättillgängligt och från toppen är det utsikt över det omkringliggande landskapet. Större delen av reservatet utgörs av urskogsartad tallskog på karg hällmark med insprängda klapperstensfält. [Mer information angående Tällberget](#), (länk öppnas i nytt fönster).

7. KLIMAT, HÄLSA OCH SÄKERHET

Här beskrivs främst de risker som finns för både djur, natur samt människor och hur hänsyn bör tas till detta.

MILJÖKVALITETSNORMER

Miljökvalitetsnormer (MKN) är bestämmelser om kvaliteten på mark, vatten, luft eller miljön i övrigt och regleras i 5 kap. 1 § miljöbalken. MKN beslutas för att på ett varaktigt och långsiktigt sätt skydda människors hälsa och miljö. Miljökvalitetsnormer kan vara utformade på olika sätt, antingen kan tydliga gränsvärden anges eller så kan föroreningsnivåer eller målsättningsnormer ange vad som ska eftersträvas. I översiktsplaneringen kan konsekvenserna av både enskilda utbyggnadsområden och den sammantagna effekten av flera utbyggnadsområden analyseras i ett större sammanhang. Frågor om MKN kan också behöva hanteras på en mellankommunal nivå, exempelvis om planen får konsekvenser för en vattenförekomst eller avrinningsområde som delas mellan flera kommuner. I översiktsplanen ska det framgå hur kommunen anser att MKN ska följas.

För att MKN ska kunna följas krävs ett långsiktigt och strategiskt arbete där flera olika åtgärder och insatser koordineras. Det handlar både om åtgärder som ska förbättra miljön och om att se till att andra åtgärder inte gör det svårare att följa MKN.

MILJÖKVALITETSNORMER FÖR VATTEN

Miljökvalitetsnormer för vatten omfattar ytvatten (sjöar, vattendrag och kustvatten) och grundvatten och syftet med normerna är att säkra Sveriges vattenkvalitet. En miljökvalitetsnorm för vatten beskriver den kvalitet en så kallad vattenförekomst ska ha nått vid en viss tidpunkt. Huvudregeln är att alla vattenförekomster ska uppnå det som inom vattenförvaltning kallas god status. En norm anger en lägsta tillåten nivå. Den sammanlagda miljöpåverkan på vattenförekomsten får inte orsaka att kvaliteten blir sämre än den status som anges i normen. Målet är att miljön ska vara så pass god att ekosystemen fungerar och ekosystemtjänsterna upprätthålls.

I Kalix kommun uppnår i dagsläget inte alla sjöar, vatten och kustvatten så kallad god status. Statusklassningen görs utifrån ekologisk och kemisk status för ytvatten och kemisk samt kvantitativ status för grundvatten. De bedömningar som redovisas i översiktsplanen bygger på de klassningar och miljökvalitetsnormer som beslutades i förvaltningscykel 3 (2016–2021). Arbetet med klassningarna fortlöper och nya klassningar och normer kommer att beslutas framöver. Kalix kommun har sammanlagt 139 olika vattenförekomster som är statusklassade, varav 23 är grundvatten och 116 är ytvatten (sjöar, vattendrag och kustvatten).

Etablering i kustvattenförekomsternas närområde samt i det grunda vattenområdet (till exempel muddringar, hamnar, pirar, båttrafik och bryggor) kan medföra risk för försämring av hydromorfologin och måste beaktas. Den hydromorfologiska statusen får inte försämrast vid anläggning av enklare friluftslivs- och turismanläggningar, till exempel brygga, småbåtshamn och det behövs tillstånd för muddringar.

Grundvatten

Alla grundvattenförekomster inom Kalix kommun har god kvantitativ status (god grundvattentillgång) och god kemisk status utom två grundvattenförekomster vid Sangis och Morjärv. I Sangis är den kemiska statusen otillfredsställande på grund av nickel och nickelföreningar och i Morjärv är statusen otillfredsställande på grund av ammonium. Klassningen baseras på data från regional och nationell miljöövervakning samt råvattenanalyser från de kommunala vattentäkterna. Klassningen av grundvattenförekomsterna utförs av vattenmyndigheten.

I Kalix kommun finns i dagsläget ett beslutat vattenskyddsområde vid namn Kalix-Kälsjärv och vattenskyddsområdena Morjärv och Myrdalen är på väg att bildas och ligger för beslut hos länsstyrelsen. Långsiktigt avser kommunen att skapa vattenskyddsområden för alla kommunala vattentäkter. I Kalix kommun finns åtta kommunala grundvattentäkter. Planerade vattenskyddsområden är områden vid Lappbäcken som är planerat till år 2025 och Övermorjärv samt Vitvattnet är planerade till år 2032.

Grundvattnet kommer att påverkas i ett förändrat klimat med ändringar i nederbörd och temperatur. Kvaliteten på grundvattnet påverkas även till stor del av markanvändningen inom vattentäckernas tillrinningsområden. Att skydda vattnet från förorening är därför en viktig uppgift för alla som bor och verkar inom ett tillrinningsområde.

Ytvatten

Kustvattnet som har koppling till kommunen uppnår både otillfredsställande, måttlig och god ekologisk status. De områden som innefattas av måttlig status är framför allt Repskärsfjärden, Kroksfjärden och Sesaröfjärden. Det område som omfattas av otillfredsställande ekologisk status är Slumpfjärden och detta beror framför allt på övergödning.

Inget vattendrag bedöms uppnå god kemisk ytvattenstatus, vilket är läget även nationellt. Likaså gäller för sjöarna. Anledningen är generellt för höga halter kvicksilverföreningar. För ekologisk status uppnår några vattendrag inom Kalix kommun status god och resterande vattendrag uppnår endast status måttlig.

Den ekologiska statusen för sjöarna i Kalix kommun varierar, från otillfredsställande till hög status. De sjöar som är klassade som otillfredsställda är Mjöträsket, Bergträsket samt Storträsket.

Grunda vikar tillhör en av de viktigaste livsmiljöerna för det marina livet då biodiversiteten är som störst ner till cirka 3 meters vattendjup. Kalix skärgård är till terrängen i stora delar ganska flack och innehåller därför många grunda vikar. Dessa områden är viktiga att beakta i planeringen då det ofta förekommer intressekonflikter i områdena, exempelvis då muddring är vanligt förekommande vilket kan störa det marina livet.

Dagvattenhantering

Dagvatten är regnvatten, smältvatten eller dräneringsvatten som rinner av från hårdgjorda ytor som exempelvis tak, gator eller parkeringar. Dagvatten sköljer med sig föroreningar och kan orsaka översvämningar. En utmaning är ökad frekvens av extrema skyfall, vilket ställer höga krav på dagvattenhanteringen, där vattnet måste kunna samlas, renas och fördröjas för att undvika översvämning och spridning av föroreningar. I dagens samhälle är det fokus på en hållbar dagvattenhantering, där dagvattnet kan ses som en resurs och är en viktig fråga då klimatförändringarna ger upphov till kraftigare regn och därmed större dagvattenflöden.

Kalix kommun har i genomsnitt en normal årsnederbörd på ca 600 mm enligt SMHI och i Kalix tätorter avrinner stora delar av det som dagvatten. Med ett förändrat klimat förväntas de intensiva regnen bli vanligare och större. Jämfört med översvämningar i anslutning till våra vattendrag så kan skyfall inträffa var som helst. Detta ställer särskilda krav på en välfungerande dagvattenhantering. Genom att ta hand om vattnet på rätt sätt kan risken minskas för översvämningar på vägar och i byggnader men också minimera mängden föroreningar som släpps ut i våra vattendrag.

Våtmarker har en viktig funktion för omhändertagandet av vatten samt för att uppnå miljö kvalitetsnormer för vatten. Våtmarker fungerar som naturliga reningsverk och bidrar till att förbättra vattenkvaliteten genom att filtrera och rena vatten. Våtmarker har dessutom en fördröjande och utjämnade effekt på vattenflöden, vilket minskar risken för översvämning nedströms. Grönstruktur och parker kan också ha en stor påverkan på dagvattenhanteringen då växtlighet tar upp mycket vatten och dessutom kan bidra till att rena föroreningar. En yta med växtlighet tar hand om cirka åtta gånger mer dagvatten än en hårdgjord parkeringsyta.

Enligt Kalix kommuns VA-plan är de planerade åtgärderna rörande dagvatten för perioden fram till år 2027 kopplade till ledningsnät. Generellt krävs åtgärder på spillvattenledningar för att minska inläckaget av tillskottsvatten samt vatten för att minska antalet läckor och utläckage av dricksvatten. Detta gäller för flertalet platser i kommunen.

Målsättningen för kommunen är att dagvatten ska omhändertas lokalt där förutsättning finns. Genom att omhänderta dagvattnet så nära källan som möjligt kan belastningen på ledningsnät, reningsverk, och recipienter minskas. Kommunen kan bland annat arbeta med exempelvis dagvattendammar, genomsläppliga ytor och växtbegräddade tak för att omhänderta, fördröja och rena dagvattnet.

Förorenad mark

I översiktsplanens avsnitt *Hälsa och säkerhet* visas identifierade och potentiellt förorenade områden. Genom god kännedom om dessa föroreningskällor kan kommunen planera så att föroreningar från olika källor minimeras eller avlägsnas i närheten av vattenförekomster. Vid kraftiga regn finns risk för att dagvatten kan svepa med sig föroreningar vilka sedan kan hamna i de olika vattenförekomsterna. Föroreningar bör hanteras så nära källan som möjligt för att eliminera utsläppsriskerna. Arbetet med att angripa föroreningskällorna ska bland annat ske genom ett lokalt omhändertagande av dagvatten.

Den långa traditionen av industrier i Bottenviken har resulterat i många förorenade områden med höga halter av miljögifter längs kusten. Industrierna har under lång tid utnyttjat havet som resurs för sin verksamhet, bland annat genom att restprodukter släppts ut. Fortfarande återfinns rester och avfallsprodukter som dumpats i havet i anslutning till industrierna. På grund av Bottenvikens instängda läge beräknas omsättningstiden för vattnet vara cirka 30 år. Läget och den långa omsättningstiden innebär även att vattenkvaliteten i dessa områden är beroende av vattenkvaliteten från älvar och vattendrag.

Vatten och avlopp

Kommunen har större möjlighet att säkerställa att miljökvalitetsnormerna för vatten följs inom kommunalt verksamhetsområde för vatten och avlopp. I Kalix kommun finns sammanlagt cirka 2 000 enskilda avloppsanläggningar för permanentbostadshus och fritidshus och flera bedöms ha otillräcklig rening. En otillräcklig rening av avloppsvatten från avlopp bidrar till övergödningen av vattendrag, sjöar och hav. Kalix kommun genomför tillsyn av små avloppsanordningar för att undvika att gamla och dåligt fungerande enskilda avlopp förorenar dricksvattnet, vattendragen och för att skydda marker. Tillsynen kommer att prioriteras utifrån känslighet i området och ske områdesvis. Tillsyn kommer att genomföras först i de känsligaste områdena där det är störst risk att avloppet skadar människa och miljön.

Vid kraftiga regn finns risk för överbelastning på spillvattenledningar och reningsverken vilket kan leda till tillfälliga utsläpp av orenat avloppsvatten som förorenar yt- och grundvattenförekomster. Översvämningar och kraftiga skyfall kan också drabba det kommunala vattenförsörjningssystemet genom att råvattentäkten förorenas eller att själva reningsverket slås ut på grund av olämplig placering. Ett relativt outrett problem i samband med översvämningar är omfattningen av de föroreningar som dras med i vattenmassorna och försämrar eller odugliggör vattentäkter i området. Översvämningar kan ge upphov till att vattnet grumlas så att dricksvattenintag måste stängas.

Mellankommunal samverkan

Vattnet tar ingen hänsyn till gränser och därför krävs det samarbete över kommungränserna, långsiktigt och övergripande. Vattenförvaltningen fokuserar på avrinningsområden snarare än administrativa gränser och miljökvalitetsnormerna för vatten är en fråga som berör flera kommuner, särskilt när det gäller vattenförekomster eller avrinningsområden som sträcker sig över flera kommuner. Ansvar för vattenkvaliteten i kustvattnet samt i Kalix älv, Töre älv och Sangis älv delas gemensamt av flera kommuner i regionen.

HELCOM Marine Protected Areas

För att skydda värdefulla havsområden i Östersjön och i ett försök att förbättra Östersjöns allt sämre hälsa har länderna kring Östersjön gått samman i något som kallas HELCOM (Helsingfors kommissionen). De länder som har gått samman i HELCOM har enats om åtgärder som rör bland annat övergödning, miljögifter, transport av farliga ämnen samt bevarande av Östersjöns biologiska mångfald. Genom kommissionen har Sverige åtagit sig att skydda ett nätverk av värdefulla havsområden, där Sverige har ett internationellt ansvar för att områdenas värden inte går förlorade. I Bottniska viken finns 9 Marine Protected Areas (MPA), varav ett av dessa finns inom Kalix kommuns havsplaneringsområde. Området täcker främst delar av Haparanda skärgård, men även ön Malören i Kalix skärgård berörs.

Bottenvikens vattendistrikt

Kalix kommun ingår tillsammans med andra kommuner i Bottenvikens vattendistrikt och omfattas av det åtgärdsprogram som tagits fram för åren 2022–2027. En av kommunernas främsta åtgärder är att genomföra en förvaltningsövergripande planering för åtgärdsprogrammets genomförande med fokus på de yt- och grundvattenförekomster där det behövs för att miljökvalitetsnormerna ska kunna följas. Mer information om åtgärdsprogram för vatten i Bottenvikens vattendistrikt finns [här](#).

Kommunens planarbete

Kommunen har planerings- och tillsynsansvar för vattenresurserna och är därför en viktig part i vattenförvaltningen. För att kunna bidra till att nå målet om god vattenstatus behöver kommunen anpassa den fysiska planeringen efter yt- och grundvattenförekomsternas status. Översiktsplanen medför en ökad exploatering inom avrinningsområden till vattenförekomster. Den framtida exploateringen i kommunen kan bland annat medföra att naturmark hårdgörs och att andelen trafik ökar i kommunen. Vid planläggning av översiktsplanens utvecklingsområden ska det därför säkerställas att detaljplanen klarar miljökvalitetsnormer för vatten och att ingen försämring av vattenförekomsternas status sker. Kommunen ska också säkerställa ytor för dagvattenhantering vid allmän plats som kan rena och fördröja dagvatten innan det når recipienten. Det är framför allt viktigt att minska mängden föroreningar till vattenrecipient vid planläggning av industrimark och områden med hög andel bebyggelse. Inom områden i anslutning till vattenförekomster som LIS-områden är det viktigt att skapa goda avloppslösningar då många bristfälliga avloppslösningar inom avrinningsområden ger risk för kumulativa effekter. Avloppslösningar ska anordnas på ett sådant sätt att föroreningar inte riskerar att läcka ut i vattnet.

STÄLLNINGSTAGANDEN

- I plan- och lovärenden säkerställer kommunen att miljö kvalitetsnormen för vatten uppnås och att ingen försämring av vattenförekomsternas status sker.
- Undvik ny exploatering inom vattenförekomsternas närområde, vilket är cirka 30 meter.
- Verka för att fastställa skyddsföreskrifter för samtliga vattentäkter i kommunen.
- Verka för framtagandet av en vattentjänstplan.
- Kommunen ska reservera mark för omhändertagande av dagvatten.
- Verka för att ta fram en grön-, blå- och vitstrukturplan som bland annat hanterar översvämningar, skyfall, ras, skred samt erosion.
- Verka för att ta fram en dagvattenstrategi.
- Vid tillståndsprövning och tillsyn av verksamheter ska kommunen beakta behovet och ställa krav på renat dagvatten enligt miljöbalken.
- Kommunen ska arbeta för att ha beredskap för att ansluta ytterligare fastigheter till kommunal VA-försörjning.
- Hög skyddsnivå för enskilda avlopp ska gälla inom primär skyddszon inom vattenskyddsområde.

MILJÖKVALITETSNORMER FÖR LUFT

Dålig luftkvalitet omkring bebyggelse kan vara ett problem både i tätorter, byar och på landsbygden. Luftföroreningar påverkar vår hälsa negativt och ökar risken för exempelvis hjärt- och kärlsjukdomar, luftvägssjukdomar och cancer. Det handlar främst om partiklar och gaser från trafik och olika förbränningsprocesser som orsakar problem. Det kan även handla om småskalig vedeldning vilken också kan medföra negativa hälsoeffekter. För utomhusluft finns miljö kvalitetsnormer som utgörs av gränsvärden som ska följas och målsättningar som ska eftersträvas, detta gäller för ämnena kväve- och svaveloxider, kolmonoxid, bensen, bens(a)pyren, arsenik, kadmium, nickel, bly samt mikropartiklar. De olika ämnen kallas även PM10 och PM2,5. Varje kommun är skyldig att kontrollera att miljö kvalitetsnormerna (MKN) för utomhusluft följs inom kommunen och årligen rapportera in ämnena.

Utsläpp från industrier står för det enskilt största bidraget till höga halter av kväveoxider och partiklar i luften i Kalix kommun. Transporter och egen uppvärmning bidrar också till höga halter av kväveoxider och partiklar. De beräkningar som hittills gjorts i Kalix kommun visar att luftkvaliteten är god. Kommunen arbetar med kartläggning och skattning av luftkvaliteten och rapporterar värdena till Naturvårdsverket.

STÄLLNINGSTAGANDEN

- Kommunen ska planera för god luftkvalitet i boendemiljön, med särskilt fokus på barns utemiljöer.
- Ta hänsyn till luftkvaliteten tidigt i stadsutvecklingen och gör rätt prioriteringar i det korta och långa tidsperspektivet.
- Kommunen ska verka för en utökad satsning på förnyelsebara energikällor.
- Ny bebyggelse nära vägar med hög trafikintensitet bör utredas i detaljplaneskedet för att säkerställa god luftkvalitet.
- Planer och bygglov ska inte godkännas där värden överskrids.
- Verka för att uppnå miljö kvalitetsnormer och miljömål gällande luft.

MILJÖKVALITETSNORMER FÖR BULLER

Kommunen berörs inte av miljö kvalitetsnormer för buller. Buller kan beskrivas som oönskat ljud och ljudnivåer som på något sätt påverkar människors hälsa negativt. Vilka effekter som buller kan leda till beror bland annat på i vilken situation och vilken intensitet eller frekvens som bullret har. Miljöer som är påverkade av buller är i första hand längs större transportleder som E4, E10, järnvägen och fordonsintensiva kommunala vägar samt runt de militära skjutfälten. Buller kan även komma från industrier och andra verksamheter. Det finns ett antal olika riktvärden för bullernivåer beroende på vart bullret kommer från och exponeringssituationen, exempelvis bostäder, skolor och vårdlokaler men även friluftsområden. Följande riktvärden för trafikbuller bör normalt inte överskridas vid nybyggnation av bostadsbebyggelse eller vid nybyggnation eller väsentlig ombyggnad av trafikinfrastruktur:

- 30 dB(A) ekvivalentnivå inomhus
- 45 dB(A) maximalnivå inomhus nattetid
- 55 dB(A) ekvivalentnivå utomhus (vid fasad)
- 70 dB(A) maximalnivå vid uteplats i anslutning till bostad

Kalix ska utvecklas så att medborgarna har tillgång till goda ljudmiljöer i sin vardag. En god ljudmiljö innebär att buller inte stör sömn och vila i bostaden och att det finns platser utomhus för återhämtning och rekreation, exempelvis parker, naturområden och vattennära områden. De goda ljudmiljöer som finns ska därför värnas. Eftersom barn är extra känsliga för buller ska deras utemiljöer som förskolor, skolor, lekplatser och bostadsgårdar utformas och placeras så att miljön erbjuder en så god ljudmiljö som möjligt.

Trafiken är den dominerande bullerkällan i Kalix. Trafikens bullerpåverkan kan minskas genom minskad trafik men också genom teknikutveckling. Att gynna rätt sorts fordon och rörelsemönster, genom att förbättra förutsättningar för gång-, cykel- och kollektivtrafik samt att stödja en övergång till elfordon är viktiga åtgärder för att skapa ett samhälle med generellt sett lägre bullernivåer. Lägre hastigheter kan också leda till lägre bullernivåer och kan i kombination med en övergång till elfordon få stor effekt på ljudmiljön.

I Kalix kommuns naturområden finns det många områden som upplevs tysta medan miljöer inne i centrala Kalix är mer påverkade av trafikbuller. Det är viktigt att ta tillvara de områden som är relativt fria från trafik- och industribuller att de uppfattas som tysta. Vid framtida planarbete vid bullerutsatta områden ska bullerförhållanden utredas där beräkningar från bland annat väg eller järnväg även tar höjd för prognoser för framtida trafik.

STÄLLNINGSTAGANDEN

- Kommunen ska verka för att minska vägtrafikens buller så att riktvärdena underskrids.
- Bullerutredning ska göras när nya bostäder ska byggas i närhet till störande verksamheter och om bostäder ska placeras i nära anslutning till statlig väg och järnväg.
- Planera för tillgång till goda ljudmiljöer, med särskilt fokus på barns utemiljöer.
- Värna och öka tillgängligheten till tysta områden.
- Riktvärdena för trafikbuller ska underskridas vid uppförande av ny bebyggelse.
- Kommunen verkar för att minska buller genom att aktivt medverka till ett minskat bilberoende. Detta sker genom att skapa möjligheter för hållbara transporter som prioritering av kollektivtrafiken samt gång och cykel.
- Tung trafik bör ledas utanför de centrala delarna av samhällena.
- Skotertrafiken bör minska i anslutning till tätorter.

HÄLSA OCH SÄKERHET

Hälsa- och säkerhetsfrågor hanteras på olika sätt och med olika detaljeringsgrad i planeringsprocessernas alla delar, från den regionala nivån genom översikts- och detaljplan till förhandsbesked och bygglov. Översiktsplanen ger möjlighet att på en övergripande nivå kartlägga bland annat potentiellt förorenade områden och identifiera olika strategiska åtgärder som kan förebygga och minska konsekvenserna inför efterföljande planering.

FÖRORENAD MARK

Olika typer av verksamheter har gett upphov till att föroreningar spridits till omgivningarna. Klimatförändringarna påverkar nederbördsmonster och medeltemperatur, vilket kan påverka föroreningar i marken och medföra ökad risk för spridning. Variationer i vattenflöden eller grundvattennivåer kan leda till att mer föroreningar transporteras vidare till vattendrag, sjöar och hav. Klimatförändringar kan även ge upphov till ökad risk för erosion, ras och skred vilket i sin tur innebär risk för partikelspridning av föroreningar till omgivande mark och ytvatten. En högre medeltemperatur kan göra föroreningar mer rörliga och lätta att transportera vidare. Detta leder till att föroreningar som legat bundna i mark och sediment riskerar att hamna där det finns människor, djur och växter som kan skadas.

Potentiellt förorenade områden kartläggs genom att platser där det funnits verksamheter som kunnat orsaka föroreningar identifieras. Dessa områden har sedan klassats enligt den så kallade MIFO-metodiken. Metoden bygger på en sammanvägd bedömning av föroreningarnas farlighet (hälsa och miljö), föroreningsnivå (hur förorenat ett objekt är, eller misstänks vara, baserat på en sammanvägning av trolig halt, mängd och volym), spridningsförutsättningar, områdets känslighet och skyddsvärde. I förorenade områden ingår även nedlagda deponier. Dessa områden sorteras sedan in i en av fyra kategorier, från riskklass 1 som innebär mycket stor risk till riskklass 4 som innebär mycket liten risk. Utöver de fyra kategorierna finns även områden som ännu inte är riskklassade. De utpekade objekten utgörs av punkter vilket innebär att föroreningens spridning är okänd, därför går det inte att peka ut området för respektive MIFO-område.

Det finns även områden som är utpekade som känslig markanvändning (KM) samt mindre känslig markanvändning (MKM). Dessa två objekt innebär att en delåtgärd eller åtgärd är påbörjad eller genomförd och är markerad med "KM" eller "MKM" beroende på om åtgärden är utförd för känslig markanvändning eller mindre känslig markanvändning. Känslig markanvändning innebär att markkvaliteten inte begränsar val av markanvändning. Alla människor kan vistas permanent inom området och de flesta mark ekosystem samt grundvatten och ytvatten skyddas. Mindre känslig markanvändning innebär att markkvaliteten begränsar val av markanvändning till exempelvis kontor, industrier eller vägar.

Föreordade områden behandlas i miljöbalkens tionde kapitel, där det också fastslås att den som äger eller brukar en fastighet, oavsett om ett område tidigare ansetts föreordnat, genast ska underrätta tillsynsmyndigheten om det upptäcks en föreordning på fastigheten och föreordningen kan medföra skada eller olägenhet för människors hälsa eller miljön. Länsstyrelsen ger tillsynsvägledning till kommuner och både kommunen och länsstyrelsen har tillsyn över föreordnade områden.

Kommunen beaktar alltid risker för markföreordningar vid plan- och lovgivning. Hänsyn ska alltid tas till vilka verksamheter som kan ha funnits på platsen tidigare samt om marken kan vara utfylld. Om det finns anledning att misstänka att marken kan vara föreordnad ska markundersökning göras och förslag på åtgärder tas fram.

I Kalix kommun finns ett antal föreordnade områden, kategoriserade i riskklass 2 - stor risk, 3 - måttlig risk och 4 - liten risk. Dessutom finns ett stort antal ej riskklassade områden. Av de inventerade områdena så finns ett område omkring Kalix centralort som är klassificerat till riskklass 1. I översiktsplanens kartjänst redovisas potentiellt föreordnade områden och i informationsrutan går det att utläsa riskklass och primärbransch. De potentiellt föreordnade områdena finns utspridda i hela kommunen men många av områdena finns i anslutning till Kalix tätort, Töre och Morjärv.

Sannolikt är potentiella områden med PFAS-föreordning inte registrerade och därför kommer fler branscher läggas till framöver, där det finns risk för föreordning av PFAS. Från och med 2023 har regeringen genom en särskild satsning möjliggjort för länsstyrelserna att inventera föreordnade sedimentområden samt områden som har föreordnats av PFAS.

I Kalix kommun finns två aktiva deponier och ett antal nedlagda deponier. År 2009 gjordes en inventering av de nedlagda avfallsdeponierna och mer information finns i Avfallsplanen. Gamla avfallsdeponier utgör i många fall en potentiell risk för långsiktig yt- och grundvattenpåverkan. En olämplig markanvändning inom eller i anslutning till de gamla deponierna kan dessutom medföra risker för människor och miljö.

STÄLLNINGSTAGANDEN

- En handlingsplan för förorenad mark bör tas fram för att öka kunskapen och identifiera områden som måste saneras, så att föroreningar inte sprids ytterligare i miljön.
- Fortsatt arbete med kartläggning av förorenade områden.
- Befintliga förorenade områden ska inte tas i bruk för känslig markanvändning innan en sanering utförts.
- Hänsyn ska tas till dessa områden vid mer detaljerad planering för att minska risken för föroreningsspridning. Särskild hänsyn tas till förorenade områden med risk för jorderosion, ras, skred eller stora vattenflöden.

MILJÖFARLIGA VERKSAMHETER

Miljöfarlig verksamhet är all användning av mark, byggnader eller anläggningar som kan medföra störningar för människors hälsa eller miljön. Regler för miljöfarlig verksamhet finns i miljöbalken. Inom kommunen finns ett antal tillstånds- och anmälningspliktiga miljöfarliga verksamheter och anläggningar. Vid etablering av nya miljöfarliga verksamheter som kan orsaka störningar i form av buller, ljus eller utsläpp ska platser som ger minsta möjliga störningar för boende och inverkan på miljön väljas.

Sverige har infört Sevesolagstiftningen som innebär att förebygga och begränsa följderna av allvarliga kemikalieolyckor. I Kalix kommun finns idag ett antal verksamheter som omfattas av Sevesolagstiftningen. Olyckor i eller i anslutning till verksamheterna kan orsaka allvarliga skador på miljö och människor. Den som bedriver miljöfarlig verksamhet måste ha en skälig beredskap, som komplement till kommunens beredskap vid en eventuell räddningsinsats.

STÄLLNINGSTAGANDEN

- Etableringar av miljöfarlig verksamhet ska göras där det är lämpligt utifrån verksamhetens påverkan på miljön och människors hälsa.
- Bebyggelse ska inte uppföras i närheten av verksamheter som kan innebära fara eller risker för miljö och hälsa.
- Negativ påverkan från ett förändrat klimat ska beaktas och hanteras vid befintliga och framtida utveckling av miljöfarliga verksamheter.

SUR SULFATJORD

I Sverige finns finkorniga ler- och siltjordar vilka innehåller sulfidmineral och dessa förekommer främst i kust- och strandområden som genom landhöjningen stigit ur havet. Sulfidmineralen har bildats när dessa områden täcktes av vatten och döda alger och plankton föll ner till botten. I den syrefria miljö som då uppstod reagerade järn med svavel varvid dessa sulfidmineral bildades. Landet har sedan stigit ur havet men så länge jordarna inte exponeras för luft är sulfidmineralen stabila. Den typen av jord är ofta svart eller mörkgrå och kallas för potentiell sur sulfatjord. Om en sådan jord kommer i kontakt med syre och oxiderar kan pH sjunka drastiskt och den kallas då för aktiv sur sulfatjord. Vid kraftiga vattenflöden kan ett flertal, för miljön skadliga, metaller mobiliseras från de aktiva sura sulfatjordarna. Sådana jordar kan påverka omgivande vatten negativt då bland annat höga metallkoncentrationer och lågt pH i vissa situationer kan leda till fiskdöd.

I samband med byggprojekt och vid odling sänks ofta grundvattenytan i dessa områden genom utdikning, det vill säga att man gräver diken för att sänka grundvattennivån. Det som händer då är att sulfidmineralen i den potentiellt sura sulfatjorden exponeras för luft, oxiderar och bildar sulfat och markens pH sjunker då kraftigt.

I den interaktiva kartan visas inte den totala utbredningen av sur sulfatjord utan sannolikheten att stöta på sur sulfatjord. Avsaknad av sur sulfatjord i kartan innebär alltså inte att sådan jord inte finns där, endast att risken att stöta på sådan jord i det området är låg.

Översiktsplanens genomförande bedöms förbättra förutsättningarna i kommunen eftersom planen föreslår att utredningar och åtgärder bör göras inför planläggning. Om sura sulfatjordar förekommer är en möjlig åtgärd att byggrätten begränsas eller lämnas orörda inom områden med sur sulfatjord.

STÄLLNINGSTAGANDEN

- Verka för att arbeta med reglerad dränering och på så vis se till att grundvattenytan hålls uppe under perioder av torka.
- Vid planering av ny bebyggelse ska utredning och eventuella åtgärder genomföras om sur sulfatjord påträffas.

RADON

Radon är en luktfri och osynlig radioaktiv gas som bildas när radium sönderfaller. Radium bildas i sin tur från naturligt förekommande uran i berggrund och jordarter.

Grundämnena uran och radium förekommer i varierande omfattning i alla bergarter, och därmed också i jordarter och i byggnadsmaterial där bergmaterial ingår. Vissa typer av jordarter och berggrund har hög radiumhalt och klassas som högriskområde. Det gäller till exempel vissa typer av graniter och pegmatiter, alunskiffer och grusåsar. Moränmark klassas som normal radonmark och som lågradonmark till exempel kalksten, sandsten och lera. Vid höga halter i inomhusluft kan radon utgöra en hälsorisk genom att på sikt leda till cancer i lungor och luftvägar. Radon i inomhusluft kan komma från marken, från byggmaterialet eller vatten som används i hushållet.

Kalix kommun genomförde 1997 en kommuntäckande radonriskkartering. Karteringen bygger på studier av befintliga geologiska kartor, tidigare undersökningar avseende radon, uran eller radium samt ett antal referensmätningar. Potentiella högriskområden för radon i mark i Kalix redovisas endast övergripande i karta.

Vid bygglovsprövning och upprättande av nya detaljplaner där radonproblem kan befaras, ska grundläggning ske med radonskyddat eller radonsäkrat utförande. Radonskyddat utförande är den mildare varianten som tillämpas där måttligt förhöjda radonhalter förekommer. Tätning av grunden är då oftast tillräcklig. Boverket har tagit fram ett gränsvärde för radon som gäller vid uppförande av ny byggnad eller ändring av en byggnad som är 200 becquerel per kubikmeter inomhusluft.

Det är ovanligt med höga radonhalter i kommunalt hushållsvatten men vatten från bergborrade brunnar eller kalkkällor kan innehålla radon. Vatten som innehåller mer än 100 becquerel per liter klassas som tjänligt med anmärkning och vatten med mer än 1 000 becquerel per liter bedöms vara otjänligt att använda som livsmedel.

STÄLLNINGSTAGANDEN

- Vid planering av ny bebyggelse ska marken undersökas vad gäller markradon om radonriskkarteringen eller andra faktorer påvisar hög risk för höga halter av markradon. Gällande gränsvärden för radon i inomhusluft och vatten får inte överskridas.
- Vid behov ska restriktioner för byggande ges i bestämmelser till detaljplan samt krav ställas på radonskydd i samband med bygglov i områden där höga halter av markradon påvisats.

FARLIGT GODS

Farligt gods är ett samlande begrepp för både ämnen och föremål som kan orsaka skador på människor, miljö eller egendom om de hanteras på fel sätt under transport. E4, E10 samt väg 398 är de primära utpekade vägarna för farligt gods. I kommunen sker den största delen av transporter av farligt gods längs kusten på E4, järnvägen och farleden via hamnen i Karlsborg. Transporter av farligt gods bör inte ske genom tätorten, utan längs väg 720 och runt tätorten längs väg 721.

Vid planering av bebyggelse eller annan markanvändning intill transportled för farligt gods ska riskbedömningar göras. Skyddsavstånd till transportleder för farligt gods utgår från ett så kallat riskhanteringsområde inom vilket bedömning av risker och behov av säkerhetshöjande åtgärder behöver göras. Ett riskhanteringsavstånd från transportled för farligt gods på 150 meter bör tillämpas.

- *Exempel på riskreducerande åtgärder förutom lokalisering är:*
- Vägvalsstyrning (rekommenderade vägar, förbud genom lokal trafikföreskrift)
- Trafiksäkerhetshöjande åtgärder
- Landskapsutformning (geologi, topografi, vegetation, murar, vallar)
- Byggnadstekniska åtgärder (fasadmateriell, väggkonstruktion, fönster, ventilation)
- Täta diken och uppsamlingsanordningar för skydd av vattenresurser
- Förberedd reservvattentäkt
- Räddningstjänstens beredskap och utrustning

För mer information läs [Riktlinjer - skyddsavstånd till transportleder för farligt gods i Norrbottens och Västerbottens län](#).

STÄLLNINGSTAGANDEN

- Undvika lokalisering av ny bebyggelse inom 150 meter från transportled för farligt gods men i de fall där ny exploatering sker ska riskbedömningar göras.

MAGNETFÄLT

Magnetfält som uppkommer kring elektriska apparater och kraftledningar kallas växlande magnetfält. Denna typ av magnetfält skapar elektriska strömmar i kroppen som, vid mycket starka fält, kan påverka kroppens nervsignaler. Magnetfält finns närvarande runt omkring oss och utbredningen ökar i takt med den snabba tekniska utvecklingen.

Elektromagnetiska fält som produceras av kraftledningar och transformatorstationer kan utgöra en potentiell hälsorisk för människor om stadigvarande vistelse och bostäder placeras i direkt närhet till riskkällan. Risken för negativa hälsoeffekter minskar dock snabbt ju längre bort man befinner sig från källan eftersom strålningens styrka minskar med avståndet. Allmänhetens exponering för magnetfält regleras genom strålskyddslagen och miljöbalken.

Som utgångspunkt vid planering bör ny bostad-, skol- och förskolebebyggelse inte placeras närmare än 80 meter från en 220 kV-ledning och 130 meter från en 400 kV-ledning. Dessa avstånd gäller för de områden där en ledning passerar.

STÄLLNINGSTAGANDEN

- Sträva efter att utforma eller placera nya kraftledningar och andra elektriska anläggningar så att människors exponering för magnetfält begränsas.
- Undvik att placera nya bostäder, skolor och förskolor nära elanläggningar som ger förhöjda magnetfält.
- Sträva efter att begränsa magnetfält som starkt avviker från vad som kan anses normalt i bostäder, skolor, förskolor och arbetsplatser.

RISK OCH SÅRBERHET

Risk- och sårbarhetsfrågor behandlas olika i olika delar av planeringsprocessen, från den regionala nivån genom översiktsplan till en mer lokal nivå som detaljplan och bygglov. Översiktsplanen möjliggör, att på en övergripande nivå kartlägga risker för översvämningar, olyckor, ras och erosion. Översiktsplanen identifierar även olika strategiska åtgärder som kan förebygga och minska konsekvenserna i efterföljande planering.

Vårt samhälle måste fungera även vid samhällsstörningar, det vill säga olyckor, kriser eller krig. För att kunna upprätthålla samhällets funktionalitet oavsett störning är vissa verksamheter viktigare än andra, så kallade samhällsviktiga verksamheter. Med samhällsviktig verksamhet avses verksamhet, tjänst eller infrastruktur som upprätthåller eller säkerställer samhällsfunktioner som är nödvändiga för samhällets grundläggande behov, värden eller säkerhet.

De samhällsviktiga verksamheterna som identifieras i Kalix och inom kommunens geografiska område som är relevanta för översiktsplanen är främst inom följande områden; energiförsörjning, hälsa, vård och omsorg, livsmedelsförsörjning och dricksvatten samt transporter.

Exempel på händelser som kan komma att påverka de samhällsviktiga verksamheterna är bland annat kraftigt snöfall, större vattenläckage och värmebölja. Klimatförändringar kan innebära att förutsättningarna för att bedriva en rad olika samhällsverksamheter förändras. En ökad förekomst av extrema väderhändelser har blivit tydliga de senaste åren, som stora snömängder på kort tid, skyfall och värmeböljor. Även mer gradvisa förändringar, som förhöjda havsvattennivåer och förändrade växtsäsonger.

KLIMATFÖRÄNDRINGAR OCH KLIMATANPASSNING

Klimatförändringarna utgör en av de stora utmaningarna inom samhällsplaneringen. Klimatet kommer att förändras med högre temperaturer, ökad nederbörd och högre havsnivåer men ingen kan med säkerhet säga hur vårt klimat kommer att vara vid slutet av detta sekel. Hur klimatet i Kalix kommun utvecklas beror främst på hur användningen av fossila bränslen ser ut i framtiden, det vill säga hur mycket mängden växthusgaser ökar i atmosfären.

I SMHI:s rapporter *Framtidsklimat i Norrbotten 2015* och *Framtidsklimat i Kalix 2020* har beräkningar med två olika utvecklingsvägar analyserats fram till seklets slut. Scenariot RCP4.5 beskriver en framtid med kraftfull klimatpolitik och stora utsläppsminskningar, och RCP8.5 en framtid där utsläppen fortsätter att öka. Analyser och åtgärdsförslag i Kalix översiktsplan baseras på scenariot RCP8.5 för att ta höjd för klimatförändringarna och utgå från det långa perspektivet. Det långa tidsperspektivet är relevant för att synliggöra de klimathot vi står inför. I slutet av seklet kommer Kalix kommun att ha ett helt annat klimat än idag. Det förändrade klimatet kommer framförallt innebära att det blir varmare och torrare somrar samt varmare och blötare vintrar. I de scenarion som tagits fram för översvämningar tas hänsyn till scenarios som visar 100-, 200-årsflöden samt högsta beräknade flödet för att på så vis förhindra skador på egendom och risk för människors hälsa och säkerhet. Ett 100-årsflöde är ett flöde som statistiskt sett återkommer en gång på 100 år. Sannolikheten att detta flöde inträffar en gång under 100 år är 63%.

Störst klimatförändring kommer att ske vintertid med varmare medeltemperatur, vilket kommer innebära att alltmer nederbörd faller som regn i stället för snö. Den största ökningen av nederbörd kommer också att ske under vintern. Antalet dagar med snötäcke minskar och det kommer endast vara någon månad med snö längs kusten. Antalet nollgenomgångar förväntas öka, vilket innebär att temperaturen pendlar över och under 0°C. Ett ökat antal nollgenomgångar innebär mer frekvent isbildning och ökad risk för frostsprängningar.

- *Ett förändrat vinterklimat medför negativa konsekvenser för bland annat:*
- Vinterväghållning (ökat slitage på vägar, halkbekämpning, översvämning)
- Fastighetsskötsel (fuktproblem, frostsprängningar, risk för lokal översvämning)
- Jordbruket
- Biologisk mångfald (vissa arter som får svårt att hitta föda eller skydd, nya arter som hotar ekosystem)
- Större risk för halkolyckor (ökad dödlighet och högre belastning för sjukvård)
- Rennäringen (renarnas tillgång till lav)

Klimatförändringar väntas leda till bland annat större risker för översvämning, ras, skred och erosion, vilket kommunen behöver ta höjd för i den framtida planeringen. De förändrade nederbördsförhållandena kommer att påverka yt- och grundvattennivåer, porttryck i marken, vattenföring och vattennivåer i vattendragen samt ökad erosion. Kalix är en kustkommun och har älvar och vattendrag som sträcker sig genom kommunen vilket innebär att kommunen står inför stora utmaningar med bland annat översvämningar och stigande havsnivåer.

Planläggning ska enligt plan- och bygglagen (PBL) ske med hänsyn till miljö- och klimataspekter och syftet är att främja goda miljöförhållanden dels genom anpassning till klimatförändringar, dels genom en minskad klimatpåverkan. Att anpassa bebyggelse utifrån förväntade klimatförändringar är således ett allmänt intresse enligt PBL. De förväntade följderna av klimatförändringar måste beaktas i planläggning för att bedöma markens lämplighet utifrån risker för översvämning, skyfall, ras, skred, erosion samt värme och torka.

Det är viktigt att klimatfrågor beaktas i översiktsplanen eftersom det skapar förutsättningar för de efterföljande processerna. Den fysiska planeringen är ett av de viktigaste områdena där klimatförändringarna och dess effekter kan förebyggas och tas om hand. Klimatanpassning ska hanteras på samtliga nivåer i planering och byggande - i översiktsplanering, detaljplanering och i bygglov.

Genom strategisk planering och riktlinjer kan samhället och byggda miljöer anpassas, för att möta ett klimat i förändring. Genom att identifiera, värdera och förebygga miljö- och riskfaktorer i ett tidigt skede kan kostnader för åtgärder minska. När det gäller åtgärder för klimatanpassning är det viktigt att planera både på medellång sikt och lång sikt. Den fysiska planeringen är ett viktigt verktyg för att minska klimatutsläppen bland annat genom strategisk planering för att reducera samhällsbyggandets klimatpåverkan. Redogörelsen för kommunens syn på klimatrelaterade risker i översiktsplanen gör att kommunen redan på övergripande strategisk nivå identifierar geografiska områden där det finns risk för skador på den byggda miljön. Det kan också handla om att peka ut geografiska områden där det kan krävas mer detaljerade riskutredningar för den byggda miljön.

Klimatanpassningsåtgärder innebär att anpassa både den bebyggda och naturliga miljön till ett förändrat klimat på ett sätt så att negativa konsekvenser begränsas och samtidigt ta tillvara positiva konsekvenser som kan genereras. Det kan handla om att styrningen och beredskap av verksamheter behöver förändras eller att en fysisk åtgärd behöver genomföras. Det kan behövas flera olika typer av åtgärder för att hantera en konsekvens av en climateffekt på ett tillfredställande sätt. I samhällsplaneringen kan det exempelvis innefatta att titta på avrinningsområden i sin helhet, då risker längre ner kan åtgärdas högre upp i avrinningsområdet. Det kan även innefatta att fördröja vatten med kapacitet för framtida nederbörds mängder, skydda och återskapa befintliga våtmarker och arbeta strategiskt med grönstruktur som en del i regleringen av climateffekter. Att arbeta med naturen och använda grönstruktur istället för hårdgjorda material kan exempelvis bromsa avrinningen i tätbebyggda områden. Intill bebyggelse behöver områden med risk för ras och skred bevakas och vid behov förstärkningsåtgärder utredas och genomföras.

Vid planering av nya områden är det viktigt att beakta framtida hydrologiska förutsättningar och markens långsiktiga användbarhet för bebyggelse. I områden där det finns risk för översvämningar finns olika klimatanpassningsstrategier utifrån lokala förutsättningar. Exempel på klimatanpassningsstrategier är:

- Reträtt, som innebär att låta marken svämmas över och bygga på högre belägen mark
- Försvar, som innebär att området skyddas genom till exempel invallning
- Attack, där vattnet ses som en möjlighet och att ny arkitektur och konstruktionslösningar gör det möjligt att bygga inom riskområdet.

Det säkraste sättet att undvika skador till följd av översvämning är dock att undvika att bygga inom riskområden för översvämning samt ras och skred.

ÖVERSVÄMNINGSRISK OCH EXTREMVÄDER

Översvämningsriskerna kommer öka i framtiden, både genom att inträffa oftare och att vattenmängderna ökar jämfört med idag. Det gäller alla typer av risker såsom högvatten i havet, höga flöden, ökad nederbörd och skyfall. Översvämningar i Kalix kan ske både längs vattendrag och vid kusten. De globala havsnivåhöjningarna kommer i slutet av århundradet även märkas i Kalix kommun. Översvämningsrisken i Norrbottens län beror dels av havsvattenståndet, dels av vattenstånd i sjöar och vattendrag. Översvämningsrisken ökar när vattenståndet i havet är högt samtidigt som det är höga flöden i vattendragen.

Översvämning älvar

Översvämningsskarteringen är framtagen med Sveriges nya nationella höjddata som underlag och visar vattnets utbredning för flera olika flödessituationer. 100- och 200-årsflöde för framtidens klimat visar vilka områden som sätts under vatten vid en översvämning som statistiskt sett inträffar en gång på 100 respektive 200 år. Beräknat högsta flöde för dagens klimat visar vilka områden som sätts under vatten när alla naturliga faktorer som bidrar till ett högt flöde samverkar, till exempel snösmältning, nederbörd och vattenmättad mark, vilket grovt är uppskattat till ett 10 000-årsflöde. Skarteringarna med klimatanpassade 100-årsflöden och 200-årsflöden visar en förväntad situation år 2100.

Eftersom inga älvar i Kalix är påverkade av vattenkraftsutbyggnad finns inga risker för dammhaverier vilket i sin tur kan leda till översvämningar och andra konsekvenser.

Enligt SMHI:s framtidsscenarier för Kalix, Töre och Sangis älv förväntas en ökad tillrinning samt tidigare vårflödestoppar och högre vinter- och höstflöden. Scenarierna visar inte på större vårflödestoppar än i dagsläget men däremot visar det på högre vattenstånd året om. Risken för höga vattennivåer i älvarna ökar också under hösten på grund av stora nederbördsmängder, samt på grund av ökad risk för extremväder.

En översvämningskartering är genomförd i Kalix älv men saknas i Töre och Sangis älv. Resultatet av översvämningskarteringens *beräknade högsta flöde* samt *100- och 200-årsflöde* visar att delar längs med älven kommer att bli översvämmade. Det högsta beräknade flödet i Kalix älv visar, enligt kartan, framför allt att stora delar av områden omkring tätbebyggt område vid Övermorjärv, Morjärv samt Kalix och vidare mot älvens mynning skulle bli översvämmade. Utöver detta finns även en risk att E4, framför allt omkring Kalix tätort, blir översvämmad. Järnvägen vid Morjärv är i risk för översvämning vid ett *beräknat högsta flöde*. I Kalix älv noterades det högsta vattenståndet år 1984 till +177 cm.

Vid ett 100-årsflöde i Kalixälven skulle ett antal fornlämningar och övriga kulturhistoriska lämningar drabbas av översvämningar längs älven. Dessutom skulle det kulturhistoriska odlingslandskapet påverkas.

Kustöversvämning

Utmed hela Sveriges kust finns utbredningsskikt som visar översvämningsytor vid olika vattenstånd, vilket visar översvämningsområden vid olika havsvattenstånd. Utbredningsskikt finns framtagna med 0,5 meters intervall, för vattenstånd mellan 1,0 – 5,0 meter (höjdsystem RH2000). I översiktsplanen visas vattenstånd upp till 2 respektive 5 meter. Det finns ingen genomförd analys av havsvattenståndet längs Norrbottens kust men kartan visar övergripande vilka områden som skulle påverkas om vattenstånden skulle höjas med 2 respektive 5 meter.

På grund av det tryck isen orsakade under senaste istiden är landhöjningen i Kalix kommun stor och beräknas till ca 8–9 mm/år, vilket väger upp havsvattenhöjningen. Därför finns inte lika stora krav på planering för havsvattenhöjningar som i södra delarna av Sverige. Däremot innebär klimatförändringarna en ökad risk för extremväder vilket kan innebära tillfälliga ökade vattennivåer, högre än dagens högsta nivåer. I dagens klimat är det högsta beräknade vattenståndet vid Kalix kust närmare +2 meter. Säsongsvariationer gör att kommunen blir som mest utsatt för dessa högre vattennivåer under hösten. Naturliga översvämningar förekommer vid vårfloden och när havet når sin högsta högvattennivå vid stark pålandsvind. Befolkningsmängden och värdet av tillgång till kusten ökar samtidigt vilket innebär att konsekvenserna av kustöversvämning också ökar.

En havsnivåhöjning i kommunen kan förväntas i slutet av seklet. Beräkningar tyder på att nettoeffekten av landhöjningen avtar och övergår till en havsnivåhöjning runt år 2100. För att ta höjd för riskerna i framtiden behövs en långsiktig strategi tas fram med riktlinjer om vilka skyddsåtgärder som är mest lämpliga, som till exempel högvattenskydd eller yttre portar. Det kan förväntas ta lång tid att få till på grund av miljötillstånd, finansiering och organisation samt en avvägning av olika intressen.

Skyfall

Varje år, främst sommartid, drabbas tätorter runt om i landet av häftiga skyfall vilka orsakar stora skador och kostnader för samhället. I framtiden väntas de extrema regnen bli allt vanligare och intensivare. Vid slutet av seklet förväntas bland annat årsmedelnederbörden öka med 15–20 procent. Vid extrema regn överskrids dagvattenssystemets kapacitet och markens infiltrationsförmåga vilket medför att det sker en avrinning på markytan vilket skapar översvämning.

Länsstyrelsen har genomfört en skyfallsanalys för Kalix tätort som bygger på beräkningar av markavrinning för två olika extrema regn. Översvämningsskartorna visar områden där vatten riskerar att bli stående och orsaka en översvämning på ytan i samband med ett skyfall. För att få en uppfattning om olägenheten/skadorna som regnet orsakar kan följande djupintervall användas som riktvärden då översvämningsskartorna studeras:

- 0,1 - 0,3 m, besvärande framkomlighet
- 0,3 - 0,5 m, inte möjligt att ta sig fram med motorfordon, risk för stor skada
- >0,5 m, stora materiella skador, risk för hälsa och liv

Skyfallskartering och påverkan på samhällsviktig verksamhet:

- Kalix reningsverk: Utredningen visar områden med 0,5 - 1 m översvämning, vilket innebär stor risk för hälsa och liv. Ligger även låglänt vid älv och eftersom utredningen inte tar hänsyn till stigande vattennivåer kan översvämningsskatten komma att bli ännu värre.
- Kalix sjukhus: Utredningen visar områden från 0,1 m men upp till över 1 m översvämning.
- Furuheadsskolan (gymnasium): Utredningen visar områden på skolgården med upp till 0,5 - 1 m översvämning, medan det uppskattas vara 0,2 - 0,3 m närmare byggnaderna. Utredningen visar också att Stationsgatan, vilket är en av infarterna till skolan, kan komma att översvämmas.
- Centrumskolan (F-6): Utredningen visar områden i anslutning till byggnaden med 0,4 - 0,5 m översvämning.
- Innanbäckens skola (F-6): utredningen visar större ansamling intill byggnaden med 0,5 - 1 m översvämning.
- E4: utredningen visar områden med 0,5 - 1 m översvämning intill E4, både vid Rolfs såg och strax öster om centrala Kalix.
- Nyborgsvägen: utredningen visar områden med 0,5 - 1 m översvämning intill Nyborgsvägen i Grytnäs.

KLIMATANPASSNING FÖR ÖVERSVÄMNING OCH EXTREMVÄDER

Att långsiktigt arbeta med att bromsa och vända den klimatpåverkan som samhället idag orsakar genom bland annat utsläpp, val av energikällor och resursanvändning är en stor utmaning. Eftersom klimatförändringarna redan är ett faktum måste vi förbereda oss för de konsekvenser som ett förändrat klimat kan innebära. Ytor och åtgärder för klimatanpassning behöver därför bli en naturlig del i planeringen och alltid finnas med i tidiga skeden.

Klimatanpassning i den fysiska planeringen handlar till exempel om att i nya planer hantera frågor som rör lokalisering och utformning av ny bebyggelse, samt att avsätta tillräckliga skyddsavstånd utifrån förväntade framtida klimatförhållanden.

Klimatanpassningsåtgärder handlar om att undvika att ny bebyggelse placeras i områden där det finns risk för översvämning eller där markens egenskaper medför risk för hälsa och säkerhet.

Klimatanpassningsåtgärder i befintlig bebyggelsemiljö, där gatuhöjder och täthet i stadsbebyggelsen är fasta, är en större utmaning. Gamla, underdimensionerade ledningsnät klarar inte alltid de framtida nederbördsmängderna, vilket kräver åtgärder ovan mark för att leda undan ytvattnet. Det handlar om att i befintlig bebyggelse hantera bland annat teknisk infrastruktur och grönstruktur på ett strategiskt vis.

Kommunen behöver säkerställa att det finns ytor som kan omhänderta stora mängder vatten och att det finns översvämningsbara ytor inom bebyggelseområden genom bland annat detaljplanering eller andra planer och program. Det finns stora vinster i att värna och utveckla de tjänster som naturen erbjuder, alltså ekosystemtjänster. Att ta ett långsiktigt helhetsgrepp för den blå-gröna strukturen och ta hand om de möjligheter som naturen tillhandahåller är bättre samhällsekonomiskt.

Ny bebyggelse och ombyggnationer måste anpassas till ett framtida klimat. Exempel på sådana åtgärder kan vara bebyggelsens lokalisering på tomten, högre grundläggningsnivå, förbud mot källare, storlek på grönytor, andel hårdgjord yta, och ytor för dagvattenhantering. Vegetation är ett viktigt redskap för att hantera en allmänt ökad nederbörd och tillfälliga översvämningar orsakade av extrema skyfall. Träd i den byggda miljön har stor betydelse för många ekosystemtjänster och för klimatanpassning av tätorter genom att bland annat fördröja och infiltrera dagvatten. Träd kan ta upp stora mängder vatten i krona och rotsystem och ger därmed nytta för dagvattenhanteringen. Vidare är det viktigt att säkerställa att vatten- och avloppssystemet och dagvattensystemet är tillräckligt utbyggt för att klara av mer extrem nederbörd.

Ytterligare åtgärder för att minska översvämningsrisker bör utformas som multifunktionella lösningar. Det innebär att ytorna den största delen av tiden används till något annat men när behov uppstår kan nyttjas som ett skydd mot bland annat översvämningar. Exempel på multifunktionella lösningar:

- Upphöjd gång och cykelbana som högvattenskydd mot havet
- Nedsänkta rabatter och vegetation i områden med stor andel hårdgjord yta, till exempel parkering, som fördröjer regnvatten och sänker temperaturen.
- Nedsänkt idrotts- och lektyta som vid kraftiga regn kan fördröja vatten.

Inom områden med extra besvärliga konsekvenser vid skyfall, till exempel översvämning av viktiga transportleder eller samhällsviktig verksamhet, där stora skador och risker för människor kan uppstå, bör riskreducerande åtgärder planeras. Det kan handla om åtgärder i terrängen för att mildra översvämningen eller kanske rent av att på sikt flytta aktuell verksamhet. Oavsett detta bör det finnas en beredskap för att hantera konsekvenserna innan permanenta åtgärder genomförts.

För nya utvecklingsområden är det viktigt att pröva markens lämplighet för avsett ändamål. Hänsyn måste tas till risker för skred, ras, erosion och översvämning och en utgångspunkt ska vara livslängden för bebyggelse, anläggningar och transportinfrastruktur, som normalt är mer än 100 år. De förväntade effekterna av ett förändrat klimat under denna tidsperiod måste då beaktas.

Markanvändningen inom och i anslutning till områden med förorenad mark, miljöfarlig verksamhet och riskobjekt bör föregås av utredningar för bedömning av risker. Hänsyn ska tas till framtida flöden och vattennivåer som kan förväntas till följd av klimatförändringar och följd effekterna ras, skred, erosion och översvämning som redovisas i planen.

STÄLLNINGSTAGANDEN FÖR ÖVERSVÄMNING OCH EXTREMVÄDER

- Ny sammanhållen bebyggelse, större riskobjekt eller bebyggelse med samhällsviktig verksamhet ska lokaliseras över nivån för beräknat högsta flöde i vattendrag.
- Inom områden som riskerar att översvämmas vid 100-årsflöde ska ingen ny bebyggelse uppföras, med undantag för enklare byggnader som tål att översvämmas.
- Samhällsfunktioner med låg samhällsviktig betydelse och minimal miljöpåverkan samt enstaka bebyggelse, små industrier med liten miljöpåverkan och vägar kan tillåtas inom områden som riskerar att översvämmas vid beräknat högsta flöde. Enstaka verksamheter eller industriområden med risk för stor miljöpåverkan vid översvämning ska lokaliseras till områden som inte hotas av översvämning.
- Ny sammanhållen bebyggelse, större riskobjekt eller bebyggelse med samhällsviktig verksamhet längs kusten ska placeras med lägsta sockelhöjd på +3,0 m ö.h. (RH 2000). Ny bebyggelse utan källare placeras med lägsta sockelhöjd på +2,5 m ö.h. (RH 2000). Byggnader med källare ska placeras så att källarens grundplatta ligger på minst +2,5 m ö.h.
- Avloppsbrunnar ska inte placeras under +2,0 m ö.h. (RH 2000) för att undvika vatteninträngning via brunnslocken. Infiltrationsanläggningar för avlopp ska inte placeras lägre än 1 m ö.h. (RH 2000).
- Undersökning av framkomlighet för utryckningsfordon vid detaljplanering i områden där det finns risk för översvämningar.
- I områden med stor risk för översvämning ska skyddsbestämmelser i detaljplanen säkerställa att skydd mot översvämning eller erosion, ras eller skred säkerställer att byggnader och infrastruktur inte påverkas.
- Effekten av ett förändrat klimat under bebyggelsens förväntade livslängd behöver beaktas i varje enskilt fall.
- Vid planering bör mark reserveras för omhändertagande av dagvatten.
- Verka för att ta fram en grön-, blå- och vitstrukturplan som bland annat hanterar värme, översvämningar, skyfall, ras, skred samt erosion.
- Verka för att ta fram en dagvattenstrategi.
- Verka för att ta fram riskanalys av de kulturmiljöer som kan påverkas av konsekvenserna av ett förändrat klimat, som till exempel översvämning samt ras och skred.

EROSION, RAS OCH SKRED

Högre havsnivåer och ökad nederbörd, som ökar avrinningen i vattendragen, medför ökad erosion. Erosion är den nednötning och borttransport av jord och berg i landskapet som orsakas av bland annat rinnande vatten, vågor, vind och is. Det är en ständigt pågående naturlig förändringsprocess som formar vårt landskap. Men erosion kan också orsaka problem för bebyggelse och infrastruktur. Erosion kan även indirekt leda till ras och skred längs vattendrag, klintkuster och branta sluttningar. Ras eller skred är i många fall en följd av en naturlig erosionsprocess, av förändringar i nederbörd och grundvattenförhållanden, men kan också utlösas av mänskliga ingrepp i naturen.

Ett förändrat klimat i Kalix kommun kan komma att innebära fler flödestoppar i älvarna, vilket ökar den kontinuerliga erosionen och succesivt leder till skador på älvslander. Kraftiga regn speciellt under höst- och vinterhalvåret då marken ofta är vattenmättad kan också komma att orsaka översvämningar av vatten- och avloppssystem och bebyggelse, samt skapa problem med erosion, ras, skred och slamströmmar. Först i slutet av seklet kommer havsnivåerna att stiga, vilket kommer innebära att områden som tidigare inte utsatts för erosion kommer att påverkas. Lokala effekter tillkommer på erosionen till följd av stormar, översvämning och tillfälliga högvatten eller andra säsongsberoende effekter.

Ras och skred är exempel på snabba rörelser i jord eller berg som kan orsaka stora skador dels på mark och byggnader inom det drabbade området, dels inom nedanförliggande markområden där massorna hamnar. Ett ras är en snabb massrörelse i jord eller i berg. I ett ras rör sig de enskilda delarna som sand, grus och stenar fritt i förhållande till varandra under hela förloppet. I ett skred är det en sammanhängande massa av jord eller en större del av en bergsslänt som kommer i rörelse. Skred är vanligast i jordar med silt och lera. I samband med skred och ras brukar man också tala om raviner. Tillkomsten av raviner är en långsammare process än skred och ras. De bildas i första hand i områden där det finns gott om grovlera, silt och finsand. En ravin är ofta tio till tjugo meter djup, V-formad och har branta sidor.

Ökad nederbörd, förändrade grundvattennivåer och fluktuerande vattennivåer påverkar jordens stabilitet negativt och ökar risken för skred på grund av förändrat portryck och mindre mothållande krafter. En gemensam nämnare är att både ras och skred kan inträffa utan förvarning och skapa omedelbara konsekvenser som bland annat dödsfall, spridning av föroreningar samt förstörelse av infrastruktur. Ökade risker för erosion, ras och skred kan också innebära ökade risker för spridning av föroreningar i markförorenade områden samt ökad risk för läckage från industrianläggningar.

I Kalix kommun finns förutsättningar för att skred kan ske, i området kring Tandfors, på gränsen till Haparanda kommun. De så kallade aktsamhetsområdena innebär att det behöver utredas vidare vid planläggning eller bygglov. Det går inte att utesluta att skred inte kan inträffa i andra områden än de områden som pekas ut i kartan då det är många faktorer som påverkar att skred kan inträffa. Generellt så är det liten benägenhet för jordskred i Kalix kommun.

Det finns förutsättningar för erosion och låg markstabilitet främst längs Kalixälven, men också områden kring Sangis. Det bör även observeras att det kan finnas risk för ras och skred inom andra områden som inte är bebyggda, då MSB:s stabilitetskarteringar är begränsade till befintlig bebyggelse. Det finns också områden som riskerar att översvämmas vid ett högsta dimensionerande flöde i Kalixälven, utsatta områden är främst Kalix och Morjärv. Bebyggelse i dessa områden, med risk för låg stabilitet och översvämningar, har således en högre risk i samband med naturolyckor. Det finns också miljöfarliga verksamheter och förorenade områden inom eller i närhet till områden med förutsättningar för erosion och översvämning vilket behöver beaktas.

KLIMATANPASSNING FÖR EROSION, RAS OCH SKRED

För att minska sårbarheten för erosion, ras och skred bör man, vid fysisk planering och utformning av infrastruktur och byggnader, ta hänsyn till de ökade riskerna som finns och undvika att ny bebyggelse lokaliseras till dessa områden. Ifall ny bebyggelse planeras att tillkomma längs älvarna och kusten bör i första hand bebyggelsen lokaliseras utanför områden med "potentiellt hög risk" samt "viss eroderbarhet" för ras, skred och erosion. För ny bebyggelse i anslutning till älvarna samt övriga mindre vattendrag inom översiktsplanen anpassas höjdsättningen i varje enskilt fall med hänsyn till befintlig terräng samt bedömning om platsens risker för översvämning, ras och skred.

Åtgärder som kan vara aktuella att vidta för att förebygga ras och skred kan vara att till exempel placera erosionsskydd längs olika vattenmassor, etablering av vegetation och avledande dammar.

STÄLLNINGSTAGANDEN FÖR EROSION, RAS OCH SKRED

- I all planering ska kommunen ta hänsyn till områden med ökad risk för erosion, ras och skred.
- Ny bebyggelse längs vattendrag, sjöar och kusten ska i första hand lokaliseras utanför områden med *potentiellt hög eroderbarhet* samt *viss eroderbarhet* för ras och erosion.
- Detaljplan och bygglov medges inte inom områden som identifierats som ras- eller skredriskbenägna eller risk för erosion.
- Markföroreningar inom områden med risk för ras och skred observeras särskilt och prioriteras för åtgärd.
- Verka för att ta fram en grön-, blå- och vitstrukturplan som bland annat hanterar översvämningar, skyfall, ras, skred samt erosion.
- Verka för att ta fram en dagvattenstrategi.

VÄRMEBÖLJA OCH TORKA

Klimatförändringarna kan medföra extremväder i form av en ökad risk för värmebölja, torka och bränder. I Sverige definierar SMHI värmebölja som en sammanhängande period då dygnets högsta temperatur överstiger 25°C, minst fem dagar i sträck. Värmeböljor med extremtemperaturer har i genomsnitt inträffat vart tjugonde år i Sverige och dessa extrema värmeböljor kommer troligen att bli vanligare i framtiden. Enligt SMHI visar de beräkningar som gjorts för klimatförändringarna, att Sverige successivt kommer att få ett allt varmare klimat. Ökningen är störst under vintern beroende på val av scenario men den största ökningen under vintern beräknas vara längs Norrlandskusten. Även under sommaren ökar temperaturerna då somarmedeltemperaturen och den högsta dygnstemperaturen kommer att stiga i Kalix kommun.

Årsmedeltemperaturen för Norrbottens län beräknas öka från ca -1,5°C (1961–1990) till ca 5°C enligt RCP8.5 till slutet av seklet. I och med uppvärmningen ökar vegetationsperiodens längd och i slutet av seklet, baserat på SMHI:s scenario RCP8.5 ökar säsongen med cirka 50 dagar jämfört med referensperioden 1961–1990. Antal dagar med låg markfuktighet kommer också att öka.

MSB har tagit fram en värmekartering över Sverige. Karteringen visar vilka maximala marktemperaturer som uppmätts under sommarmånaderna 2017–2023 och kommer uppdateras en gång per år, [här finns länk till MSB:s karttjänst](#). Enligt värmekarteringen (2017–2023) finns inga områden med markyttemperaturer över 35 grader. I hela kommunen finns dock områden med höga maxtemperaturer, främst omkring Kalix centralort, vid bebyggelsemiljöer samt öppna ytor som jordbruksmark.

Konsekvenser

Detta förändrade klimat medför ökad risk för värmeböljor vilket innebär större risk för människors hälsa, särskilt äldre, sjuka och personer med funktionsvariationer. Värmeböljor innebär även en större risk för skogsbränder och mindre mängd dagvatten. Värme och torka medför ökade uttag i kommunala och enskilda vattentäkter för dricksvattenbehov och bevattning. Längre torrperioder utan någon större påfyllnad i vattenmagasin riskerar låga flöden och grundvattennivåer vilket, förutom risken för vattenbrist även kan medföra försämrad vattenkvalitet.

En ökning av torka under sommaren skulle innebära att förekomsten av groddjur kan minska på grund av att bland annat vattenfyllda gropar torkar ut. Skogsbäckar och andra små vattendrag kan helt torka ut om perioder av torka blir långvariga. Torka kan även innebära syrebrist i grunda vatten vilken kan leda till negativa konsekvenser på vattenlevande arter.

KLIMATANPASSNING FÖR VÄRMEBÖLJA OCH TORKA

Vegetation och vattenytor kan bidra till att dämpa höga temperaturer i den byggda miljön. Temperaturen sänks genom att vatten avdunstar från växter, icke-hårdgjord mark och vattensamlingar samt genom att vegetationen skuggar och förhindrar uppvärmning av ytor. Vegetation i flera skikt, alltså gräs, buskar och träd ger en större volym på vegetationen, vilket leder till mer avdunstning och därmed en större temperaturminskning. Träd i den byggda miljön har stor betydelse för många ekosystemtjänster och för klimatanpassning av städer och tätorter genom att skapa ett gynnsammare lokalklimat. Träd kan sänka temperaturen under varma sommardagar genom att avdunsta upp till flera hundra liter vatten som kyler ned omgivningen. Även på landskapsnivå kan större skogsområden ha en nedkylande effekt på närliggande städer.

STÄLLNINGSTAGANDEN FÖR VÄRMEBÖLJA OCH TORKA

- Planera för åtgärder för klimatanpassning för att minska risker vid höga temperaturer och värmeböljor, bland annat genom att planera in ytor för grönska i stadsmiljön som bidrar till skuggning och temperaturutjämning. Särskilt fokus på känsliga verksamheter som exempelvis äldreboenden.
- Vid detaljplanering eller lov- och tillståndsprövning bör värmekartering vara en vägledande information för vidare analys av lämplighetsbedömning och klimatanpassning.
- Verka för att ta fram en grön-, blå- och vitstrukturplan som bland annat hanterar värme och torka.

KONSEKVENSER

MILJÖBEDÖMNING

Enligt 6 kap miljöbalken antas en översiktsplan medföra en betydande miljöpåverkan vilket innebär att en strategisk miljöbedömning ska göras när en översiktsplan upprättas. Syftet med en strategisk miljöbedömning är att integrera miljöaspekter i planering och beslutsfattande så att en hållbar utveckling främjas.

I miljöbedömningsförordningen (2017:966) anges att betydande miljöpåverkan alltid ska antas när översiktsplanen anger förutsättningar för bland annat tätortsbebyggelse, industriområden, byggande av vägar och olika anläggningar för turism och friluftsliv. Det innebär att en översiktsplan i princip alltid kan antas medföra betydande miljöpåverkan och att en strategisk miljöbedömning inklusive en miljökonsekvensbeskrivning alltid ska göras när en översiktsplan upprättas.

Ett steg i den strategiska miljöbedömningen är att avgränsa miljökonsekvensbeskrivningens innehåll. Ett avgränsningssamråd hölls med länsstyrelsen samt berörda kommuner mellan 5 december 2023 och 30 januari 2024. Den geografiska avgränsningen för miljökonsekvensbeskrivningen följer översiktsplanens avgränsning, alltså kommungränsen. Dock kan vissa frågor, som exempelvis klimatfrågor, även behöva behandlas utanför kommungränsen. Tidsperspektivet för översiktsplanen och miljökonsekvensbeskrivningen är bestämd till år 2040 men ska aktualitetsprövas varje mandatperiod. Miljökonsekvensbeskrivningen avgränsas även till de miljöaspekter som bedöms ha betydelse för planen.

Tillsammans med länsstyrelsen har kommunen bedömt att följande aspekter enligt 6 kap 12 § kan medföra en betydande miljöpåverkan och ska därför hanteras i miljökonsekvensbeskrivningen:

- **Vatten** - Aspekten innefattar påverkan på vatten och vattenkvalité inklusive miljökvalitetsnormer. Planen pekar bland annat ut områden för ny bebyggelse där god vattenkvalitet och VA-kapacitet måste säkerställas.
- **Klimat** - Innefattar klimatanpassning och klimatpåverkan och avgränsas till att hantera potentiell översvämningssrisk, skyfall, ras, skred, erosion samt värme och torka.
- **Rennäring** - Planen omfattas av stora områden för riksintresset för rennäring och därför kommer rennärringsfrågan behöva hanteras vid all typ av ny exploatering.
- **Natur** - Planens påverkan på naturmiljö som riksintresse, andra områden med höga naturvärden, biologisk mångfald, ekosystem och ekosystemtjänster. Utöver detta även konsekvenser för växt- och djurliv på grund av barriäreffekter och störningar eftersom planen bland annat föreslår ny exploatering i strandnära lägen samt nya vindbruksområden.
- **Kulturmiljö** - Avgränsas till att bedöma översiktsplanens påverkan på fornlämningar samt påverkan på det gamla kulturella odlingslandskapet.
- **Människors hälsa** - Aspekten innefattar risk och säkerhet och avgränsas till att hantera farligt gods, exponering för buller och luftföroreningar. Dessa frågor är aktuella i och med att nya industriområden planeras.

Efter avgränsningssamrådet med länsstyrelsen och berörda kommuner har inga ytterligare aspekter utöver de som listas ovan framkommit. Därav är det dessa aspekter som anses kunna bidra till en betydande miljöpåverkan och hanteras därav i miljökonsekvensbeskrivningen.

SAMLAD BEDÖMNING AV MILJÖPÅVERKAN

Aspekt	Planförslaget	Nollalternativet
Vatten	Obetydlig konsekvens	Mycket stor - stor negativ konsekvens
Rennäring	Måttligt - stor negativ konsekvens	Liten negativ konsekvens
Natummiljö	Måttligt negativ konsekvens	Liten negativ konsekvens
Kulturmiljö	Liten negativ konsekvens	Liten - måttligt negativ konsekvens
Människors hälsa	Positiv konsekvens	Måttligt negativ konsekvens
Klimatpåverkan	Positiv konsekvens	Måttligt negativ konsekvens
Klimatanpassning	Positiv konsekvens	Stor negativ konsekvens

Figur 18. Samlad bedömning av konsekvenserna av de avgränsade miljöaspekterna för planförslaget samt nollalternativet

Översiktsplaneförslaget bidrar till både positiva konsekvenser och negativa konsekvenser av de aspekter som har konsekvensbedömts. Den samlade bedömningen för de positiva konsekvenserna är främst att det finns större möjligheter för en mer hållbar långsiktig utveckling med tydligare ställningstaganden samt ett större helhetsgrepp i förhållande till nollalternativet. För de negativa konsekvenserna handlar det främst om att stora markområden tas i anspråk och delvis fragmenterar landskapet.

För nollalternativet har kommunen bedömt att samtliga aspekter som har konsekvensbedömts kan antas medföra olika nivåer av negativa konsekvenser. Denna bedömning utgår främst från att nollalternativet saknar ett större helhetsgrepp kring många aspekter eftersom det främst saknas en aktuell översiktsplan.

Sammantaget, om översiktsplaneförslaget inte genomförs är det sannolikt att kommunen inte har en samlad strategi och övergripande tanke om hur kommunen ska utvecklas långsiktigt på ett mer hållbart sätt. Vidare skulle arbetet kring hur klimatarbetet ska utvecklas framöver inte behandlas i så stor utsträckning, vilket kan leda till en spretig utveckling som inte tar ett helhetsgrepp kring hållbarhet och vad det innebär för kommunen. Med hänsyn till befintliga underlag går det inte att specificera exakt hur mycket exploatering som kan förväntas i ett nollalternativ men Kalix kommuns bedömning är att ett nollalternativ kan innebära mindre exploatering jämfört med planförslaget eftersom det saknas en aktuell mark- och vattenanvändningskarta. Konsekvenserna av ett nollalternativ kan bland annat innebära en mer spridd utveckling medan översiktsplaneförslaget fokuserar på en mer koncentrerad utveckling och på så vis regleras exploateringen i planförslaget på ett mer fördelaktigt sätt. Översiktsplaneförslaget medför en sammanhängande plan för kommunen i sin helhet och ger ett starkare och tydligare stöd i hur Kalix kommun ska utvecklas långsiktigt.

Mer information om miljöbedömningen finns i *miljökonsekvensbeskrivningen*.